

Proleter Doğrultu

Devrimci Sosyalist Teorik Ve Politik Dergi

- Bir Geleneğin Eleştirisi - II
- TC'nin Ortadoğu Politikası
- Kadro Sorunları
- Kuzey Güney Teorisi: Gerici Bir Teori
- Toplumsal Ve Siyasi Bir Güç Olarak İşsizler
- Türkiye İmalat Sanayiinde İşçilerin Ücretleri Ve Kapitalistlerin Karları (1950-1991)
- Güzellemeler Arasında "Harcanan Hayatlar" Serenadı
- Tarih Bilinci: TÜRK KOMÜNİSTLERİN ÖLÜMÜ

16

İÇİNDEKİLER

Sunu	2
Bir Geleneğin Eleştirisi - II	4
TC'nin Ortadoğu Politikası	27
Kadro Sorunları.....	43
Kuzey Güney Teorisi: Gerici Bir Teori.....	60
Toplumsal Ve Siyasi Bir Güç Olarak İşsizler.....	75
Türkiye İmalat Sanayiinde İşçilerin Ücretleri Ve Kapitalistlerin Karları (1950-1991).....	88
Güzellemeler Arasında "Harcanan Hayatlar" Serenadı.....	112
Tarih Bilinci: TÜRK KOMÜNİSTLERİN ÖLÜMÜ	125

SUNU

Proleter Doğrultu'nun 16. sayısı ile okurlarımıza yeniden merhaba diyoruz. Dergimiz bir süre daha iki aylık bir periyodla, ama bu kez düzenli olarak yayınlanmaya devam edecektir. Dergimiz, çıktığı ayın ilk haftasında okurların elinde olacak.

"Bir Geleneğin Eleştirisi" makalemizde, Şefik Hüsnü'den günümüze uzanan süreçte belli başlı revizyonist çevrelerin ordu sorunundaki oportünist, burjuva liberal yanılsamaları ele alınmaktadır. Benzer yanılsamalar günümüzde de değişik biçimlerde sürdürülmektedir. Genç devrimcilerin, bu oportünist ve revizyonist yaklaşımların tarihsel köklerini ve evrimini bilmeleri bakımından yazı özellikle önemlidir. Ordu sorununda değişik revizyonist çevrelerde bugün de sürdürülen benzer yanılsamaları ise ayrıca ele alarak yazıyı sürdürmeye devam edeceğiz.

"T.C'nin Ortadoğu Politikası" makalemizde, Türk hakim sınıflarının II. Dünya Savaşı sonundan günümüze kadar olan dönemde Ortadoğu'ya yönelik politikasının gelişme süreci, bu politikada ifadesini bulan genel olarak emperyalizme, özel olarak da Amerikan emperyalizmine bağımlılığı ve emperyalizmin Türkiye'ye Ortadoğu'da verdiği bekçilik rolü, Türk burjuvazisinin yayılmacı, ırkçı-şoven politikası değerlendirilmektedir.

"Kadro Politikası Üzerine" makalesinde, komünist partinin, somutta da Marksist Leninist Komünist Parti'nin inşa sürecinde ve bugün karşılaştığı/ yaşadığı kadro sorunları değişik açılardan ele alınmaktadır. Bu alandaki amatörlikler ve eksiklikler irdelenerek, kadroların, devrimin zafere ulaştırılmasındaki, teorinin, programın maddi güce dönüştürülmesindeki rolü vurgulanmaktadır.

"Kuzey-Güney Teorisi-Gerici Bir Teori" makalesinde, bu teori ile "Üç Dünya Teorisi'nin arasındaki bağ kurulmakta, bu teorinin, "Üç Dünya Teorisi'nin bir versiyonu olduğu açıklanarak, onu savunanların; sınıf işbirlikçisi, reformist unsurların, revizyonistlerin, "Aydınlık" gibi karşı devrimci çevrelerin "sol" adına, devrimcilik adına emperyalizme suç ortaklığı yaptıkları gösterilmektedir.

Bu sayımızda Marksist-Leninist Politik Ekonominin Sorunları başlığı altında iki makaleye yer veriyoruz. İlk makalede "Toplumsal ve Siyasi Bir Güç Olarak İşsizler", işsizliğin nedenleri açıklanıyor. İşsizliğin kapitalizme özgü olduğu, kapitalizm var oldukça da işsizliğin yok

olmayacağını esas alan makalede, işsizliğin, kapitalizmin genel krizi koşullarında kronik kitlesel olduğu ve kronik kitlesel işsizliğin bir eğilim olmaktan çıkarak, bir yasaya dönüştüğü çözümleniyor.

İkinci makalede ise, bir deneme yapılıyor. Türkiye tarihinin 1950-1991 kesiminde imalat sanayiinde işçilerin sömürülmesi; artı değer oranı, kur oranı hesaplanıyor. Marksist teoriye göre işgünü, işgücü fiyatı hesaplamaları yapılarak, ilgi duyanlara, özellikle de kadrolara işçi sınıfı içindeki çalışmalarında teorik perspektifler sunuyor.

"Önce Kadınları Vurun" makalesi, bir kitap incelemesi. Bu yazımızda "Önce Kadınları Vurun" kitabında kadının toplumdaki, sınıf mücadelesindeki konumunun yanlış ele alınışı eleştiriliyor ve soruna, marksist yaklaşım açıklanıyor. Ayrıca bundan böyle zaman zaman kitap incelemesi, kitap eleştirisi gibi yazılara yer vermeye devam edeceğiz.

Dergimizin bu sayısından başlayarak, ülkemiz ve dünya komünist ve devrimci hareketinin geçmişine ilişkin değişik belgeleri "Tarih Bilinci" sayfamızda okurlarımıza sunacağız

BİR GELENEĞİN ELEŞTİRİSİ - II

12 Mart askeri darbesinin ardından, Türkiye sol hareketi içinde yer alan bir dizi odağın yaptığı oportünist değerlendirmeler temellerini TKP revizyonizminin attığı sol kemalist ve Menşevik bakış açısıyla uyum içinde oldu. 1960'lı yıllarda belli bir kitleselliğe ulaşmış, ama her zaman parlamenter oportünizmin temsilcisi olmuş olan Türkiye İşçi Partisi'nin önderliği, askeri darbe tehlikesinin yoğunlaştığı 1971 başlarında yayımladığı bir bildiriye şöyle diyordu:

"Ordu, devletin tarafsız gücü olacaksa, işçi ve emekçi sınıflar ile burjuvazi arasındaki mücadeleye karışmaması, taraf tutmaması ve sadece yurt savunması ile ilgilenmesi gerekir (TİP Genel Yönetim Kurulu Bildirisi, Şubat 1971. Hikmet Kıvılcımlı'nın Burjuva Ordu ve Devlet Teorisinin Eleştirisi, s. 15) Aynı partinin genel başkanı Behice Boran, generallerin, başında Demirel'in bulunduğu AP hükümetine verdiği 12 Mart muhtırasını duyduktan sonra basına verdiği demeçte ordudan beklentilerini şu sözlerle dile getirecekti:

"TİP kuruluşundan beri ısrarla Anayasanın eksiksiz, tastamam uygulanmasını, toplumsal reformların yapılmasını, parlamenter demokrasinin halktan yana geliştirilmesini istemiş ve bunun yiğit mücadelesini vermiştir. Yine baştan beri Partimiz ayın ısrar ve kesinlikle iktidarın izlediği politika ve icraatının Anayasa çizgisi dışına. Anayasaya aykırı duruma düştüğünü belirtmiştir. İkti-

dar son zamanlarda ise açık teröre dayanan bir yönetime yönelmiş ve böyle bir yönetimin hukuki kılıflarını da parlamentodan geçirmeye hazırlanmıştır.

"Anayasal demokratik düzen, sosyal hukuk devleti gerçekleştirilmediği ve geliştirilmediği için bugünkü politik buhrana düşmüştür. Bunun başlıca mesuliyeti iktidar partisinde ve hükümetinde olmakla beraber diğer burjuva partileri de sorumludur.

"Bizce Türkiye'nin bu çıkmazdan kurtuluş yolu Anayasal demokratik düzenin gerçekleştirilip halktan yana geliştirilmesidir Demokrasinin üç kıstası vardır: 1) iktidarın halkın yararına işler yaparak ülkeyi kalkındırması; 2) işçi ve emekçi sınıfların politik örgütlenme ve faaliyetlerine serbestlik ve imkan tanınması; 3) Bunun için ve bunun sonucu olarak da parlamentonun bileşiminin toplumun sınıfsal güçlerini yansıtmaması.

"Bu nedenle

"1- işçi ve emekçi sınıfların politik örgütü olan Partimiz üzerindeki ve diğer ilerici güçler üzerindeki dolaylı-dolaysız baskı ve şiddet uygulamalarının derhal kaldırılması ve önlenmesi.

"2- Seçim kanununda seçimlerin dürüst, halkın eğilimlerini yansıtacak ve alman oyların gerçek oranlarda parlamentoda temsilini sağlayacak değişikliklerin yapılarak genel seçimlere gidilmesi.

"ilk alınacak tedbirler olmalıdır." (Sadun Aren, TİP Olayı, 1961-1971, s. 147-148) Evet, B. Boran ve onun başında bulunduğu TİP; Ş. Hüsnü'lerin, H. Kıvılcımlı'ların, M. Belli'lerin geleneğinin temsilcisi ve sürdürücüsü olduklarını ülke tarihinin bu dönemeç noktasında da kanıtlıyorlardı. B. Boran partisinin başından beri, yer yer liberal burjuva bir karakter taşıyan 27 Mayıs Anayasası'nın "eksiksiz, tastamam uygulanmasını, toplumsal reformların yapılmasını, parlamenter demokrasinin halktan yana geliştirilmesini" istediğini belirttikten sonra boşuna burjuva hükümetlerinin yapmasını bekleyip durduğu "toplumsal reformları" bu kez -kuşkusuz gene boşuna- generallerin yapmasını beklemekle kalmıyordu. O aynı zamanda generallerden daha da ilerisini, neredeyse demokratik bir devrim yapmalarını bekliyordu; "Bizce Türkiye'nin bu çıkmazdan kurtuluş yolu Anayasal demokratik düzenin gerçekleştirilip halktan yana geliştirilmesidir." O bu arada AP hükümetinin "izlediği politika ve icraatının Anayasa çizgisi dışına, Anayasaya aykırı duruma düştüğünü" belirterek generallere göz kırpmıyor ve onlarla arasındaki "amaç birliğini ya da benzerliğinin" altını çiziyordu. Öyle ya, 12 Mart generalleri de Demirel hükümetine verdikleri üç maddelik muhtıranın 2. maddesinde,

"2. Türk Milletinin ve sinesinden çıkan Silahlı Kuvvetleri'nin bu vahim ortam hakkında duyduğu üzüntü ve ümitsizliği giderecek çarelerin, partiler üstü bir anlayışla Meclislerimizce değerlendirilerek mevcut anarşik durumu giderecek ve Anayasa'nın öngördüğü reformları Atatürkçü bir görüşle ele alacak ve inkılap kanunlarını uygulayacak kuvvetli ve inandırıcı bir hükümetin demokratik kurallar içinde teşkili zaruri görülmektedir." (Ali Gevgilili, Yükseliş ve Düşüş, s. 453-454) demiyorlar mıydı? Ama bu oportünist manevralar ve sübjektif analizler sınıf savaşımının katı gerçekleri karşısında çok geçmeden tuzla buz olacaktı. "İşçi ve emekçi sınıflar ile burjuvazi arasın-

daki mücadeleye karışmaması, taraf tutmaması" ve "Anayasal demokratik düzeni gerçekleştirip halktan yana geliştirmesi" beklenen ordu, TİP'i Anayasa Mahkemesi eliyle 20 Temmuz 1971 'de temelli kapattıracaktı.

12 Mart muhtırası verildiğinde, yönetiminde TİP'nin çizgisinde ve bu partiye yakın duran sendikacıların bulunduğu DİSK de yayımladığı bildiride ordunun darbe girişimini destekleyecekti. 12 Mart 1971 günü toplanan DİSK Yürütme Kurulu'nun yayımladığı bildiride şunlar söyleniyordu:

"DİSK Atatürk devrimlerinin ve Anayasa ilkelerinin korunmasında, uygulanmasında ve geliştirilmesinde Türk Silahlı Kuvvetlerinin yanında olduğunu belirtmekten kıvanç duyar.

"Parlamentodan çıkarılan Anayasaya aykırı kanunlar ve hükümetin ısrarla yürüttüğü Anayasa dışı uygulamalar, sosyal patlamalara yol açan tutum ve davranışlar memleketi bir kardeş kavgasının eşiğine getirmiştir.

"İşte böyle bir ortamda memleketin beceriksiz ellerde emekçi halkımızın da perişanlığını arttıracak bir yuvarlanmayı gören ve Türk milletinin bağrından oluşan Silahlı Kuvvetlerin bu vahim durum karşısında aldığı kararlar işçi sınıfımızın devrimci kesiminde büyük bir ferahlık yaratmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının tanıdığı hakları en cesur şekilde kullanan Türk Silahlı Kuvvetlerinin çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmak. Atatürk devrimlerini hakim kılmak ve Anayasanın öngördüğü reformları gerçekleştirmek, özellikle Anayasamızın temel ilkelerine yürekten bağlı kalmak yolunda görev başında olduğunu radyolardan ilanı; karanlık ufukları aydınlığa kavuşturmuştur." (Milliyet, 13 Mart 1971) Genel Başkanı Kemal Türkler'in 15 Haziran 1970 akşamı radyodan yaptığı açıklamada işçileri, "şerefli Türk ordusuna" karşı çıkan kışkırtıcılardan uzak durmaya çağırarak DİSK'in 12 Mart askeri-faşist darbesinin ardından böyle bir bildiri yayımlaması da,

onu generallerin gazabına uğramaktan alıkoyamayacaktı. 12 Mart cuntası, yerini almış olduğu AP hükümetinin 1970'de gündeme getirdiği, ancak 15-16 Haziran 1970 direnişi nedeniyle geri çekmek zorunda kaldığı 1317 sayılı Sendikalar Kanunu'nu yürürlüğe koyacak ve İsrail'in İstanbul Başkonsolosu Efraim Elrom'un THKP-C tarafından cezalandırılmasından sonra yürürlüğe konan 'Balyoz Operasyonu' sırasında K. Türkler, K. Sülker, Ş. Kaya, İ. Nebioğlu ve H. Güner gibi DİSK yöneticilerini de tutuklayacaktı. İşçi sınıfının daha militan kesiminin içinde örgütlü olduğu DİSK'i ortadan kaldırmayı ve Türk-İş'in sendikal tekeline sağlamayı amaçlayan bu yasa, 1972 sonlarında Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilecekti.

Yurtdışında konuşlanmış revizyonist bir mülteci grubundan başka bir şey olmayan ve Sovyet sosyal-emperyalizminin borazanlığını yapan TKP de 12 Mart askeri darbesi karşısında benzer bir tutum takındı. İ. Bilen kliğinin yönetimindeki bu sözde partinin 1 Nisan 1971 'de 'Bizim Radyo'dan açıkladığı 'TKP'nin İstekleri' şu maddeleri kapsıyordu:

"1. ilerici güçlere karşı açılan kovuşturmalara, arama taramaların kesilmesi, üniversite ve fakültelerdeki polis kuvvetlerinin kaldırılması. Bütün devrimci ve yurtsever eylemlerinden ötürü tutsak edilmiş olanların derhal serbest bırakılması.

2. Faşist komandoların, toplum polisinin, faşizmin ocağı olan 'Komünizmle Mücadele Derneği'nin dağıtılması.

3. Kürdistan da, doğu illerinde Kürt yurttaşlarımıza karşı AP hükümetinin geniş ölçülerde özel komando, zırhlı birlikleriyle girişmiş olduğu tepeleme ve kanlı terör hareketlerinin derhal durdurulması.

4. Anayasanın ve Siyasi Partiler Kanununun yasakladığı eylemlerde bulunan ve Demirel hükümetinin vurucu gücü olan Milliyetçi Hareket Partisi'nin kapatılması.

5. Demirel iktidarının getirdiği faşist tasarıların Meclisten geri alınması. Sendikalar Kanunu'nda Demirel hükümetinin sendika özgürlüğünü daha da kısıtlayan değişikliklerin kaldırılması.

6. Devlet ve hükümet mekanizmasının Atatürk düşmanlarından, faşist, padişahçı ve Cumhuriyet düşmanlarından, Amerikan CIA ajanlarından temizlenmesi. Demirel hükümetinin ordudan kovduğu yurtsever subayların orduya alınması.

7. Anayasayı çiğneyen, işçi sınıfına ve gençliğe karşı cinayetler işleyen, devlet hazinesini soyan ve soyduran AP hükümetinin 'Yüce Divan'da yargılanması.

8. Anayasanın emrettiği toprak reformu, vergi adaleti, halkçı eğitim sistemi gibi halktan yana reformların yapılması.

9. Ulusal bağımsızlığımızı yok eden NATO ve ikili anlaşmaların bozulması. Topraklarımızdaki NATO ve Amerikan üslerinin kaldırılması. Ordunun NATO ve Amerikan komutasından çıkarılması. NATO'ya verilen tümenlerin geri alınması.

10. Seçim kanununa milli bakiye sistemi yeniden getirilerek genel seçime gidilmesi." (Türk Silahlı Kuvvetleri ve Aşın Sol, s. 132-133)

Görüldüğü gibi, her iki revizyonist parti de büyük bir pişkinlik ve ikiyüzlülikle Türkiye ve Kuzey Kürdistan'da işçi sınıfına, diğer emekçilere. Kürt halkına, onların devrimci öncülerine ve genel olarak ilerici güçlere karşı sürdürülen baskı ve terörün, Türkiye'nin NATO ve diğer emperyalist kuruluşlara kölece bağımlılığının, MHP ve Komünizmle Mücadele Dernekleri gibi terör örgütlerinin oluşturulmasının, hatta ordu içindeki ilerici ve demokrat subayların tasfiyesinin vb. sorumluluğunu tümüyle AP hükümetinin ya da en iyi olasılıkla tüm burjuva partilerinin üzerine yıkmaktadırlar. Ama onlar, "şerefli" ya da "ulusun gözbebeği" saydıkları orduya toz kondurmamaya büyük bir özen göstermekte, en iyi du-

rumda da ordunun başındaki bir kaç ipliği pazara çıkmış faşist ve gerici generali hedef almakla yetinmektedirler. Kuşkusuz, koşulların elvermesi halinde onlarla da tam bir konsensüse varmalarının hiç de zor olmayacağını söylemekle bu bay ve bayanlara haksızlık yapmış sayılmayız. Ordunun başında ABD emperyalizmine değil, kendi efendileri Sovyet sosyal-emperyalizmine yakın bir komuta kademesinin bulunması durumunda kuşkusuz, bu "küçük" sorun da ortadan kalkardı.

Aynı kulvarda koştuıkları halde, yıllarca birbirlerine karşı en ağır suçlamaları yapmaktan geri kalmayan bu iki parti taslağı 1988'de her türlü devrim iddialarını söylem düzeyinde bile bir yana atarak ve Gorbaçov'un ultra-revizyonist tezlerini benimseyerek, başında Nabi Yağcı'nın bulunduğu Türkiye Birleşik Komünist Partisi (TBKP) adlı kulübün çatısı altında bir araya geleceklerdi. Bu birleşme sırasında benimsedikleri "Barış ve Demokratik Yenilenme" etiketli karşıdevrimci reformist strateji uyarınca, eskiden yapmakta oldukları gibi söylem düzeyinde NATO'ya ve IMF'ye, yani emperyalizme karşı çıkmaktan da vazgeçen bu iflah olmaz burjuva kuyrukçuları, yayımladıkları "Program Tasarısı'nda ordu ve devletin öteki şiddet aygıtlarına ilişkin politikalarını şöyle koyuyorlardı:

"-Milli Güvenlik Kurulu kaldırılmalıdır.

"-Silahlı Kuvvetlerin demokratik rejime karşı kullanılmasını önleyecek, onu yurt savunmasıyla görevli kılacak, demokratik rejime ve halkın seçtiği parlamentoya bağlı kalmasını sağlayacak, iç yapısını demokratikleştirecek bir reform yapılmalıdır.

"-Ordu ve öteki devlet kurumları Amerikancı, faşist, demokrasi düşmanı kadrolardan arındırılmalı, yabancı gizli servislerin devlet kuramlarına sızması önlenmelidir." (TBKP Program Tasarısı, s. 37)

Görülebileceği gibi TKP revizyonizmi ve onun varyantları, dünyanın başka yerlerin-

deki benzerleri gibi ne kendilerine, ne de işçi sınıfına ve diğer sömürülen yığınlara güven duyuyorlardı. Dolayısıyla, onların devrimci bilincini, örgütlülüğünü ve eylemini geliştirmeyi ve bu yolla burjuvazinin ve toprak ağalarının devlet aygıtını yıkmayı hiç bir zaman amaçlamadıkları gibi, böyle bir şeyi akıllarından geçirmeye bile cesaret edememişlerdi. Umutlarını egemen sınıfların değişik kanatları arasındaki kavga ve sürtüşmelerin sunacağı olanaklara bağlamayı bir gelenek haline getiren bu çevreler, sosyal-emperyalist Sovyetler Birliği'nin çözülmeye doğru gittiği bu konjonktürde daha da geri bir konuma çekilmişlerdi. Artık sosyal demokrat burjuva partileri haline gelmeyi hedefleyen bu gruplar, sömürücü sınıfların ve onların devlet aygıtının kendilerinin gerçekleştirebileceği sınırlı -ve muhalefetteki burjuva partilerinin de rahatlıkla gündemlerine alabileceği türden- bazı demokratik reformlara bile razı duruma gelmişlerdi.

Ama, en önemlisi, revizyonist parti ve örgüt taslaklarının her dönemde kendi kölelik felsefelerini, ezilen ve sömürülen yığınlara "devrimci bir strateji" olarak sunmalarıydı. İşçi sınıfına, emekçilere ve ezilen uluslara, burjuvazinin, toprak ağalarının ve emperyalistlerin sofralarından dökülecek kırıntılarla ve düzenin efendilerinin kendilerine 'lütfedeceği' reformlarla yetinmelerini öğütleyen bu çevreler, demokratik ve sosyalist bilinçlerini yozlaştırdıkları yığınların kurtuluş savaşımı karşısında objektif olarak karşıdevrimci bir rol oynamaya mahkumdu. Bundan ötürüdür ki, TKP revizyonizminin ve onun çizgisinden yürüyenlerin 12 Mart darbesi karşısında sol kemalist ve ordu kuyrukçusu bir yaklaşım sergilemelerinde yadırganacak bir yan yoktu.

Ama aynı şeyi, 1960'ların, tutarlı marksist-leninist bir konumdan uzak bulunmakla birlikte, alt sınıfların devrimci eğilimlerini yansıtan üniversite gençliğinin radikal küçük-burjuva devrimci gençlik örgütü -daha sonra Türkiye Devrimci Gençlik Federasyo-

nu (Dev-Genç) adını alacak olan- Fikir Kulüpleri Federasyonu (FKF) için söylemek olanaklı değildi. 1970'den başlayarak kurulacak olan THKP-C, THKO, TKP(M-L) gibi radikal devrimci örgütleri yaratacak olan kadro ve yöneticilerin beşiği olan Dev-Genç. 1965 sonrasında yoğunlaşan öğrenci, işçi ve köylülerin demokratik ve antiemperyalist kavgaları içinde oluşmuştu. Siyasal bakımdan çocuk denebilecek konumda bulunan. Marksizm-leninizmle tanışma fırsatını henüz yeni bulmakta olan ve daha da kötüsü ideolojik besinini başta M. Belli gelmek üzere TKP revizyonizminin çizgisindeki sözde öğretmenlerden alan Dev-Genç'in ve ondan türeyen radikal devrimci örgütlerin ordu, devlet ve devrim konularında yanlışlar yapmaları anlaşılabilir. Bu, onları küçük-burjuva devrimcileri olmaktan çıkarmasa da, bu bakımdan, 12 Mart darbesine karşı alınan tutumları değerlendirilirken TKP, TİP vb. çevrelerin kemalist "yanılsamaları"yla Dev-Genç'in ve onun militan kadrolarının büyük bölümünü kendi bünyesinde örgütleyen THKP-C'nin kemalist yanılsamalarının asla aynı kefeye konulamayacağı unutulmamalı. Birincisi, TKP revizyonizminin ve onun varyantlarının marksizm-leninizmin ordu ve devlet sorununa ilişkin tezlerinin ve burjuva Türk ordusu ve devletin kanlı sicilinin neredeyse kasıtlı bir çarpıtılmasında ve Türk gerici egemen sınıfları önünde yaltaklanma ve secdeye gelmede anlatımını bulan yıllanmış ve kemikleşmiş oportünizmini ve askeri darbeci taktiksel anlayışlarını yansıtıyordu. İkincisi ise, siyasal deneyimleri çok az, küçük-burjuva demokratizminden proleter sosyalizmine geçme fırsatını daha yeni elde etmiş genç devrimcilerin -bir ölçüde ve bir yere kadar kaçınılmaz- oportünist hataları ve kemalist yanılsamalarını. Birincisi, siyasal yaşlanmadan kaynaklanan bir sağcılığı, ikincisi ise siyasal çocukluktan kaynaklanan bir 'solculuk'u yansıtıyordu.

O halde tartışmamızı sürdürebiliriz. THKP-C eğilimli devrimcilerin yönetimine ege-

men oldukları Dev-Genç, 12 Mart muhtırasının hemen ardından yayımladığı bildiriye TİP, TKP, M. Belli ve M. Kuvılcımlı çevrelerinin benzer bir tutum takınıyor, ancak onlara kıyasla daha ihtiyatlı ve dikkatli bir yaklaşım sergiliyordu. Bildiriye şu görüşler dile getiriliyordu:

"Türkiye'mizdeki varlığını her şeye rağmen sürdürmek isteyen Amerikan emperyalizmi de, yıpranan sağcı Demirel iktidarının yerine bir yenisini getirme; radikal genç subaylara oyun oynama; Türkiye'mizde sınıf mücadelesini durdurma çabalarına hız vermiştir.

"Amerikan emperyalizmi, milliyetçi- devrimci diye lanse ettiği bazı yüksek rütbeli subaylar vasıtasıyla, radikal subayların hareketini kontrol altına alma; onların bağımsız örgütlerini dağıtma; hareketlerini pasifize etme oyununu ustalıkla oynamaya başlamıştır.

"Genelkurmay Başkanının ve ordu komutanlarının verdiği muhtıra sonucu, yıpranan sağcı Demirci hükümeti istifa ettirilmiş ve böylece radikal subayların hareketi bir süre daha ertelenmiş. Amerikan emperyalizmi oynadığı oyunda zaman kazanma fırsatına sahip olmuştur.

"Antiemperyalist mücadelesini sürdüren ve olayların gelişmesini dikkatle izleyen devrimci gençlik, ancak şu şartlar yerine getirildiği takdirde ordudan gelecek her ilerici hareketi sonuna kadar desteklemeye hazırdır." (Ali Yıldırım, Belgelerle FKF, Dev-Genç 2, s. 353-354) Dev-Genç yönetimi daha sonra 11 tane istem sıralamakta, bütün yurtseverleri bu ilkeler uğruna savaşıma çağırarak ve sözlerini şöyle sürdürmekteydi:

"Devrimci gençlik bütün yurtseverleri bu ilkeler uğruna sonuna kadar mücadeleye çağırır.

"Devrimci gençlik, ancak bu kısaca sayılan şartlar yerine getirildiği takdirde hareketin antiemperyalist ve demokratik yönde geliştiğine inanır ve onu sonuna kadar destekler.

"Devrimci gençlik, Türkiye'nin gerçek kurtuluşunun işçilerin, köylülerin, gençlerin, devrimci askerlerin ve bütün sömürülen halk kitlelerinin ortak ve zor bir mücadelesi sonucu gerçekleşeceğine inanır." (Age, s. 354)

Aynı yaklaşım, THKP-C'nin önderi M. Çayan'ın 1971 başlarında kaleme aldığı görüşlerinde de yansımaları buluyordu. M. Çayan'ın tezlerine göz atıldığında onun, kemalist etkilenmeyi sürdürdüğü, ancak o zamana kadar bağlaşma içinde olduğu M. Belli kliğinin -bunalımın derinleşmesine bağlı olarak- giderek daha belirgin hale gelen Menşevik, askeri darbeci ve sosyalşoven çizgisinden tartışma götürmez bir biçimde uzaklaşmakta olduğu görülür. O, 12 Mart muhtırasının hemen ertesinde kaleme aldığı "Ülkemizde Oynanan Oyun ve Bütün Küçük Burjuva Oportünist Fraksiyonların İhanetleri" adlı makalesinde emperyalizmin ve yerli egemen sınıfların, içindeki "küçük-burjuva radikallerini adım adım tasfiye etmek, askeri liseleri aşağı sınıflardan gelen gençlere kapatmak, Ordu Yardımlaşma Kurumu (OYAK) aracılığıyla orduyla tekeli sermaye arasında giderek güçlenen bağlar kurmak vb. suretiyle, o zamana kadar "küçük ve orta burjuvazinin vurucu gücü" olageldiğini ileri sürdüğü orduyu yavaş yavaş denetimleri altına almaya başladıkları yolundaki görüşünü şöyle dile getiriyordu:

"Bütün bu oyunları tezgahlayarak orduyu adım adım kontrollün altına alırlarken. Kemalizm'i de kimseye bırakmadılar. Kendi adamlarının 'kemalist' diye reklamlarını yaptılar. Türkiye'de milli meseleyi, Kürt meselesini ön plana çıkartarak, özellikle ordu içindeki küçük burjuva radikallerinin dikkatlerini gelişen sınıf mücadelesinden uzaklaştırmak, onların antikomünist yanlarını bilemek için yoğun bir demagojik propaganda kampanyasına giriştiler. Şovenizmi, ırkçı duyguları her fırsatta körüklediler." (THKP- C Dava Dosyası, Yazılı Belgeler, s. 269) Söz konusu makaleyi, devrimci gençlik hareketini, iktidara gelmesi umulan

sözüm ona sol bir cuntanın yedek gücü haline getirmeyi tasarlayan ve bu amaçla "ordunun devrimci geleneği"nin altını çizmeye devam eden M. Belli revizyonizmiyle yollarını ayırdığı bir dönemde yazan Çayan sözlerini şöyle sürdürüyordu:

"Bizde ordu genellikle küçük ve orta burjuvazinin vurucu gücü olagelmisti. Türkiye'de orduyu kesinlikle oligarşik gerici yönetimlerin uydusu olan Latin Amerika ordularından ayıran özellik de buradaydı. Ne var ki, ülkemizde sınıflar arasındaki ilişki ve çelişkileri hesaba katmadan yapılacak her değerlendirme ve değişen sınıf dengesini hesaba katmadan kurulacak bütün teoriler de içi boş kalıplar olarak kalmaya mahkumdu, işte gelenek ve göreneklerin pasifliğini, edilgenliğini unutarak 'ordunun devrimci geleneğini' alabildiğine abartıp, değişen sınıf ilişkileri ve çelişkilerine göre hiç değişmeden kalan bir gerçekmiş gibi kabul eden ve umudunu buna bağlayarak 'devrim teorileri' kurmaya çalışan revizyonist fraksiyonların yanılırları buradaydı... Görüldüğü gibi değişen sınıf dengesine paralel olarak ordu da adım adım küçük ve orta burjuvazinin vurucu gücü olmaktan çıkmaya, emperyalizmin ve yerli hakim sınıfların kontrolü altına girmeye, radikal reformist geleneğini yitirmeye başladı." (Age, s. 269-270) Ve o, aynı makalenin daha sonraki sayfalarında adlarını açıkça zikrederek M. Belli, D. Perinçek ve H. Kıvılcımlı çevrelerinin 12 Mart askeri darbesine ilişkin oportünist beklentilerini eleştirmekteydi. Devrimci M. Çayan, ölümünden birkaç ay önce kaleme aldığı bu satırlarda Türk ordusunun sözüm ona farklılığına ve kendine özgü ilerici tarihsel geleneğine ilişkin hatalı ve oportünist görüşlerini korumaktadır. Ancak o, yaşanan anda umudunu ordu içindeki sözüm ona sol bir askeri darbe tezgahlamakta olan burjuva subaylara bağlayan ve asla bağımsız bir devrimci hareket örgütlemeyi düşünmeyen küçük-burjuva reformizmiyle yollarını kesin bir biçimde ayırmaktaydı. O aynı makalede M. Belli'nin

yaklaşımını şu sözlerle mahkum ediyordu:

"Süratle kadroların en aktif mücadeleye hazırlanmaları ve emperyalizmin oynadığı oyunun açıklanması gereken bir dönemde, proleter devrimcileri ve küçük burjuva devrimcilerini aldatmaya çalışarak, objektif olarak emperyalizmin oyununa hizmet etti. Emperyalizmin oyunu olduğu açıkça belli olan, ustaca kaleme alınmış komutanların bildirisi karşısında ise, Aydınlik Yazı Kurulu imzasıyla yayınladığı bildiride, "ordu kemalist geleneğe sadık kaldığını ispatlamıştır" diyerek Mihri Belli ve tekkesi diğer bütün oportünist fraksiyonlarla birlikte emperyalizmin oyununa açıkça alkış tuttu." (Age, s. 278)

Bu dönemi kapamadan önce, son olarak D. Perinçek'in başını çektiği Proleter Devrimci Aydınlik (PDA) çevresinin ordu konusuna ilişkin oportünist yaklaşımlarına göz atacağız. Meşruiyeti, devrimci meşruiyet olarak değil, burjuvazinin meşruiyeti olarak anlayan ve 27 Mayıs Anayasasının koyduğu sınırları aşmamaya özen gösteren bu bay, Mayıs 1969'da kaleme aldığı bir yazıda gençliğin devrimci eylemine karşı tutumunu şöyle dile getirmişti:

"Gençler, gücünü bozguncularına olduğu gibi gençliğin eylemine anarşizmi ve terörcülüğü sokmak isteyenlerle de mücadele ediyorlar. Gençlik eylemini 27 Mayıs Anayasasının meşruiyet sınırları dışına taşımak isteyen küçük burjuva anarşistleri karşısında gençler uyanık devrimciler olarak hareket ediyorlar. Polisten gelen bombalı teraplere, suikast tekliflerdim yüz vermiyorlar." (D. Perinçek, Aydınlik Sosyalist Dergi, Sayı 7, s. 21) Ş. Hüsnü'lerin ve M. Belli'lerin öğrencisi ve izleyicisi D. Perinçek, 1970'te yayımlanan bir başka yazısında ise, "Bizim partimiz MİLLİ KURTULUŞ cephesidir. Bizim partimizin komutanı Mustafa Kemal'dir. Bizim partimizin üyeleri Amerikan sömürücüleriyle ortaklık etmeyen bütün bir MİLLET'tir." (İşçi-Köylü, Sayı 7, s. 4) demişti.

1969'un sonları ve 1970'in başlarında, ayrı

bir grup olarak ortaya çıkan PDA çevresi önceleri kendi farklılığını vurgulamak, bir süre sonra ise kendi saflarındaki İbrahim Kaypakkaya ve sonraları TKP(M-L)'yi oluşturacak olan- daha devrimci öğelerin baskısıyla M. Belli revizyonizminin ordu, devlet ve ulusal sorun konusundaki kaba oportünist, sol kemalist ve sosyal-şoven görüşlerini ikiyüzlü bir biçimde eleştirmeye ve görünüşte, ama yalnızca görünüşte doğruya daha yakın eklektik görüşler savunmaya başladı. Örneğin onlar, Proleter Devrimci AYDINLIK adlı dergilerinin Şubat 1971'de yayımlanan 31. sayısında şöyle diyorlardı:

"Ordunun anlam ve rolünü, halkımızın menfaatleri açısından tespit ediyoruz. Ordu, hakim sınıfların baskı aracıdır. Halkın mücadelesi ilerledikçe, ordu içindeki yurtseverlerin halkla birleşmesi, bu anlam ve rolü değiştirmez. Ancak bir şeyi gösterir: Halkımızın mücadelesi ilerlemektedir ve hakim sınıfların baskı kurumları çözülmekte, halkın devrimci safları güçlenmektedir. Ordu içindeki bütün yurtseverler gerçekleri kavramalıdır. Mensup oldukları ordunun ABD emperyalizmine bağımlı niteliğine boyun eğmemelidir. Emperyalistlerin ve sömürücülerin halkı ezme yolundaki emirlerini dinlememelidirler." (Proleter Devrimci AYDINLIK, Seçmeler II, s. 199-200) Gene onların hazırladığı Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi (TİİKP) Program Taslağı'nda:

"47. Demokratik halk hükümeti, hakim sınıfların muhafızlığını meslek edinmiş orduyu kaldırarak, işçi ve köylülerin genel silahlandırılmasına dayanan halk ordusunu kuvvetlendirecek ve böylece milli bağımsızlığımızı ve yurdumuzun savunmasını gerçek teminatına kavuşturacaktır." (TİİKP Davası. Belgeler 1, s. 31) deniyordu. Ama egemen sınıflara kuyrukçuluk siyasetinden, TKP revizyonizminin ordu devrimciliği geleneğinden ve burjuva dünya görüşünden aslında hiçbir zaman kopmamış olan bu çevre, gerçek yüzünü gerek propaganda ve saptamalarının eklektik içeriğiyle ve gerekse oportünist pratiği ve taktikleriyle açığa

vuracaktı. Bu sinsî ve ikiyüzlü oportünistler, Proleter Devrimci AYDINLIK'ın Ocak 1971'de yayımlanan sayısında "Antifaşist mücadelenin amacı devrimci iktidarı kurmak değildir" derken, her tür ve renkten oportünist ve revizyonist parti ve çevrelerin iktidar korkusunu ve burjuvazinin şu ya da bu fraksiyonunun kuyruğuna takılma yolundaki genel eğilimini yansıtıyorlardı. İ. Kaypakaya bu çevrenin yaklaşımını eleştirirken şöyle diyordu:

"M. Belli, D. Avcıoğlu ve H. Kıvılcımlı, askeri darbeye bel bağladıklarını açıkça ilan ediyorlardı. Bu bakımdan onlar, PDA revizyonistlerinden daha samimi sayılmalıdırlar. PDA revizyonistleri ise aynı şeyi çok daha sinsice yapıyordu." (Seçme Yazılar, s. 283) TİİKP-PDA revizyonistleri 12 Mart askeri darbesinin ayak seslerinin duyulduğu bir dönemde Şubat 1971'de yayımladıkları bir genelgede şöyle diyorlardı:

"Reformcu burjuvazinin iktidarı ele geçirmesi halinde, partimizin davranışı, emperyalizme en sadık, en gerici, en şoven düşmanlara karşı halk yığınlarını harekete geçirmek, halkın somut taleplerini devrimci propaganda ile birleştirmek olacaktır." (Age, s. 284)

TİİKP, 12 Mart darbesinin yaklaşmakta olduğu dönemde -TİP ve TKP'ninkini andıran- bir ivedi istemler listesi yayımlamış, ayrıca Proleter Devrimci AYDINLIK'ın muhırtıradan dört gün sonra yayımlanan 34. sayısının kapağında da şu istemleri sıralamıştı:

"İş Güvenliği ve Sendika Hürriyeti!

Genel Grev Hakkı!

Toprak Köylünüdür!

Kürt Halkı Üzerindeki Baskıya Son!

Jandarma ve Polis Zulmüne Son!

141. ve 142. Maddeler Kalkmalıdır!

Genel Af!" (Proleter Devrimci AYDINLIK, Seçmeler II, s. 244) Leninist devlet teorisini

savunma yolundaki boş övünmelerinin tersine onlar da dönemin diğer reformist ve oportünist çevreleri gibi davranmış ve egemen sınıfların yaklaşan faşist saldırısı konusunda pembe hayaller yaratmaya ve kitleleri aldatmaya hizmet etmişlerdi. Söz konusu derginin aynı sayısında, 12 Mart muhırtırasına dayanarak yaptığı aşağıdaki taktiksel saptama, bu savı bir kez daha doğrulamaktadır:

"Parlamentar yolla veya askeri müdahaleyle bazı reformlar yaparak buhrana hal çaresi bulma eğilimi, bugün için faşist bir diktatörlük hazırlayan en gerici güçlere üstün gelmiştir." (THKP-C Dava Dosyası, Yazılı Belgeler, s. 279) Oysa gerçekte olan, faşist generaller kliğinin durumunu sağlamlaştırmak için "reform" gevezelikleri yapmasından, ordu içindeki muhaliflerini ve radikal devrimci güçleri tasfiye etmek için zaman kazanma manevrasından başka bir şey değildi. Bu çevre. TKP revizyonizminin ordu ve devlete ilişkin karşıdevrimci ve Menşevik geleneğinden kopmadığını, devrim ile karşıdevrim arasındaki kavganın daha da yoğunlaşacağı 1970'lerin ikinci yansında ve 12 Eylül 1980 askeri-faşist darbesinin hemen sonrasında çok daha genel bir tarzda ortaya koyacak, sözcüğün gerçek ve tam anlamıyla egemen sınıfların ve askeri kliğın bir uzantısı ve borazanı haline gelecekti.

Geçerken, ordu devrimciliğinin ve sol kemalizmin 1960'ların ikinci yansında Türkiye devrimci hareketi üzerinde önemli bir etki yaratmasının yalnızca TKP revizyonizminin ve onun varyantlarının tasfiyecî mirasına ve gerici ideolojik yol göstericiliğine bağlanamayacağını anımsatmalıyız. Bu özgün dönemde, devrimci hareketin saflarında, Türk ordusunun ilerici bir karakter taşıdığı ya da en azından onun, bağrında önemli bir ilerici potansiyel barındırdığı yolundaki görüşün bu denli yaygın oluşunun belli bir maddî ve objektif zemini de vardı. Şimdi kısaca da olsa bu maddî ve objektif zemini değerlendirmemiz gerekiyor. 27 Mayıs

askeri darbesiyle açılan dönem. 1920'lerden bu yana ilk kez demokratik kırıntılara, belirli bir düşünce özgürlüğü ortamının oluşmasına, devrimci ve sol düşüncelerin yaygınlaşmasına ve devrimci hareketin kitleselleşmesine tanıklık edecekti. Bayar-Menderes kliğine karşı yapılan darbenin ardından Türkiye'nin gelmiş geçmiş en liberal anayasası olmuş olan 1961 Anayasası hazırlanmış ve işçi sınıfı toplu iş sözleşmesi ve grev haklarını elde etmişti. Düzen güçlerinin 27 Mayıs askeri darbesine ve 1961 Anayasasına, önce daha alçak ve giderek daha fazla yükselen bir sesle, ama sistemli bir biçimde saldırmaları ve aynı koroya katılan, "toplumsal uyanışın ekonomik gelişmeyi geçti"ğini ileri süren ve "anarşi ve terör"ün baş sorumlularından biri ilan ettikleri bu anayasayı değiştirmeyi ilk işlerinden biri haline getiren 12 Mart generallerinin yaklaşımları da radikal devrimci güçlerin 27 Mayıs'a, onu gerçekleştiren Milli Birlik Komitesi'ne ve subaylara bakışını etkileyen faktörlerden biri olmuştur. Bir diğer önemli faktör, işçi sınıfının, emekçi köylülüğün, üniversite gençliğinin 1960'larda gelişen ve antiemperyalist ve demokratik yanı ağır basan kitlesel eylemliliğinin, 27 Mayıs darbesinin 'hava'sını üzerinden tam olarak atamamış olan genç subaylar ve askeri öğrenciler üzerindeki devrimci etkisiydi. Esas olarak 12 Mart 1971'e kadar süren bu devrimci etki, ordu saflarında ve askeri okullarda önemli bir ilerici ve antiemperyalist potansiyelin oluşmasına yol açmıştı. 12 Mart'ın sıkıyönetim mahkemelerinde görülen THKP-C davasında yargılanan 256 sanığın hemen hemen üçte birinin asteğmen, teğmen ve üsteğmen gibi küçük rütbeli subaylar olduğu anımsansın. Kuşkusuz bütün bu söylenenlerden, 27 Mayıs askeri darbesinin halkçı ve demokratik bir hareket olduğu, emperyalizme karşı olduğu ya da 27 Mayısçıların sola ve devrime yakınlık duydukları sonucu asla çıkarılamaz. Gerçekte olan, işçi sınıfının, diğer emekçilerin ve henüz burjuvaziyle ve devletle ideolojik göbek

bağını koparmamış olan o dönemin devrimci hareketinin düzen güçlerinin cephesinde meydana gelen yarıktan ilerleme olanağı bulmuş olmalarıydı. 27 Mayıs askeri darbesi, objektif olarak ve son çözümlemede, egemen sınıfların farklı kanatları - öncelikle sanayi burjuvazisi ile büyük toprak sahipleri- arasındaki çelişmenin zor yöntemiyle çözülmesinden başka bir şey değildi. 1950'li yıllarda dışa bağımlı kapitalizmin görece hızlı bir tempoyla geliştiği Türkiye'de, on yılın sonuna yaklaşıırken keskinleşmeye yüz tutan bu çelişme, daha çok CHP ile DP arasındaki çelişme biçimine bürünmüştü. O günün konjonktüründe başka faktörlerin de devreye girmesi, bu çelişmenin "olağan", yani parlamenter bir yoldan çözümünü olanaksız kıldı. Bunlar arasında, DP'nin başında bulunan Bayar-Menderes kliğinin uzlaşmaz tutumunu, 1940'lardan bu yana ordu içinde oluşmakta olan yeni subay kuşağının, eski ve küflenmiş ordu hiyerarşisine karşı tepkilerini, üniversite gençliğinin, aydınların ve memurların DP hükümetinin ekonomik politikasının sonuçlarına ve siyasal baskılarına karşı öfkesini sayabiliriz. Bütün bu faktörler birbirine eklenenecek ve ana çizgileriyle CHP muhalefetine rotasında gelişen 27 Mayıs hareketini doğuracaktı. Öte yandan 27 Mayıs hareketinin, Talat Aydemir kliğinin 1962 ve 1963'deki başarısız darbe girişimlerinin ve 12 Mart öncesinde gündeme gelen "sol" cunta projelerinin de tanıklık etliği gibi, sözcüğün bir anlamında burjuva düzeninin "normal işleyişini" bozduğunu, Türk ordusu içinde -egemen sınıfların, askeri kliğin ve emperyalizmin ortadan kaldırmak ve kökünü kazımak için çaba göstereceği- bir hiyerarşi dışı askeri darbe geleneği yarattığını da unutmamamız gerekiyor.

12 Mart askeri-faşizmi, burjuvazinin muhafızı olan Türk ordusunun gerçek yüzünü gözler önüne sermek suretiyle Türkiye sol hareketinin radikal kanadının TKP revizyonizminden devraldığı uğursuz ordu dev-

rimciliği ve sol kemalizm mirasından kurulmasında önemli bir rol oynadı. Kuşkusuz, teorik ayağı çok zayıf kalan, daha çok ampirik bir karakter taşıyan bu öğrenme süreci son derece yüzeysel bir biçimde yaşandı. Ama gene de radikal devrimci hareket bakımından bunun, 1920' li yıllardan bu yana yaşanan revizyonist gelenekten önemli bir kopuş anlamına geldiği belirtilmelidir. 1970'lerin ve 1980'lerin siyasal pratiği, sol hareketin reformist ve revizyonist kanadının ise yaşananlardan hiç bir şey öğrenmediğini, öğrenme yeteneğine sahip olmadığını, halta ordu ve devlete ilişkin gerici hayallerini giderek derinleştirdiğini gösterecekti. Bunun, nesnelere doğası gereği olduğunun altını bir kez daha çizmemiz gerekiyor. Çünkü söz konusu partiler, devrim, antiemperyalizm, sosyalizm, işçi sınıfı vb. konulardaki tüm görevliklerine karşın aslında kapitalist düzenin ayakta kalmasından yanaydılar. Onların tek kaygısı, baskı ve sömürünün yoğunlaşmasına bağlı olarak ezilen ve sömürülen yığınların devrimci isyan duygularının kabarması ve böylelikle burjuvazinin egemenliğinin tehlikeye girmesi, burjuvazinin terminolojisiyle konuşacak olursak düzenin, bir "istikrarsızlık tehlikesi"yle yüz yüze gelmesiydi. Stratejileri özetle "burjuva demokrasisi" olan böylesi partiler düzenin, işçi sınıfına, diğer emekçilere ve ezilen uluslara verilecek bazı ödünler ve haklar yardımıyla daha kalıcı ve daha istikrarlı hale getirilebileceğine ve getirilmesi gerektiğine inanmaktaydılar. Böyle bir "devrim stratejisi"nden türeyen temel siyasal yönelim de ister istemez sınıf savaşımı değil, sınıfsal işbirliği olacaktı ve olmaktadır. Böylesi partiler, komünist hareketin temel siyasal yöneliminin tersine, proletaryanın ve diğer sömürülen yığınların burjuvaziye ve onun devletine karşı sınıf savaşımının geliştirilmesi ve keskinleştirilmesi için değil, tam tersine onun yumuşatılması ve bastırılması için çalışıyorlardı. Onların bir devrim ve Sovyet iktidarı hedefinin olamayacağı ve bir devrim ve Sovyet iktidarı hedefi olma-

yan partilerin de burjuvazinin ordusunu ve devlet aygıtını yıkma ve çökertme gibi bir yöneliminin olamayacağı açıktı. Bu yaklaşımları, söz konusu partilerin programlarına ve diğer temel belgelerine de yansıtmakta ve onların, proletaryanın ve onun önderlik ettiği emekçi ve sömürülen yığınların iktidarı nasıl ele geçirecekleri konusunu ya karanlıkta bırakmalarına, ya da bazı oportünist formülasyonlarla geçiştirmelerine yol açmaktaydı. Oysa yalnızca komünist partisinin değil, herhangi bir devrimci partinin de programında öngördüğü reform ya da devrim içerikli değişiklikleri yapabilmesinin, üzerinden atlanamaz ve vazgeçilmez önkoşulu, siyasal iktidarın bir devrim yoluyla daha ileri sınıf ve katmanların ve onların siyasal öncüsünün eline geçmesidir. Lenin'in de söylediği gibi, "Her devrimin temel sorunu iktidar sorunudur." Siyasal iktidar sorununu marksizm-leninizmin, yani dünya proletaryasının genelleştirilmiş deneyimlerinin ışığında ve ülkenin tarihsel, toplumsal özgül nitelikleri ve bölge ve dünya siyasal konjonktürü temelinde ele almayan ve kendini başta devrimin önderi proletarya gelmek üzere sömürülen yığınlarla kopmaz bağlarla bağlamayan ve onların toplumsal hareketinin başında yürümemen bir sözde komünist ya da devrimci parti, teori ya da pratik alanında hangi geçici ve parlak başarıları kazanırsa kazanırsa orta ve uzun erimde en iyi olasılıkla havanda su dövmekten başka bir şey yapmış olmayacaktır.

Söz konusu revizyonist çevrelerin iktidar sorununa ilişkin anti-Leninist formülasyonlarının en belirgin özelliklerinden biri de, onların, ordu ve devlet aygıtının sınıfsal özelliklerini, bu aygıtlarla egemen sınıf arasındaki son derece güçlü bağları göz ardı etmeleri ve sömürücü sınıfların bu aygıtlarının -her nasılsa saflarına sızmış bulunan(!)- faşist, emperyalist uşağı, halk düşmanı vb. öğelerden arındırılmasını öngörmekle yetinmeleridir. Onlar böylelikle burjuvazinin, toprak ağalarının ve emper-

yalistlerin çıkarlarının bekçisi ve vurucu gücü olan ordunun, işçi sınıfının ve diğer emekçilerin hizmetine gireceğini gevelemekte, ancak görünür ya da görünmez bin bir bağla egemen sınıflara kopmaz bir biçimde bağlanmış olan ordunun nasıl olup da böylesi bir kuruma dönüşeceğini tartışmaktan da özenle kaçınmaktadırlar. Bu anlayışa göre, burjuva ordusu ve devleti, asla yıkılmaması, tersine içindeki kendisini "kirleten ve kendisine yabancı" öğelerden arındırılması ve -ona ne şüphe!- korunması ve yüceltilmesi gereken bir kurumdur. Bırakalım devrimci bir içeriğe sahip olmasını, herhangi bir ilerici yan da taşımayan bu yaklaşımın, statükoyu muhafaza etmekten başka bir derdi olmayan burjuvazinin kendi yaklaşımından hiç de farklı olmadığı açıktır. Susurluk olayından bu yana, askeri klik de içinde olmak üzere Türk gerici egemen sınıflarının değişik fraksiyon ve partileri de devletin, saflarına sızmış olduğunu ileri sürdükleri çetelerden, devlet yetkilerini kötüye kullanan vb. kişilerden arındırılmasını istiyorlar! Bu bakımdan bu bayların ve bayanların ordu ve devlete ilişkin programlarının özü, bu aygıtların kitleler katındaki saygınlığının artırılmasından, yani devletin ideolojik hegemonyasının güçlendirilmesinden başka bir şey değildir; dolayısıyla gerici bir karakter taşır. Devam edelim.

12 Mart askeri-faşizmi dönemi, 14 Ekim 1973 seçimleriyle sona erdi. (Ama, daha sonraki yıllarda yaşanan olayların ve 12 Eylül darbesinin de göstereceği gibi, 12 Mart aslında hiçbir zaman sona ermemiştir. Tıpkı 12 Eylül'ün de aslında henüz sona ermemiş olduğu gibi.) 1974'den itibaren marksizmi esas aldığı ve sosyalizm ve sınıfsız toplum için savaştığını belirten bir dizi legal "sosyalist" parti kuruldu. Bunlar arasında, Haziran 1974'de kurulan Türkiye Sosyalist İşçi Partisi'ni (TSİP), Şubat 1975'de kurulan Türkiye Emekçi Partisi'ni (TEP), Nisan 1975'de yeniden kurulan Türkiye İşçi Partisi'ni (TİP), Ekim 1975'de kuru-

lan Sosyalist Devrim Partisi'ni (SDP), Ocak 1978'de kurulan Türkiye İşçi Köylü Partisi'ni (TİKİP) sayabiliriz. Bazı nüanslarla TKP revizyonizminin siyasal geleneğinin sürdürücüsü ve temsilcisi olan bu partilerin programlarının -ve kuşkusuz siyasal pratiklerinin de- şöyle üstünkörü bir incelenmesi bile onların tıpkı başka ülkelerdeki benzerleri gibi, ülkemizde ve dünyada yaşanan tüm deneyimlere karşı genel olarak burjuvazi ve özel olarak burjuva ordusu ve devletine ilişkin reformist ve karşıdevrimci hayal ve beklentilerinden vazgeçmeye ne niyetli ne de yetenekli olduklarını gösterecektir. Şimdi bu partilerden SDP dışında kalanlarının programlarının konumuzla ilgili yanlarına kısaca göz atalım.

TSİP'nin programının "Giriş" bölümünde;

"İşte bu durumda, işçi sınıfımızın yakın hedefi, emperyalizme bağımlı tekelci burjuvazinin ve müttefiklerinin egemenliğine son vererek bağımsızlık ve demokrasinin gerçekleştirilmesidir... Halkın demokratik iktidarının kurulması için sürdürülen mücadele, ülkemizde çıkarları bağımsızlık, demokrasi ve özgürlükten yana olan tüm toplum kesimlerinin birlikteliğini gerektirir." (Saçak, Sayı 46, s. 16) denmektedir. Daha ilerde, TSİP'nin "demokratik halk iktidarına giden yolda, halklarımızın sürdürmekte olduğu bağımsızlık ve demokrasi mücadelesinde emperyalizme ve gerici iktidarlara yönelik bütün antiemperyalist ve antifaşist girişimleri destekleneceği biçiminde belirsiz bir anlatım yer almakta, ardından programın "Siyasi Görevler" başlıklı bölümünde;

"Devlet, bütünüyle, demokratik halk iktidarının koruyucusu ve bekçisi haline getirilecektir" (Age, s. 17) denmektedir. Başında M. Tağmaç'ların, F. Gürler'lerin, C. Eyicioğlu'ların, M. Batur'ların, F. Türün'lerin, M. Ünlütürk'lerin vb. bulunduğu kontrgerilla devletin nasıl bu hale getirileceğine değinmeyen revizyonistlerimiz, programlarının hiçbir yerinde var olan askeri-

bürokratik aygıtın yıkılması ve yerine yeni ve sovyetik bir işçi-emekçi devletin kurulması gibi bir görevden söz etmemektedirler. Proleter devrimciliği ile yalnızca küçük-burjuva reformizmini ve her tür ve renkten oportünizm ve revizyonizmi değil, küçük-burjuva devrimciliğini de ayırt eden en önemli ölçütlerden birinin bu olduğu unutulmuş ya da geçiştirilmiştir. Ve bu program 12 Mart askeri-faşizminin üzerinden henüz iki yıl bile geçmeden yayımlanmıştır! Herhalde, "Hafıza-ı beşerin nisyan ile malul" olduğu deyişi böyleleri için söylenmiş olmalı.

Başında M. Belli'nin de yer aldığı TEP'ne geçelim. Bu partinin programının "Gerçek Demokrasi" başlıklı bölümünde şöyle deniyor:

"3) Türkiye halkının egemenliğinin engelsiz gerçekleştirilebilmesi için Milli Demokratik Devrimin başlıca görevlerinin yerine getirilmesiyle gerçekten demokratik şartların yaratılması. Bu uğurda çok yönlü mücadeleye paralel olarak anti-demokratik hükümler taşıyan Siyasi Partiler Kanunu'nun. Seçim Kanunu'nun değiştirilmesi, emekçi halkın serbestçe örgütlenmesinin hukuki ve diğer bütün engellerin, tüm anti-demokratik kanunların kaldırılması; şehir ve köy emekçilerinin kendi siyasi, mesleki ve diğer örgütleri içinde birleşmelerini sağlayacak halk egemenliğinin hukuki dayanağı niteliğinde demokratik kanunların kabulü ve uygulanması." (Age, s. 24) "Halk egemenliğinin hukuki dayanağı niteliğinde demokratik kanunların kabulü ve uygulanmasının bir devrim sorunu olduğu ve iktidarın proletaryanın önderliği altındaki emekçi sınıflara geçmesinden önce bu istemin gerçekleşmeyeceği unutulmuştur, ya da daha kötüsü egemen sınıflardan beklenmektedir. Programın bir sonraki "Tam Bağımsızlık İçin" başlıklı bölümünde ise daha bir kaç yıl önce ABD emperyalizminin de destek ve katkısıyla 12 Mart askeri darbesini gerçekleştiren, devrimcileri darağaçlarına çeken, onbinlerce ilerici ve

demokratı kontrgerillanın işkence tezgahlarından geçiren ve askeri cezaevlerine dolduran, Kürdistan'da terör estiren ve 20 Temmuz 1974'de, yani TEP'nin kuruluşundan 9 ay önce Kıbrıs'ın kuzeyini işgal eden burjuva ordusu konusunda şunlar söylenebilmektedir:

"2) Türk Ordusunun, kendi komutanlarının komutası altında ikmalini ulusal kaynaklardan sağlayarak, milli bir strateji içinde yurdun savunmasını sağlaması ve bundan her şeyden önce kendi halkının aktif desteğine ve kendi savaş gücüne güvenmesi ve dayanması. Ordunun sırf tüketici durumdan çıkartılarak, mümkün olduğu ölçüde üretime katılmasının sağlanması, asker-emekçi kaynaşmasının sağlanması." (Age, s. 24). Türk şovenizminin devrimci hareket içindeki bu en açık sözlü temsilcilerinin, ordu devrimciliğinin ve sol kemalizmin bu en gözü pek savunucularının, sömürücü sınıfların bekçisi olan burjuva ordusunun "kendi halkının aktif desteğine... dayanması"nı ve kapitalizm koşullarında "asker-emekçi kaynaşmasının sağlanması"nı önermeleri hiç de şaşırtıcı değildir. Hatta onların, emperyalistlerin ve onlarla işbirliği içinde olan ve dolayısıyla "kendi" yurduna ve halkına karşı bir konumda bulunan gerici egemen sınıfların ordusunun "milli bir strateji içinde yurdun savunmasını sağlamasını olanaklı görmeleri de. Bu onların, haklarında boş hayaller yaratmaya çalıştığı egemen sınıflarla işçi ve emekçi sınıflar arasında sınıfsal işbirliği ve egemen sınıflara kölelik politikasının kaçınılmaz sonucudur. Emperyalizme bağımlı egemen sınıfların ve özellikle, kapitalizme özgü sınıfların ana çizgileriyle oluştuğu ve proletarya-burjuvazi çelişmesinin keskinleşmeye yüz tuttuğu ülkelerde, hatta orta burjuvazinin ne bu önerilenleri yapması olanaklıdır; ne de böyle bir istem ve eğilime sahip olmaları. Bir devrim olmadan, proletaryanın önderlik ettiği ezilen ve sömürülen yığınlar iktidarı ele geçirmeden ve dolayısıyla burjuva ordusunun yerine bir halk ordusu kurulmadan "milli bir strateji

içinde yurdun savunmasının sağlanması", bu savunmanın halkın "aktif desteğine ve kendi savaş gücüne güvenmesi ve dayanması", "asker-emekçi kaynaşmasının sağlanması" olanaksızdır. Bu bakımdan, kapitalizm ve emperyalizmin egemenliği koşullarında, bütün bunların olabileceğini söyleyenler ya aptaldırlar; ya da kasıtlı olarak işçileri ve diğer emekçileri aldatmaktadırlar. Her iki durumda da egemen sınıfların değerirmesine su taşıdıklarıysa gün gibi açıktır.

İkinci TİP'nin programına göz attığımızda da üç aşağı beş yukarı benzer bir tabloyla karşılaşılıyor. Bu partinin programında haklı olarak Türkiye burjuvazisinin ve iktidarlarının sola karşı "son derece sert bir tutum içinde ol"dukları, öte yandan emperyalizmin "kendi nüfuz alanındaki ülkelerin demokratikleşmesine kesinlikle karşı ol"duğu belirtilmektedir. Ama, eğer okur bu ve benzer saptamalardan yola çıkarak TİP'nin barışçı yollardan devrimin olanaksızlığını ve burjuva ordusunun ve devlet aygıtının kitlelerin devrimci zoru ile yıkılmasını öngören bir siyasal stratejiyi savunmasını beklerse fena halde yanıltılmış olacaktır. Aynı bölümde, "Türkiye İşçi Partisi'nin "sosyalizm doğrultusunda ülkenin demokratikleştirilmesi ve emperyalizmin geriletilmesi için tüm demokratik olanakları sonuna kadar kullanarak" mücadele edeceğinin belirtilmesiyle yetinilmekte, yani devrim sorununun can damarı olan iktidar sorunu tümüyle geçiştirilmektedir.

Program;

"Milli savunmamızın, yalnızca 'yurt savunması' gerekleri açısından yeniden düzenlenmesi ve örgütlenmesi"ni (Age, s. 39) öngörmekte, ancak bu görevin nasıl başarılabileceğini konusunu, beklendiği ve alışlageldiği üzere karanlıkta bırakmaktadır. Gene TİP programı, tıpkı TSİP ve TEP programlarında olduğu gibi, Türkiye'nin NATO, CEN-TO, Ortak Pazar gibi emperyalist askeri ve ekonomik kuruluşlardan çıkmasının gerekliliğinden vb. söz etmekte, ancak bütün bu

hedeflere ulaşılmasının önündeki en büyük engeli, yani egemen sınıfları ve onların askeri-bürokratik mekanizmasını nasıl aşacağı ya da etkisizleştireceği konusunda gene tek söz etmemektedir.

Türk ordusunun Nikos Sampson kliğinin Kıbrıs'ta 15 Temmuz 1974'de gerçekleştirdiği askeri darbeyi bahane ederek 20 Temmuz 1974'de bu adanın kuzeyini işgal etmesi üzerine takınacakları tutum, söz konusu partilerin "kendi" egemen sınıfları karşısındaki konumlarının bir başka somut göstergesi olacak ve onların devrimciliklerini yaşamın ve siyasal pratiğin şaşmaz terazisinde tartacaktı.

Kestirilebileceği gibi, TKP revizyonizminin varyantlarından başka bir şey olmayan bu partiler büyük bir hırs ve pervasızlıkla Türk şovenizminin ve yayılmacılığının kara bayrağına sarıldılar. Örneğin TSİP, bu işgal hareketinin başlamasından üç gün sonra, yani 23 Temmuz'da yayımladığı bildiriye şöyle diyordu:

"Emperyalizmin kuklası faşist Yunan Cuntası'nın Akdeniz'deki emperyalist emelleri ve faşist özlemleri gerçekleştirmek üzere Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını çiğnemesi, Türkiye'nin garantör devletlerden biri olarak Ada'ya müdahalesine yol açmış bulunuyor. Bu müdahale, yoğun diplomatik temaslardan bir sonuç alınamaması üzerine ve Hükümet sözcüleri ve Başbakan'ın resmen bildirdiği gibi Kıbrıs'ın bağımsızlığı, Ada'da özgürlük ve demokrasinin yeniden kurulması için yapıldı... Hükümetin, Sayın Başbakan Ecevit'te sözcülüğünü bulan Kıbrıs'ın bağımsızlığı, özgürlüğü ve demokrasi amaçlarını destekliyoruz.

"Özgürlük ve demokrasiden yana tüm güçlere, başta Ecevit hükümeti olmak üzere bugün her zamankinden daha önemli görevler düşmektedir. Bu görevlerin başında, dünya barışı ve Türkiye halkının çıkarları doğrultusunda, müdahalenin açıklanan amaçlarını sonuna kadar izlemek ve savunmak gelmektedir." (Kitle, Sayı 18) Bu-

nunla da yetinmemiş ve CHP-MSP hükümetinin, ordunun isteği üzerine Kıbrıs'taki olağanüstü durumu gerekçe göstererek ilan ettiği sıkıyönetimi desteklemiş olan TSİP revizyonistleri, gazetelerinin aynı sayısında şu satırlara da yer veriyorlardı:

"Bu sıkıyönetim, yurtdışından gelebilecek müdahale ve saldırılara karşı, savaş düzenini sağlayabilecek bir tedbir olarak zorunlu görülmüştür. Hükümetin sıkıyönetim kararım tartışılmaz bir zorunluluk karşısında verdiği bilinmektedir." (Kitle, Sayı 18) Kıbrıs'ın işgali sırasında henüz kurulmamış bulunan TİP çevresinin tutumu da TSİP'inkinden farklı olmadı. Bu partinin önderlerinden B. Boran, o günlerde bir gazeteye verdiği demecinde şöyle diyordu:

"Kıbrıs'ta Türk ve Rum topluluklarının barış içinde yan yana kardeşçe yaşayabilmeleri için, sadece Rum kesiminde Sampson ve EOKA-B gibi kişi ve hareketlerin bertaraf edilmesi ile o kesimde demokrasinin gerçekleşmesi yetmez. Türk toplumu ve yönetiminin de demokratikleşmesi gerekir." (Yeni Ortam, 13 Ekim 1974) Yani bu hanımefendi, daha üç yıl önce bir askeri darbe gerçekleştirmiş ve tüm ilerici güçler ve halk üzerinde terör estirmiş olan Türk ordusunun Kıbrıs'a, oradaki "Türk ve Rum topluluklarının barış içinde yan yana kardeşçe yaşayabilmeleri için"(!) müdahale ettiği, "Sampson ve EOKA-B gibi kişi ve hareketleri bertaraf ederek Rum kesiminde demokrasiyi gerçekleştirdiği ve dolayısıyla Kıbrıs'ın işgalinin meşruiyeti konularında en küçük bir kuşku taşıyor. O, yalnızca faşist ve gerici generallerden, "Rum kesimi"nde gerçekleştirdikleri "demokratikleşme"den "Türk kesimini" de yararlandırması dileğinde bulunuyor: "Türk toplumu ve yöneliminin de demokratikleştirilmesi gerekir." Herhalde burjuvaziye uşaklığın ve sosyal-şovenizmin bu kadarı pek ender görülür. "Kendi" egemen sınıflarının yayılmacı ve işgalci eylemini kınamaktan kaçındığı gibi, onların yanında yer alarak karşı tarafı, yani Yunan egemen sınıflarının ve

onların Kıbrıs'taki bağlaşık ve uşaklarının politikasını "eleştiren" bu bay ve bayanlar, enternasyonalizmin yerine en berbat ve en gerici türden bir burjuva ulusalcılığını ve şovenizmi geçirmişlerdi. Daha da önemlisi TKP. TSİP, TEP ve TİP revizyonistleri, egemen sınıfların ve Ecevit-Erbakan hükümetinin Kıbrıs'a 'barış ve demokrasi' götürdükleri yaygarasıyla Türkiye ve Kuzey Kürdistan proletaryası ve halklarını kandırma ve 12 Mart askeri-faşizminin henüz zihinlerde taze olan işkence ve terör uygulamaları nedeniyle tinsel otoritesi bir ölçüde yıpranmış olan Türk ordusunun imaj tazeleme çabasına destek verdiler. Onlar, Türk-İş, DİSK ve bağımsız sendikaların başında bulunan bürokratların sürmekte olan grevlerin durdurulması ve uyuşmazlık halindeki toplu sözleşme görüşmelerinin dondurulması yolundaki kararlarını alkışladılar. Onlar CHP-MSP hükümetinin ve Türk ordusunun, emperyalist statükoya meydan okuyan ve onu bozmaya cüret eden bir güç olduğu yolundaki burjuva propagandasının gönüllü misyonerliğine soyundular ve böylelikle ilerici kitlelerin antiemperyalist bilincinin yozlaştırılmasına katkıda bulundular. Dahası onlar, ABD ve Balı Avrupa emperyalistlerinin Kıbrıs işgaline yönelik -Türkiye'ye bir silah ambargosu konmasını da içeren ikiyüzlü tepkilerini kendi sosyal-emperyalist emelleri için kullanmaya çalışan Yeni Çarların diplomatik atağını kayıtsız koşulsuz destekleyeceklerdi. 1960'lı yılların ortalarından başlayarak Sovyetler Birliği-Türkiye ilişkilerinin gelişmeye yüz tutmasına büyük umutlar bağlayan ve bu yönde atılan adımları. Türkiye'nin emperyalist bloktan uzaklaşması olarak değerlendiren bu sözde partilerden TSİP'nin teorik yayım organı, Sovyet sosyal-emperyalistlerinin Kıbrıs bunalımı sırasında izlediği politikaya ilişkin olarak şunları yazıyordu:

"Sovyetler Birliği, bu konuda aktif bir politika izlemiş ve 50 bin paraşütçü ile Türkiye'yi destekleyebileceği haberleri yayılmış-

tır. Bulgaristan ve Yugoslavya, Yunanistan sınırına yığınak yapmışlardır. Demokratik Alman Cumhuriyeti müdahaleyi olumlu karşıladığını belirtmiştir." (İlke, Sayı 8, s. 55)

1974'ten sonra yeniden toparlanma çabasına giren ve 1975'de yeni bir program yayımlayan TKP'nin görüşleri TSİP, TEP ve TİP'nin görüşlerinden farksızdı. Ordu, devlet ve devrim konusunda Ş. Hüsnü oportünizminin bilinen revizyonist ve karşıdevrimci anlayışlarını sürdüren TKP bu programda orduya, "...emperyalizme karşı, işbirlikçilere karşı savaşmak, yurdun bağımsızlık, egemenlik ve halkın demokratik haklarını savunmak" görevini veriyor ve "Türkiye Komünist Partisi, orduyu emperyalistlerin, NATO'nun, işbirlikçilerin, militarist kliğin elinden kurtarmayı öngörür." (Sahte TKP'nin Revizyonist Programının Eleştirisi, s. 15) diyordu. İ. Bilen'in partisinin programında şunlar da söyleniyordu:

"Parlamentoyu gerici, işbirlikçi burjuvazinin, toprak beylerinin, militarist kliğin yararına işleyen bir araç olmaktan çıkarmak, onu, işçi sınıfının, halkın yararına işleyen bir araç haline getirmek için daha geniş yollar açılıyor." (Age, s. 16) Bu revizyonist kliğin bir yandan burjuva ordusuna ilişkin oportünist hayaller yayması ve askeri darbe kışkırtıcılığı yapması, bir yandan da burjuva parlamentosunu yüceltmesi ve parlamenter budalalığını sergilemesi, asla bir tutarsızlık anlamına gelmiyor. Benzer bir durumun, TKP gibi, reformist küçük burjuvazinin parlamenter ve legalist partileri olan TİP, TEP ve TSİP ve diğerleri için de geçerli olduğu anımsansın. Küçük-burjuva reformistleri bakımından askeri darbecilik, parlamenter budalalığın tersyüz edilmiş biçiminden başka bir şey değildir. Her iki durumda da küçük-burjuva reformizmi, burjuvazinin ve büyük toprak sahiplerinin devlet aygıtını yıkmayı değil, onu fethetmeyi ve sön çözümlenmede onun bir parçası haline gelmeyi amaçlamaktadır. Her tür ve renkten revizyonistler, burjuvazinin devlet aygıtının -ve onun esasını oluşturan

askeri-bürokratik aygıtının olsun, parlamenter ya da yargısal aygıtının olsun- kitlelerin devrimci zoruyla yıkılmadan ve yerine işçi sınıfının önderliğindeki ezilen ve sömürülen yığınların sovyetik devleti kurulmadan emeğin gerçek ve sonal kurtuluşu işine girişilemeyeceğini bir türlü anlamamışlardır ve anlayamayacaklardır. Oysa Marks, daha 1871'de Paris Komünü'nün deneyimini incelediği Fransa'da İç Savaş adlı yapıtında şunu belirtmişti:

"Paris Komünü, özellikle bir şeyi, 'işçi sınıfının hazır bir devlet makinesini ele geçirip onu kendi hesabına kullanmakla yetinmeyeceğini' tanıtlamıştır." (Lenin. Devlet ve İhtilal, s. 48) Onların çizgisi, bu satırlarda anlatımını bulan Marks'ın ve izleyicilerinin çizgisinden, yerin gökten uzak olduğu kadar uzaktır.

TKP'nin şefi İ. Bilen, bu partinin merkezi yayım organı Atılım'ın Haziran 1979'da çıkan sayısında sözde Türkiye'de militarizmin ve ordu üst kademesi ile burjuvazi arasındaki ilişkilerin gelişmesini incelediği "Militarizm" başlıklı yazısında şöyle diyordu:

"Ordu NATO'ya bağlandıktan sonra bazı eski geleneklerini yitirdi. Tepedeki militarist klik ulusal kurtuluş savaşı geleneklerini kenara attı. Eski kışla kırbaç sistemini Amerikan kışla sistemiyle birleştirdi. Amerikan ordu eğitim düzeni yöntemleri, yönergeler, üniformasıyla, hemen hemen her şey iyi e orduya gelip oturdu. Subay kadrosunun halk kökeninden gelmesi baltalandı. Askerel okullara alma ve eğitim sistemi değiştirildi. Burjuvazi, subay kesiminin kendi sınıfından olmasını başa aldı.

"Şu önemli ayrışma, sivrilme militarist klik arasında, tepede oldu. Bu gelişme Türkiye'nin NATO'ya girmesiyle, memleket ekonomisinin, devlet bütçesinin askersel raylara oturtulması politikasıyla hızlandı. Bunların yalnız aylıkları artmadı. Özel villaların yanı sıra başka 'nimetler' de geldi.

"Ordunun tepesinde belli bir kol yerli ve yabancı kumpanyalarla, bankalarla, tekellerle bağlandı. OYAK Holding bu yolda geniş olanaklar sağladı. Türün'ler, Tağmaç'lar, Elverdi'ler, Simav'lar, bunlar gibileri bankaların, anonim ortaklıkların yönetim kurullarına bol aylıkla üye oldular. Militarizm yerli ve yabancı tekellerle böyle bağlaştı." (Ö. Sağlam. Ana Halka, s. 20) İ. Bilen daha ilerde, Türkiye'nin NATO'ya bağlanmasından bu yana "dünya barışı için, bölgemizde güvenliğinin sağlanması için olumlu değil, olumsuz bir öge" haline geldiğini söyledikten sonra sözlerini şöyle sürdürüyordu:

"Ordunun bir tepesi, bir de gövdesi var. Bu gövde, er, astsubay, yurtsever subay ve komutanlar bu tutuma, bu gidişe karşıdır. Ta öteden beri, emperyalizme, militarizme, faşizme karşı savaşa gelen TKP, ordudaki yurtseverleri destekliyor. Onların NATO'ya, Amerikan köleliğine, militarizme karşı tutumlarına arka oluyor. Onların bu yoldaki girişimleri, halkımızın ulusal bağımsızlık ve ileri demokrasi için verdiği savaştan ayrılmaz." (Age, s. 21) Görüldüğü gibi, İ. Bilen'in konumu, 1950 seçimlerinden sonra Bayar-Menderes kliğinin yönettiği DP'nin iktidara ortak olmasını "anti-kemalist karşıdevrim" olarak değerlendiren M. Belli'nin konumunu andırmaktadır. Oysa Türk ordusu, Türkiye'nin 1952'de NATO'ya girmesinden önce de bir ulusal kurtuluş geleneğine sahip değildi. Bayımız, 1920'lerin Türkiye'sinde güdük ulusal kurtuluş geleneğini, esas olarak Anadolu'nun çeşitli köşelerinde halkın bağrından çıkan milis ve çete örgütlenmelerinin temsil ettiğini, kemalistlerin ise bu kendiliğinden gelme halkçı askeri çekirdekleri ezerek ya da yutarak iktidara yerleştiklerini, bu onların ulusal kurtuluş savaşının bütün evrelerinde Saray'la ve emperyalistlerle sürekli pazarlık içinde olduklarını, bu "ulusal kurtuluş gelenekli" olduğunu ileri sürdüğü ordunun 1930'lu ve 1940'h yıllarda İngiliz, Fransız ve Alman emperyalistleriyle sosyalist Sovyetler Birli-

ği'ne ve bölge halklarına karşı bir dizi plan ve komplo içinde yenildiğini ve dolayısıyla NATO'ya girmeden çok önce de "dünya barışı için, bölgemizde güvenliğinin sağlanması için olumlu değil, olumsuz bir öge" olduğunu unutmuştur.

Bilen ve benzerlerinin küçük-burjuva devrimciliği tarafından da genelde paylaşılan bir başka önyargısı da, 27 Mayıs askeri darbesi sonrası kurulan OYAK'a ve benzeri düzenlemelere olağanüstü bir önem biçmeleridir. Evet, kapitalizmin gelişmesine ve işbirlikçi tekelleri burjuvazinin oluşmaya başlamasına koşut olarak, 27 Mayıs sonrasında gerek OYAK aracılığıyla ve gerekse emekli generallerin daha sistemli bir biçimde bankaların ve diğer ortaklıkların yönetim kurullarına getirilmesi gibi yollarla vb., burjuvaziyle ordunun komuta kademesi arasındaki ilişkilerin daha da güçlendirildiği doğrudur. Ne var ki, gerek asker ve gerekse sivil bürokratların en irilerinin iş dünyasıyla yakın ilişki içinde olmaları, hatta bizzat kendilerinin kapitalistler haline gelmeleri, 27 Mayıs'tan çok önce başlamış bir gelişme olduğu gibi, hiçbir biçimde Türkiye'ye özgü bir olgu da değildi. Daha önce, M. Kemal ve hükümetteki yakın çalışma arkadaşlarının İş Bankası'nın kurucuları arasında olduğuna değinmiştik. Burada, ulusal kurtuluş savaşı döneminin ünlü "Galip ağası"nın, yani tek parti döneminin gözde bakanı ve bir ara başbakanı ve DP döneminin cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın durumuna değinmekle yetineceğiz. Roza-liev bu konuda şunları yazıyordu:

"Biyografi ve faaliyetleri yukarıda bir bölümüyle anlatılan eski Cumhurbaşkanı Celal Bayar, ülkenin 'en büyük özel örgütü' İş Bankası'nın kurucusu ve yöneticisiydi. Ayrıca onlarca sayıda sanayi şirketinin, banka ve sigorta şirketlerinin kurucusu ve ortağıydı." (Türkiye'de Kapitalizmin Gelişme Özellikleri, s. 242) Kaldı ki, Cumhuriyet öncesinde, İttihat ve Terakki döneminde (1908-18) de burjuvaziyle bürokrasi arasında organik bir bağ oluşturmak için bir

dizi adım atıldığı biliniyor. İttihat ve Terakki'nin "ulusal kapitalizm" yaratma çabaları ve "milli iktisat" öğretisi anımsansın. Demek ki. 27 Mayıs'tan sonra OYAK'ın kuruluşunu adeta bir devrin kapanışı ve yeni bir devrin açılışı gibi sunmaya çalışan, daha önceleri "halkçı" ya da "ulusal kurtuluş geleneği" olduğu varsayılan ordunun burjuvalaşmasını 27 Mayıs 1960'dan başlatmaya kalkışan küçük burjuvalarımızın görüşleri, olsa olsa vülger burjuva sosyolojisi kitaplarının sayfalarına yaraşır. Egemen sınıflarla ordu arasındaki -sistemli bir araştırmanın konusu olması gereken- ilişkilerin somut görünümüne ve tarihsel evrimine ilişkin bilgilere sahip olmak ve bu bilgileri ortaya çıkan yeni verilerin ışığında yeniden ve yeniden gözden geçirmek ve bunlardan gereken siyasal ve taktiksel sonuçları çıkarmak, kendi ülkesinde devrim yapmak ve sosyalizmi inşa etmek isteyen bir komünist hareket açısından elbette büyük önem taşır. Ancak bu, sapla samanı birbirine karıştırmaya yol açmamalı, ağaçlardan ormanın görülmesini engellememelidir.

TKP'nin aşırı oportünist ve kuyrukçu çizgisi, 12 Eylül askeri-faşist darbesini izleyen dönemde daha da derinleşti. O, 12 Eylül askeri darbesini 'faşist' olarak nitelemeyi bile hatalı görüyor, askeri cuntaya karşı "CHP'liler. kemalistler, antiemperyalist konumlara gelen dinsel çevrelerde ve cuntanın güdümüne giren ve onun Bülent Ulusu hükümetine genel sekreteri Sadık Şide'yi bakan veren, başkanı Şevket Yılmaz'ın 1982 Anayasası'na desteğini açıklayacağı Türk-İş yönetimiyle birlikte hareket etmeyi düşünüyor, hatta AP ile cunta arasındaki çelişmeler ve ordunun ve cuntanın kendi içindeki çelişmeler üzerine planlar kuruyordu. Bu sözde partinin şefi İ. Bilen. TKP Merkez Komitesi'nin 1981 Plenumunda yaptığı konuşmada şöyle diyecekti:

"Genellikle Atatürkçüler birçok konuda karşı çıksalar da cuntayı şu ya da bu yönde destekliyor... Cunta ve ordu yönetimi içindeki çelişkiler bir denge politikasında kimi

zaman en gerici güçlerden yana, kimi zaman liberal çevrelerden yana sapmalar yaratıyor. Kuşkusuz cunta her geçen gün saldırısını daha çok işçi sınıfına, ilerici güçlere karşı yoğunlaştırdıkça onun karşısında giderek büyüyen güçler oluşuyor. Bu durumda komünistler bir yandan bugün ortaya çıkan ve yarın çıkacak olan toplumsal muhalefetin ister eski ister yeni, somut her temsilcisini zamanında tanımalı, onlarla eylem birliği olanaklarını kullanmalıdır... Partimiz bütün bu çelişkiler arasında esnek bir politika ile tüm ulusal demokratik güçleri birleştirmeye çalışmalıdır. Bu ise bugün cuntanın çevresindeki gerici kümelenmeler içinde emperyalizm, işbirlikçi tekelci burjuvazi, toprak ağası blokuna karşı tüm güçleri hesaba almayı gerektirir. Onları birleştirmek cuntanın tüm saldırılarına ve cuntanın en gerici, Amerikancı öğelerine karşı geniş bir hareket yaratmak olanaklı ve zorludur." (TKP İddianamesi, s. 116)(1) Sözcüğün tam anlamıyla bir hayal aleminde gezinen ve taktiksel esneklik adına en derin bir oportünizm ve sübjektivizm balağına gömüldüğü anlaşılan bayımız sözlerini şöyle sürdürüyordu:

"Cunta, temel doğrultusu emperyalizm ve NATO yanlısı olan bir politika izliyor... En gerici, emperyalist çevreler bugünkü koşullardan yararlanarak Türkiye üstündeki basıklarını arttırıyor. Bu durum cunta ile ya da bir kesimiyle emperyalist çevreler arasında ikincil sorunlarda da olsa çelişki yaratabilir. Başta Sovyetler Birliği olmak üzere sosyalist dünyanın gücü cuntanın politikasını etkiliyor. Cuntanın sosyalist ülkelerle işbirliği yolundaki girişimleri emperyalizmin en saldırgan kesimlerinin politikasıyla çelişkiler taşıyor. Bu yolda atılan adımlar ülkede işçi sınıfı ve ilerici güçlerin savaşımı için daha elverişli koşullar yaratıyor. Bu durumda ordu ve cunta içinde emperyalizmin en saldırgan, koyu Amerikancı kesimlerinden yana güçlerle, cunta içinde dış politikada realist görüşleri ağır basan şu ya da bu ölçüde de olsa ulusal çıkarları gözeten

güçler arasında çelişkiler keskinleşebilir." (Age, s. 126) İnsan sahibinin sınıfsal ve siyasal konumunu çırılçıplak ortaya koyan ve herhangi bir açıklama ya da sergileme çabası gerektirmeyen bu satırları okuduğunda kendi kendine sormadan edemiyor: Ya Yeni Çarlara bağımlı olan bir Türkiye'de, 1981'de Polonya'da olduğu gibi Sovyet sosyal-emperyalizminin desteklediği bir askeri cunta işbaşına gelseydi ne olurdu? Acaba bu bay ve benzerleri o zaman neler söylediler? Bu bay ve benzerlerinin öyle bir durumda neler söyleyip neler yapacaklarını kestirmek için insanın hiç de zengin bir hayal gücüne sahip olması gerekmiyor.

Türk egemen sınıflarının ordusu ve devlete ilişkin olarak ham hayaller kuran ve etkileri altında bulunan işçi ve emekçi kitleleri ve onların kitle örgütlerini ideolojik, siyasal ve örgütsel bakımdan silahsızlandıran söz konusu revizyonist çevreler, 1970'li yıllar boyunca kendi gözlerinin önünde yaşanmakta olan gelişmeleri de görmezden geliyorlardı. Her şeyden önce şu net olarak saptanmalıdır: 1974'den başlayarak yoğunlaşan. 1980'e kadar binlerce devrimci, demokrat, emekçi ve aydınının ölümüne yol açan beyaz terörün baş sorumlusu gözükken MHP'nin, kontrgerillanın (ya da öteki adıyla Özel Harp Dairesi)(2) sivil biçimi olduğu ve Genelkurmay tarafından yönlendirildiği, herhalde artık hiç kimsenin yadsımaya cesaret edemeyeceği bir gerçekliktir. Demek ki, emperyalizme bağımlı Türk egemen sınıflarının ordusunun, doğrudan ya da dolaylı olarak yönlendirdiği çeşitli baskı aygıtları aracılığıyla sürdürdüğü sınıf savaşımı, 12 Mart askeri-faşizm döneminin sözümlerine ona kapanmasıyla asla sona ermemişti. Bu sınıf savaşımı yalnızca işçi sınıfına, diğer emekçilere, Kürt ulusuna ve onların devrimci öncülerine değil, tüm ilerici ve antifaşist güçlere, tüm halka karşı yürütülmekteydi. Asla unutulmaması gereken bir nokta da şuydu: ABD başta olmak üzere Batılı emperyalistler, Türk egemen sınıflarıyla aralarındaki -Kıbrıs'ın işgalinin

ardından konan ve birkaç yıl süren silah ambargosunda olduğu gibi- bazı anlaşmazlık ve sürtüşmelere karşın, devrim ile karşıdevrim arasında süregelen bu kavga'nın sürekli olarak içinde ve bir yanında olmuşlardı. Türkiye'nin onlar bakımından taşıdığı stratejik önem hesaba katıldığında bunda şaşılacak hiç bir yan olmadığı görülür. CIA'nın ve ABD emperyalizminin diğer "görevlilerinin" 12 Mart ve 12 Eylül darbelerinin gerek hazırlanması ve gerekse gerçekleştirilmesi dönemlerinde Türk generalleriyle ve Türk istihbarat örgütleriyle sürekli bir dirsek teması içinde olduklarını, sağır sultan da içinde olmak üzere herkes biliyor. Bu bakımdan, 12 Mart'tan 12 Eylül'e giden yol kuşbakışı incelendiğinde bu dönemin, özellikle ABD emperyalizmiyle dirsek teması içinde bulunan ve ordu ve devlet aygıtına egemen olan klikler tarafından yönlendirilen 'sivil' güçlerin öne çıktığı ve özellikle MHP'li faşist komandoların koçbaşı olarak kullanıldığı sistemli ve giderek yoğunlaşan bir saldırı ve terörle karakterize olduğu rahatlıkla görülebilecektir. Tek tek devrimci gençlerin öldürülmesiyle başlayan bu dönem, kahvehanelerin ve otobüslerin taranmasından ilerici gecekondu semtlerinin faşist güçlerin saldırısına uğramasına, kontrgerilla tarafından gerçekleştirildiği artık belgelenmiş olan 1 Mayıs 1977 katliamından Sivas, Erzincan, Malatya, Elazığ gibi illerde Alevi-Sünni mezheplerden halk arasında çatışmaların körüklenmesine, ülkenin bir bölümünde sıkıyönetimin ilanına yol açan Aralık 1978 Maraş katliamından, demokrat ve ilerici aydınların, hatta CHP'lilerin ve CHP'ne yakın devlet görevlilerinin öldürülmesine, Şubat 1980'deki Tarih direnişinden Temmuz 1980'de Çorum'da meydana gelen çatışmalara kadar varan bir dizi çatışma, provokasyon ve direnişe tanık oldu. AP, DP, CGP ve MSP gibi diğer burjuva partilerinin de aktif desteğini arkasına almış olan ordu ve devlet aygıtı, kuşkusuz bu sürece yalnızca dolaylı bir tarzda, yani kontrgerilla, onun sivil biçimi MHP ve polis örgülü gibi güçleri ara-

cılığıyla müdahale etmiyordu; onlar esas olarak devrimci ve demokratları yargılayan Devlet Güvenlik Mahkemeleri, gene esas olarak ilerici kitleleri ve Kürt ulusal hareketi de içinde olmak üzere radikal devrimci hareketi hedef alan sıkıyönetim aracılığıyla da rollerini oynuyorlardı. Türkiye 12 Eylül dönemecine yaklaşırken, devrimci güçlerin ve kitlelerin direnişi sonucunda önemli darbeler yiyen ve buna da bağlı olarak beyaz terörist yüzü giderek daha fazla açığa çıkan MHP'nin yerini ordu ve jandarma daha fazla doldurmaya başladı. Bu, özellikle Şubat 1980'de Tarih direnişinin bastırılmasında, Nisan 1980'de Tarsus'ta(3), Haziran 1980'de İzmir İnciraltı öğrenci yurdunda gerçekleştirilen katliamlarda, Temmuz 1980'de Fatsa halkına gerçekleştirilen 'Nokta Operasyonu'nda, askeri darbe öncesinde Kürdistan'da iyice yoğunlaşan operasyonlarda görülecekti. Kuşkusuz burada, ne bu sürecin iç çatışmalar ve sürtüşmeler olmaksızın ilerlediği söylenmektedir, ne de burjuva ordu ve devlet aygıtının çelişmesiz ve homojen bir bütün olduğu ve kusursuz ve tam bir uyum içinde çalışan bir mekanizma gibi hareket ettiği. 1977'de zamanın, MHP'ne yakın olduğu söylenen Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Namık Kemal Ersun ve ekibinin "henüz koşulları olgunlaşmamış" bir askeri darbe girişiminde bulunmalarının ardından sessizce ve apartopar emekli edilmeleri, bunun belki de en çarpıcı örneğiydi.(4) Buna, burjuvazinin saflarındaki -anlatımını AP ile CHP ya da Milliyetçi Cephe ile CHP arasındaki saflaşmada bulan- sürtüşme, polis örgütünde Pol-Bir ile Pol-Der arasındaki çatlamanın da tanıklık ettiği siyasal kutuplaşma bölünme eğiliminin ortaya çıkışı eklenebilir.

Egemen sınıfların ve burjuvazinin saflarındaki çelişme ve çatışmalar, doğal olarak onların ordu ve devlet aygıtı içinde de yansımaları bulur ve bulacaktır. Ve komünist ve devrimci partiler gerçekten büyüdükları, kitleleştikleri ve taktiksel alanda

ustalaştıkları ölçüde bu sürtüşme ve yarışmalardan yararlanmalarının yollarını da arayacak ve bulacaklardır. Ancak, her tür ve renkten revizyonistlerin yapmakta olduklarının tersine devrimci proletarya ve onun partisi, egemen sınıfın ABD başta olmak üzere emperyalist devletlere daha sıkı bağlarla bağlı olan, halka ve devrime karşı daha saldırgan bir politika izleyen kanadını 'faşist ve militarist' ve diğer kanadını 'yurtsever ve ilerici' olarak tanımlama ve kitleleri aldatma ve yanıltma hakkına asla sahip değildir. Ve böyle davrananları da acımasızca sergileyecektir.

Türk burjuva ordusunun işçi ve emekçi kökenli tabanı ile onun egemen sınıflarla kaynaşmış olan komuta kademesi arasında bir çıkar karşıtlığı, bir çelişki olduğu ve devrimci proletaryanın ve radikal devrimci güçlerin bu karşıtlık ve çelişkiden kaynaklanan devrimci olanakları değerlendirmekle yükümlü oldukları tartışma götürmez. Tarihsel deneyim, 'olağan' dönemlerde ordu ve devletin kural olarak, üretim araçlarını elinde bulunduran sömürücü egemen sınıfın ve kapitalist toplumlarda burjuvazinin ve büyük toprak sahiplerinin iktidarının bekçisi olarak kalmaya devam ettiği, egemen sınıfların iktidarını derinden sarsan büyük toplumsal çalkantılar olmadığı süreçte de ordunun bu konumundan sıyrılma şansının olmadığını gösteriyor. Öle yandan bu deneyim, devrimle karşıdevrim arasındaki çelişmelerin keskinleştiği, devrimci yığın hareketinin yükseldiği ve egemen sınıfın saflarında ciddi ve önemli saflaşmaların olduğu dönemlerde burjuvazinin ordu ve devlet aygıtı içinde devrimci proletaryanın belirli, hatta önemli mevziler elde etmesinin, özellikle erlerin, yedek subayların ve diğer küçük rütbeli subayların devrim saflarına çekilmesinin olanaklı, hatta kaçınılmaz hale geleceğini göstermiştir. Lenin, "Moskova Ayaklanmasının Dersleri" adlı makalesinde şöyle diyordu:

"Aslında her gerçek halk hareketi sırasında kaçınılmaz olarak yaşanan askeri birliklerin

yalpalaması, devrimci savaşımın keskinleşmesine bağlı olarak, zorlu bir askerleri kazanma kavgasına yol açar." (Lenin, Selected Works 3, s. 349) Bu söylenenlerin, Türk ordusunun "tarihsel devrimci geleneği" üzerine gevezelik yapan ya da egemen sınıfların Sovyet sosyal-emperyalizmine yaklaşması olasılığına bağlı olarak "kapitalist-olmayan yol"dan, yani sözde antiemperyalist bir askeri darbe yoluyla (ya da aynı anlama gelmek üzere parlamenter yoldan!) iktidara gelmeyi kuran revizyonistlerimizin politikalarıyla hiç bir ilgisi ve benzerliği olmadığı herhalde açık olmalıdır. Her halükarda devrimci proletaryanın ve Türkiye devrimci hareketinin, 1960-70 dönemi devrimcilerine egemen olan TKP revizyonizmi patentli ordu devrimciliğinin ve sol kemalizmin ve her tür ve renkten oportünist ve revizyonistlerin antimarksist tezlerinin basit bir reddiyle yetinmeleri söz konusu olamaz. Eğer gerçekten iktidarı istiyorlarsa onların, devrimci yığın hareketinin gelişimine koşut olarak burjuva ordusunun içinden çökertilmesine ilişkin net ve sağlam bir politika oluşturmaları ve bu alanda da iyi planlanmış bir kavga yürütmeleri gerekmektedir. Daha şimdiden bu önemli alanda da burjuvaziye, emperyalizme ve onların ajanlarına karşı kapsamlı bir savaşım planı hazırlamayan, özellikle ordunun tabanını oluşturan askerler arasında kendi devrimci mevzilerini oluşturmaya yönelmeyen, ordu içinde ve dışında ve özellikle askerlik çağındaki işçi, işsiz, öğrenci vb. gençler arasında etkili bir antimilitarist ve devrimci propaganda ve ajitasyon çalışması yürütemeyen bir komünist hareket, devrim günleri gelip çattığında tümünden fenersiz yakalanma tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktır. Bugün Kürt halkına ve gerillalarına karşı sürdürülmekte olan 'kirlili savaş'ın yenilgiye uğratılması çerçevesinde üzerimize düşen enternasyonalist sorumluluklar, bu görevin önemini daha da arttırmaktadır. Kuşkusuz, burada yalnızca geçerken değinebildiğimiz bu sorun, apayrı bir yazının ve radikal devrimci hareket

saflarında kapsamlı bir tartışmanın konusu olmayı hakedecek bir önem taşımaktadır.

Son olarak, 1970'lerin ikinci yarısında oportünist çizgisini, karşıdevrimci "Üç Dünya" teorisini esas alarak derinleştirmeye girişen ve zamanla açıkça gerici bir çizgiye oturan TİKP-Aydınlık revizyonistlerinin ordu ve devlete ilişkin görüşlerini ele alacağız. Hiçbir zaman TKP revizyonizminin sol kemalist ve Menşevik çizgisinden kopmamış olan Aydınlıkçılar, 1970'lerin ikinci yarısında devrim ile karşıdevrim arasındaki çelişmelerin keskinleşmesine koşut olarak derece derece doğrudan burjuva ordusunun ve devletin safında yer alma konumuna sürükleneceklerdi.

Aydınlık revizyonistleri daha 1976'da, çıkarmakta oldukları haftalık Halkın Sesi gazetesinin 72. sayısında yayımlanan "Ege Haritası" başlıklı bir yazıda şöyle diyorlardı:

"Yunanistan'a karşı bir Dördüncü Ordu değil, yurt savunması için bir 'Dördüncü Ordu isteğinin ne kadar haklı olduğunu, gelişmeler artık açık olarak göstermektedir. Bu istek, gerici savaşla mücadelenin ve Yeni Çarlara karşı yurt savunması ihtiyacının bir ifadesidir. Ancak iki süper devlete ve özellikle Yeni Çarlara karşı olan bir askeri strateji 'milli savunma' adına layık olabilir... Demirel-Türkeş'lerin hükümeti, yurt savunmasına hizmet eden bir strateji uygulayabilir mi? Mesele bu değildir. Mesele, doğru bir yurt savunması anlayışını halk yığınlarına mal etmek ve onu doğru siyasetler etrafında örgütleyebilmektir." ('Türkiye Ordusu'nun Güvenilir Dostu 'Halkın Sesi'nin "Dördüncü Ordu" Siyaseti Üzerine, s. 10) Görülebileceği gibi revizyonistlerimiz, diğer benzerleri gibi, yurt savunması olayını iktidarın hangi sınıf ve katmanların elinde olduğundan bağımsız olarak ele alıyor ve böylelikle gerici egemen sınıfları ve onların emperyalist-uşağı ve halk düşmanı ordu ve devletini akıyor, idealize ediyorlardı. Bunun, sınıfsal işbirliği siyasetinin en pespaye ve en iğrenç biçimi olduğu açık

olmalıdır. Şunu da ekleyelim: Aydınlık revizyonistleri, Çin sosyal emperyalistlerinden devraldıkları "Üç Dünya" teorisinin de yardımıyla daha 1976'da ABD'nin gerileyen, statükoyu muhafaza etmek isteyen ve dolayısıyla barıştan yana olan, Sovyetler Birliği'nin ise gelişen, nüfuz alanlarının yeniden paylaşımını isteyen ve dolayısıyla asıl savaş kışkırtıcısı konumunda bulunan süper devlet haline geldiği kanısına varmışlardı. Anımsanacağı üzere Çin sosyal-emperyalistleri bu dönemde, dünyanın her yerinde gerici, faşist ve emperyalist devletler de içinde olmak üzere Sovyet sosyal-emperyalistlerine karşı olan tüm güçlerle ortak davranma ve bağlaşma yolunu tutmuşlardı. Onların iç politika hedefleriyle sıkı sıkıya bağlı dış politika hedeflerinin üstü örtülü bir biçimde anlatımından başka bir şey olmayan bu "teori", Aydınlıkçıların Türk gerici egemen sınıflarıyla işbirliği ve radikal devrimci harekete düşmanlık eğilimleriyle bütünüyle örtüşüyordu. Çünkü bu "teori", ABD emperyalizmini zararsız ve kocamış bir kurt gibi göstermenin yanı sıra, "ikinci dünya"ya yerleştirdiği ikinci dereceden emperyalistleri (Batı Avrupa, Japonya, Kanada vb.) dünya devriminin bağlaşmaları, "üçüncü dünya"ya yerleştirdiği geri ve bağımlı ülkelerin egemen sınıflarını ve onların gerici ve faşist rejimlerini dünya devriminin temel güçleri arasında sayıyordu. ABD'ni ve NATO'yu ve onların uşağı Türk egemen sınıfların barış faktörleri, kendisi dışındaki sol hareketin neredeyse tümünü "sahte sol" ve "Moskova'nın uşağı" olarak gösteren Aydınlık revizyonistleri, bu dönemde, özellikle de 1977'den sonra egemen sınıfların ve askeri kliğin basit ve kişiliksiz bir uzantısı haline geldiler. Onlar bu dönemde, inandırıcılıklarını tümden yitirmemek için, ABD emperyalizminden ve Türk gerici egemen sınıflarından adeta bağımsız davrandığını(!) ileri sürdükleri MHP'ni ve kontrgerillayı hedef alan bir sergileme kampanyası yürütmeyi ve böylece hedef şaşırtmayı da ihmal etmediler. Bu klik, 26 Ocak 1980'de TİKP'nin 1. Kongre-

sinde oybirliği ile kabul edilen Merkez Komitesi raporunda, "devlet partisi" adını verdiği fraksiyonu, yani askeri kliği, "hakim sınıfların Sovyetler Birliğine karşı en uyanık kesimi" diyerek övüyordu. Ve o, daha ilerde Türkiye'nin askeri bir faşist darbenin eşiğine geldiğini hemen hemen herkesin gördüğü o günlerde şu görüşleri dile getiriyordu: "Milli Güvenlik Kurulunun ve ordunun başında bulunan generallerin zaman zaman Ortadoğu'daki hegemonya mücadelelerine dikkat çekmeleri ve Sovyetler Birliği'ne karşı uyanık bir tutumu savunmaları da ülkemizin yararınadır. Afganistan m işgalinden sonra ordu, dış tehdide karşı milli savunma görevinde yoğunlaşmak ve bu nedenle Sıkıyönetimi bırakmak istemektedir." (Türkiye İşçi Köylü Partisi'nin Siyasi Çizgisi, s. 69) D. Perinçek aynı belgede, 25 Nisan 1979'da AP, CHP, MSP gibi burjuva partilerine TİKP'nin de içinde yer alacağı bir "Milli Birlik" hükümeti kurulması için çağrıda bulduklarını anımsattıktan sonra şunları da söylüyordu:

"1979 yılı sonunda Genelkurmay Başkanı, Kuvvet Komutanları ve Jandarma Genel Komutanı Cumhurbaşkanına bir uyarı mektubu verdiler. 'Türk Silahlı Kuvvetlerinin Görüşü' başlığını taşıyan metinde anarşi ve terörün kaynakları olarak istiklal Marşımıza saygısızlık edenler, şeriat düzeni davetçileri ve her türlü faşizmi getirmek isteyenler gösteriliyordu. Şeriat düzeni yanlıları dışında bu tespit yerindedir. Mektup, Moskova'cı ve faşist anarşi odaklarını toplumlunuzun diğer siyasi güçlerinden dikkatle ayırt etmiştir. (Age, s. 83-84) Sözde "milli bağımsızlığın korunması"ni temel görev kabul eden bu klik, bütün çabasını, ABD ve Batı Avrupa emperyalistlerine bağımlı burjuvazinin ve büyük toprak sahiplerinin ordu ve devlet aygıtının güçlendirilmesi, komünist, devrimci ve ulusal kurtuluşçu hareketin ezilmesi ve yığınların gerici egemen sınıflara yedeklenmesi üzerinde yoğunlaştırmıştı. Bu nedenle o, "Rusya'nın beşinci kolunun halk ve silahlı kuvvetler içinde yaymak

istediği teslimiyetçiliğe, yıkıcılığa ve pasifizme karşı" savaşımlar verilmesi, "gerekli demokrasi önlemleri alınarak halkla ordu arasındaki ve ordunun kendi içindeki birliğin geliştirilmesi ve "böylece silahlı kuvvetlerin moral gücünün yükseltilmesi, NATO'dan ayrılınmaması gerektiğini söylüyor ve devlete şu çağırımı yapıyordu:

"Anarşi odaklarına karşı bir milli seferberlik ilan edilmelidir. Hükümet, halkın desteğini alarak terör örgütlerinin beynine inmelidir." (Age, s. 92)

Evet, 12 Eylül 1980'de askeri bir faşist darbe yapan egemen sınıflar -kuşkusuz öğüt ve yol göstermelerine hiçbir biçimde gereksinim duymadıkları Aydınlar revizyonistleri öyle istediği için değil- "anarşi ve terör odaklarına karşı bir milli seferberlik ilan" ettiler. Ama bu arada onlar, özellikle 12 Eylül askeri-faşist darbesinin öngününde kararınca devlete yardım etmek için ellerinden geleni artlarına koymayan bu bayları ve bayanları da içeriye aldılar. Bu haksızlığa "isyan eden" Aydınlar, yargılandıkları sıkıyönetim mahkemelerine verdikleri dilekçelerde kendilerini aynen şöyle savunuyorlardı:

"Partimiz, orduyu parçalamak bir yana, orduyu düşman ilan edenlerin adresini göstermiştir." (Sosyalist Birlik, sayı 1) Bize ekleyecek bir şey kalmıyor. Aydınların bundan daha iyi bir öz-sergilenimi yapılamazdı!

DİPNOTLAR

1) Burjuvazinin "cuntaya muhalif" kesimleriyle, hatta cuntanın "daha az gerici" kanadıyla güç birliği olanakları arayan revizyonist şef, karşıdevrimci ilan ettiği radikal devrimcilere karşı, egemen sınıfların bu kesimlerine olduğundan çok daha mesafeli, hatta düşmanca bir tutum içindeydi. O aynı yerde şunları söylüyordu:

"TKP'nin terörizme karşı oluşuyla cunta terörizme şu ya da bu nedenlerle sürüklenen bir avuç Maocu, serüvenci elebaşının

şaşırttığı genç insanlara karşı insanlıkdışı bir kıyım kampanyası yürütüyor. Karşıdevrimci öz taşıyan terörist eylemlere bulaşanları, uğradıkları bu baskılardan ötürü kahramanlaştıran, onları öne çıkaracak bir ajitasyon, işçi sınıfının bilincini bulandırır. Bu nedenle onlara karşı uygulanan insanlıkdışı yöntemlere (idam, işkence, insan avı, vb.) karşı çıkmalı, ama tek tek kişiler kampanya konusu yapılmamalıdır." (TKP İddianamesi, s. 128-29) TKP'nin "Güncel İstemler Platformu"nda ise;

"Faşist ve Maocu teröristlerin dışında, tüm politik tutuklular, işçi ve sendikacılar hemen serbest bırakılmalı, kovuşturmayla son verilmelidir. Yurttaşlıktan çıkarma kararları kaldırılmalıdır." (Age, s. 130) maddesi yer alıyordu.

2) 12 Mart askeri-faşizmi döneminde Birinci Nihat Erim hükümetinin Başbakan Yardımcısı ve ünlü 'balyoz operasyonu'nun mimarlarından Sadi Koçaş, Atatürk'ten 12 Mart'a adlı kitabında Kontrgerilla konusunda şu ilginç ve Türk burjuva devlet aygıtının işleyiş tarzını birinci elden sergileyen açıklamayı yapıyordu:

"1971'in son günlerinde kurulduğunu öğrendiğimiz Kontrgerilla örgütü, Genelkurmay başkanının emriyle, İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı ve MİT tarafından müştereken kanundışı kurulmuş, yönetilmiş ve kanundışı çalışmış bir örgüttür. Kuruluşu yasaya aykırıdır. Her iki makam da bana bağlanmış olmasına rağmen haberim yoktur. Genelkurmay Başkanının yasadışı emriyle kurulmuştur. Ve bir af ile yaptıklarının hesabını vermemiş, üstelik asıl suçlulara söz bile söylenmeyerek yapılan işler iki üç küçük memurun üzerine atılmıştır. Böyle devlet olmaz ve böyle devlet yönetilemez." (Bıçağın Sırtındaki Türkiye, s. 231-232)

3) "23 Nisan günü, Tarsus'ta Adana- Mersin karayolunda hasta babasına ilaç almaya giden 15 yaşında bir kız çocuğu kamyon altında kalarak öldü. Bu ölüm haberi kısa

sürede çevre mahallelerde duyuldu. Aynı yol üzerinde 24 kurban veren ve sayısız kez önlem alınması için yetkililere başvuran, buna karşılık kendi elleriyle yola yaptıkları kasisler bile sökülen halk, akın akın kaza yerine geldi. Burada toplanan 1500'ü aşkın kalabalık, yollara barikatlar kurdu ve gösteriler yaptı.

"Çevre il ve ilçelerden takviye edilen güvenlik güçleri, halk topluluğunun çevresini kuşattı. Tartışmalar başladı. Bu tartışmalar sürerken, bir subay aniden ateş emri verdi. Jandarma ateş açtı. Bu ateş ve çıkan panik sırasında 10 kişi can verdi. Ölenler arasında biri 6 yaşında üç çocuk ve 65 yaşında bir yaşlı da bulunuyordu. Ayrıca 21'i ağır olmak üzere 300'den fazla kişi çeşitli yerlerinden yaralandı. Katliam sonrasında yüzden fazla insan gözaltına alındı. Katliam, 'Çatışma çıktı, asker de ateş açtı' yalanıyla örtbas edilmeye çalışıldı." (1960'lardan 1980'lere Türkiye Gerçeği, s. 356)

4) ABD'nde yayımlanan The Monitor adlı gazete bu darbe girişimi konusunda şunları yazmıştı:

"...ihtilal teşebbüsüne yeni-faşist eğilimli Milliyetçi Hareket Partisinin lideri Alpaslan

Türkeş idaresinde aşırı sağcı 200 subay giriştiler. Kara Ordusundan kıdemli asgari üç general de bu teşebbüste yer aldılar. Halen bu subaylar ya nezaret ya da gözaltında tutulmaktadır.

"2 Haziran'da Cumhurbaşkanı Korutürk'ün tasvibiyle vaktinden önce ve sebep gösterilmeden emekliye sevk edilen Kara Kuvvetleri komutanı General Namık Kemal Ersun'un da ihtilal liderlerinden biri olduğu sanılmaktadır. İhtilal teşebbüsüne karışan üçüncü yüksek rütbeli subayın ise General Musa Öğün olduğu ifade ediliyor. 1971 yılında askeri kuvvetlerin desteklediği rejimin liderlerinden biri olan General Öğün'ün adı aynı zamanda esrarengiz bir 'Kontrgerilla Organizasyonu'na da karışmaktadır. Eski Türk siyasi mahkumlarına göre bu teşkilatın Türk solcu ve liberallerine işkence yaptığı belirtilmektedir. İhtilal teşebbüsü 2 Haziran günü için planlanmıştı. Milliyetçi Hareket Partisinin adına 'Bozkurt' denilen komando birlikleri caddelerde çatışma çıkarıp, resmi müesseselere hücum edecek ve seçim toplantılarına müdahalede bulunacaklar ve böylece Ordu idareye el koyacaktı." (Hürriyet, 12 Haziran 1977)

TC'NİN ORTADOĞU POLİTİKASI

Bir ülkenin iç ve dış politikası ayrılmaz bir bütünün, diyalektik birliğin ifadesidir. Bu diyalektik birliğin nesnel temelini, hakim sınıfın ekonomi eksenli çıkarları belirler. Ekonomi eksenli çıkarlar da iç ve dış politikanın karakterini belirlerler. İç politikanın aksine dış politik çıkarlar, söz konusu devletin gücüne, mevcut enternasyonal koşullara, somut ve tarihsel güç dengelerine bağlı olarak gerçekleştirilir veya gerçekleştirilmesi bu faktörler tarafından etkilenir.

Kapitalizm koşullarında devletsel bağımsızlık, her koşul altında dış politikada bağımsızlık anlamına gelmez. Çağımız, emperyalizm çağıdır ve bu çağda kapitalizmde iki türden dış politika söz konusudur; emperyalist devletin dış politikası ve emperyalizme bağımlı, yeni sömürge devletlerin dış politikası (ulusal bağımsızlık sonucu elde edilen ve kapitalist sistemi aşmayan devletsel bağımsızlık geçicidir).

EMPERYALİST DEVLETİN DİŞ POLİTİKASI

Kapitalist üretim ve hakimiyet ilişkilerine dayanan emperyalist dış politika, tekelci burjuvazinin çıkarlarına hizmet eder. Emperyalist dış politika, gericiliğin, başka ülkeleri, özellikle de bağımlı ülkeleri sömürmenin, talan etmenin ifadesidir. Emperyalist dış politika aynı zamanda, rekabetin, hegemonya mücadelesinin de ifadesidir. Dış politik yönelimiyle emperyalist devlet,

tekeller için uygun, onların çıkarlarına tekabül eden koşulları oluşturmanın en önemli aracıdır. Emperyalist devletin dış politikasında ilke, görev ve amaç, uluslararası koşulların, tekelci sermayenin çıkarlarına tekabül edecek şekilde gelişmesi-ne/şekillenmesine hizmettir. Nihai olarak emperyalist dış politika, dünyayı yeniden paylaşmak için emperyalistler arası savaşın diplomasi biçiminde sürdürülmesidir.

EMPERYALİZME BAĞIMLI, YENİ SÖMÜRGE DEVLETİN DİŞ POLİTİKASI

Bu türden ülkelerin bağımsız dış politika yürütmeleri söz konusu değildir. Emperyalizme bağımlılık ve yeni sömürgeci ilişkiler, kaçınılmaz olarak bu ülkelerin iç ve dolayısıyla dış politikasını da belirler. Başka türlü de olamaz. Bağımlılık ve yeni sömürge ilişkiler bu türden ülkelerin bağımsız gelişmemesinin, emperyalizmin çıkarlarına tabi gelişmesinin ifadesidir. Böylesi ilişkiler içinde olan yeni sömürge ülkelerin, kendi ulusal çıkarları doğrultusunda bağımsız dış politika oluşturmaları söz konusu olamaz. Bağımlılık, yeni sömürgecilik, her alanda ve her cephede emperyalizmin çıkarlarına tabi olmak ve ona göre şekillenmektir. Bu, dış politikada da aynen geçerlidir.

Şüphesiz ki bu bağımlılığı mutlak olarak algılamak da yanlıştır. Emperyalizme bağımlılık ve bu çerçevede oluşan bağımlı dış

politika, yeni sömürge ülkelerin dönem dönem, özgül koşul ve konularda efendilerinin çıkarlarına ters düşen bir dış politik açılımda bulunmayacakları anlamına gelmez. Yeni sömürge ülke açısından hayati önemi, ulusal gururu ifade eden gelişmeler olabilir ve bu durumlarda yeni sömürge bir ülke, emperyalist çıkarlara ters düşen adımlar atabilir. Böyle bir gelişmeye, Türkiye'nin 1974'te Kıbrıs'ın kuzey kesimini işgal etmesi gösterilebilir. Bu türden dış politik çıkışlar, istisnaidir. Kural, bağımlılıktır.

TÜRK DEVLETİNİN ORTADOĞU POLİTİKASI

Türkiye'nin Ortadoğu politikasını kavrayabilmek için bu politikanın oluştuğu dünya koşullarını ve o koşullar içinde Türkiye'nin yerini ele almak gerekir. Türkiye'nin bugünkü dış politikasının temelleri II. Dünya Savaşından sonra atıldığı için bu dönemi çıkış noktası olarak alacağız.

II. Dünya Savaşı Sonrasında Uluslararası Durum ve Güçler Dengesi

Emperyalist-faşist-militarist blokun (Almanya, Japonya ve İtalya) yenilgisi, bir bütün olarak emperyalist sistemin önemli ölçüde güç kaybetmesinin belirleyici nedenlerinden birisidir. II. Dünya Savaşı ve sonuçları kapitalizmin genel krizini, eski döneme nazaran daha da keskinleştirmiş ve dünyanın iki dünyaya bölünmesine, iki pazarın, sistemin oluşmasına yol açmıştır; II. Dünya Savaşından sonra enternasyonal alanda güçler dengesi sosyalizmin lehine değişmiştir. Faşizme indirilen ölümcül darbede esas payı olan SSCB'nin enternasyonal alanda otoritesinin giderek artması buna açık bir örnektir. Artık SSCB'nin katılımı olmaksızın dünya politikasının önemli hiç bir sorunu çözülemezdi.

Bunun ötesinde birçok ülke kapitalist/emperyalist sistemden kopmuştu. Avrupa ve Asya'da bir dizi halk demokrasisi ülkeleri kurulmuştu. Bu dönem dünya sosyalist sisteminin oluştuğu dönemdi.

SSCB'nin zaferi, enternasyonal alanda artan prestiji ve dünya sosyalist sisteminin oluşması, aynı zamanda emperyalist sömürge sisteminin çöküşünü hızlandıran bir neden de olmuştu. Emperyalizm, gelişen ulusal kurtuluş hareketleriyle artık baş edemiyordu.

II. Dünya Savaşı sonucunda kapitalist sistemin güçler dengesinde de önemli değişimler olmuştu: Bir taraftan eski çelişkiler keskinleşirken, diğer taraftan da yenileri oluşmaya başlamıştı. Bir bütün olarak baktığımızda savaş sonrası dönemde emperyalizmin ekonomik ve siyasi nüfuzunun ve nüfuz alanının daralmış olduğunu görüyoruz. Bu durum, bunun ötesinde enternasyonal alanda devrimci sürecin gelişmesi, emperyalizmi global bir strateji izlemeye itmişti. Emperyalist global stratejinin, somutta da Amerikan emperyalizminin çıkarlarına tekabül eden global stratejinin izlenmesinin başka nedenleri de vardı veya başka türlü ifade edersek; bu emperyalist global stratejinin, diğer tanımıyla antikomünist global stratejinin içeriğinin, biçiminin ve başlıca özelliklerinin oluşumunda kapitalizmde eşit olmayan gelişmenin, kapitalist ülkelerin eşit olmayan ekonomik ve siyasi gelişmelerinin önemli bir etkisi vardı: Savaş öncesi dönemde dünya emperyalizminin temel güçlerini oluşturan altı emperyalist ülkeden üçü (Almanya, Japonya ve İtalya), U. Dünya Savaşından ağır bir yenilgiyle çıkmışlardı. Galip emperyalist devletlerden Fransa ve İngiltere, oldukça güç kaybetmişlerdi, savaştan en güçlü çıkan tek emperyalist ülke ABD olmuştu ve bu gücüne dayanarak da dünya emperyalizminin önder gücü, kapitalist dünyanın jandarması olmuştu.

II. Dünya Savaşı sonrasında kapitalist dünyada bütün koşullar Amerikan emperyalizminin lehineydi ve o, bütün olanakları kullanarak kapitalist dünyaya kendi politikasını dikte ediyordu. Birakalım geri kalmış ülkeleri, çoğu kapitalist ülke ABD'ye görece bağımlı duruma gelmişlerdi. Savaş sonrası-

nın koşulları Batı Avrupa'nın kapitalist-emperyalist ülkelerini dahi Amerikan emperyalizminin hakimiyet talebine boyun eğmeye zorlamıştı.

Emperyalist global strateji, önde gelen emperyalist güçlerin ekonomik ve askeri güçlerinin Amerikan emperyalizmi önderliğinde toparlanmasını, siyasi ve ideolojik açılım ve faaliyetlerin koordine edilmesini öngörüyordu. Böylece bütün olanaklar ve mevcut potansiyel, Amerikan emperyalizmi önderliğinde, sosyalist sistemi yok etmek, dünya devrimci hareketini yenilgiye uğratmak için en etkili bir şekilde kullanılacaktı. Emperyalist ülkeler ve bir bütün olarak uluslararası gericilik, sosyalist dünya sisteminin yıkılması, en azından güçsüzleştirilmesi, gelişen enternasyonal devrimci mücadelenin önünün alınması ve Sovyetler Birliği'nin iktisadi, siyasi, ideolojik ve askeri çember altına alınması konularında tam bir görüş birliği içindeydiler. Böyle bir stratejiye önderlik etme konusunda ise koşullar belirleyici olmuştu. Bu önderliği Amerikan emperyalizmi üstlenmişti. Buna karşı olanlar (örneğin Fransa ve Almanya) ise ABD'nin önderliğini kabullenmek zorunda kalmışlardı. II. Dünya Savaşı öncesine kadar karşılıklı düşmanlık içinde olan emperyalist koalisyonlar yıkılmış ve bütün emperyalist ülkeler, genel çıkarlar veya koşulların dayatması sonucunda, Amerikan emperyalizminin hegemonyası altında emperyalizmin global antikomünist stratejisinin birer parçaları olmuşlardı. Emperyalist ülkeler arası çelişkiler ortadan kalkmamıştı. Tersine giderek yeniden keskinleşiyorlardı. Bu, kapitalist dünya içindeki gelişmenin bir ifadesiydi. Ama Amerikan emperyalizmi (ekonomik ve askeri gücüne dayanarak) önce sosyalist SB'ni, sonra da revizyonist, sosyal emperyalist SB'ni "özgür" dünyanın esas düşmanı olarak gösterebildiği müddetçe, kapitalist dünyanın süper gücü olma konumunu tartışmasız korumuştur. Amerikan emperyalizmi kendi önderliğinde ve kendi emperyalist çıkarlarına tekabül eden

bir antikomünist blok oluşturmuştu. Bu blok, 1989/90'da revizyonist blokun dağılmasına kadar varlığını sürdürmüştür. Bu blok içinde her bir bölgenin ve ülkenin önemi ve görevi Amerikan emperyalizmi tarafından belirlenmişti. Görevlendirilen ülkelere birisi de Türkiye idi.

Amerikan Güdümlü Dış Politika (Ortadoğu Politikası) Truman Doktrini Ve Türkiye

II. Dünya savaşı döneminde ve özellikle de savaş sonrası yıllarda Amerikan emperyalizmi, Ortadoğu üzerindeki rekabetini yoğunlaştırmıştı. İngiliz emperyalizminin nüfuz alanı olan bu bölge, kısa zamanda Amerikan nüfuz alanı olmuştu. Ortadoğu üzerindeki hegemonya mücadelesini İngiliz emperyalizmi kaybetmişti. Amerikan emperyalizmi elde ettiği mevzileri güçlendirmek ve bölgeyi tamamen kontrol altına almak için daha 40'lı yılların ikinci yarısında İran, İsrail ve Suudi Arabistan ile sıkı ilişkilere girmişti. Amerikan stratejisinde Türkiye'nin yeri ise daha özeldi. Savaş sonrası döneme kadar ABD, Türk dış politikasında, İngiltere, Fransa, SB ve Almanya ile olan ilişkilerle karşılaştırıldığında, oldukça tali bir konumdaydı. Türkiye, savaşın sonuna doğru, galip devletler arasında yer alarak bu durumdan faydalanmak için "Anti-Hitler" koalisyonu safında yer aldı ve bütün dikkatini, daha doğrusu dış politikada bütün dikkatini. Amerikan emperyalizminin çıkarlarıyla uyumluluk içinde olmaya çevirdi. Türk burjuvazisi, antiemperyalist mücadeleye ve ekonominin gelişmesine, bir bütün olarak Türkiye'ye maddi manevi destekte bulunan SB'ne çoktan sırt çevirmişti. SB'ne düşmanlık ve savaş sonrasında dış politikada antisovyetizm daha da yoğunlaşmış ve Türkiye, boğazlarla ilgili anlaşmanın gözden geçirilmesini, Türkiye'nin boğazlar üzerindeki hükümler hakkındaki haklarının SB tarafından, tehdit edildiğini savunarak ABD emperyalizminin desteğini almaya çalışmıştır.

Türk-Amerikan ilişkileri hızla gelişir. Daha

Eylül 1946'da Türkiye-İngiltere ve ABD'nin Ege Denizi'nde ortaklaşa gerçekleştirdikleri tatbikat ile ABD. Türkiye'ye askeri alanda da yardım etmeye ve soğuk savaş politikasında özel bir rol vermeye hazır olduğunu ima ediyordu. Bunun nedeni vardı. Türkiye'nin jeopolitik konumu oldukça önemliydi. Türkiye. Amerikan güdümündeki "özgür dünyayı savunma hattı"nın güney kesiminde yer alıyordu. Türkiye. Bulgaristan ve SB'nin komşusuydu. Türkiye, Yunanistan ile birlikte Balkanlar'da, Ortadoğu'da ise İran ile birlikte sosyalist dünyayı çevreleyen antikomünist çemberin önemli üssü konumundaydı.

Türkiye'nin Truman Doktrini'ne dahil edilmesi kolay olmadı. Bunun için Amerikan Senatosu'nun onayı gerekiyordu. Senato'yu ikna etmek için Devlet Başkanı Truman, Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı iç "komünist tehlike"den bahsetmeye başladı. Amerikan hükümeti de "Sovyet tehdidi"ni ele aldı ve Türkiye'nin, silahlanma harcamalarını tek başına karşılaması durumunda istikrarlı bir gelişme gösteremeyeceğini işledi. Bu açıklamalardan sonra Amerikan Kongresi 1947'de Türkiye ve Yunanistan'a askeri ve iktisadi yardım yasasını onayladı. "Yardım"ın koşulu vardı: Türk hükümeti, "yardım"ın kullanımını kontrol etmek için Amerikan görevlilerine ve "yardım" programının gerçekleştirilmesini haber yapmak için de gazetecilere ülkede serbest hareket etme hakkını tanımak zorundaydı. Birtakım iç protestolara rağmen Türk hükümeti bu koşulu kabul etti ve 150 milyon dolar tutarındaki ilk yardımı aldı. Dönemin Amerikan dışişleri bakan yardımcısı D. Acheson, hükümetinin "yardım" kararını, Türk rejiminin yıkılmasının ve "Rusya'nın sızmasının engellenmesi amacıyla açıkladı."

Türkiye'nin Truman Doktrinime dahil edilmesiyle Amerikan emperyalizminin Türkiye üzerindeki nüfuzu arttı. Amerikan "yardımı" her şeyden önce Türkiye'de hakim sınıfların konumunu, militarizmi ve gericiliği güçlendirdi. Türkiye'de antikomünist ve antisov-

yetik rejimin güçlü kılınması, soğuk savaş politikasına dahil edilmenin ve bölgede ABD çıkarlarını kollayarak görevler üstlenmenin en önemli koşuluuydu. Öyle de oldu. Türkiye Amerikan emperyalizminin çıkarlarına hizmet edecek tava gelmişti.

1948 in ortalarında NATO projesi şekillenmişti. Türk hükümeti bu pakta üye olmak istedi. Ama geri çevrildi. Ret için, coğrafi konum ve ülkenin üye ülkelerle arasındaki iktisadi ve askeri gelişmişlik farkı neden olarak gösterildi. Ama esas neden bu değildi. Amerikan emperyalizmi Türkiye'ye özel bir görev vermeye niyetliydi. Amerikan emperyalizmi, kendine hizmet edecek bölgesel bir askeri pakt oluşturmak istiyordu. Bu. ABD güdümünde. İngiltere'nin de katılabileceği Türkiye merkezli ve Ortadoğu'nun Müslüman ülkelerini kapsamına alan bir askeri örgütlenme-paktı olacaktı.

Eisenhower Doktrini Ve CENTO Paktı

Ortadoğu'da emperyalist askeri blok politikası ve bu politikaya konu olan bölge ülkelerinin dış politikası, emperyalist ülkelerin giderek keskinleşen çelişkileri koşullarında şekilleniyordu. Bölgede askeri pakt alanında da rekabet öncelikle eski sömürgeci güç İngiltere ile ABD arasında sürdürülmekteydi. Ama gelişme ABD emperyalizminin lehineydi, çünkü ABD, kapitalist dünyadaki hakim siyasi-askeri ve ekonomik gücünün ötesinde, örneğin bölgemiz somutunda Türkiye, İran, Irak ve Suudi Arabistan ile askeri anlaşmalar da yapmıştı. 1945/1946'da İngiliz emperyalizminin. Mart 1945'te kurulan "Arap Ligi"ni, 1937'de kendi insiyatifiyle Türkiye, İran, Irak ve Afganistan arasında kurulan Sadabat Paktı'na dahil etme çabaları sonuçsuz kaldı.

Ekim 1951 de ABD. Fransa, İngiltere ve Türkiye'nin katılımıyla bir "Birleşik Ortadoğu Komutanlığı" projesi hazırlanır. Bu oluşuma Arap ülkelerinin dışında İsrail'in de katılımı öngörülür. Ama Arap ülkeleri, bu projeyi de reddederler. Bu retten sonra, emperyalist ülkelerin katılmadığı ama Arap

ülkeleri, Türkiye ve İsrail'den oluşan askeri blok anlayışı da yine Arap ülkeleri tarafından reddedilir.

İngiltere, Ortadoğu'da kendi güdümünde bir askeri pakt kurmak için bir girişimde daha bulunur. Bu, ilk aşamada Arap ülkeleri ve İsrail'in katılmadığı, İngiltere önderliğinde ABD, Türkiye, Yeni Zelanda, Avustralya ve Güney Afrika'nın katıldığı bir pakt olacaktır ("Ortadoğu Savunma Örgütü").

Ortadoğu'da ABD ile İngiltere'nin askeri pakt kurma rekabeti, adeta yarışı, giderek keskinleşir/hızlanır. Amerikan emperyalizmi, "Sovyet tehdidi"ni, "komünizm tehlikesi"ni sürekli ön plana çıkartarak, bölgesel güçleri kendi güdümünde örgütlemeye çalışır. Nitekim Nisan 1954'te Pakistan ile Türkiye arasında kurulan askeri ittifakı, kendi önderliğindeki bir askeri paktın oluşumu olarak görür. Amerikan emperyalizmi, Türkiye-Pakistan askeri anlaşmasından hemen sonra Irak ile askeri "yardım" anlaşması imzalar ve bu anlaşmadan dolayı da Irak ön Türkiye ve Pakistan'ın oluşturduğu pakta girmesini bekler. Ama olmaz, çünkü İngiltere, Irak hakim güçleri üzerindeki nüfuzunu kullanır ve Irak, ABD'nin inisiyatifinde gelişen Türkiye-Pakistan askeri bloklaşmasını değil, İngiliz emperyalizminin önerdiği Türkiye ile askeri ittifakı kabul eder (24 Şubat 1955). 5 Nisan 1955'te İngiltere de bu ittifaka katılır. Bağdat Paktı olarak bilinen bu askeri örgütlenmede İngiltere, Irak'ın Ortadoğu'da merkezi dayanak noktası olmasını planlar. 1955 sonunda İngiltere, Türkiye, Irak, İran ve Pakistan'ın üye, ABD'nin gözlemci olduğu "Ortadoğu Pakt Örgütlenmesi" (Bağdat Paktı) şekillenmiş olur.

Bağdat Paktı'nın temel görevi, NATO'nun Ortadoğu'daki çıkarlarına hizmet etmektir. Bu pakta, NATO üyesi olan ABD, İngiltere ve Türkiye yer alıyorlardı. SB, pakt alanının sınırındaydı.

Bu paktın başka görevleri de vardı. Bu askeri oluşum. Ortadoğu'da gelişen anti-

İngiliz ve antiemperyalist hareketleri boğmaya da yönelikti. Dolayısıyla bu pakta üye bölge ülkelerinin dış politikası bu pakt tarafından ve etken olan Amerikan ve İngiliz emperyalizmi tarafından belirleniyordu.

Pakta üye bölge ülkeleri, bu askeri oluşumu, kendi bölgesel sorunlarının çözümünde bir araç olarak görüyorlardı. Örneğin Türkiye, Kıbrıs sorununun bu pakt vasıtasıyla kendi lehine çözümlenmeye çalışıyordu. İran, Bahreyn Adaları konusunda İngiltere ile, Pakistan, Keşmir konusunda Hindistan ile sorununu bu pakt vasıtasıyla çözümlenmeye çalışıyorlardı.

İç çelişkiler ve Irak dışında Arap ülkelerinin katılmaması Bağdat Paktı'nı işlersiz kılıyordu.

Türk dış politikasının emperyalizme bağımlılığı Mısır'a karşı oluşturulan İngiliz-Fransız-İsrail saldırganlığında bir kez daha açığa çıkar. Bu üç ülkenin 29 Ekim 1956'da Mısır'a karşı başlattıkları saldırganlığı NATO ve Bağdat Paktı üyesi olan Türkiye ağıttan desteklemiştir. Öyle ki sadece desteklemekle kalmamış, Bağdat Paktı'nın diğer üyelerini, özellikle de İran ve Irak'ı bu desteğine ortak etmek için aktif bir faaliyet yürütmüştür.

Türkiye rolünü oynamakta kusur etmez. Aynı yıl içinde; 1956'da emperyalist ülkeler Suriye'nin iç işlerine müdahale etmeye kalkıştılar. Nedeni ise bu ülkenin SB ile ilişkilerini geliştirmesidir. Bu müdahale, provokasyon için ABD, Türk hükümetini öne sürer ve Türk hükümeti de, bölgede Sovyet tehdidinin yaygınlaşmaya başladığını propaganda eder. Amerikan hükümeti. Türk hükümetinin bu konudaki açıklamalarını destekler ve Bağdat Paktı üyesi olan bir ülkenin, somutta da Türkiye'nin tehdit edilmesine göz yummayacağını açıklar. ABD'nin Bağdat Paktı Askeri Komitesi'ne girdiği (Mart 1957) açıklanır ve bu durum, bölgedeki çelişkileri daha da keskinleştirir. Ekim 1957'de açığa çıkartılan Suriye hükümetini devirme komplosuna Türkiye de

katılır. Bu komplo Şam'da ki ABD elçiliği önderliğinde Türk ve İran gizli istihbarat servisleri ortaklığıyla hazırlanmıştı. ABD, Suriye Türkiye'ye yönelik askeri bir harekate girişecek olursa Türkiye'ye hemen "yardım"da bulunacağını açıklamakta gecikmez. Türkiye, ABD ile işbirliği içimde Mısır'a karşı da provokatif adımlar atar (Süveyş sorununda).

Bu dönem. '50'li yılların ikinci yarısının başı ABD emperyalizminin Ortadoğu üzerine rekabeti nihai olarak kendi lehine sonuçlandırdığı dönemdir. 6 Kasım 1956'da Fransa ve İngiltere, Mısır'a karşı başlattıkları savaşı durdurmak zorunda kalırlar. Üçlü saldırganlar (Fransa, İngiltere ve İsrail) Mısır karşısında siyasi olarak yenilirler ve bu ülke topraklarını terk ederler. Bu gelişme Fransa ve İngiltere'nin Arap dünyasındaki konumlarını zayıflatır. Bu durumu Amerikan emperyalizmi kendi çıkarı için kullanır, konumunu adım adım geliştirir ve güçlendirir. Ortadoğu ülkelerinin ABD'ye bağımlılığını yeni bir tarzda geliştirmek için Amerikan Devlet Başkanı Eisenhower\Amerikan dış "yardım" programına sarılır. Eisenhower, Ortadoğu ülkelerine ekonomik ve askeri "yardım" önerir. Amerikan emperyalizmi, bölgede gerileyen emperyalist nüfuzu doldurmaya kendi önderliğinde yeniden güçlü kılmaya çalışır. ABD, bölgenin önceki sömürgeci güçleri olan İngiltere ve Fransa'nın rolünü üstleniyordu. Eisenhower, Ocak 1957'de Amerikan Kongresi'nde bölgeye yönelik stratejik yönelim ifade eden açıklamasını yapar. Eisenhower Doktrini olarak bilinen bu stratejik açılımın çıkış noktasını. Ortadoğu'da iktidar boşluğu olduğu, bölge ülkelerinin "enternasyonal komünizm" tarafından tehdit edildiği görüşleri oluşturmaktaydı.

Burada söz konusu olan, aslında artık revizyonistleşen SB ile ABD arasındaki rekabet ve bölge ülkelerinin ve dış politikalarının da buna göre şekillenmesiydi.

Bu doktrin, Şubat 1957'de Mısır, Ürdün,

Suriye ve Suudi Arabistan tarafından reddedilir, ama ABD bölgedeki saldırganlığını sürdürür.

1956-1959 dönemi Ortadoğu'da kargaşanın nispeten yoğun olduğu bir dönemdir. Bu dönemde Türk burjuvazisi, her seferinde veya Ortadoğu'ya yönelik politikasında hep ABD'nin yanında yer almıştır. Bir örnek: Lübnan'daki iç gelişmeler, Mayıs 1958'de iç savaşa dönüşür ve antiemperyalist bir karakter alır. Bu gelişmeye ABD ve İngiltere, Eisenhower Doktrini çerçevesinde ve Bağdat Paktı'nı kullanarak müdahale etmek isterler. Irak-Ürdün ordusu Lübnan'a saldırı hazırlığı yapar. Ama "yardım" talebinde bulunan Chamoun başkanlığındaki Lübnan hükümetinin devrilmesiyle bu emperyalizm-Arap gericiliğinden oluşan komplo gerçekleşmez.

14 Temmuz 1958'de Irak monarşik rejimi yıkılır ve ilerici-milliyetçi "cumhuriyet" rejimi kurulur. Irak-Ürdün federasyonu dağılır. Bu gelişmenin antiemperyalist yönü de vardır. Irak. 24 Mart 1959'da Bağdat Paktımdan ayrıldığını ve 2 Haziran 1959'da da Amerikan "yardım" programına ilişkin üç anlaşmanın geçersizliğini resmen açıklar.

Ortadoğu'daki gelişmeler ABD ve İngiliz emperyalizminin aleyhinedir. Amerikan emperyalizmi, Irak'taki antiemperyalist, anti-amerikancı gelişmeyi durdurmak, bölgenin tümüne yayılmasını engellemek için Türkiye'yi öne sürer. Türk hükümeti. Irak'taki gelişmenin Türkiye'ye de sirayet edeceği bahanesiyle, yani Irak'taki eski statükoyu yeniden kurmak için bu ülkeye saldırı hazırlığına girer. Ama Türkiye-Irak sınırındaki infrastrüktürel nedenlerden dolayı bundan vazgeçilir.

Bütün bu gelişmeler Bağdat Paktımın inisiyatifsiz olduğunu göstermiştir. ABD emperyalizmi, bu askeri bloku tamamen çökmekten kurtarmak ve yeni bir yapılanmaya gitmek için adım almakta gecikmez. Amerikan emperyalizmi. 5 Mart 1959'da Türkiye, İran ve Pakistan ile ikili askeri anlaşma-

lar imzalar. ABD, bu ülkelerdeki ekonomik ve askeri durumu istikrarlı kılmak için "yardım"da bulunur.

Bağdat Paketi, Irak'ın ayrılmasından kısa bir zaman sonra CENTO ("Central Treaty Organization") olarak yeniden şekillenir. Bu pakt içinde ABD patronudur. Diğer ülkeler (İngiltere hariç) arasında en güçlü konumda olan Türkiye'dir. Daha doğrusu ABD, en sadık uşağı olan Türkiye'yi süreç içinde bu paktın en önemli ülkesi-askeri gücü konumuna getirmiştir. Türk ordusu, Amerikan çıkarlarını korumak için bölgenin, hem sayısal açıdan ve hem de eğitim-teçhizat açısından en güçlü ordusu konumuna getirilmiştir. (CENTO içinde İngiltere'nin rolü giderek önemsizleşir.)

CENTO'nun temel iki görevi vardı: Bunlardan birisi Amerikan emperyalizminin "komünist yayılmacılığa", "komünist tehdide" karşı mücadele adı altında uluslararası plandaki en önemli rakibi olan Sovyet sosyal emperyalizmini çember altında tutmak için bu ülkeye komşu olan CENTO üyelerini üs olarak kullanmaktı. CENTO'nin ikinci temel görevi ise Ortadoğu'yu Amerikan emperyalizminin nüfuz alanı olarak tutmanın ve bölgede gelişen ve gelişecek olan anti-amerikancı, antiemperyalist mücadeleleri boğmanın aracı olmak. Bu görevlerin yerine getirilmesi için Amerikan emperyalizmi, özellikle Türk ve İran ordularını modernleştirmiş ve güçlü kılmıştı. Öyle ki Türk ordusu 1969'da asker sayısı bakımından NATO'da ABD'den sonra ikinci sırada yer alırken. CENTO'nun Asya ülkeleri ordularının yarısını oluşturuyordu. Ama CENTO, Amerikan emperyalizmi tarafından güçlendirilmesine rağmen, kalıcı bir askeri pakt olamadı. Devrimden sonra yeni İran hükümeti 11 Mart 1979'da. "ülkenin çıkarlarına hizmet etmediği" nedeniyle CENTO'dan ayrıldığını açıkladı. Bir gün sonra da (12 Mart 1979) Pakistan, bu pakttan ayrıldı. Türkiye'nin de 16 Mart 1979'da pakttan ayrılma açıklamasıyla CENTO nihai olarak dağılmış oldu.

Truman Doktrini'nden 1960'a kadar olan dönemde Amerikan emperyalizmi Türk dış politikasını ve dolayısıyla Türkiye'nin Ortadoğu politikasını adeta koşulsuz belirlemiştir. Bu dönem, "cumhuriyet" Türkiye'si tarihinin en uşak, en köleci dönemiydi. Özellikle Bayar-Menderes döneminde; bütün "50'li yıllarda genel olarak emperyalizmin, özel olarak da Amerikan emperyalizminin bir dediği ikiletilmedi, bütün emperyalist talepler kabul edildi ve uygulandı. Bunun sonucudur ki bu dönemde Türkiye'nin genel olarak dış politikası ve özel olarak da Ortadoğu politikası komşularından tecrit olmuş, düşmanlıktan başka bir şey kazanmamış bir ülke dış politikası olmuştu. Bu tek yanlı, hiçbir şekilde Türkiye'nin ulusal çıkarlarına hizmet etmeyen, ama doğrudan ve açıkça Amerikan emperyalizminin dünya ve bölge çıkarlarına hizmet eden bir dış politikaydı.

Türkiye'nin Ortadoğu Politikasında Nüanslaşma

27 Mayıs (1960) Darbesi'nden sonra Türkiye-ABD ilişkileri, daha önceki döneme nazaran sorunlu olmaya başlamıştı. Bu durum Türkiye'nin genel olarak dış politikasında ve özel olarak da Ortadoğu politikasında daha önceki döneme ve Amerikan politikasına göre belli bir nüanslaşmaya; farklılaşmaya neden olmuştu. Türk burjuvazisini tedirgin eden nedenler vardı. Örneğin Amerikan emperyalizminin Küba Krizinin bir sonucu olarak ve aynı zamanda artık önemsizleştiğinden dolayı 1957'de Türk-Sovyet sınırına yerleştirilen "Jüpiter" füzelerini, Türk hükümetine haber vermeden apar topar geri çekmesi, bu füzeleri Türkiye'nin "güvenlik ihtiyacı" olarak gören Türk burjuvazisini "rencide" etmişti. Kendilerine haber verilmemesini ve doğan boşluğun doldurulmamasını Türk hakim sınıfları sorun yapmışlardı. Bunun ötesinde ABD'nin Kıbrıs sorununda Türkiye'nin yanında yer almaması ve 1964'te Başkan Johnson'ın, Başbakan İ. İnönü'yü "Kıbrıs'a çıkarsanız, NATO çerçevesindeki askeri

yardımları keseriz, Türkiye'ye verdiğimiz Amerikan silahlarını kullanamazsınız" diye tehdit etmesi, Türk ordusunun Kıbrıs'a çıkmasını engellemiştir veya 10 sene gerilemiştir (Kıbrıs'ın Kuzey kesimi, 1974'te Türk ordusu tarafından işgal edildi). Bu olgular, Amerika'nın "dostluğuna" karşı belli bir güvensizliğin gelişmesine neden olmuştur. Tabii bu, efendiyle uşak arasındaki bir sorundur. Özellikle bu iki neden ve buna ilaveten Kıbrıs'ın işgalinden sonra ABD'nin Türkiye üzerindeki baskısı ve uyguladığı silah ambargosu, bütün "dost" ilişkilere, NATO ve CENTO üyeliğine rağmen, Türkiye'nin dış siyasi ilişkilerini gözden geçirme gereğini duymasına neden olmuştur. Türkiye, NATO ve CENTO'ya bağlılığıyla komşularından tecrit olmuş, dış politikası olmayan, ama Amerikan emperyalizminin çıkarlarına tamamen angaje olmuş bir maşa durumundaydı. Türk burjuvazisi '60'lı yıllardan itibaren dış politik ilişkilerine yeni nicel içerikler verme sürecine girmiştir. Şüphesiz, Türkiye-ABD ilişkilerinde öz itibarıyla değişen bir şey olmamıştır. Her şeye rağmen Türkiye, CENTO'nun dağılmasından sonra, NATO üzerinden veya doğrudan ABD'nin Ortadoğu'daki İsrail ile birlikte en önemli dayanak noktası olmaya devam etmiştir. Ama buna rağmen veya ABD çıkarlarına, bu çıkarları zedeleyecek derecede ters düşmeyen dış ilişkiler geliştirilmiştir. Örneğin başta SB olmak üzere revizyonist ülkelerle "iyi komşuluk", işbirliği ilişkileri şıklaştırılırken Ortadoğu ülkeleri ile de ilişkilerin geliştirilmesine önem verilmeye başlanmıştır. Öyle ki CENTO üyesi olmalarına rağmen Türkiye, İran ve Pakistan 1967 yazındaki İsrail saldırganlığını ve Arap topraklarını işgal etmesini protesto etmişlerdir. Türkiye ilk defa 5 Haziran 1967'de başlayan ve altı gün süren İsrail-Arap savaşı döneminde Dışişleri Bakanı İ. S. Çağlayangil vasıtasıyla Türkiye'deki üslerin 'Araplara karşı bir oldu-bitti için kullanılmasının söz konusu olmayacağını' açıklıyordu. Bunun ötesinde Türkiye, Arap ülkeleriyle ilişkilerini düzeltmek için bu ülkeleri İsrail'e karşı

desteklediğini açıklamış ve savaşta ağır kayıplara uğrayan Arap devletlerine yiyecek, giyecek ve ilaç yardımı yapmıştır.

Türkiye, bu savaş durumunu görüşmek için toplanan BM Genel Kurulunda da Arap ülkelerinden yana tavır almıştır. Arap ülkeleri hakim sınıfları Türk hükümetinin tavrından oldukça memnun kalmışlardır. Öyle ki Hatay sorunundan (1939) dolayı Türkiye ile ilişkileri soğuk olan Suriye bile Dışişleri Bakanı vasıtasıyla şöyle bir açıklama yapabildiği; "Türkiye'nin son buhran sırasında Arap milletini gerek Birleşmiş Milletler de, gerek bu teşkilat dışında desteklemesi, Suriye halkında taktir ve şükran duyguları yaratmıştır... Türkiye'nin, Arap Devletlerinin haklı davasına devamlı destekte bulunmasının diğer dost devletlerle birlikte bu alanda faaliyet sarf etmesinin, saldırının izlerinin silinmesine, dolayısıyla iki memleket arasında dostluk ve komşuluk münasebetlerinin kuvvetlendirilmesine ve Ortadoğu'da adil bir barışın yeniden kurulmasına katkısı olacağına inanıyoruz." (Bkz. Olaylarla Türk Dış Politikası, 1919-1990, s. 536) Türkiye'nin İsrail-Arap savaşındaki tavrını, Mısır hükümeti de "iftihar edilecek bir tutum" olarak açıklıyordu. Türkiye, 1967 Arap-İsrail savaşından sonra hemen hemen bütün İsrail-Arap ülkeleri arasındaki çatışma ve gerginlik durumlarında Arap ülkelerinin yanında yer alarak İsrail'i protesto etmiştir. 1967 Arap-İsrail savaşından ve Türkiye'nin "olumlu" tavrından sonra Arap dünyası ile Türkiye arasındaki diplomatik ilişkiler oldukça gelişmiştir.

Türkiye'nin Ortadoğu, somutta da Arap ülkeleriyle politik ilişkileri yaklaşık '90'lı yıllara kadar belirttiğimiz, çerçevede gelişmiştir. Bu dönemdeki bütün hükümet programlarında, "Beş Yıllık Kalkınma Planları"nda, Arap ülkeleriyle olan ilişkilere önem verildiğini görmekteyiz. Birkaç örnek verirsek:

25 Ocak 1974'te kurulan CHP-MSP koalisyon hükümeti programından;

"Ortadoğu'da adil ve devamlı bir barışın gerçekleşmesi içten dileğimizdir.

"Milletlerarası hayatta tek taraflı çözüm yollarının kuvvete başvurulması kabul ettirilmesine karşı olan Türkiye, Ortadoğu'da silahlı çatışmaya son verilip tarafların anlaşmazlığa müzakere yoluyla çözüm aramalarını memnuniyetle karşılamaktadır."

Sadi İrmak başkanlığındaki hükümet programından (12 Kasım 1974-Mart 1975);

Ortadoğu ihtilafında Arap ülkelerinin haklı gördüğümüz davalarını desteklemeye devam edeceğiz... Ortadoğu'da kuvvet kullanılarak arazi ilhakına karşı çıkmamız dünya barışı ve istikrarı bakımından inandığımız bir ilkeye sadakatin gereğidir. Filistin halkının yıllardan beri maruz kaldığı ıstıraplara ilgisiz kalmamız da mümkün değildir. Ortadoğu ihtilafının Filistin halkının milli haklarının tanınması olduğuna inanıyoruz. Kudüs mukaddes şehrinin statüsünün ilhak neticesinde değiştirilemeyeceği hususundaki kanımızı da muhafaza ediyoruz. Asırlar boyunca birçok ortak değeri paylaştığımız Arap ülkeleri ile ikili ilişkiler çerçevesinde dc temaslarımızı ve her alandaki mübadelelerimizi arttırmanın doğal bir gelişme olacağını düşünüyoruz..."

31 Mart 1975'te kurulan AP-MSP-CGP-MHP koalisyon hükümeti (1. "Milliyetçi Cephe" Hükümeti) programından;

"Irak ile komşuluğun ve dostluğun gerektirdiği yakın temasların ve işbirliğinin devamı ve daha da arttırılması amacımızdır. Suriye ile aramızda teessüs eden karşılıklı anlayışın ve dostça işbirliğinin geliştirilmesinin iki komşu ülkenin çıkarlarının gereği olduğuna inanıyoruz.

"Türkiye'nin Suudi Arabistan, Mısır, Lübnan, Kuveyt, Ürdün ve Ortadoğu'nun tarihi ve kültürel bağlarla bağlı olduğumuz diğer ülkeleri ile mevcut özel bağlarına da büyük değer vermekteyiz... Manevi bağların olduğu kadar ortak yararların da tesis ettiği sağlam bir zemine dayanan bu ilişkilerimi-

zin hızla geliştirilmesi hususunda çok canlı bir politika izleyeceğiz."

21 Temmuz 1977'de kurulan "2. Milliyetçi Cephe" Hükümeti programından;

"Tarihi ve manevi bağlarla bağlı bulunduğumuz Müslüman ülkelerle ilişkilerimizi, yeni yaklaşımlarla sağlam temeller üzerinde geliştirmek ve bu ülkelerle aramızdaki işbirliğine her sahada ve bu arada sanayi ve teknoloji alanında yoğun bir muhteva kazandırmak için gayret sarf edeceğiz ve gerekli bütün girişimlerde bulunacağız. İslam Konferansına üye ülkelerle ilişkilerimizin de bu çerçevede içinde değerlendirilmesine ve geliştirilmesine önem vereceğiz. Ortadoğu ihtilafının çözümü için temel şartların her şeyden önce ilk adım olarak işgal edilen toprakların terk edilmesi ve Filistin halkının kendi devletini kurmasını ihtiva eden meşru milli haklarının tanınması olduğu görüşündeyiz."

12 Eylül faşist darbesinden sonra (1980) 21 Eylül'de kurulan Bülent Ulusu hükümeti programından;

"...köklü tarihsel ve geleneksel bağlarımız olan İslam ülkeleri ile ilişkilerimizi her alanda yakın dostluk ve kardeşlik anlayışı ile güçlendirmek için çaba harcanacaktır.

"Arap ülkeleri, İran ve Pakistan ile ilişkilerimiz bu kuvvetli bağlara ilaveten komşuluk ve coğrafi yakınlığın icabı olan bir anlayış ile yürütülecektir. Bölgemizdeki anlaşmazlıklar karşısında Türkiye'nin yaklaşımı, adalet ve hakkaniyet, her milletin kendi kaderini bizzat tayin etmesi, kuvvet yoluyla toprak ilhakının reddi gibi ilkelere dayanacaktır. Bu ilkelerin çerçevesinde Ortadoğu sorununa karşı tutumumuz ve Filistin halkının haklı davasına desteğimiz de azimle sürdürülecektir."

Faşist diktatörlüğün 1980-1983 atamalı hükümeti ve 1983'ten sonra da parlamento dayalı hükümetleri döneminde Arap ülkelerine; bir bütün olarak Ortadoğu'ya yönelik olarak şu veya bu şekilde yukarıya

aktardığımız anlayışlar paralelinde yaklaşım sergilenmiştir.

Türkiye, İslam Konferansıma karşı başlangıçtaki ihtiyatlı tavrını terk ederek yakın ilişkilere giriyor. 12-15 Mayıs 1976'da İstanbul'da toplanan Yedinci İslam Ülkeleri Dışişleri Bakanları Konferansı, yakın ilişkilere girmenin başlangıcını oluşturuyor.

Türkiye, İsrail ile diplomatik ilişkilerini 1980 yılında ikinci katip seviyesine indirecek kadar ileri gidiyor. İsrail Parlamentosu'nun 14 Aralık 1981de aldığı Golan Tepelerini ilhak kararını protesto ediyor ve kararı tanımadığını açıklıyor.

Türkiye, kuruluşu Yaser Arafat tarafından 15 Kasım 1985'de ilan edilen Filistin Devleti'ni ilk tanıyan ülkelerden birisi oluyor.

Bütün bunlar neyin ifadesiydi?

Şüphesiz, değişik hükümet programlarında yer alan ve birbirine benzeyen bu açıklamaların bir kısmı retoriktir. Ama Türk burjuvazisinin Ortadoğu ve somutta da Arap ülkeleri hakkındaki açıklamalarının hepsini retorik olarak göremeyiz. Türkiye'nin Ortadoğu politikasında belli bir değişimin olduğu açık. Bu değişimin nedenleri vardı.

-Ortadoğu üzerine ABD-İngiltere arasında sürdürülen rekabet Amerikan emperyalizminin lehine sonuçlanmış ve bölgedeki rekabet iki dünya arasındaki (revizyonist dünya klasik kapitalist dünya) rekabete dönüşmüştü. Bu süreçte Amerikan emperyalizmi bir taraftan çoğu Arap ülkeleri (Irak,, Kuveyt, Mısır, S. Arabistan) hakim sınıflarıyla "dostluk" ilişkilerini kurmuş ve onları kendi güdümüne almıştı. Ama diğer taraftan da İsrail'i Filistin halkının kurtuluş mücadelesine karşı desteklemekten de geri kalmamıştı. Bu durumda Türkiye'nin de aynı Arap gericilikleriyle dış siyasi ve iktisadi ilişkilerini geliştirmesinin Amerikan emperyalizmi açısından sakıncası yoktu.

Diğer taraftan, yukarıda belirttiğimiz gibi ABD'nin Türkiye'yi "Jüpiter" füzeleri ve Kıbrıs konusunda "rencide" etmesi, Türk

burjuvazisinin dış politikadaki tecrit olmuşluğunu yıkmaya çalışmasında ayrı bir nedeni.

-Türkiye'nin tek yanlı, ABD emperyalizmine bağımlı dış politik ilişkilerden, çok yanlı ama yine ABD emperyalizmine bağımlı dış politik ilişkilere geçmesinde uluslararası siyasi koşulların elverişli bir rol oynamasından başka, Türkiye'de hükümet ortağı olacak kadar gelişen İslami hareketin ve buna bağlı olarak, yükselen antiemperyalist, demokratik mücadelenin hakim sınıfları din olgusuna sarılmaya itmesinin de belli bir rolü olmuştur.

Uluslararası koşullar elverişli olduğu ve Amerikan emperyalizminin çıkarlarına ters düşmediği için Türkiye, revizyonist ülkelerle ilişkilerini geliştirirken, Arap ülkeleriyle siyasi ilişkilerin gelişmesi Filistin sorununa yaklaşıma bağlıydı. Türkiye, Filistin sorununda, Filistin halkının yanında yer aldığını açıklayarak Arap gericilikleriyle ilişkilerini geliştirirken, ABD, Filistin halkının kurtuluş mücadelesine karşı çıkararak; İsrail'i destekleyerek Arap gericiliklerini kendine bağlamıştı.

-Türkiye'nin Ortadoğu, somutta da Arap ülkelerine yönelik politikasının değişmesinde Kıbrıs sorununun da belli bir payı var. Kıbrıs sorununda, özellikle de Kuzey Kıbrıs'ın işgalinden sonra yalnız kalan Türkiye, bu konuda Arap ülkelerinin desteğini almak için de bu ülkelerle siyasi ilişkilerini geliştirmiştir. Öyle ki 1973 Arap-İsrail savaşında Türkiye, Mısır ve Suriye'nin siyasi destek, insancıl yardım talebini geri çevirmiyor ve 18 Ekim'de de ülkedeki askeri üslerin İsrail'e yardım amacıyla, Arap ülkelere karşı kullanılmayacağını ABD hükümetine bildiriyordu. Bunun ötesinde Yedinci İslam Ülkeleri Dışişleri Bakanları Konferansı'nda siyonizmin "ırkçı ve emperyalist bir doktrin" olarak tanımlanmasına karşı çıkmıyor ve Filistin Kurtuluş Örgütü'nün Ankara'da büro açmasını da kabul ediyordu.

-Türkiye'nin Ortadoğu ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmesinde ekonominin de önemli bir rolü vardı. Örneğin, Türkiye'nin ihracatında Ortadoğu ülkelerinin payı 1977'de % 10.9'dan 1982 de % 37.6'ya çıkarken. OECD ülkelerinin payı da % 70.4'ten % 44.5'e düşmüştü. (Bkz. Olaylarla Türk Dış Politikası, s. 597)

Aynı kitapla şu ilginç değerlendirme yapıyor:

"Türk dış politikasının çok yönlülük niteliğinin özünde bir değişiklik olmamakla birlikte, etkenler ve icraat alanı açısından şöyle bir yenilik göze çarpmaktadır; 1960'ların ortalarında çok-yönlü dış politikanın oluşumunda daha çok siyasi etken rol oynadığı halde, 1970'lerden, özellikle 1980'lerden sonra iktisadi etken başlı başına belirleyici bir nitelik kazanmıştır. Siyasi ilişkilerdeki yakınlaşmanın sonucu olarak iktisadi etkenin hali, gittikçe belirginleşen bağımsız bir niteliğe kavuşmuştur. Hatta denilebilir ki. 1960'larda siyasi ilişkilerin sonucu olan iktisadi etken. 1980'lerden itibaren siyasi yakınlaşma için bir neden olmaya başlamıştır. Bu durum özellikle de Ortadoğu'yla ilişkiler bakımından kendini belli etmektedir." (s. 608)

Bu anlayış doğrudur. Bu anlayış. Türk ekonomisinin gelişmesine ve dünya pazarlarına açılmasına paralel olarak gelişmiştir. Örnek: Ermenistan'la siyasi ilişkilerin adeta dondurulmuş olmasına rağmen "illegal" ticaretin gelişmesi. Suriye ve İran ile siyasi ilişkilerin/çelişkilerin derinleşmiş olmasına rağmen ekonomik ilişkilerin sürekli ön plana çıkartılması. Ama bu, Türkiye ile örneğin İran ve Suriye arasındaki çelişkilerin derinleşmiş olmasının iktisadi ilişkileri hiç etkilemediği anlamına gelmez.

Sonuç itibariyle; ele aldığımız bu dönemde. II. Dünya Savaşı sonrasında 80'li yılların ilk yarısına kadar, daha da somutlaştırırsak Kürt ulusal mücadelesinin yükselmeye başladığı döneme kadar olan süreçte Türkiye'nin Ortadoğu politikasının temel özel-

liği -"tek yanlılık'tan, "çok yanlılığa" geçmesine, dönem dönem ABD'ye ters düşmesine rağmen- Amerikan emperyalizminin çıkarlarına hizmet etmekte. Bu hizmet, antiemperyalist, ulusal kurtuluş mücadelelerini bastırmayı da içeriyordu.

Faşist Diktatörlüğün Son Dönemlerdeki Ortadoğu Politikası

PKK'nın ulusal kurtuluş mücadelesini başlatması, Ortadoğu'da Kürt Sorununa bağlı olarak gündeme gelen siyasi gelişmeler, revizyonist blokun dağılması ve 1991 'deki Körfez Savaşı, Türkiye'nin Ortadoğu politikasında yeni bir dönemin başlamasına yol açmıştır. Bu yeni dönemi başlatan en önemli faktörleri kısaca belirtelim:

Kürt sorunu ve Türkiye'nin Ortadoğu Politikası: Türk burjuvazisinin Kürt sorununa ilk ve son siyasi yaklaşımı Lozan Anlaşması döneminde olmuştur. Emperyalist ülkelere konferansta koz vermemek ve aynı zamanda Kürt halkını yatıştırmak için "kardeşlik"ten, Anadolu'nun Türklerin ve Kültürlerin olduğundan bahsedilmiştir. Lozan Anlaşması imzalandıktan sonra durum tamamen değişmiş ve burjuvazi Kültürleri ve "kardeşliği" unutmuştur. Türk burjuvazisi 1925 Şeyh Sait İsyanından bu yana Kürt sorununun askeri "çözümünü" esas almıştır. Türk burjuvazisi "Kürt realitesi"ni son döneme kadar tanımamıştır. Öyle ki, daha Lozan Konferansı döneminde Kürtleri Türk ulusu kökenli görmüş, kargaların bile güldüğü "kart-kurt" teorisinden Kürt kavramını türetmiştir. Burjuvazi, Kürt ayaklanmalarını her seferinde silah zoruyla, katliamla bastırmış ve ülkede kapitalizmin gelişmesine paralel olarak daha yoğun bir tarzda asimile etmeye çalışmıştır.

Burjuvazi, PKK'nin başlattığı mücadeleyi önce "birkaç çapulcu"nun işi olarak görmüş, mücadelenin gelişme seyri, Kuzey Kürdistan'da ulusal bir ayaklanmanın olduğunu göstermiştir. Kürt ulusal mücadelesi kısa zamanda Türkiye'nin gündemine oturmuş ve ülkenin iç ve dış politikasının

en önemli unsurlarından birisi olmuştur. Kürt ulusal hareketinin uluslararası boyut kazanmasıyla Türk burjuvazisi de genel olarak kısmen dış politikasını ve özel olarak da Ortadoğu politikasını Kürt sorununu göz önünde tutarak şekillendirmek zorunda kalmıştır.

Kürt ulusal mücadelesinin, askeri açıdan baktığımızda mücadelenin -gerilla savaşı- nın- doruk noktasına ulaştığı 1992/93 döneminde Türk burjuvazisi "Kürt realitesi"ni tanıdığını açıklamıştır. Bu "realite"ye birtakım kültürel hakların verilebileceğini tartışır olmuştur. Ama hepsi bu kadar.

Gelinen aşamada askeri alanda inisiyatif bir ölçüde ele geçiren burjuvazi, önceleri dönem dönem dile getirilen "PKK'sız çözüm" anlayışını da bir kenara itmiştir. Askeri alanda inisiyatif-üstünlüğü ele geçirmesinden bu yana -özellikle de son bir sene- den bu yana- Kürt "kartı" ile Türkiye üzerinde baskı kurmaya çalışan emperyalist ülkelerin çabalarına ve Yunanistan, İran ve Suriye gibi komşu ülkelerin açık desteğine rağmen nispeten rahat hareket eder duruma geldiği görülmektedir. Burjuvazi, demagojik bir üslupla sorunun askeri açıdan çözümlendiği, "terörist" faaliyetin kontrol altına alındığı ve tamamen yok edilmesi için de birtakım ekonomik ve sosyal sorunların ivedilikle çözümlenmesi gerektiğini ifade etmektedir.

Dış Politika Açısından Türkiye-Ortadoğu Ülkeleri Arasındaki İlişkiler

Türkiye'nin Ortadoğu ülkeleriyle ilişkilerinde belli faktörler belirleyici rol oynamaktalar. Bunların en önemlileri şunlardır: Tarihten kaynaklanan çelişkiler, Türk dış politikasının ırkçı-şoven içeriği, Kürt sorunu, ekonomik güç ve emperyalistler arası rekabetin bölge ülkeleri üzerindeki etkisi.

Türk burjuvazisininin, her ne kadar sürekli komşu ülkelerle barış içinde bir arada yaşamaktan, egemenlik haklarına saygıdan bahsetse de, koşullar oluşunca bütün "ba-

rışçıl" söylemleri bir kenara atarak, tarihsel hak iddiasında bulunması tesadüfi değildir. Türk burjuvazisi, Osmanlı İmparatorluğu'nun en çok genişlemiş olduğu dönemdeki sınırlar içinde kalan topraklara tarihsel hak gözüyle bakmaktadır. Bu sınırlara, İran hariç bütün Ortadoğu ülkeleri girmektedir. Türk burjuvazisi, revizyonist blokun dağılmasından sonra eline tarihi bir fırsatın geçtiğinden hareketle bu yayılcı emellerini açıktan ifade etmeye başlamıştır. Burjuvazi, etnik yakınlık ve tarihsel bağ kavramlarını ırkçı ve şovenist motiflerle doldurmaya ve Türk ulusunu bu motiflerle yayılcı politikasına alet etmeyi amaçlanmaktadır. Burjuvazinin yayılcı, ırkçı-şovenist politikası, komşu ülkeleri, eskiden Osmanlı devletinin sınırları içinde olan günümüz ülkelerini, oldukça rahatsız ve tedirgin etmektedir. Ortadoğu ülkelerinin Türkiye'ye güvenmemelerinin tarihsel nedenlerinden birisi de Türk burjuvazisininin bu temel yayılcı anlayışıdır.

Türk burjuvazisi, bazı komşu Ortadoğu ülkelerinin, somutta da Suriye ve İran'ın Kürt ulusal mücadelesini, Türkiye'nin gelişmesini ve güçlenmesini engellemek için destekledikleri anlayışındadır. Bundan dolayıdır ki Türkiye'nin bölgesel askeri ve ekonomik bir güç olması, bu gücüne dayanarak ve fırsat eline geçerse, yayılcılıktan bahsetmesi örneğin Musul ve Kerkük üzerinde hak iddia etmesi başta Irak olmak üzere İran ve Suriye'yi tedirgin etmektedir.

Ortadoğu ülkeleri arasındaki ilişkilerde emperyalist ülkelerin bölgedeki konumları ve birbirleri arasındaki çelişkiler önemli, çoğu kez de belirleyici bir rol oynuyor. Bölge ülkelerinin emperyalist ülkeler arasındaki çelişkilere göre saflaşmaları kendi aralarındaki ilişkileri de kaçınılmaz olarak emperyalist çıkarlara tabi olarak şekillendiriyor. Örneğin Suriye'nin eski dönemde bölge ülkeleriyle ilişkilerinde SB'nin etkisi altında oluşu göz ardı edilemez. Aynı şekilde Şah dönemi İran'ının ve sürekli olarak Türkiye ve İsrail'in bölge ülkeleriyle ilişki-

rinde Amerikan emperyalizminin çıkarlarını önemsiz olduğu asla söylenemez.

Bu noktaları tek tek ülkeler bazında somutlaştırırsak:

Türkiye-Suriye İlişkileri

Faşist diktatörlüğün Suriye ile yegane temel sorunu Kürt ulusal mücadelesinden kaynaklanmaktadır. Suriye'nin PKK'ya verdiği destek, Türk burjuvazisi açısından Türkiye-Suriye ilişkilerini en alt düzeye indiren temel nedendir. Suriye'nin ise Türkiye ile ilişkilerinin seyrine yön veren iki esas sorun vardır. Bunlardan birisi Hatay sorunudur, diğeri ise su sorunudur.

Suriye. Türkiye'min ekonomik potansiyelini görüyor ve bu potansiyele dayanarak, bölgesel güç olmanın ötesinde, hegemonyacı, yayılcı girişimde bulunacağından hareket ederek onu, sorunlarının en çok olduğu dönemde sıkıştırarak zayıflatmayı ve talepleri doğrultusunda tavizler koparmayı amaçlıyor.

Tam da bundan dolayı Hafız Esat rejimi, Kürt ulusal mücadelesine destek sunuyor. Biliyoruz ki, Hafız Esat rejimi de Kürt ulusunun düşmanıdır.

Hatay, 1939'dan kalma ve dönüşümü olmayan bir tarihsel sorundur. Ama su sorunu yenidir ve ilginç yönleri vardır. Önce, sömürgeci Türk devletinin Kürdistan'ın suyunda ne hakkı var sorusunu, konumuz dışı olduğu için bir kenara bırakıyoruz. Ama Demirel'in H. Esat ile görüşmesinde söylediğini iddia ettiği gibi, Suriye'nin "Palandöken dağına yağın karda" ne hakkı var?" Şüphesiz, GAP'ın bütün birimleriyle faaliyete geçmesiyle ve Türkiye'nin Kürdistan sularını boru batlılarıyla İç Anadolu'ya yönlendirmesiyle Suriye'nin ve de Irak'ın su sorunu olacaktır. Suriye, Türkiye ile Kürdistan sularını kendi isteği doğrultusunda paylaştıran bir anlaşma yapsa da bunun hiçbir önemi olmayacaktır. Sadece Türk burjuvazisi değil, hiçbir ülke burjuvazisi, bizzat su sıkıntısı çekme pahasına, anlaş-

mam var diye, kendi topraklarından kaynaklanan suyu başka bir ülkeye vermez, işin gerçeği budur.

Bütün çelişkilere rağmen Türkiye-Suriye ticaret potansiyeli dengesiz de olsa artmıştır. Örneğin Türkiye'nin Suriye'den ithalatı 1970'de 12 bin dolardan 1995 te 258 milyon dolara, Suriye'ye yaptığı ihracat ise, keza aynı yıllarda, 177 milyon dolardan 272 milyon dolara çıkmıştır. Suriye'nin Türkiye ithalatındaki payı 1970'de sıfır iken 1995'te % 1.1'e, ihracatındaki payı da % 0,3'ten %1,5'e çıkmıştır.

Türkiye-Irak İlişkileri

Körfez savaşını ve sonuçlarını fırsat bilen Türkiye, Musul ve Kerkük'ü işgal ve ilhak hevesini açıkça dile getirmiş, öyle ki "Mısak-ı Milli sınırları" içine almış, bunun haritası bile, burjuva basında sergilenmiştir. Türk burjuvazisi, "tarihsel" nedenlere dayanarak ilhakçı emellerini Irak üzerinde gösteriyor.

Irak'ın mevcut statüsünden dolayı Kürt sorununun Türkiye-Irak arasında ne türden bir gelişmeyi beraberinde getireceğini bugünden kestirmek oldukça güç. Irak'ın Güney Kürdistan'a, kendi Kürt sorununa nasıl baktığı ve yaptığı katliamlar biliniyor. Bunun ötesinde, Körfez savaşından önceki dönemde, Türk ordusunun "kendi topraklarına (Güney Kürdistan'a) girerek, PKK gerillalarını "sıcak takip" almasına izin verdiği de biliniyor. Körfez savaşından sonraki dönemde Türkiye, izin istemeden de Güney Kürdistan'a sürekli girmiştir. Bu durumu Irak ve Suriye'nin teşvikiyle de hemen hemen bütün Arap ülkeleri retorik olarak protesto etmişlerdir.

Güney Kürdistan'da PKK'nin faaliyeti; yerleşikliği göz önünde tutulursa, mevcut ambargonun kalktığı ve Irak'ın mevcut sınırları içinde varlığı durumunda Saddam rejiminin veya da Irak devletinin Türkiye ile ilişkilerinde ne derece Kürt "kartı"ni kullanacağı soru götürür. Her halükarda Irak, bu konuda Suriye kadar rahat hareket edemeye-

cektir. Nihayetinde Irak, Türkiye'den sonra, Kürdistan'ın en büyük bölümünü işgal etmiştir.

Her halükarda Irak, Türkiye'nin "Irak'ın topraksal bütünlüğünden yanayız, onun parçalanmasını istemiyoruz" gibi açıklamalarına inanmıyor. Zaten Türk burjuvazisi de bu açıklamasında samimi değil. Bunun ötesinde Irak, Körfez savaşında ve son krizde Türkiye'nin Amerikan emperyalizmi yanlısı politikasını kolay kolay unutmayacaktır. Bütün bunlar, Türkiye-Irak ilişkilerinin sancılı olacağını gösteriyor, ilişkilerin sorunsuz olduğu dönemde Türkiye'nin Irak'a ihracatı 1970'de 5.7 milyon dolardan 1988'de 986 milyon dolara kadar çıkar, sonraki yıllarda ihracat oranı giderek düşer ve 1995 te 121 milyon dolar olarak gerçekleşir. Irak'ın Türkiye'nin ihracatındaki payı 1970'de % 1 den 1984 te % 13.1 e kadar çıkar, sonraki yıllarda ise dengesiz de olsa giderek düşer ve 1995'te ancak % 0, 7 olarak gerçekleşir.

Türkiye-İran İlişkileri

Şah rejimi döneminde İran ile Türkiye arasında, iki ülke ilişkilerinin gündemini oluşturan ciddi sorun yoktu. Amerikan emperyalizmi her iki ülkeyi silahlandırıyor, Türkiye'yi NATO ve CENTO üyesi olarak. İran'ı da CENTO üyesi olarak kendi çıkarlarına koşuyordu. İran İslam devriminden sonra (1979) durum değişti ve revizyonist blokun dağılmasından; Ortadoğu'da ABD-SB kutuplaşmasının ortadan kalkmasından ve Kafkasya ve Orta Asya'da "serbest" alanların ortaya çıkmasından sonra İran ile Türkiye arasında resmen ifade edilmeyen, yansımaları şiddetinin oldukça gerisinde kalan bir rekabet başladı. İran bu rekabetle Türkiye'yi zayıf düşürmek için PKK'ye ve Türkiye'deki İslamcı harekete açık destek vermektedir.

Kürdistan'ın üçüncü büyük parçası, İran'ın işgali altındadır. "Kendi Kürdünü dövüp, komşunun Kürdünü sevmeye" en tipik örneği İran oluşturmaktadır.

Bunun ötesinde Türkiye-İran ilişkilerinde, bugün bütün çıplaklığıyla gözükmesine de veya Türkiye-ABD'nin İran'a karşı ortak tavrı tek yanlı yansısı da, İran'ın AB ile ilişkilerinin gelişmesi koşullarında her iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişme seyrini AB D-AB çelişkilerinin gelişmesi belirleyecektir.

Her iki ülke de, hem emperyalizme bağımlılık içinde ve dönem dönem de kendi potansiyellerine dayanarak Ortadoğu, Kafkasya ve Orta Asya'da birbiriyle rekabet ediyorlar.

Her iki ülke arasında siyasi (diplomatik) ilişkilerin olumsuz gelişmesine rağmen İran'ın Türkiye'nin ithalatındaki payı 1970'de 35 bin dolardan 1995'te 689 milyon dolara çıkmıştır. Böylelikle İran'ın Türkiye'nin toplam ithalatındaki payı sıfırdan % 3'e çıkmış oluyordu. Türkiye'nin İran'a yaptığı ihracat da 1970'de 5.2 milyon dolardan 1995'te 268 milyon dolara çıkar ve toplam ihracattaki payı da % 0, 9'dan % 1.5'e çıkmış olur.

Türkiye-İsrail İlişkileri

Türkiye, yukarıda da belirttiğimiz gibi. Filistin-İsrail ve Arap-İsrail sorununda '60'lı yılların ikinci yarısından itibaren "Arap yanlısı" bir tavır sergilemesine ve İsrail ile diplomatik ilişkilerini katiplik seviyesine indirmesine rağmen, bölge ülkeleri arasında en sorunsuz ilişkileri bu ülke ile sürdürmüştür. Bunun böyle olmasının belli başlı birkaç nedeni vardır: Türkiye ve İsrail. Amerikan emperyalizminin bölgemizdeki en sadık iki uşağıdır. Bunun ötesinde İsrail, önce var olabilmek için, sonra da bölgedeki konumunu istikrara kavuşturmak, güçlü kalabilmek için bölgede de müttefiklere ihtiyaç duymaktadır. Bu anlamda en uygun güç Türkiye'dir. İsrail burjuvazisi, ABD'ye dayanarak ve bölgesel işbirliği ile bir kısım Arap ülkesiyle baş edebileceğine ve emperyalizmin, somutta da ABD'nin bekçiliğini yapabileceğine inanmaktadır.

Türkiye ile İsrail, '80'li yılların ikinci yarısından itibaren yakınlaşma sürecine girmiş-

lerdir. '90'lı yıllardan itibaren her iki ülke arasındaki siyasi ilişki "içli-dışlı dostluk" ilişkisine dönüşmüş ve bugün, yapılan "stratejik işbirliği" anlaşması ile doruk noktasına ulaşmıştır.

Faşist diktatörlük, PKK'ye karşı mücadelede, İsrail'in FKÖ'ye karşı mücadele tecrübelerinden, MOSSAD'ın tecrübelerinden yararlanmak istemiştir. Burada iki terörist ülkenin, ulusal kurtuluş mücadelesi veren iki örgütü, FKÖ ve PKK'yi nasıl ezecekleri, her iki ulusu nasıl katledecekleri ve nasıl terörist eylemler düzenleyecekleri vb. konularında "fikir" teatisinde buldukları ve ilişkilerin ana noktasını da bunun oluşturduğu tartışma götürmez. (Revizyonist blokun dağılması ve Körfez savaşı, Filistin-İsrail Anlaşması, Oslo Anlaşması), Amerikan emperyalizmi güdümünde Türkiye ile İsrail'in birbirlerine daha çok yaklaşmasına neden olan gelişmelerdi. Bölgeye tam hakim olmak isteyen ABD, bu hakimiyetini sağlamada ve devam ettirmede kendine en yakın güç olarak Türkiye ve İsrail'i görüyor.

1997 yılında ABD, Türkiye ve İsrail arasında imzalanan "Stratejik Askeri İşbirliği Anlaşması" doğrudan Amerikan emperyalizminin çıkarlarına hizmet eden bir anlaşmadır. Bu stratejik ittifakla Amerikan emperyalizmi, Ortadoğu'da hakim olan ilişki ve çelişkilerin belirsizliğine, karmaşıklığına belli bir saflaşma temelinde son vermenin ilk önemli adımını atmış oluyor. Bu stratejik ittifak, revizyonist blokun dağılmasından, dünyanın açık olarak tek pazarlı olma sürecine girmesinden ve aynı zamanda bu pazarda emperyalist rekabet merkezleri (ABD-AB; Almanya, Fransa, İngiltere, Japonya, Çin, Rusya) arasında rekabetin keskinleştiği bir süreçte ilk emperyalist saflaşmanın veya dünyayı yeniden paylaşma mücadelesinde ve bunun için emperyalistler arası savaşta ilk stratejik ittifaksal yaklaşımın ifadesidir. Bu anlaşmanın iki yönü vardır: Bunlardan birisi. Amerikan emperyalizminin, diğer emperyalist güçleri dışlayarak Ortadoğu'da yegane hakim güç ol-

ma çabası ve Kafkasya ve Orta Asya'ya açılan yolları kontrol etmek. İkincisi ise bölgedeki ulusal kurtuluş mücadelelerini, devrimci halk hareketlerini ezmek. Bunun somut, güncel ifadesi Kürt ulusal kurtuluş mücadelesidir.

Türkiye-İsrail ilişkilerinde bu stratejik ittifaksal işbirliği esas, diğerleri talidir.

Emperyalist İlişkiler Açısından Türkiye'nin Ortadoğu Politikası

Türkiye, emperyalizme bağımlı, yeni sömürge bir ülke. Ama bundan günümüz koşullarında, her yeni sömürge ülkenin, her konuda emperyalizme koşulsuz bağımlı olacağı sonucu çıkartılamaz. Bunun nedeni üzerinde uzun boylu durmadan -anlaşılır olduğunun doğallığından hareketle- yüzyılın başındaki emperyalizm-bağımlı ülke/sömürge ülke ilişkileri ile yüzyılın sonundaki emperyalizm-bağımlı ülke/yeni sömürge ülke ilişkilerinin aynı nicelik ve nitelikte olamayacağını belirtelim. [Lenin'in, emperyalizm analizini ve yüzyıllık emperyalizm tarihini kavramayanların "nasıl olur" diyeceklerini ve böylelikle belki de farkına varmadan, dünyayı değişmemeye mahkum ettiklerini (bu, tarihsel materyalizmin reddidir) söylemekle yetiniyoruz.]

Yazı boyunca belirttiğimiz gibi, Türkiye'nin Ortadoğu politikasında esas eksenini Amerikan emperyalizminin çıkarları oluşturmuştur. Esas olan budur. Dünyanın iki kutuplu olduğu dönemde Türkiye önce sosyalist dünyaya, sonra da revizyonist dünyaya karşı "özgür" dünyada yerini almış ve bu dünyada hakim güç olan Amerikan emperyalizminin çıkarlarına koşulmuştur. Hem genel olarak uluslararası planda ve hem de bölgemiz özgülünde bu böyleydi.

Revizyonist blokun dağılmasından sonra da değişen fazla bir şey olmamıştır Türkiye açısından. Bu sefer, iki kutupluluğun cenderesinden kurtulan dünya ve bölgemiz, çok merkezli emperyalist çelişkilerin etkisi altına girmiştir veya çok merkezlilik, revizyonist blokun yıkılmasından sonra bütün

şiddetiyle ortaya çıkmıştır. Bu süreçte, Körfez Savaşında ve son Körfez krizinde gördüğümüz gibi, Türkiye, Amerikan emperyalizminin safında yer almış ve böylece Amerikan emperyalizmine güdümlü Ortadoğu politikasında öze ilişkin bir değişimin olmadığını sergilemiştir. Ama hiç değişme olmadı denemez. Türk burjuvazisinin yayılmacı iştahı, ekonomik gelişmesine paralel olarak kabarmış ve bazı fırsatlar onu cüretlendirmiştir. Örneğin. Avrasya'da "kılıç sallamaya" kalkmış, ama kısa zamanda Amerikan emperyalizminin gölgesinde, onun adına veya onun çıkarlarına uygun olduğunca kılıç sallayabileceğini anlamıştır. Her şeye rağmen bu durum Türk burjuvazisinin yayılmacı cüretini geliştirmiştir. Bu "emperyalist" iştah Musul ve Kerkük petroleri için de geçerlidir. Ama emperyalistlerin buna müsaade etmeyeceklerini anlamakta da gecikmemiştir. Musul ve Kerkük'ün işgal ve ilhaki bir yana, Körfez savaşıma "bir kor üç alırsız" diye tam destek veren Türk burjuvazisi, sonunda 35-40 milyar dolar zarar edildiğini açıklamak zorunda kalmıştır.

Özellikle 1992/93 döneminde, Kürt ulusal kurtuluş mücadelesinin gelişmesinin doruk noktasında olduğu dönemde, bu mücadelelenin tüm Ortadoğu'yu sarmasından ve Türk burjuva devletini başarısızlığa sürükleyeceğinden çekinen emperyalist güçler, Türk burjuvazisini siyasi çözüm için yoğun bir baskı altına almışlardı. O dönem ABD emperyalizmi Güney Kürdistan'da Kürt devletinden ve Türkiye'deki Kültlerden oldukça sık bahsediyordu. Amaç açıktı. Önemli olan, Ortadoğu'nun emperyalist kontrolden çıkmaması ve bunun için de Kürt sorununun FKÖ değiştirilerek çözümünü. Leninist emperyalizm teorisini kavra-

mayanlar açısından Türk burjuvazisinin bu tavrı anlaşılır değil. Çünkü emperyalistlere direnmiş oluyor. Çünkü bu, emperyalizme göbekten bağımlılıkla çelişiyor! Oysa Türk burjuvazisinin bu tavrı, emperyalist çıkarlarla temelden çelişmiyor. Burada efendiyle uşak arasında belli bir sorunun çözümü üzerinde anlaşmazlık söz konusu. Türk burjuvazisi bu sorunu, kendi öngördüğü doğrultuda (askeri "çözüm", ezmek, katletmek, yok etmek) çözümlenmeye devam etti. Gelinek noktada AB, Türkiye-İsrail stratejik askeri işbirliği anlaşmasının da bir sonucu olarak ABD, Kürt "kartı"nı, Kürt devletini rafa kaldırdı. (Şimdi bu "kartı" masada tutan Alman emperyalizmi.) Sonuç; işbirlikçi burjuvazi de, "namus" meselesi yaptığı, "ulusal" mesele yaptığı konularda direnir ve bölgedeki siyasi gelişmelerin yönünü etkileyebilir.

Sonuçlandırılalım:

Türkiye'nin Ortadoğu politikası genel olarak emperyalizmin çıkarlarının, özel olarak da ABD emperyalizminin çıkarlarının ifade edildiği bir politikadır.

Türkiye'nin Ortadoğu politikası, bölgemizdeki antiemperyalist, anti sömürgeci, devrimci mücadeleye karşı bir politikadır. Türkiye'nin Ortadoğu politikası; aynı zamanda, emperyalizmin ona, bölgemizdeki devrimci gelişmeleri bastırmak için vermiş olduğu rolün ifadesidir.

Türkiye'nin Ortadoğu politikasında bölge ülkelerinin yeri, emperyalistler arası çelişkilerdeki saflaşma tarafından belirleniyor.

Türkiye'nin Ortadoğu politikasında bölgesel güç olmanın ve buna dayanan yayılcılığın özellikleri de vardır.

KADRO SORUNLARI

Partinin siyasal çizgisinin uygulanmasında, örgütlenme ve çalışma yöntemleri sorunlarında sık sık ifade edilen "nitelikli ve yetkin kadro ihtiyacı", kadro politikasının geliştirilmesi ve derinleştirilmesi görevini dayatır. Genç ve gelişmekte olan Marksist Leninist Komünist Parti'nin inşa sürecinde kadro ve örgüt sorunlarının varlığı doğal ve kaçınılmazdır. Siyasal aktivite, atılım ve yönlendirme alanında geliştirdiğimiz ilerletici gelenek, tecrübe ve deneyleri; yeni süreçte yeni biçimlerle ve daha üst düzeyde etkin kılmak; "Öncü Partiden Önder Partiye" sloganının anlamı, içeriği ve hedefine uygun bir düşünüş, örgütlenme ve pratik duruşu sağlamak için kadrolaşma sorunlarını çözmek acil ve yakıcı bir görev oluyor. Parti bu sorunları aşarak geliyecek, tarihsel ve siyasal misyonunu yerine getirecektir.

"Siyasal etkinin sonuçlarının örgütlenememesi", "derinliğine çalışmanın yetersizliği", "siyasi ve örgütsel yöneticilik vasıflarının zayıflığı", "çalışma alanında mülteci kalmak", açık alan çalışmasında "parti teorisi, politik çizgisi ve taktiklerini özümsemiş, politik öngörü ve reflekse sahip, ikna ve inandırma gücü yüksek" kadro yetmezliği, "parti vitrini" işlevi gören kurumlarda partili kadro tipinin siyasi ve ahlaki çehresini birleştirip yansıtan kadro, semtlerde "politikada yetkin, orta kuşak üzerinde etkili" kadro, askeri alan çalışmasında "ideolojik ve politik bakımdan sağlam" kadro ihtiyaç-

ları, örgütlenme ve çalışmanın sorunları yanında, kadro sorunlarımızın varlığını da gösteriyor.

Yeni insanların, devrim taraftarlarının partiye kazandırılması, parti çeperi ve taraftarlarının parti örgütleri ve çalışma gruplarında örgütlenmesi, siyasi etkimizin örgütlenmesinde yaşanan sorunların mazereti olamaz. Sorun bir yanıyla çalışma tarzı, yönetimi ve yöntemlerine, diğer yandan da esas olarak kadro ve örgütlerimizin donanımı, perspektif ve niteliğinin zayıflığına ilişkindir.

Çalışma yöntemlerinin sınırlılığı ve adeta tekdüzeliği, çalışmada ilkelik ve amatörlüğün sürmesi, çalışmanın örgütlenmesinin zayıflığı ve geriliği; çalışmanın içeriği, kapsamı ve perspektif yetersizliğine işaretler ve bu zaafaların varlığı zenginlik, girişkenlik, üreticilik ve verimliliğin önünde engel teşkil etmektedir. Bu da grup dünyasının çalışma tarzıdır. Kararlı bir kopuş sağlanamayınca niteliğin ve kalitenin düşmesi sonucu doğar. Her parti fonksiyonelinin, devrimci olanak, enerji, güç ve potansiyelinin yeterince değerlendirilmemesi anlamına gelen bu durumdan sıkıntı, kaygı ve acı duymaması, bunu sorun görmemesi düşünülemez. Durumdan rahatsızlık duymak ise, arayış ve çözümlere kafa yormayı, ilgi ve yoğunlaşmayı getirirse anlamlı olur, tutarlılık arz eder. İsabetli arayış ve doğru çözümlere ulaşmak, kadrolaşma gerçeğimizin bir fotoğrafını görmemizi gerektirir. Bu

fotoğraftaki olumsuzluklar, kadro politikamızın sorunlarıdır. Olumluluklar ise, kendisine dayanarak ve ilerleterek kadro sorunlarının çözümüne yardımcı olacak ileri ve güçlü yanlarımızdır. Parti üç yıllık bir süreçte siyasal atılım ve aktivite anlamında ciddi gelişmeler kaydetti ve bunu mevcut kadrolarıyla başardı. Başarıyı getiren bu kadroların özellikleri, bugüne kadarki kadrolaşma deney ve tecrübelerimiz, partinin teorik birikimi ve potansiyeli, kadro sorunlarının çözümünde başlıca dayanaklarımız da. Örneğin; yeni insanları öne çıkarma, yeni insanlara fırsat tanıma ve teşvik etme, gençlik çalışmasında kadrolaşmanın somut ürünleri, kadroların ahlaki çehresi, işlevli bazı kurum ve yerel örgütlerin çalışmasının verimli sonuçları ve kendisine yeterlilik düzeyi, işbölümü ve uzmanlaşmada katedilen yol, özel eğitim dönemleri ve özel eğitim gruplarının örgütlenmesi gibi olumlu ve basamak yapabileceğimiz ilerletici yanlarımızın olduğu gerçeğini göz ardı etmeden, bugünün kadro sorunlarını aşmaya, partinin kadro politikasını geliştirmeye ve uygulamaya sokamayacağımız açıktır. O halde çalışma, örgütlenme ve kadro sorunlarımızı aşma yönündeki irade ve kararlılığımızı, öncelikle hastalıklarımız, eksikliklerimiz ve yetersizliklerimizin neler olduğunu ortaya çıkarmak, bilmek ve kavramada göstermemiz gerekir. Çünkü "en tehlikeli hastalık, ihmal edilen hastalıktır." (Stalin)

"Şimdiye kadar yok olup giden devrimci partilerin hepsi, kendini beğenmiş hale gelip güçlerinin nerede yattığını göremedikleri, zaaflarından söz etmekten korktukları için yok olmuşlardır. Ama biz yok olmayacağız. Çünkü biz zaaflarımızdan söz etmekten korkmuyoruz ve zaafların üstesinden gelmeyi öğreneceğiz." (Lenin)

Evet, parti politikaları ve kararlarını yaratıcı ve etkin biçimde uygulama yeteneği, iradesi ve donanımına sahip fonksiyonerlerin yetiştirilmesi için kadroların seçimi, teşviki, terfisi, eğitimi ve dağılımı konularında Marksist Leninist Komünist Parti de, aynı

kararlılıkla zaaf ve eksikliklerinin üzerine gidecek, kadro politikasını geliştirecek ve derinleştirecektir. Kadro politikasının derinleştirilmesi ve kadro sorunlarının teorik incelenmesi, sorunların aşılmasına hizmet edecektir.

İşçi sınıfı ve emekçi yığınların siyasal iktidarını örgütlenme ve kurmanın aracı proletarya partisinde politik önderlik, önderlik görevinin temelini oluşturur. Partinin ideolojik ve siyasi çizgisinin maddi güç haline gelmesi ve geleceği, başarısı veya başarısızlığı; etkin ve başarılı siyasal ve örgütsel çalışmasına, kadroların doğru seçimi, teşviki, eğitimi ve dağılımına, parti kararlarının uygulanmasının örgütlenmesi ve denetlenmesine bağlıdır. Başarılı bir örgütlenme çalışmasında, fonksiyonerlerin seçimi, teşviki ve dağılımı; pratiğin ve kararların uygulanmasının denetimi tayin edicidir.

Parti, kadrolarını sınıf savaşımının büyüyen ve çeşitlenen ihtiyaçlarına, öngördüğü görevlere uygun bir biçimde yeniden eğitmek, hazırlamak ve biçimlendirmekle yükümlüdür ve bu, onun kadro politikasının özünü oluşturur.

Kadro sorunlarını, örgütlenme ve çalışmanın sorunlarından soyutlayarak ele almak mümkün değildir; aksine bu sorunlar büyük ölçüde "neden-sonuç" ilişkisi bakımından iç içe geçmiş, bir etkileşim içindedir. Birbirlerine olanak sunma, alan açma ve çözümleri kolaylaştırıcı koşulları yaratır. Örneğin, 3K diye formüle ettiğimiz kadrolaşma, kurumlaşma ve kiteselleşme arasında da böyle bir ilişki görürüz.

Partimizin geniş kitleler üzerindeki siyasal ve örgütsel etkisi, yaygın ve işlevli kurumlan; kadro seçimi, teşviki, eğitimi ve dağılımına büyük ve elverişli olanaklar sunar. Kadroların incelenmesiyle yeteneklerinin açığa çıkarılması, görülmesi ve sınanmasını, zorunlu ayıklama ve düzenlemelerin yapılmasını kolaylaştırır. Keza kadroların niteliğinin geliştirilmesi ve yetkinleştirilmesi, kurumlaşmaya alan açar, mevcut kurumlan işlevli

kılar, onların etkili ve pratik-örgütsel çalışmayla parti politikalarını daha geniş yığınlara taşımasına vesile olur. Tabii ki 3K'da belirleyici olan kadrolaşma ve kadroların niteliğini yükseltmektir. Çünkü kadrolar, işin öznesidir, diğer alanlardaki sorunları etkin, bilinçli, amaçlı ve dönüştürücü "insan unsuru" çözecektir. Nitelikli kadrolarla iş bölümü ve uzmanlaşmaya dayalı bir faaliyet, kurumlaşma ve kitleselleşmede de yol almayı getirir.

KADRO POLİTİKASININ ANLAMI VE UNSURLARI

Kadro sorunlarımıza, marksist-leninist teori ve uluslararası komünist hareketin tarihi deneyimleri, kendi pratik gerçeğimiz ve çalışma tecrübelerimizin irdelenmesi, incelenmesi sonucu çözüm yöntemleri ve perspektiflerini bulabiliriz.

Esasında Marksist Leninist Komünist Parti'nin kadro politikasının kapsamı, içeriği ve hedefinin belirlemeleri, belli başlı temel unsurları, perspektifleri mevcuttur. 2. Kongre Belgeleri ve diğer parti yayınları buna tanıklık eder. Sorunlar, daha çok bu politikanın pratikleşmesinde, kadrolaşma çalışmalarında yaşanıyor.

Partinin açık ve tutarlı kadro politikasına rağmen kadro sorunları yaşanıyor; burada iki şeyden bahsedilebilir: Ya kadro politikasında dönemin ihtiyaçlarına yanıt veren hususlarda eksiklik, çarpıklık veya yanlışlık vardır; ya da politika doğru, bunun uygulanmasının denetlenmesi yüzeyseldir, yetersizdir veya kadroların düzeyi geridir. İkincisi, sonuçta yine birinciye dayanıyor. Kararların ve çalışmanın denetlenmesi, kadroların zayıflık ve yetersizliklerini de ortaya çıkarır. O durumda devrimci denetim ve kadro eğitimi, yine kadro politikasının konusu olarak devreye girer.

O nedenle kadro politikasında derinleşme, kendi pratiğimizin incelenmesi çözüm yollarını da gösterecektir. Parti ve sınıf savaşımı nasıl kadrolar istiyor, partili kadro

tipinin karakteristik özellikleri nelerdir, kadrolaşma ve kadroların niteliğini geliştirmenin neresindeyiz? Her parti kadrosunun bu soruları doğru yanıtlaması gerekir ki, düşünsel ve pratik çözümünde de bir irade, girişim ve başarı gösterebilsin.

"Örgütün temel materyali ve belirleyici unsuru insandır." O nedenle, parti, insan unsuruyla soyut değil, somut olarak ilgilenir. Büyüme sürecinin sorunları ve sıkıntılarını yaşayan bir parti de, örgütlenme ve çalışmanın genel ve temel sorunlarına dair görüşleri, güncel siyasi gelişmelerin öne sürdüğü devrimci görev ve ihtiyaçların üstesinden gelecek kadro ve örgüt şekillenmesiyle ete kemiğe bürünür.

"İnsanlar, kendi tarihlerini kendileri yaparlar... (ve bunu) doğrudan veri olan ve geçmişten kalan koşullar içinde yaparlar" ve yine "insanlar, yaşadıkları koşulların ve eğitimin ürünüdür" diyordu Marks. Tabii ki, koşullar ve aldığı eğitime göre insanlar, bu tarihi, bir sınıfın çıkarı ve yararına yaparlar. Yine insanlar gibi, insanların "irade ve eylem birliği" temelinde kurdukları partiler de "var olan ve geçmişte kalan koşullar içinde" kendi tarihlerini yaparlar.

Her kadronun "doğrudan veri olan ve geçmişten kalan koşullar"ı, partisi, parti yaşamı, parti ortamı ve parti olanakları ve aynı zamanda partinin de içinde yürüdüğü verili ve geçmişten süregelen tarihsel / toplumsal ve siyasal koşullardır. Kadro, parti ortamında kendi yeteneklerini geliştirme, kendi tarihini yapma olanakları bulur, bu fırsatı yakalar. Kolektifin eğitimi ve faaliyetiyle en büyük katkıyı alır. Yetenekleri geliştirme ve tarihi yapmada, insanı yücelten parti yaşamı ve ortamı da, yine insanların faaliyeti ve tarihin bir ürünüdür. Demek ki, alırken vermek de gerekir. Etkin birey, onurlu ve sürükleyici tarihini yaparken, proletaryanın çıkarlarını esas alan partinin, içinde yaşadığı koşulların dayattığı görev ve yükümlülükleri esas alır, görevlerinin büyüdüğü, çeşitlendiği gerçeğinden hareket eder; ve

keza tarihsel "an"ın sorunları ve ihtiyaçlarını görür; sorumluluklara, yükümlülüklerle ve sorunların çözümüne ortak olur, partinin sorunlarını yaşayarak tarihini yapar. Zira "doğrudan verili olan" olanakları ve yine "geçmişten kalan koşulları" elverişli biçimde ancak o zaman daha iyi değerlendirir ve gurur duyacağı bir tarih yapar.

Tarihsel dönemin devrimci olanakları ve elverişli koşullarının bir devrime dönüşmesi; parti örgütleri ve kadrolarının ideolojik-politik sağlamlığı, her "an"ın dayattığı büyüklü-küçüklü işlerin yapılması yeteneğine, işçi sınıfı ve geniş emekçi yığınlarla yakın ve örgütsel önderlik etmeyi başaran kadroların sayesinde gerçekleşebilir.

Bu yetenek ve yetkinliğe sahip kadro rezervi ve potansiyelinin hangi toplumsal kesimde ve nerede bulunacağına parti teorisi ve programı, stratejisi, temel taktikleri ve politikaları: bunların nasıl hazırlanacağı, bunlardan nasıl yararlanılacağı ve bunların yetişmeleri için nasıl yardım edileceğine örgüt ve kadro politikası yanıt verir.

Gericilik ve faşist terör koşullarında dimdik ayakta duran, gerekirse bir parti gibi, işe sıfırdan başlayarak kaldığı yerden "kuyu kazmaya" devam eden; düzenin, sosyal-demokratların öğütmediği, reformist akımların rüzgarına kapılmayan, tayin edici "an"lar da saldırıda tereddüt etmeyen, gerektiğinde yeniden saldırıya geçmek için geri çekilmeyi bilen; gelişmelere bağlı koyu gericilik koşullarında iddialı olmayı sürdüren, çalışmasını buna uyduran, devrim davasına ve partiye sadık, parti işçileri ve yapıcılarını yetiştirmek partinin kadro politikasının amacıdır.

Stalin; "bize, mücadele hatlarının daima en önünde gitmeyi bilen, her duruma uyum sağlayan ve her türlü silahı kullanmayı ve onu duruma göre değiştirmeyi bilen insanlar gerek", komünistler "...kendini rüzgara ve paniğe kaptırmayan, bilakis rüzgara karşı yelken tutan insanlar olmak zorundadır" diyordu. Burada ideolojik-politik sağ-

lamlık, yönünü kendi tayin edebilecek kadro niteliği ve gücünü görüyoruz.

Açık ki, bütün durumlarda ve en ağır koşullar altında yönünü kaybetmeden, sağa-sola yalpa vurmada, istikrarlılıkla yürüyen "sıkı bir örgüt", ancak, sistemli, planlı ve başarılı bir savaşı yürütebilir: işçi sınıfı hareketine önderlik edebilir. Ve bu sıkı örgüt devrimin partisidir, proletaryanın öncü savaş kurmayıdır, profesyonel devrimciler örgütüdür. Profesyonel devrimcilerden, sıkı kadrolardan, komünizm davasına inanan militanlardan oluşur. Burada nitelik ve "işin erbabı olma" önem kazanıyor. Onun için, komünist partilerin gücü, sadece üye sayısında değil, "özel hamurdan yoğrulmuş" üyelerinin niteliğinden ileri gelir.

Kadro, parti faaliyetinde öznedir, üzerinde çalıştığı nesne ise insanlardır. İş değiştirme, dönüştürme ve örgütlemeydir; onları özne düzeyine çıkarmadır. Başka bir deyişle bireyi kendi sınıfı için düşünen bilinçli, amaçlı ve etkin birey haline getirmektir. Parti faaliyetinde iş ve görevin çözümlemesi, insan ve kadro çözümlemesiyle birleştirilirse başarılı sonuç alınır; istikrar, süreklilik, verimlilik, nitelik ve ürün kazanılır.

Kadro politikamız bir yanıyla kadrolaşmayı, yeni insan kazanmayı hedefler; diğer yanıyla da bu işi yapacak propagandacı ve örgütçülerin, yöneticilerin öncelikle ve kesinlikle bilgi, teorik birikim ve deneyim donanımını geliştirmeyi, yeni gelişmelerin yeni ihtiyaçlarını yanıtlayacak yeterlilik ve yetkinliğe kavuşturmayı amaçlar. Bu da eğitmenlerin eğitilmesidir.

Marksist-leninist partilerin kadro politikasının temel belirlenimleri, öze ilişkin esasları; mantıksallığın ve tarihselliğin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Ancak siyasi ve tarihi koşulların "an"a ilişkin öngördüğü ihtiyaçların yanıtlanması, kadro politikasının kapsamı ve hedeflerine yem unsurlar dahil edebilir. Örneğin demokratik ve sosyalist savaşı sürecindeki bir parti ile iktidar koşullarında devlet yönetimi ve inşa

sorunları bulunan bir partinin kadrolaşması, ihtiyaç ve görevlere uygunluk ve yeterlilik anlamında kadro politikasına "farklılıklar katar. Yine legal koşullarda faaliyet yürüten bir parti ile ağır illegalite koşullarında faaliyet yürüten partinin kadro politikaları özgülükler taşır.

Marksist-leninist komünist partilerde kadrolaşma, partinin kendini oluşturma, inşa ve yeniden üretme sürecinin önemli bir unsurudur.

Eğer her durumda ve faaliyetin her alanında politik hedeflerimize bağlı örgütlenme ve çalışma yöntemlerimizi nasıl geliştireceğimizi; gelişmelere bağlı tercih ve önceliklerimizi biliyorsak; "an"ın devrimci olanakları, gelişmelerin yönüne bağlı siyasi ve pratik politikalara sahipsek, çalışma alanlarındaki teknik, maddi ve fonksiyonel gücümüze hakimsek, parti güçlerimizi de doğru ve isabetli yükümlülüklerle örgütler ve biçimlendirebiliriz. Bu biçimlendirmede sadece "an"ın, demokratik savaşım sürecinin değil ve fakat sosyalizm savaşımının ve sosyalizmi kurmanın ihtiyaç duyduğu kadro tipinin yaratılması ve yetiştirilmesi de hedeflenir. Ancak böylesi fonksiyonerler, olağanüstü koşulların ihtiyaç duyduğu "olağanüstü" kadroları, ve tabi ki, bu türden fonksiyonerler de, bilinçli bir yönelimin, kadro politikasının uygulanmasının ürünleri olabilirler.

KADRO POLİTİKASININ SORUNLARI VE ÖZGÜLLÜKLERİ

Kapitalist emperyalizm ve dünya gericiliğinin sosyalizmin teorisi ve pratiğine yönelik saldırılarının, modern revizyonist ihanetin tahribatı ve ağır sonuçlarının yarattığı "inanç bunalımı"nın etki ve yansımalarının sürdüğü; sömürgeci faşist diktatörlüğün fiziki ve manevi imha dahil, her türden ehlileştirme, düşürme ve etkisiz kılmanın kirli politika ve yöntemlerini yoğunlaştırdığı günümüz koşullarında kadrolarda ideolojik-siyasi sağlamlık ve bolşevikleşme her

zamankinden çok daha zorunludur. Ateş hattında yürüyen ve karşıdevrimin kuşatması altında, onun kirli savaş deneylerinin kirli politika ve yöntemleriyle karşılaşan partinin, savaşımın kesintisizliği ve sürekliliği içinde kadrolarda sağlamlık ve bolşevikleşmeyi yaratacak bir eğitime ve keza gizlilik ve disiplin kurallarını yerleştirmeye, çalışmada yeni yöntemler geliştirmeye her zamankinden çok daha ihtiyacı vardır.

Otokrasi koşullarındaki Rusya'da nasıl ki, "devrimci disiplin, örgütlenme ve gizlilik güçlendirilip geliştirilmeden, hükümete karşı mücadele olanaksız" idiyse (Lenin), bugün coğrafyamızda da otokrasinin karşıdevrimci deneylerini de alan ve çeteleşen devlete karşı etkili bir savaşım yürütmek olanaksızdır. Bu da örgütlenme ve kadrolaşmada bolşevikleşmeyi, eğitilmiş ve yetkin olan partili kadro tipinin yetiştirilmesi görevlerini karşımıza çıkarıyor. Bunu sadece düşe kalka değil, düşmeden ve yaşanılanı yeniden yaşamadan da başarmak zorundayız, başaracağız.

Bolşevik disiplin ve gizlilik kurallarının yerleştirilmesi, en başta örgüt ve kadrolarda işbölümü ve uzmanlaşmaya dayalı bir çalışmanın gerekliliğinin eğitimi; fonksiyonerlerde doğru ve uygun bir istihdamı, dağılımı öngörür. Bu sorun, kadro politikamızın ana unsurlarından biridir. Parti, "legal ve illegal, barışçıl ve fırtınalı, yeraltı ve açık, dar çevre ve kitle hareketi" (Lenin) biçim ve yöntemlerini kullanma zenginliği, yeteneği ve iradesine sahip fonksiyonerler yetiştirmek görevini unutamaz.

Marksizm-leninizmin teori ve pratiği, parti öğretisi ve çalışması, dünya komünist hareketinin tarihi ve kendi tarihimizin olguları, bize her dönemde yolunu şaşırmadan yürüyen bir partinin, ancak sosyal bileşimini bilinçli, sistemli, kasıtlı ve planlı biçimde işçi sınıfı yönünde geliştirmesi halinde başarılı olacağını gösterdi, gösteriyor.

12 Mart ve 12 Eylül faşist yönetimi, ayrışan ve çözölen küçük burjuva sınıftan gelme

kadroları hızla mücadelenin dışına attı, onların geçici yol arkadaşlığı ve istikrarsızlığını gösterdi. Komünist hareket, 12 Eylül'ün tahribatı ve yıkımı sonrasında kazandığı işçi ilişkilerini örgütleyemedi. İşçi çalışmasında fonksiyonerlerin seçimi, teşviki ve eğitimini beceremedi. Beceremezdi, çünkü en başta bu doğrultudaki yönelimi ve pratiğinde bir zayıflık vardı; bunu gerçekleştirecek nitelik ve yeterlilikteki kadroları sınırlıydı, dahası komünist hareket parçalı ve dağınıktı. Sonuç, işlevli, sürekli ve kalıcı parti hücre ve çalışma gruplarının yaratılamaması oldu. Öyle ki, parti çalışması sürecinde de gerçekleştirilen bir İşçi Konferansı'na rağmen aynı yetmezlikler sürebildi. Bırakalım yeni işçi ilişkilerini, eldeki işçi ilişkileri sınıf ideolojisi ve politikalarıyla eğitilemeyince, parti çalışmasının aktif fonksiyonerleri haline getirilemeyince çürüdüler, kooperatiflere yönetici oldular ya da işyerlerinden atıldıktan sonra "marketçi"liğe başladılar. Çalışmanın birikim ve deneylerini taşıyan bir bölümü ise atıl kaldı.

Burada sorunun çözümünün bir yanı, fonksiyonerlerde sınıf çalışması bilincini yükseltmek ve çalışma yöntemlerini geliştirmek ise, diğer yanı da, bu çalışmayı yürüten yönetici fonksiyonerlerin niteliği ve donanımının geliştirilmesidir. Parti, kadrolarını bu perspektifle yetiştirmek, eğitmek; kadro politikasını bu ihtiyacı yanıtlayacak şekilde geliştirmek zorundadır.

Partinin sosyal bileşiminde işçi sınıfı bakımından yaşanan çarpıklık; ulus ve mezhep aidiyeti ve yöresellik bakımından da çarpıklıklar taşıyor. Böyle olunca, işçi sınıfının nesnel durumunun olanakları ve potansiyeline müdahalede de zayıf kalınıyor; sınıf kaynağından yeterince beslenilemiyor. Bu durumun nesnel koşullarla şüphesiz ki bağı vardır, ancak tümünü izah etmeye yetmez. İşçi sınıfının hareketli bölükleri içinde çalışmayı geliştirme ve yoğunlaştırma öncelikli görev ise, politik islamın, sosyal demokratların, yurtsever ve Alevi hareketinin etkisindeki işçilerin "hareketliliği"ne ne

demeli? Partinin hak etmediği bu çarpık bileşimin değiştirilmesi için çok milliyetli ve çok mezhepli bir coğrafyada ırk, din, mezhep, ulus ve yöre farkına bakmadan proletaryanın siyasal sınıf birliği ve iradesini geliştirecek taktiklere, çalışmanın yeni yöntemleri ve biçimlerine, mevcut çalışmanın yetkin ve birikimli kadrolarla yeniden düzenlenmesine ihtiyaç vardır; parti çalışması ve pratik politikalarında bu hususun özel yanı gözetilmez, bazı öncelikler tespit edilmezse, parti programı ve siyasal çizgisinin öngördüğü pratik uygulamanın gerçekleşmesi mümkün olmayacaktır. Bu alanda verimli ve etkin çalışmanın yolunu açacak ilk adımı atmak, her şeyde olduğu gibi zordur, çetindir, meşakkatlidir; ama bir kez "ilk adım" atıldıktan sonra işçi sınıfı hareketinde saklı kadro yetenekleri ve potansiyelini görmek, sınıfın örgütsel ve politik gücünü ortaya çıkarmak oldukça çekicidir. Eğitici olması bakımından Komintern'in Almanya Komünist Partisi'nin çalışmasına ilişkin aktardığı bir örneği buraya almanın yararı vardır.

Almanya'da AKP üyesi iki fonksiyoner, Nasyonal Sosyalist İşletme Örgütü (NSBO) içinde çalışmayı, ilkesel olarak kabul ederler, ama orada yönetici olmaları istenince reddederler; nedeni ise, iki yıldızlı üniformayı giymek istememeleridir. Komünist Enternasyonal, bu davranışı kitle çalışmasının önünde engel görür ve eleştirir. Kendi sınıf çalışmamızda bırakalım "aynı" örnekleri, çok daha kaba ve çeşitli "engeller" in yaşandığını kabul etmeliyiz. Bu türden "engellerle" mücadele etmek, direnç göstermek "ilk adım"ın da yolunu açacaktır.

Parti, kadro politikaları ve kadrolaşmada öze bağlı kalmak koşuluyla bir grev ve direnişi örgütleyen işçiye, bir işyeri veya semtte doğal önder olan emekçiye farklı: antifaşist gençlik önderlerine, emekçi memur hareketinde öne çıkan memura farklı yaklaşabilir. Özel yeteneklerin varlığı, sınıf konumunu gözetmemeyi getirmesiz. Belki fabrikadaki ileri bir proletere, semtteki yarı

proletere daha toleranslı, ilgili ve esnek, ama çok daha eğitici yaklaşmak, diğerlerini çok daha sıkı bir inceleme, denetim ve sınamaya tabi tutmak, iç hesaplaşma ve iç devrime zorlamak gerekecektir.

Parti örgütlemesi ve çalışmasında, eski ve genç kuşak uyumu ve istihdamında ortaya çıkan sorunlar, çoğunlukla önyargıların ürünü çelişkilerin yaşandığı bir başka kadro gerçeğimizdir. Kadro politikasının özü olan doğru seçim, teşvik ve dağılımın uygulanması, bir yerde bu türden sorunların da çözümüdür. Burada mücadeleci bir uyum, eski ve yeni fonksiyonların ileri yetenek ve özelliklerinin; yani deney ve birikimin, canlılık ve yenilenme tutkusuyla birleştirilmesi, kararların uygulanmasının denetlenmesi, ortaya çıkan çelişki, hata ve uyumsuzlukların eğitimle giderilmesi, ihtiyaç halinde yeni örgütsel düzenlemelerin devreye girmesi başlıca çözüm yollarıdır.

Ağır illegalite ve devlet terörü koşullarında faaliyet yürüten komünist partinin kadro politikasındaki diğer bir husus, gerekli hallerde bazı kadroları geri çekme, yerine yenilerini yerleştirmeyi başarabilmelidir. Bu, örgütsel süreklilik, kalıcılık ve güvenliği güvenceye almanın yanında, ideolojik-siyasi seviyenin yükseltilmesi için de gereklidir. Partinin politik ve örgütsel faaliyetinde ortaya çıkan yetersizlikler ve sorunlar belki bir süre "alınan ağır darbelerle" izah edilebilir ve bir dönem için hoş da görülebilir; ancak "seviyenin düşmesi" ve "alınan ağır darbelerin" engellenmesi yönünde gelişmeler kaydedilmezse, o zaman artık bir gerekçe olmaktan çıkar, trajik bir hal alır.

Peki, sürekliliği ve niteliği nasıl koruyacak ya da yükselteceğiz? Bir yanını belirttik, diğer yanı Leninist partinin disiplin ve gizlilik kurallarının titizlikle ve ısrarla yerleştirilmesidir, bu da yetmez, çünkü her koşulda kadro kayıpları kaçınılmazdır. O zaman da yedekler sorunu kadro politikasının bir unsuru olarak devreye girer.

Tutsak düşme, şehit olma ve dökülme bi-

çiminde gerçekleşen kadro kayıpları, yeni alanların çalışmaya açılması, görevden alma ve kadroların yükseltilmesi ve ayrıca parti örgütlerinin niteliğini yükseltme, işlevli kılma ve bir yeterliliğe ulaştırma gibi nedenler kadro yedeği ihtiyacını her dönemde doğurur.

Yedeklerin eğitimi ve hazırlanması, kadro istihdamında istikrar ve verimliliği, çalışma alanlarında yeni fonksiyonların kazanılmasını, yeni taraftarların mücadeleye çekilmesini ve mücadele içerisinde eğitimi, yetenek ve inisiyatiflerinin geliştirilmesi sonuçlarını da doğurur.

İNSANLARIN İNCELENMESİ

İnsanların yüzeysel ve eksik incelenmesinden kaynaklı hatalar, buna bağlı gerçekleşen kadro seçimi, teşviki, eğitimi ve dağılımının birlikte getirdiği sonuçları yer yer yaşıyoruz. Bazı parti örgütleri ve kumrularındaki işlevsizlikler, sıklıkla görev değişiklikleri buna işaret eder.

İnsanların gücü, kapasitesi ve yeteneklerini aşan yükümlülükler altına sokulması, iş altında ezilmesini, giderek hayal kırıklığı ve moralsizliğe sürüklenmesini getirir. Bunun da inançsızlığı körüklediği, dökülmeyi getirdiği birçok olgu ve örnekle kanıtlanmıştır.

İnsanların bütün yönleriyle incelenmesi ancak kolektif bir yönetim, irade ve denetimin ürünü olabilir. Aksi takdirde tek yanlılık, önyargı ve yüzeysellik kaçınılmazdır. Bazı durumlarda insanların sübjektif incelenmesinin çok çarpıcı ve tüketici sonuçlar doğurduğu da bir gerçek. Yönetici bir parti fonksiyoneri bir insanın olumlu bir özelliği veya iş başarısına takılıp onu "vezir ettiği" gibi, olumsuz bir özelliği ve iş başarısızlığına takılıp onu "rezil ettiği" durumlar az değil. Aslında burada yönetici fonksiyonel' açısından kadro politikasının yüzeysel kavranışının pratik bir yansıması vardır.

Ağır illegalite koşullarında kolektif yönetimin, insanların incelenmesi yönünde işlevliliği, sınırlı, çarpık, istikrarsız olabilir ve hatta

bazen mümkün olmayabilir. Ama parti çalışmasının doğru kurulması, görevlerin isabetli dağılımı, en küçük olanağın değerlendirilmesi bu yetmezliği kader yapmayı reddeder. Değişmesi gereken partinin kadro politikaları değil, zaafli fonksiyonerlerin kendisidir.

“Tüm toplumsal ilişkilerin toplamı” olarak tanımlanan insan, ancak nesnel, elle tutulur, denetlenebilir, bütün doğrudan ve dolaylı ilişki ve bağlantıları, özel yetenekleri ve özellikleriyle tanınabilir. İnsanların çalışması ve pratiğinin bir yönüne, bir andaki zaafı ve başarısızlığına takılıp, hakkında belki de bütün geleceğini karartan genel bir değerlendirme ve yargıya varmak kadar kötü ne olabilir? Sonuçta bireyde bırakacağı etki bir yana, parti faaliyetini darlaştırma, zayıflatma; bilinçli ya da bilinçsiz bir tüketme değil midir bu? Durumuna ve özel yeteneklerine uygun bir alanda istihdam edilebilecek birini atıl bırakma değil midir bu? Bu türden bir yerde keyfilik ve “kendi tarzı”yla değerlendirme örneklerinin olmadığını kim söyleyebilir? Önyargılı, tek yanlı, yetersizlikten kaynaklı, partinin çalışma tarzı ve kadro politikasıyla alakası olmayan bu türden yaklaşımlarla uzlaşılabilir mi? Aslında bu “çalışma tarzı”nın kendisi öncelikle ve hemen eğitimin konusu yapılmalıdır. Kimsenin kendi yetmezlikleri, yetersizlikleri ve eğitilmemiş duygularıyla parti çalışmasını daralttırmaya, insanları dışlamaya hakkı yoktur. Aksine kazanma ve herkese bir iş verme, aynı zamanda eğitme, değiştirme, dönüştürme: soyul, keşfedilmemiş olanakları somut hale getirme, somut olanakları da en etkin ve verimli tarzda kullanma görevi vardır.

Kadrolaşma kişisel yakınlık, dostluk ve kafa dengiliğe, sempati ve antipatiye göre değil; nesnel incelemenin, çalışmanın ve kararların uygulanmasının denetlenmesinin somut sonuçları, süreçteki gelişme seyri, parti çizgisine bağlılık ve onu pratiğe geçirme kararlılığına göre bir değerlendirme ve kanaatle gerçekleşebilir.

İnsanları ve fonksiyonerleri inceleme ve tanımada, yakın çalışma arkadaşlarının, kitlenin düşünceleri, parti örgütlerinin raporları önemlidir.

Parti örgütlenmesi ve çalışmasının öngördüğü yetkinlik ve kapasitede yönetici fonksiyonerler, ancak çalışma alanlarında işbölümü ve uzmanlaşma temelinde bir istihdamı gerçekleştirebilirler. Partinin örgüt ve kadro politikasının uygulanmaması koşullarında, bütün işlerin uygulanmasını ve sorumluluğunu kendisinde toplayan yerel örgüt ya da yöneticinin “dar particiliği” yaşamaları, asli görevleri ve işlevinden uzaklaşmaları, konum kaybına uğramaları kaçınılmazdır; doğal ki, bu durumda siyasi yönlendirme, kadroların eğitimi ve yetiştirilmesi görevleri de yerine getirilemez.

Yukarıda bir bölümünü sıraladığımız kadro sorunlarının çözümü, kadro ihtiyacının karşılanması, kadro politikasının geliştirilmesi ve derinleştirilmesi sayesinde gerçekleşebilir. O zaman kadro politikasının ana çizgilerine daha yakından bakmaya çalışalım.

KADROLARIN SEÇİMİ, TEŞVİKİ VE DAĞILIMI

Kadroların doğru seçimi, teşviki ve dağılımı büyük ölçüde insanların ve fonksiyonerlerin incelenmesine, uygulamanın ve parti yaşamının denetlenmesine bağlıdır. Kadrolar, kadro adayları, en iyi ve en doğru biçimde ancak mücadele içinde, parti faaliyeti içinde tanınırlar. İnsanların incelenmesinde başlıca temel ölçüt: “ainesi iştir kişinin, lafa bakılmaz” sözüyle ifade edilebilir. Kadroların incelenmesini gördük. Şimdi kadroların pratiği ve kararların denetlenmesine bakalım.

FONKSİYONERLERİN PRATIĞI VE KARARLARIN UYGULANMASININ DENETİMİ

Kararların uygulanmasının denetlenmesi parti çalışmasının en iyi, istikrarlı ve verimli biçimde yürütülmesini sağlayacak, parti

fonksiyonerlerini güçlendirecektir. Kadroların hata, eksiklik ve yetmezliklerini ortaya çıkaracak: yol gösterme, eğitim ve birikimli kılmakla arınmalarını sağlayacak, bilinç ve örgütlenme düzeyini yükseltecektir. Parti faaliyetinde denetimle ortaya çıkan, yetersizlikler, aksaklıklar eğitimle giderilmeye çalışılır. Parti, kadrolarını en ileri düzeyde inandırma ve kavratma gücüne erişirmek, onlara parti düşüncesi, bilinci ve kültürü vermek görevleriyle yüz yüzedir.

Kararların uygulanmasının denetimi, parti kararlarının yaşama geçirilmesi, parti örgütleri ve fonksiyonerinin eksikliklerinin ortaya çıkarılmasının yanında, parti hukuku ve iç yaşamına aykırı uygulamaların tespit edilmesi, bürokratism tehlikesine karşı uyanıklığın arttırılması, çalışmanın deney ve tecrübelerin incelenmesini de amaçlar. Kararların uygulanmasının kontrolünün fonksiyonelin kişisel yetenekleri ve iradesinin sınanmasını getirmesi, kadro seçimindeki isabetlilikle dolaysız bağı vardır.

Stalin, doğru denetim, "...işin yapıldığı yerde ve gerçek sonuçlar temelinde" yapıyor diyordu. O zaman denetim; bürokratismden arınmış devrimci denetim olur. Tabi ki, yukarıdan denetim, aşağıdan denetimle birleştirilirse politik ve örgütsel olduğu gibi, fonksiyonerlerin tanınması ve sınanması bakımından da görevini yerine getirir. Kitlelerin, taraftarların parti çalışanlarını denetlemeleri, onları nasıl gördükleri, onlar hakkında ne düşündükleri önemlidir. Marksist Leninist Komünist Parti ve fonksiyonerleri, kitle denetiminin parti yaşamına canlılık, dönüştürücülük, dinamizm ve girişkenlik ruhu katacağım, bürokratism panzehri olacağını unutamazlar.

Politik ve örgütsel yöneticilik, partinin çalışma alanlarına emirler yağdırmak, kararların basit bir taşıyıcısı olmak değildir. Bu, cehaletin, yetmezliğin ve zayıflığın görevlerde kendisini dışa vurmasıdır. Yönetici, saygınlığı ve otoriter ağırlığını yaptığı işin sonuçları, yüksek ikna ve inandırma gücü,

politik öngörülülüğü ve örnek olmasıyla sağlayabilir. Partinin ideolojik-siyasi yönetimi ve nüfuzunun gevşediği ya da kaybolduğu her yerde, ortaya çıkan, boşluğu proletarya partisine yabancı ideolojik-siyasi etkilerin doldurması kaçınılmazdır. Parti güçleri ve taraftarlarıyla uzun süre ilişkilerin kopukluğu, denetimin gevşemesi, insanların "eski yerinde" durmadığı gerçeğini birlikte getirir.

Sonuç olarak insanların incelenmesi ve kararların uygulanmasının denetlemesi, kadrolaşmanın konusu "insan unsuru"nun tanınması, yeteneklerin bilinmesi, güçlü ve zayıf yanlarının sınanması sonuçlarını doğurur; kadroların seçimi, teşviki, eğitimi ve dağılımındaki çalışmayı kolaylaştırır, verimli ve istikrarlı kılar.

Kadroların seçimi, teşviki, eğitimi ve dağılımı, fonksiyoner mevcudunun her yönüyle nitelik olarak geliştirilmesi ve yükseltilmesi; siyasi ve mesleki uygunluk ve yeterlilik durumuna getirilmesidir. Her komünist partide ve her partinin her dönemindeki çalışmasında kadro seçiminin temel ölçütleri vardır; ve bu ölçütlerde özgüllüklerden kaynaklanan bir derinleşme ya da ek bazı ölçütler devreye girebilir.

Eğer kazanılan insanların nasıl ve hangi devrimci görev için, çalışmanın hangi alanında ve nasıl bir örgüt biçimi ile örgütleneceği, eğitim ve denetimin hangi içerik ve hedeflerle ve nasıl yürütüleceği; uygun ve doğru bir görevlendirmenin bir koşulu olarak görevlendirilecek fonksiyonerler hakkında gerçek verilere, çalışmanın sonuçlarına dayanan nesnel ve denetlenebilir bir faaliyet ve değerlendirme yoksa, yeni kazanılan bu devrimcileri örgütlemek, eğilmek mümkün olamayacağı gibi; sadece yeni kazanımlar değil, eldeki birçok fonksiyonerin varlığı sorun haline gelmeye başlar. Çalışmada sorun olan, bir türlü bir çalışma alanında istihdam edilemeyen, bazen mahcubiyet gösterilerek ve özür dilenerek ilişki sürdürülen, bazen de sekter ve dışta-

layıcı davranışlarla tepki verilen, genellikle de kendi haline bırakılan insan sayısı az değildir. Bu durumun kadroların seçimi, teşviki, eğitimi ve dağılımı politikasıyla, bu politikanın kavranmamasıyla dolaysız bağı görülmelidir.

Lenin'in bir döneme ilişkin temel ölçütleri: "a) Göreve bağlılığı açısından, b) politik açıdan, c) bilgisi, d) idari yetenekleri" biçimindeydi. Dimitrov, kitlelerle sıcak ve yakın bağa özel önem atfeder: "Kitlelerin onlardan (fonksiyonerlerden -PD) önderlerini görmesi", "kendi deneyimleriyle onların önderlik yeteneğine, mücadeledeki kararlılıklarına ve fedakarlıklarına kanaat getirmesi"ne işaret ediyordu. Demek ki, yalnız partinin "kanaat getirmesi" yetmiyor, kitlelerin de nasıl gördükleri, nasıl değerlendirdikleri önemli oluyor. Parti kadroları ve çalışanları sadece parti örgütü içinde değil, onun ötesinde devrimci çevreler, ileri işçiler ve kitleler üzerinde de saygınlık, güvenilirlik, sempati, otorite ve önderlik ağırlığı nüfuzu taşıyabilmelidir.

Kadroların teşvikinde salt pratik bakış açısı eksik ve çarpıktır, yanıltıcı olabilir. Her durumda bağımsız olarak yönünü bulma, kitlelerle temasta olma, yüksek önderlik yetenekleri ve vasıfları taşıma, ideolojik-siyasi sağlamlığa sahip olma, teorik birikim, bilgi ve tecrübelerini, devrimci karakter, dayanıklılık ve eyleme geçirme arzusuyla birleştirme kadroların seçiminde dikkate alınması gereken hususların başında gelir.

Kitlelerle sıkı sıkıya bağlı olmayı, "kitlelerin çıkarları içinde yaşama"yı; kitlelerin nabzı, ruh hali ve istemlerine hakimiyeti ilk koşul sayar. Bunun gerekliliğine inanan ve bu havayı partiye taşıyan fonksiyonerlerin teşviki ve seçimi yapılmalıdır. Parti çalışması gerçekliğinin de kadroların seçimi ve yükseltilmesinde, çalışma alanındaki performansı, somut ve denetlenebilir ürünleri önemli bir kriter oluyor.

Kadrolar, "pratiksel çalışma süreci içinde gerçekleşen ayıklama yoluyla biçimlenirler"

ve ayıklama ise, "sınavdan geçiren savaşımın seyri içinde gerçekleşir" (Komünist Enternasyonal). Görüldüğü gibi parti çalışanlarını sınavdan geçiren, ayıklayan ve sınava tabi tutan şey sınıf savaşımı ve parti çalışmasının kendisidir. Kadroların seçimi ve teşviki de budur.

Yeni üyelerin kabulünde, çalışanların "ahlaksal niteliği, karakter sağlamlığı" diğer bir kriterdir. Kadrolarda politik çehre (doğruluk, sağlamlık, dürüstlük, açıklık, sadakat) yetmez, bunun ahlaki çehre (mütevazı olma, örnek olma, sade olma, bireycilik ve rahatını düşünmekten uzak durma) ile birleşmesi ancak kadro prototipinin tam bir resmini verebilir.

Fonksiyonerlerin "çapraz-soruşturma", tutuklama ve mahkeme süreçleri, yani tutsaklık koşullarındaki mücadeleleri "ateşten sınavlar"dır. Devrimci güvenilirlik ve partiye bağlılık ölçütlerinden biridir bu, kadro seçimi ve teşvikinde ihmal edilemez.

Kadro seçimine bağlı olarak fonksiyonerlerin yönetici çalışmaya, kadrolaşmaya ve yükümlülük almaya teşvik edilmesi yetmez, zamanında terfi edilmesi, kadro politikasının asli bir unsurudur. Bu anlamda "demir tavında dövülmelidir" özdeyişi yerindedir. Zamanında teşvik edilmeyen ve yükseltilmeyen fonksiyonerlerin körelmesi, paslanması, çürümesi ve giderek edilgen duruma düşmesinin önüne geçilemez.

Parti faaliyeti, çalışma alanlarında sürdürülen propaganda, ajitasyon, örgütlenme ve eylemdir. Faşist diktatörlük koşullarında leninist partinin çalışması, işbölümü ve uzmanlaşmaya dayanır. Bu tespit, keyfi ve basit bir tespit değildin Aksine, sınıf savaşımı yasalarının, tarihi deney ve birikimlerinin bir sonucudur. Ve kadroların seçimi, teşviki ve dağılımında şüphesiz ki, önemli bir anlam ifade eder. Kadroların, özel yeteneklerini geliştirecekleri, bu gelişmiş özel yetenek ve eğilimleriyle parti faaliyetine üretkenlik, yaratıcılık ve atılım katacakları uygun alanlarda görevlendirilmeleri ve

işlevli kılınmaları dikkate değerdir. Doğru görevlendirmelere, "demokratik danışma" ilkesinin işletilmesi, raporların incelenmesi, kadroların yedek rezervi ve kadroların tanınmasına hakimiyetle ulaşılabilir.

Kadro ve çalışanlarda işlevsellikle ilgili sorunlar çalışma grupları, hücreler, yerel örgütler ve çeşitli kuramlarda çarpıcı halleriyle görülüyor. Öyle ki, birçok kurum ve esnek örgüt, "bütün ısrarlara" rağmen gerçek işlevlerinden uzaklaşmış durumda. Tabi ki, bunun bazı olumsuz sonuçları da oluyor. Örgütlerin dejenerasyonu, demoralizasyonu, güvensizlik ve atıl kalma gibi. İşlevsiz kalma genellikle, taktik planda yönetme ve yönlendirmenin bir sorunu, kadro politikasının o alandaki eksikliği veya yanlış uygulamasının bir ürünüdür.

Stalin yoldaşın bilinen belirlemesini aktaralım: "Doğru bir politik çizgiye sahip olmak bu elbette ilk ve en önemli meseledir. Ama bu henüz yetmez... siyasi çizgiyi pratik olarak uygulamak için kadrolar gerekir." Bu siyasal çizgiyi kavrayan, yüksek bir bilinç ve irade, inisiyatif, yaratıcılık ve girişkenlikle uygulamaya sokan, bunun başarısı için savaşan kadrolara ihtiyaç vardır. İşte o zaman partinin teorisi, programı ve temel politikaları pratikte yansımaları bulur. Bu konudaki çarpıcı sorunları en çok işçi sınıfı çalışması ve örgütlenmesinde görüyoruz. Teorik, programatik ve temel politik belirlemelerde bir yanlışlık ve eksiklikten söz edemeyeceğimize göre, esasen sorunun örgütlenme ve çalışma yöntemlerinin yanında kadrolaşmadan kaynaklandığını söyleyebilmeliyiz. İyi gitmeyen işler için sıkıntı ve kaygı duymamak, iş ve eylemdeki kararsızlığın da göstergesidir, üzerine gidilmezse, olacak şey, durumu idare etme ve kendini en fazlasından tekrarlamadır. Ki, o da, gerileme anlamına gelir.

Genç ve gelişmekte olan, demokratik ve sosyalist savaşıma önderlik yeteneği, birikimi ve potansiyeli taşıyan Marksist Leninist Komünist Parti'de kadro sorunu -

özellikle sınıf çalışması alanında- temel bir sorundur. Faşist diktatörlüğün hüküm sürdüğü koşullarda sınıf savaşımı ve devrimin öngördüğü ihtiyaçların yanıtlanması, karşı-devrim saldırılarıyla yenilen darbeler, büyüyen ve çeşitlilik arz eden görevler kadro sorununu her dönemde var edeceğini belirtmiştik. O halde kadro politikasında defalarca ve sürekli olarak derinleşmek ertelenemez bir görevdir. Bu görev, sadece bugünün sorunlarını çözmek, ihtiyaçlarımızı karşılamak için değil; ve fakat 1960'lı yıllar sonrasında Sovyetler Birliği ve diğer eski sosyalist ülkelerde yaşanan bürokratism ve çürüme olgusu deneyiminden sonra çok daha önemli ve gereklidir. Bilindiği gibi, bu ülkelerde bozulma, çürüme ve yozlaşma öncelikle parti ve kadrolarda başladı. Çünkü sosyalizmin inşası politikalarının uygulamasında önderliği parti yapıyordu ve bu işin yürütücüsü de kadrolardı.

Yarını bugünden kuracağız. Yarına uzanan süreçteki birikim, değer, kurum ve en önemlisi yaratılan kadro prototipi, yarının üzerinde kurulacağı olanaklar ve temeldir. Bu coğrafyada kendi tarihini yapacak proletarya partisi, sosyalizmin bu taktik yenilgisini doğru değerlendirip geleceği için bugünkü görevlerini ve sorumluluklarını doğru tespit etmek, emperyalizm ve gericiğin her renginin ideolojik saldırısı ve kuşatmasının ancak marksizm-leninizm ilkelere bağlı, komünizm davasına sadık, bozulmayan kadro tipi ve biçimlenmesiyle başarılabilirliğini görmek zorundadır. Demek ki, kadro politikamızın kapsamı, geleceğin ve tarihin bu ihtiyaçlarını da yanıtlamalıdır.

Yaşadığımız tarihsel ve siyasal koşulların dayattığı kadro tipi, sık sık belirtildiği gibi, "olağanüstü kadro"lardır. Bu kavramda olağanüstü bir iddia, yüksek iktidar bilinci, politik yetenek ve kapasite, zafere olan inanç saklıdır. Buna da, ancak bir "profesyonel devrimciler örgütü"yle ve onun profesyonel kadrolarıyla erişmek mümkündür. Demek ki, profesyonel devrimci kadrolar

yetiştirmek, öncü çekirdeğin niteliğini geliştirmek kadro politikamızın asli görevidir. Bu türden kadroların esasen işçi sınıfı içinde kazanılacağını ve yine sınıf hareketiyle birleşme sürecini yaşadığımızı göre işçi sınıfının en hareketli, diri, canlı, dürüst ve namuslu öncülerini partiye ve devrime kazanmanın aciliyeti ve önemi ortadadır.

Bu türden kadroların esasen işçi sınıfı içinden kazanılacağı perspektifi, bugüne kadar partimizin başarıyla yürüttüğü gençlik ve kent yoksulları alanındaki faaliyeti ve kadrolaşmayı zayıflatmak anlamına gelmez. Aksine sınıfın siyasal faaliyeti ve sınıf içindeki kadrolaşma düzeyini bu alanlardaki düzeye çıkarmak yetmez, önüne geçirmek gerekir. Ve yine gençlik ve semt emekçileri çalışmasında nitelikli ve dayanıklı kadroların yetiştirildiği, bunların parti faaliyetini omuzladıkları bir başka gerçek. Keza sınıf çalışmasında öngördüğümüz "ilk adım"ın atılması, mevcut ve yeni kadrolaşacak fonksiyonerlerle gerçekleşeceğine göre (bilinç taşıma ve örgütlenme vs.) gençlik ve emekçi semtler çalışması ihmal edilemez. Bu gerçeğimize bağlı kalarak, sınıf çalışması alanında sonuçlarını nispeten yakın ve daha çok da orta vadede alacağımız kadrolaşma sorununa biraz yakından bakmaya çalışalım.

İşçi sınıfı hareketi içinde saklı kadro potansiyeli ve yeteneğini açığa çıkarmak, açığa çıkartılan yetenekli ve ileri her işçiyi ısrar, sabır ve inatla eğitmek, bilinç ve örgütlenme düzeyini yükseltmek, teorik birikimi, siyasal ve örgütsel yeteneği gelişkin kadroların işidir. Kadrolaşma da özellikle sınıfın genç kuşaklarına yönelmek, bunları nitelikli ve işlevli hücrelerle yetiştirmek, eğitmek işçi çalışmamızın öncelikli bir sorunudur.

Proletarya partisi bu işi, "işçi sınıfının politik gelişmesinin ve politik örgütlenmesinin ilerletilmesini baş ve temel görev sayan kadroların yetiştirilmesi, "doğrudan doğruya işçilerin arasından gelen ve kitlelerle sıkı temas içinde yaşayan öncü üyelerin yönet-

tiği hücreler" in kurulması sayesinde başabilir. Bugünden mücadele örgütlerinin inşası ve bu ihtiyaçlara yanıt verecek kadrolaşma gerçekleşmezse, doğal ki, "patlama ve taşma zamanlarında örgütün kurulması çok geç olacaktır." (Lenin) O zaman da arkadan sürüklenme, fırsatları kaçırma, olanakları değerlendirememeye kader olmaktan çıkmayacaktır. Bu kaderi değiştireceğiz.

Fonksiyonerlerin seçimi, teşviki ve dağılımında işçi sınıfına, özellikle genç işçilere yönelmek: a) kadro rezervine ulaşmasını, b) kitlelerle temasın sağlamlığı ve sürekliliğini, c) kadrolaşmada istenilen niteliğin ve düzeyin yakalanmasını, d) doğal işçi önderleri ve ileri işçilerin örgütlenmesini, e) proleter disiplin ve ahlakın yerleştirilmesini, f) "iş" in örgütlenmesi ve uygulanmasında istikrarlılık ve başarıyı, g) bürokratism tehlikesine karşı mücadele ve denetimi ve daha başka olumlu sonuçları birlikte getirecektir.

Lenin, kadro kazanmanın ana kaynağını işçi sınıfı içinde gördü, orayı gösterdi. Geri işçiler karşısında umutsuz ve geçiştiren, anlatılanı hemen ve "iyi" kavrayanın, dar pratik kafalılığına hemen yanıt verenin cazibesine kapılan ya da işçi sınıfı ordusu içinde kadrolaşmaya yetenekli uygun insanların bulunmadığından yakınan "artçı politikacılara" şunları söyledi:

"Onların hazırlıksız oluşundan korkmayın, deneyimsizlikleri de olgunlaşmamış olmaları karşısında titremeyin." (Lenin) Çünkü onları eğiterek hazırlıklı hale getirecek, deneyimli kılacak ve olgunlaştıracak olanlar, parti fonksiyonerleridir. Karşımıza çıkan ağaçlara takılarak ormanı görememek, ormanın derinliklerine dalamamak, bir zenginlik ve güzellikten mahrum kalmaktır.

İşçi sınıfı çalışmasında olduğu gibi, kadro ve örgüt sorunlarında da derinleşme pratiğin yolunu aydınlatacak, partinin temel hücreleri ve kadrolarını işlevli, üretici ve verimli kılacaktır.

İşçi sınıfının demokratik ve sosyalist savaşımındaki siyasal rolünü kavramayan veya küçümseyen bir kadrodan ne böylesi bir iddia taşınması ve böylesi bir yönelime girmesi, ne de eldeki işçi ilişkilerini örgütlemesi, eğitmesi ve parti örgütlerinde işlevli kılması beklenir. Geri işçiler karşısında umutsuzluğa kapılanlar, Sovyetler Birliği'nde bir tartışmayı hatırlatıyor: Sosyalist iktidarın ilk yıllarında proletarya diktatörlüğüne ilişkin polemiklerde Lenin'in işçi sınıfının siyasal yaşama katılımı konusundaki ısrarcı tezini muhalifler "ilkel demokratizm", işçilerin geriliği ve yetersizliğine prim verilmesi olarak yanıtlarlar. Lenin haklıydı, çünkü sosyalizmin teorisi ve mantığı bunu gerektiriyordu. Çünkü emperyalist kuşatma altındaki dünyada sosyalist iktidarın güvencesi ve zaferi, öncelikle işçi sınıfının siyasallaşmasının yükseltilmesine, iktidarını sahiplenmesi ve yönetmesine bağlıydı.

Evet, bizde de işçi sınıfı hareketinin geri ve zayıf yanlarını görmek, eleştirmek, buradan hareketle işçi çalışmasının ihtiyaçları ve görevlerini tespit etmek ayrıdır, çalışmada ve kadroların seçimi ve teşvikinde bu alanda yoğunlaşmak ayrıdır. Zira işçi sınıfının örgütlenmesi ve devrimci siyasallaştırılması görevi geçici, taktiksel ve konjonktürel değil, sürekli ve stratejiktir. İşçi sınıfı cephesinde uygun mücadele araçları, biçimleri ve sloganlarıyla siyasal bir duruşu örgütlememe, umutsuzluk ve geçiştirmenin gerekçesi yapılamaz.

Parti örgütlerinin inşası ve işlevselliği konusundaki sorunların bir bölümü örgütlenme ve çalışmanın yöntemleri konusu, bir bölümü ise kadro politikasının konusudur.

Komünist Enternasyonalin belirttiği gibi, "fabrikalardaki işçi hücreleri, bütün bolşevik partilerin temel örgütlenme biçimleridir." Aynı tanımlama Marksist Leninist Komünist Parti'nin tüzüğünde de yer alır. Tabii ki bu belirleme, komünist partilerin faaliyeti ve örgütlenmesinde bir anlam

ifade etmesi için yapılmıştır. Kağıt üzerinde kalması için değil. Sorun, hücrelerin inşası ve işlevli kılınmasıdır. Bunun neresindeyiz? Başlı başına bir inceleme konusu. Kadrolaşma yönündeki sorunlarla sınırlı tutarak biraz açmaya çalışalım.

Önce bir gerçeği saptamalıyız: Partinin yerel örgütleri ve temel örgüt biçimleri olan hücrelerin inşa düzeyi ve işlevsellik istikrarının neresindeyiz? İyi bir yerde olduğumuz söylenemez. Ancak umutlu ve iyimser olmak için yönelimlerimize değer biçmeliyiz. Alanlarda ve birimlerde kurulan örgütler çoğalmakta, fakat parti politikalarını yaşama geçirmede zayıflıklar taşımaktadır. Bu örgütler ve çalışma grupları, asli işlevlerine kavuşturulmayınca da kısa ömürlü ve geçici olmaktadır. Çalışma gruplarının kendilerini örgütlenme düzeyleri düşük. Hücre ve çalışma grupları toplantıları düzensiz, yapılan toplantılar ise verimsiz ve çözüm getirici değil. Alt parti örgütleri ve çalışma gruplarının çalışmalarına ilişkin şunları söylemek mümkün: Gündem genellikle dar particiliğin örgütlenmesi ve teknik sorunların tartışılmasıyla geçer. Toplantılara hazırlıklı gidilmez. Böyle olunca "an"ın toplumsal siyasal gelişmelerine ilişkin partinin pratik politikalarının yeterince kavranması, partinin siyasal ve örgütsel kararları, siyasi öngörü ve direktiflerine uygun bir pratiğin örgütlenmesi ve uygulanması yeterince gerçekleştirilmiyor. Oysa hücreler, parti yaşamında kararların kavranılarak uygulanmasının yapıldığı bir okuldur, eğitim yeridir. Partinin ruhu ve yaşamı, canlılığı bu temel örgütlerin çalışması ve işlevine bağlıdır. Parti kararları, bu örgütler vasıtasıyla ete-kemiğe bürünür. Alana hakim olmayan, alanda "mülteci" kalan, düzenli toplanamayan ve toplandığında çözüm üretemeyen temel örgütlenme biçimlerinin partiye fazla bir şey taşımayacakları, katmayacakları açık değil midir?

Hücreler, partinin nefes borularıdır, partiyi yığınlara bağlayan, işçi sınıfı ve emekçi yığınların nabzını, ruh halini, iktisadi ve

siyasi taleplerini, ne istediklerini tartışmak, incelemek ve sonuçta formüle edip yönetici örgütlere ve parti önderliğine taşıyan örgütlerdir. Hücre, işçi sınıfı ve yığınlarla iç içedir. Hücre, fonksiyonlarının teorik-ideolojik donanımı, siyasi düzeyi ve sağlamlığı, faaliyetin ürünü ve başarısının da önemli bir aracıdır. Ücretli kölelik düzeninden kurtuluşun mümkün olduğunu, sosyalizmin tarihsel bir zorunluluk olduğunu, işçi sınıfının neden tarihsel ve siyasi bir misyona sahip tek devrimci sınıf olduğunu, sınıfın partisi önderliğinde devrimin siyasi ordusunu örgütlemenin neden zorunlu ve olanaklı olduğunu, en büyük gücün neden örgütlü yığınların gücü olduğunu onlara anlayabilecekleri bir dille anlatmak, büyük bir ikna, inandırma, kazanma ve örgütleme gücüne sahip kadrolar ve parti örgütleri olmadan başarılamaz. Bu kadroları eğitecek ve yetiştirecek, bu türden örgütleri inşa edecek ve işlevli kılacak öncelikli görev, partinin yönetici organlarına düşer. Ancak böylesi bir çalışma partinin "proleter bel kemiğinin geliştirilmesi"ni başarabilir.

Parti, parti hücreleri ve çalışma gruplarıyla "partisiz ve örgütlenmemiş sayısız işçi kitlelerine, mücadele içinde disiplin, çalışma yöntemi, örgütlenme ve kararlılık bilinci taşımalıdır." (Stalin) O zaman ne yapacaklarını bilen, nasıl örgütlenip mücadele edeceklerini gören parti örgütleri ve kadroları kitlelere gerçek anlamda önderlik etmiş olurlar.

Hücrelerin parti yaşamı ve faaliyetindeki yerine büyük önem atfeden Enver Hoca şunları söylüyordu: "Hücre, bütün yoldaşların mücadelesinin güncel deneyiminden yararlanan gerçek komünist bir okul olmalıdır. Hücre, kendisini marksist-leninist teoriyle donatır ve eğitilmiş bolşevik duyguları her üyenin kendi içinde olgunlaştırır." Parti, bu okulları inşa edecek ve işlevli kılacaktır.

Parti eğitiminde kadroların parti hukuku, yaşamı ve işleyişindeki hak, görev ve yü-

kümlülükleri bakımından donatılması, hem yakınma ve serzenişlerin yok olmasına, hem de partili bilincinin gelişmesine hizmet edecektir.

Parti kültürü ve bilincini geliştirme, örgütsel ve siyasi kararları uygulama, pratik deney ve tecrübeleri değerlendirme ve ders çıkarma, siyasi koşullara bağlı olarak çeşitli çalışma yöntemleri geliştirme ve uyum sağlama bu okullarda öğrenilir, öğrenilmelidir. Tabii ki, okullarda iyi eğitimcilerin yer alması en başta gelen koşuldur. İşçi sınıfı çalışmasına yatkın kadrolar, bu çalışmada "eski" olmakla ölçülemez. Aslında "yatkınlıksan hareketle bir ayrımı idealize etmek yanlıştır. İşçi sınıfı partisinde ihtiyaç duyulduğunda herkesin bu çalışmaya "yatkın" olması gerekir. Sınıf çalışması alanı, zaaflı ve eksikli fonksiyonellerin istihdam edildiği alan olamaz. Bu çalışmanın sürekliliği, istikrarı ve başarısı, yetkin ve birikimli kadrolara ihtiyaç hasıl eder. Aksi durumda yüzeysel ve basit bir çalışma ve örgütlenmenin ötesine geçilemez, eskinin tekrarı devam eder.

Örneğin, atılım, istikrar ve süreklilik "örgütsel biçimlerin son derece yüksek uyum yeteneği"ni, gelişen durumlara göre manevra ustalığını gerekli kılar. Parti, böyle bir çalışmaya uygunluk ve yeterlilik arz eden kadrolarını bu perspektifle seçer, teşvik eder, eğitir ve yetiştirirse yukarıdaki hedefine ulaşabilir. İşçi sınıfının yetenekli, ileri, cesur ve aktif unsurlarının öğretmeni, yöneticisi ve önderi olmak budur. Önder parti olma başarısı da buradan geçecektir.

Kadrolaşma potansiyeli taşıyan işçiyi, yeteneklerini geliştirecek ve çalışma kapasitesini açığa çıkaracak bir ortam, parti ortamı ve siyasi mücadele arenasıdır. Çünkü taraftar ve ileri işçi, siyasi mücadele ve parti çalışmasında her renkten çeşitli siyasi çevreleri, mükemmel politik önderleri ve partinin örnek kadrolarını yakından tanıma fırsatı bulacak, onlardan etkilenenler, örnek almaya çalışacaktır.

KADROLARIN EĞİTİMİ, DONANIMI VE YETİŞTİRİLMESİ

Kadroların eksiklikleri, zayıflıkları, yetmezlikleri ve yüzeysellikleri, partinin eğitimi ve bunun denetlenmesi sayesinde aşılabılır. Doğru bir kadro politikasında, sürekli ve nitelikli bir eğitim, yeniden eğitim zorunludur. Bu hem eski kadroları ideolojik-siyasi seviyelerini yükseltmeye zorlama, hem örgütsel yöneticilik vasıflarını geliştirme, hem de yeni kadroların yetkinleşmeleri ve çalışmalara uygunluk arz etmeleri için gereklidir. Parti çalışması ve örgütlenmesinde pratiğin ve kararların uygulanmasının birçok sorununu, her defasında "eğitim konusu" yapmaktan söz ederiz. İşte, geniş anlamda eğitim, bu zaafı aşmanın "tılsımlı" gücü oluyor.

Parti ve politik mücadelenin genel sorunları, genel perspektifleri; parti faaliyeti ve genel sınıf savaşımının bağlantılı bütünselliği üzerine düşünmeyen bir yönetici fonksiyoner, kolayca "yürümekte olan işlemin içine batar, güncel ve rutin işlerle zaman tüketir, sadece günü kurtarır. Böyle bir düşünüş ve pratikle iktidar bilinci ve iktidarlaşmadan söz edilemez. Bunun adı, "devrimci kendiliğindencilik"tir. Böyle bir düşünüş ve çalışma tarzı, ipin ucunu kaçıır, gelişmeler karşısında afallar, artçı olmaktan kurtulmaz, yakınma ve hayıflanmadan yakasını kurtaramaz. Parti basınının eğitici yazıları, "yapıcıların ürünleri bu sorunları ve çözümleri işliyor.

Son 20 yılda iç savaşa göre örgütlenen, kirli savaş yöntemleri ve araçlarını geliştiren, kendi deney ve tecrübelerini emperyalizmin ve gericiliğin deneyleriyle birleştiren, polisi, ordusu ve her türden ajan örgüt ve ağıyla "kuşatma" altında tutmaya çalışan karşıdevrim koşullarında savaşçı bir örgüt, ancak bu "savaş örgütü"nü bütün kuralları ve çalışma yöntemlerine sahip kadrolarla yetkinleşebilir.

Karşıdevrim, "ilk şaşkınlığı" ve hazırlıksızlığını aştı. Ulusal, demokratik ve sosyalist

savaşım koşullarına rejim kendisini biçimlendiriyor. Her bakımdan donatılmış örgütleri, ideologları ve militarizmiyle, yeni yöntem ve kuramlarıyla iç savaşa göre örgütleniyor. Yeniden yapılanma ve tahkim olmanın bir yanı budur. Devrim ve sosyalizm partisinin de buna uygun donanımı ve eğitimi öncelikli kılması, örgüt ve fonksiyonerlerini yetiştirmesi kadar haklı, meşru ve yakıcı ne olabilir.

Yurtsever, devrimci ve komünist harekete tasfiye yada marjinalleştirme yöntemleriyle yönelen, sermaye ve teknolojinin gücüne dayanan ve bütün işi devrimci örgütleri ve militanları faaliyet yürütemez duruma getirmek olan siyasi polisin saldırıları karşısında, işi propaganda, ajitasyon, örgütlenme, eğitim ve eylem olan militan da, daha baştan eşit olmayanların savaşında olduğunu görerek eğitimini geliştirmek durumundadır. Görevi, devrimci çalışma, örgütlenme ve faaliyeti geliştirmek olan militanın, bütün ilgisi, düşüncesi ve uyanıklığını polis takibi ve saldırılarına yöneltmesi zor olabilir. Ancak güvenlik ve gizlilik konusundaki hataların ağır sonuçlarını yaşayan parti, kadrolarını bu konularda da eğitmek, uyanıklığını yükseltmek, disiplin ve gizlilik kurallarını yerleştir.

Eğitimin yanında, sağlıklı işbölümü ve uzmanlaşma, güvenli örgütsel mekanizma ve işleyişi inşa etmek, militanın bu doğrultuda pratik sergilemesinin de başlıca güvencesi olacaktır. Lenin, otokrazi koşullarında, "profesyonel devrimciler örgütü"nü öngördü. Özelliklerini sıraladı ve bunun kadro tipini çizdi. O günden bugüne, karşıdevrimin deney ve tecrübelerini, örgütlenişini, teknik olanaklarını bizden daha etkin kullandığı düşünülürse, bugün çok daha güçlü ve yetkin bir örgütlülüğün gerekliliği kendiliğinden anlaşılabilir. Hele özgünlüğümüzde yaşanan periyodik yenilgiler, alınan ağır darbeler, kesintiler, buna eklenirse, öncelikli bir sorunumuz olduğu daha iyi anlaşılır. Doğal ki, karşıdevrimin tüm bu olanakları ve avantajları karşısında, devrim-

ci ve komünist partilerin de kendi deney ve tecrübeleri geliyor, zenginleşiyor, bunların incelenmesi ve gerekli derslerin çıkarılması yanında, karşıdevrimin geliştirdiği yeni yol, yöntem, kurum ve araçlara karşı da yeni yol, yöntem, araç ve biçimlerle profesyonel devrimciler örgütünü çok daha güçlü, sağlam ve etkili kılmamanın çabası içindedir.

Lenin, daha 20. yy başında şunları belirtiyordu: "Tek tek kişilerin ve tek tek grupların üzerine aldıkları iş ne kadar az, ne kadar küçük olursa, onun bu işi iyice düşünerek yürütmesi ve kendini yakalamaya karşı güvence altına almayı... bütün gizlilik ayrıntılarına dikkat etmeyi başarma şansı o derece büyüktür, işin başarısı o denli olasıdır. Polis ve jandarma için devrimciyi ve onun örgütle bağını takibat altında tutmak o denli zordur."

Marksist-leninist teorik eğitim ve donanım, parti fonksiyonerlerinin çalışmada gücünü, etkinliği ve çekiciliğini artırır. Bu eğitim ve donanım gereklidir, çünkü emperyalizm ve her türden gericiğin sosyalizmin teorisi ve pratiğine yönelik ideolojik saldırılarını püskürtmek; güçlü ve inandırıcı bir propaganda, ajitasyon ve örgütsel faaliyet sürdürmek, belirsizlik, tikanıklık, çözümsüzlük durumlarında berraklık, aydınlık ve netliğe ulaşmayı başarmak: siyasal mücadelede sendikal bürokratism ve reformizmin etkisini kırmak, gelişen her durumda burjuva, küçük burjuva devrimci parti ve örgütlere karşı ideolojik-siyasi ve örgütsel hattının bağımsızlığını korumak ve sınırlarını doğru çizmek; başka ülke devrim deneylerinden yararlanmak ve ders çıkarmak; ve nihayet şovenizme, sosyal şovenizme panzehir olmak; sınıf kardeşliği, halkların kardeşliği ve enternasyonalist görevlerini yerine getirmek için gereklidir.

Kadroların siyasi ve teorik donanımı ne kadar yüksek olursa, çalışmanın kendisi de o kadar yüksek ve verimli olur. Tersine ise, parti fonksiyonerlerini kararları mekanik

tarzda yüzeysel bir uygulayıcı ve kaydedici yapar, günü kurtarmaya götürür. Çalışmada zenginlik, yaratıcılık, inisiyatif ve girişkenlik iyi düşünülmüş, tasarlanmış bir tarzda işi örgütlemekle başlar.

Doğal ki, siyasi aktivite dönemlerinde teorik, siyasi ve pratik etkinliklerin sonuçları üzerine bir eğilim oldukça sınırlı olabilir. Bugüne kadar olduğu gibi, bazı özel dönemlerde bazı özel örgütlenmeler, parti okulu işlevi görecektir araçlar ve propagandistlerle bu doğrultuda değerlendirmenin olumlu sonuçları görüldü. Bu deneyimi daha etkili tarzda örgütlemenin yaran tartışma götürmez.

Yeni ve gelişen koşulların öngördüğü görevlere uygun hazırlık ve donanım da, partinin kolektif üretimi, eğitimi ve yardımı şüphesiz ki önemlidir. Ama aynı zamanda bireyin öz eğitimi buna katılmazsa eksik kalır. Hem kolektif eğitimin verimliliği düşer, hem de eğitilenin ilerletilmesi mümkün olmaz. Unutulmamalı ki, örgüt, tek tek bilinçli, dönüştürücü ve etkin komünist bireylerden oluşur. Ve örgütün gücü, bu bireylerin yeteneği ve kapasite gücünün, irade ve eylem birliğinin, enerjisi ve niteliğinin daha yüksek düzeyde bileşimi ve kendisini yeniden üretmesidir.

Leninist kadro tipi, çalışmada Rus devrimci atılımı ile Amerikan pratik anlayışını birleştirir.

Rus devrimci atılımı, "öyle canlandırıcı bir güçtür ki, zihni açar, ileriye doğru atar, eskiyi parçalar, perspektifler sunar." (Stalin) Eskiye kölece tekrara, verimsiz çalışmaya alışkanlıkların tutuculuğuyla bağlanmaya karşı panzehirdir. Girişkenlik, canlılık ve yaratıcılık ruhu ve gücünü, ihtiva eder, uyarıcı ve kışkırtıcıdır. Ne var ki, pratikte, Amerikan pratik anlayışı (yani engelleri tanımama, ısrar, inat, sabır, zorlukları aşma, bir işi sonuna kadar götürme ve sonuçlandırmanın yılmaz gücü) ile birleştirilmediği zaman devrimci işgüzarlık, lafazanlık tehlikesi üretir.

Devrimci işgüzarlık, boş ve yersiz böbürlenmedir. Nesnel gerçekliğe uymayan, "devrimci" plan ve reçetelerle iş yapma, daha doğrusu yapmama hastalığıdır. Çok konuşma, az iş yapmadır. Mükemmeliyetçidir, idealize etmeyi sever. Bunun panzehri ise Amerikan pratik anlayışıdır.

Amerikan pratik anlayışı ise, iş yapmada tutarlılık, koşullara teslim olmama, ısrar ve sonuç alma gücü ve iradesidir. Ama Amerikan pratik anlayışı, Rus devrimci atılımı ile birleşmezse "dar pratikçilik" kapıdadır. Amerikan pratik anlayışı canlandırıcı, ufuk açıcı, perspektif verici, ileriye itici ve kışkırtıcı Rus devrimci atılım gücüyle birleşmediği zaman yozlaşır, tükenişe götürür.

"Dar pratikçi" zaaflarımızda hemen herkes hemfikir. Bunu çalışmanın verimsizliği, kısırlığı, kendisini tekrarlamasında görüyoruz. Çalışmadığımız söylenemez. Her fonksiyoner büyük bir "enerji" ile çalışır, bütün gün boş durmaz. Ama "basit yeniden üre-

tim"le yetinir. Nedeni, alışlageleni terk etmedeki tutuculuk, devrimci olanakları ve ileriye görememedir, perspektif zayıflığıdır. Sonuçları ise hayal kırıklığı ve moral bozukluğu oluyor. İki yıl bir alanda faaliyet sürdüren bir fonksiyoner geriye dönüp baktığında çalışmasının dağınıklığı, verimsizliği ve yüzeyselliğiyle karşılaşır, tabii ki haz almayacaktır.

Peki, devrimci işgüzarlık hastalığı yok mu? O da var. Başladığı işi bitirememek, sağa sola yumruk sallayıp vuramamak, işleri son günlere veya saatlere bırakmak, plan, tasarı enflasyonu ama gerçekleştirme fukaralığı, alınan "devrimci kararları" uygulamama (sanki başkaları uygulayacakmış gibi bekleme), sınıfla birleşme yönünde çok şey söyleyip, pratikte yol katetmeme başka nasıl izah edilebilir? Bunun panzehri ise, Amerikan pratik anlayışındaki inat, ısrar ve işi sonuna kadar götürme iradesidir.

KUZEY GÜNEY TEORİSİ: GERİCİ BİR TEORİ

Kuzey-Güney çelişmesini, günümüzde, emperyalist sistemin temel çelişkisi olarak ele alıp, teorisini bunun üzerine kuran pek çok uluslararası ve iç akım var. Bunlar görece antiemperyalist sol aydınlardan, sınıf işbirlikçisi reformist, revizyonist, sosyal demokrat akımlar ve hatta bazı gerici akımlara kadar uzanan bir yelpazeyi oluşturuyorlar.

Geçmişte reformist burjuva aydınlar nasıl ki emperyalizm ile ezilen halklar arasındaki temel çelişkiyi, her türden sınıf işbirlikçisi tezleri benimsetmek için kullanıyorlardıysa, sonraki süreçte üç dünya teorileri ve günümüzdeki Kuzey-Güney teorileri de benzer şeyi daha kaba ve pervasızca yapıyorlar.

Kötü ünlü W. Brand daha 1972'deki raporunda, emperyalizmi yalnızca merkezlerdeki orta tabakalar ve işçi sınıfına değil, bağımlı ülkeler halklarına da benimsetmek için "Kuzey-Güney çelişkisi" ve farklarına dikkat çekerek, emperyalizmden "insaf dileme" ve "Kuzey-Güney diyalogu" politikasını etkili kılmaya çalışıyordu.

'80'li yıllarda ve özellikle de '90'lı yıllarda, bağımlı ülkeler ulusalcı hareketleri ve aydınları ile dünyada yaygınca kimi sosyalizm savunusu iddiasındaki aydınlar tarafından, "Kuzey-Güney" çelişkisi, dünyanın temel çelişkisi ilan edilerek çeşitli türevleriyle

"Kuzey-Güney teorisi" inşa edildi. Bu devam ediyor.

İçte de, Atilla İlhan gibi Kemalistler, bazı reformcu "sosyalist"ler ve dahası sosyalizm savunusu iddiasındaki karşıdevrimci Aydın-lık-İP revizyonizmi, gerici üç dünya teorisini savunurken yaptığı gibi iç bütünselliği olan bir şekilde kavuşturarak Türkiye'de tüm uzlaşıcı ve sınıf işbirlikçisi kesim ve akımlara, ideolojik-politik silah haline getirmeye çalışıyor, getiriyor.

Güncel durumda, dünya işçi sınıfı hareketinin devrim ve sosyalizm mücadelelerinin düştüğü geri seviyeden henüz çıkamamış oluşu, içte sosyal-şovenizmin güçlü etkilerinin kitlelerde Türk burjuvazisi ve devletiyile uzlaşma-işbirliği eğilimini ayakta tutması, başını kaldıran geleneksel gerici ve milliyetçi ideolojilerin kitleleri Türk burjuvazisinin arabasına bağlaması, sendika bürokrasisi ve bazı ara tabakalardaki işbirlikçi politikalar geleneği ve dahası yeniden canlandırılan kemalizmin kent küçük burjuva aydın ve emekçi kitleleri burjuvaziye ve devlete bağlayıcı etkileri vs. vb.; "Kuzey-Güney teorisine elverişli zemin oluşturuyor. Marksist-leninist ve devrimci konumdan ideolojik mücadeleyi gerekli kılıyor.

Daha bütünlüklü şekle kavuşturduğu için bu gerici teoriyi Aydın-lık-İP revizyonizminin şahsında eleştirmek isabetli olacaktır.

KISACA KUZEY-GÜNEY TEORİSİ

Kemalist yazar Atilla İlhan, "Ulusal solculuk" ile pantürkist kesimde oluşturulmaya çalışılan "ulusal toplumsallık"ı, kutsarken, Kuzey-Güney çelişmesini belirleyici olarak almakta, atıfta bulunarak dayanak yapmaya çalışmaktadır. (27 Aralık 1997, Cumhuriyet, Söyleşi köşesi)

Yine, "sosyalist" reformcu aydınlardan Samir Amin'in düşüncesi, üç dünya gruplamasıyla iç içe Kuzey-Güney gruplamasına dayanıyor. Gerici üç dünya teorisi gibi, tüm bağımlı ülkeler burjuvazilerini (ve devletlerini) devrimin güçleri gibi göstermekte, güncelde devrimci gelişme zayıflığını da dayanak yaparak, bu gerici güçleri, efendileri emperyalistlere karşı sözde ittifak güçleri olarak ele alan tezler üretmekten geri durmuyor. Örneğin o, '90'ı yılların başındaki güncel durumda, Kuzey-Güney çelişmesi olarak adlandırdığı "reel kapitalizmin karakteristik özelliği (...) çevre halklarıyla dünya ölçeğindeki kapitalist yayılma mantığı arasındaki uzlaşmaz çelişki"yi (Kaos İmparatorluğu, s. 10) temel mücadeleye çıkış noktası olarak öneriyor. Samir Amin, böylece esasen Kuzey-Güney temel çelişkisi olarak izah ettiği çelişme ve mücadeleyi, başlıca önermeleriyle, emperyalizmle uzlaşıcı bir çizgiye yönlendiriyor. Bağımlı ülkeler işçi sınıfı ve halkların önüne ABD ve "yeni dünya düzeni" saldırısı öncülüğündeki emperyalist "Kuzey"e karşı, çelişmeleri yumuşatan "yeni bir düzen" temel hedefi koyuyor. Bu hedef kaçınılmaz olarak kendi ülke burjuvazileri ve devletleriyle işbirliğine götürür. Öte yandan. S. Amin, bağımlı ülkeler egemen burjuvazilerinden "devrimcilik" beklemese de, şu önermelerinin mantığı, onların çıkarlarıyla uyumludur. Dolayısıyla sınıf işbirlikçiliği üretir:

"Bir 'Arap birliği' ve bir 'Afrika birliği' oluşumu, 'ideal' bir çok kutuplu modelin güney kanadı için zorunludur (...), Avrupalılar, Afrikalılar ve Araplar, ciddi olarak kastedilen ortak gelecek konusunda ilerici bir

görüşle, kendi bölgesel birliklerini sağlamlaştırarak birbirlerini karşılıklı desteklemeye (...) hazır olmalılar." (Kaos İmparatorluğu, s. 55)

Avrupa solu, "sosyal bir Avrupa" için çalışmacıdır. "Sosyalizm için en elverişli olan, Gorbaçov'un önerdiği 'ortak Avrupa evi' perspektifidir." (Age, s. 82-83)

Bunları da, dünya sosyalizmi perspektifi doğrultusunda bir ara aşama olarak öngörüyor.

Bilindiği gibi gerici üç dünya teorisi de, yarı-sömürge, sömürge ülkeler işçi sınıfı ve halklarının önüne burjuva bağlantısızlar grubunun öngördüğü daha adaletli ekonomik yeni dünya düzeni hedefini (bu ülkeler burjuvazilerinin emperyalist sömürden kendi lehlerine daha adaletli pay alma talebiydi esasen) koyuyordu. Bu burjuva temel hedefe uygun olarak, burjuvazileri ve devletleri ile işbirliği stratejisini birinci dünya diye adlandırdığı ABD ve SB emperyalistlerine karşı sözde "dünya devriminin" temel stratejisi olarak ele alıyordu. Diğer bir ifadeyle bu uyduruk teorik kılıf altında, yarı-sömürge, sömürge ülkeler işçi sınıfı ve halklarını, kendi ülke burjuvazileri ve devletleriyle işbirliğine çekiyor, dünya devrimini bu yolla emperyalist sistem yarına engellemeye çalışıyordu.

Samir Amin de, aynı tonda bir gerici işbirliğiyle olmasa da, benzer bir şekilde söz konusu ülkeler işçi sınıfı ve halklarına şunu öğütlüyor: Dünya devrimi yerine, "küreselleşmeci", yeniden "kompradorlaştırmacı", ABD liderliğindeki emperyalizme karşı, bu saldırıyı yumuşatıcı, geriletici "yeni bir dünya düzeni için mücadele edin!" "Güney" in "Arap birliği", "Afrika birliği" gibi bölgesel "bağlantısızlar" gruplarını kurun! "Ortak Avrupa evi" sosyalizme en elverişli perspektiftir!

Kuzey-Güney teorisini, elbette en gerici türevlerinden, görece gerici ve Samir Amin gibi aydınlarda görüldüğü gibi kısmi anti-

emperyalist türevlerine değin savunan görüşler var. Fakat ötsel olarak Kuzey-Güney teorisi, sözde antiemperyalizm, ABD'ci emperyalist dünya düzenine karşı mücadele adına, yarı-sömürge ülkeler burjuvazileri ve devletleriyle sınıf işbirliğinin gerici teorisidir. Gerici Kuzey-Güney teorisini en kristalize tarzda savunan da, tescilli üç dünya teorisi Aydınlik revizyonizmidir. "Başını ABD'nin çektiği 'kuzey' denen ezen emperyalistler ile 'güney' adı verilen ezilen dünya arasındaki çelişme belirleyicidir ve günümüzde sınıf savaşının uluslararası devamıdır." (İşçi Partisi, 3. Kongre Raporu, s. 113)

Kuzey-Güney gerici teorisi, dünya kapitalist emperyalist sistemini, sınıf ölçütlerine göre değil, dünyayı coğrafyaya göre cephelere ayırıyor ve sınıfsal olmayan "ezilen güney"- "emperyalist kuzey" ayrımı altında, yarı-sömürge ülkelere, güney dediği burjuvazileri ve devletlerini -ki bunlar emperyalist sistemin temel dayanaklarıdır- sözde dünya devrim cephesinin temel güçleri içine katarak işbirliği öngörüyor.

Emperyalist cepheyi ise, ABD öncülüğündeki emperyalist devletler olarak öngörüyor. Ama yine de üç dünya teorisi gibi. ABD dışındakileri ikinci dereceden emperyalistler olarak görmekten geri durmuyor. Gerici Kuzey-Güney teorisi, bu ayrıma belli başlı tahlil ve tezlerle dayanaklar kurguluyor.

"1980'li yılların sonundan itibaren emperyalizm (...) yeni bir sömürgeleştirme atağı içine" girmiştir. Emperyalizm bu saldırısıyla, yeni dünya düzeniyle "ezilen dünya uluslarının devlet bağımsızlıklarını ortadan kaldırmayı amaçlıyor." (Özcan Buse, Dünyada Devrim Cephesi, Teori, sayı 68, s. 63-64)

"Ezilen dünyadaki devletler, emperyalizme rağmen, sosyalist ülkelerle ittifak içinde doğdular. Bu devletler kendi halkları üzerinde baskı ve sömürüyü örgütlemekle birlikte -dünya ölçeğinde baktığımız zaman- emperyalizmin sömürsünü sınırla-

yan mevziler özelliğini de taşıdılar. (...) Çok küçük bir azınlığın çıkarlarını temsil eden yeni dünya düzeni, ulusun en geniş kesimlerine, bu arada burjuvazinin önemli bir kesimine de baskı uygulayacak zorbalık rejimleri eliyle kurulabilir." (D. Perinçek, Teori, sayı 85, s. 7)

O halde, ABD öncülüğünde emperyalist "Kuzey"ün sömürgeleştirme, "küreselleştirme" saldırısı stratejisine karşı, "ezilen dünya", "Güney"ün işbirlikçi tekeli burjuvazilerinin "devlet bağımsızlıklarını" korumak, sözde dünya devriminin temel bir görevidir.

O halde, "Güney"ün burjuvazilerinin geniş kesimleri, ABD ve emperyalizmin "sömürgeleştirme", "iç pazarın yok edilmesi", "küreselleştirme" saldırısı karşısında, devrimin güçleri içindedirler. "Dünya piyasalarıyla sınırsız bütünleşme sürecinden zarar gören yurtsever güçler de demokratik halk devriminin safında yer alabilirler." (3. Kongre Raporu, s. 149)

"Bugün ezilen dünyadaki ulusal ayrılıkçılık da emperyalizmin milli boğazlaşmaları kışkırtma politikasının aleti durumuna düşmüştür." (Özcan Buse, agy, s. 67) O halde, "Güney"ün içindeki ulusal kurtuluş mücadelelerine karşı çıkmak, bunları kışkırtan "emperyalist el"i görmek (Hasan Yalçın) ve emperyalizmin kışkırtma politikasına karşı, bu ülkelerin devlet bütünlüğü ve birliğini savunmak gerekir.

"İçinde bulunduğumuz evrede antiemperyalist mücadelenin en önemli halkası özelleştirmelere karşı mücadeledir." (Ö. Buse, agy, s. 67) "Özelleştirmelere karşı mücadele emperyalizme karşı bir çit olabilecek devlet bağımsızlıklarının ortadan kaldırılmasını engelleyeceği için emperyalist zincirin gücünü de zayıflatacaktır."

Yani, emperyalist-kapitalist özelleştirmeye karşı mücadele, antiemperyalist demokratik devrime bağlanarak, sınıfın ve emekçilerin devrimci iktidarı mücadelesinde bağla-

nacak bir perspektifle değil, var olan burjuva devletlerin bağımsızlıklarını korumaya bağlanarak yürütülmelidir.

SINIFSAK AYRIM YERİNE COĞRAFİ AYRIM

Kuzey-Güney teorisi, tıpkı gerici üç dünya teorisi (ÜDT) gibi, dünyayı, sınıf tahlillerine göre değil, coğrafi tanımlara göre cephele-re ayırıyor.

ÜDT, ABD ve SB'yi birinci; Avrupalı, Japon ve diğer emperyalist ülkeleri ikinci; yarı sömürge ülkeleri, sosyalist, halkçı, revizyonist yönetimlere sahip ülkeleri ise üçüncü dünyaya dahil ediyordu.

Kuzey-Güney teorisi ise, kapitalist gelişmişlik, sermaye birikimi ve zenginlik vb. düzeyleri açısından gelişmiş ülkeleri zengin "Kuzey" yarı sömürge (veya yeni sömürge) ülkeleri, Küba ve Kuzey Kore gibi antiemperyalist iktidarlara sahip ülkeleri yoksul "Güney" cephesine yerleştiriyor. Bu arada Çin gibi emperyalist ülkeyi de "Güney" cephesine yerleştirmekten geri durmuyor.

Yüzyılın başında, Lenin, "ezen uluslar", "ezilen uluslar" temel ayrımını yaparken, emperyalizm çağında işçi sınıfının sosyalist devimleriyle, ezilen ulusların antiemperyalist demokratik devimlerinin dünya devrimi cephesinde birleştiklerini vurguluyordu. Dolayısıyla O, ezilen ülkeler işçi ve köylü kitlelerini; görünüşte bağımsız gerçekte iktisadi, mali, diplomatik bin bir bağla emperyalizme bağımlı devletlerle ve kendi ülke burjuvazileriyle birlikte aynı cepheye yerleştirmiyordu. Bu ülkelerin işbirlikçi burjuvazileri ve devletlerini "emperyalizm" cephesine, emperyalist ülkelerin proleter sınıflarını ise dünya devrim cephesine yerleştiriyordu.

Kuzey-Güney gerici teorisi ise, dünya devrimini sosyalist devimlerle antiemperyalist devimlerin birleştiği bir cephe olarak ele almayı tamamen yadsıyor. ÜDT'de olduğu gibi, emperyalist ülkeler proletaryasının devrimci niteliğini ve (yarı sömürge ülkeler-

de kesintisiz devrim yoluyla gerçekleşecek sosyalist devrimleri de yadsıyarak) dolayısıyla sosyalist devrim akımını reddediyor. (Ki Lenin, emperyalizm çağına karakteristik özelliğini veren ve bu dönemde dünya devriminin odağında bulunan şeyin proleter devrimleri olduğunu vurguluyordu.)

Yanı sıra "yoksul güney" cephesinde, söz konusu bu ülkeler işçi sınıfı, emekçi köylüler, kent emekçileri ile işbirlikçi tekelci burjuvazileri ve devletlerini topluyor, birleştiriyor, sözde "emperyalist kuzeye karşı" dünya devrim cephesinin "temel gücü" ilan ediyor.

Kuzey-Güney gerici teorisi, böylece yalnızca coğrafi ayrımı bakış açısının odağına yerleştirmekle kalmıyor, tıpkı ÜDT gibi, emperyalist yeni sömürgeciliğin ekonomik, mali ve politik bakımdan ancak "yoksul güney" in bu egemen sınıfları ve devletlerine dayanarak emperyalist egemenliği sürdürebildiği gerçeğini de gizleyerek emperyalizme hizmet ediyor.

W. Brand'ların, emperyalizm hakkında "iyi niyet besleyen" burjuva aydınlarının "kuzey güney diyalogu ve yardımı", "karşılıklı bağımlılık" vb. tezleri, doğrudan emperyalist sistemi aklayan emperyalist politikalar üretiyorlar. Kuzey-Güney teorisinin bu en gerici emperyalist politikaları, geri ülkeler burjuvazilerinin "paylarını artırma" çabalarını içeren işbirlikçi politikalar ürete geldi. Karşıdevrimci Aydınlık revizyonistlerinin emperyalist "Kuzey" e karşı, "Güney" in devrim cephesini kurguladıkları teorisi de emperyalizmle mücadelenin değil, emperyalizmle uzlaşmanın gerici teorisidir.

"YOKSUL GÜNEY"DE SINIF İŞBİRLİĞİNİN TEORİSİ

Kuzey-Güney teorisi, en karakteristik özelliği açısından, sözde emperyalizme karşı mücadele adına, yeni sömürge ülkelerde sınıf işbirliğinin teorisidir.

Bu ülkeler burjuvazileri ve devletlerini, işçi sınıfı ve diğer emekçilerle tek bir "ulus"

olarak "Güney" cephesinde birleştirerek bunu gösterdiği gibi, diğer tezleriyle de sınıf işbirliğinin dayanaklarını inşa ediyor.

"Ezilen dünya güney"de, "devletlerin bağımsızlığını savunma" bu işbirliği çizgisinin temel tezlerinden biridir.

Karşıdevrimci Aydınlik revizyonistlerinin iddialarının tersine, "Güney"ın devletlerinin geneli emperyalizme karşı mücadelenin ürünü değildirler. Ekim devrimiyle, II. emperyalist paylaşım savaşı süresince antifaşist devrimlerle, emperyalist sömürgecilik hızla çöküşe gitti. Geçmişte sosyalist Arnavutluk, antiemperyalist devrimlerin Çin'i, Küba'sı, Bulgaristan'ı, Vietnam'ı, Nikaragua'sı vb. gerçekten emperyalist sistemden devrimci kopuş yaşadılar, bağımsız devrimci devletler kurdular. Yanı sıra, Mozambik, Angola, Gine Bissau, Cezayir gibi ülkeler ulusal kurtuluşla politik açıdan bağımsız devletler kurdular. Ama bu kategori dışındaki bu ülkeler burjuva devletleri, görünüşte bağımsız ama gerçekte emperyalizme iktisadi, mali, diplomatik ve hatta pek çok siyasi ve askeri bağla bağımlı devletler olarak kuruldu.

Öte yandan, kemalist burjuvazinin, Hindistan'ın, Endonezya'nın devletleri görece kısa sürede; Cezayir'den Mozambik'e ulusal kurtuluş burjuva devletleri ise bir süre sonra emperyalist sistemin işbirlikçi devletleri halini aldılar. Bu, burjuvazinin palazlanması ve içte işçi ve emekçi devriminin gelişme tehlikesi karşısında, burjuvazinin sınıf karakterinin doğal sonucuydu.

Üstelik '90'lı yıllarda sosyalist Arnavutluk'un, '70'li yıllarda antiemperyalist devrimci Çin'in vb. yerini gerici kapitalist devletler aldı. Durumun böyle olduğu bugünün koşullarında ise, Berişa'nın, Nano'nun Arnavutluk'undan Pinochet'nin, Frei'nin Şili'sine, Mobutu'nun Zaire'sinden Kabila'nın Kongo'suna, Suharto'nun Endonezya'sından Çin'e, "ezilen dünya" güneyin burjuva devletleri, emperyalist yeni sömürgeciliğin dayanağı olan devletlerdir. Ya Çin

ve Rusya örneklerindeki gibi emperyalist devletler olarak ya da diğerlerinde olduğu gibi emperyalist yeni sömürgeciliğin başlıca dayanakları olarak. Emperyalizmin yeni sömürgeci sistemi ve güncelde ABD'ci dünya düzeni, bağımlı ülkelerde hangi güç sayesinde egemenliğini sürdürüyor? Başlıca olarak, bu ülkeler egemen burjuvazilerinin egemenlikleri ve devlet iktidarlarına dayanarak, onlar sayesinde.

Dolayısıyla, bu devletler ABD'ci emperyalist yeni dünya düzeni saldırısı karşısında, emperyalist hegemonyayı "sınırlama"nın değil, sürdürmenin aracıdır. Bu devletlerin sözde bağımsızlığı, gerçekte emperyalist boyunduruğun, emperyalizme bağımlılığın sürmesidir. Yeni dünya düzeni saldırısı, ABD'nin '90'larda yakaladığı tek süper güç konumundan yaptığı emperyalist saldırı stratejisidir. ABD öncülüğündeki bu emperyalist saldırı stratejisi, yeni sömürge (yarı sömürge) "Güney" devletlerini ortadan kaldırmayı değil, zayıflatmayı bile değil, Aydınlik revizyonistlerinin "devletlerimiz berhava ediliyor" gerici çığlıklarının aksine, ABD hegemonyası doğrultusunda şekillendirmeyi ve tahkim etmeyi içeriyor. Örneğin ABD'nin bu stratejisi sonucu, hegemonyasını pekiştirme savaşına en çok girdiği bölgelerden biri olan Ortadoğu'da hangi ABD'ci gerici devlet "berhava" oldu? Tam tersine Suudi'lerden Mısır'a tüm ABD'ci devletler ABD emperyalistlerince ayakta tutuldular, güçlendirilmeye çalışıldılar. Irak'ın Saddam'ı, kendi yerel egemen sınıf çıkarı için küçük çaplı yayılmacılığı ile ABD hegemonyasına pürüz olduğu için ABD'nin kanlı hışmına uğradı. İran mollaları da öyle. Esat'ı bile ABD kendi işbirlikçisi konumuna çekerek Suriye burjuva devletini ayakta tutabileceğini, çatkapı Suriye ziyaretleriyle göstermiyor mu? Ekonomik, mali emperyalist rekabetin yoğunlaştığı bölgelerden Güneydoğu Asya'da ise Malezya'dan Endonezya'dan Güney Kore'ye, Filipinlerden Pakistan'a ve Hindistan'a değin, ABD ve diğer emperyalistler işbirlikçi

burjuva devletleri ayakta tutmaya, onlara dayanarak emperyalist egemenliklerini sürdürmeye devam ediyorlar.

Örneğin Hindistan ve Pakistan'ın kendi içlerindeki gerici din ve mezhep çatışmalarını körükleyen yalnızca emperyalistler değil, yanı sıra ve bazen de ağırlıklı olarak iç gerici burjuva klikler ve devlet örgütlülüğüdür, ki bu sayede politik bunalımların sonuçlarından kitlelerin devrimci seçeneğinin çıkması önlenibilsin ve emperyalist ve iç gerici burjuva egemenlik ve yönetebilme koşulları sürsün.

ABD ve diğer emperyalistler, yeni sömürgeciliğin dayanağı burjuva gerici devletleri ayakta tutarlarken, kendilerine "kafa tutacak" denli güçlendirmeseler de, işçi-emekçi devrimleri ve devrim tehlikesi karşısında ve yeni sömürgeci boyunduruğu sürdürürebilmeleri için güçlendirirler. ABD emperyalistlerinin "düşük yoğunluklu savaş" stratejisi bu politika üzerine oturuyor. ABD'ci gerici burjuva devlete yönelmiş devrimci tehdit ve tehlikeye karşı (zafere gidecek stratejik saldırı aşamasına vb. değin); işbirlikçisi devleti devasa ölçüde silahlandırarak, eğiterek gerici savaş işini yürütme stratejisidir. Ki bu işbirlikçi devletleri, işçi-emekçi ya da ezilen ulus devrimleri karşısında güçlendirme ve tahkim etme stratejisidir.

Ama örneğin revizyonist blokun çözülmesinden ve sosyalist Arnavutluk'un tasfiyesinden sonra, bu alanlarda ABD, rakipleriyle anlaşarak veya dayatarak, "barışçıl" yolla (Çekoslovakya, Bulgaristan, Arnavutluk vb. örneklerindeki gibi) ya da (Romanya örneklerindeki gibi) darbeler, gerici milliyetçi savaş (Azeri-Ermeni, Sırp-Hırvat-Boşnak savaşları gibi) yöntemleriyle, ABD'ci ve Batılı emperyalist işbirlikçisi kliklerin ellerine devletin geçmesini gerçekleştirdi. Geçmiş revizyonist kamp içinde veya batılı emperyalist kampla revizyonist kamp arasındaki Yugoslavya'da darbe, gerici boğazlaşma ve çatışmalar çıkarması, ABD'ci dünya düzeninin, "rakip"ın alanlarını veya "ye-

ni" alanları ele geçirme stratejisidir. Ki bu klasik emperyalist stratejidir. Bunun daha küçük çaplı örneği Kongo'da (Zaire) da ABD ile Fransız emperyalistleri arasındaki, egemenlik çatışmasında yaşandı. Ama bütün bunlar (rakibin alanlarında darbeler, savaşlar ve gerektiğinde devleti "yıkıp" Afganistan örneği yeni ve kendi işbirlikçisi devlet kurmak); ABD ve Batılı emperyalistlere bağlı yeni sömürge ülkelerdeki devletleri "yıkma" veya "zayıflatma" asla değildir, olamaz da.

ABD emperyalistlerinin "berhava" etmeye, yıkmaya çalıştığı devletler, Küba, '90 öncesi Nikaragua, Kuzey Kore gibi antiemperyalist devletlerdir. Savaştığı Irak devletini bile yıkmak değil ABD'ci bir kliğin yönetimine geçirecek Kürdistan bölgesinde "yıkma" politikası izlemiştir.

ABD'ci dünya düzeni iktisadi alanda "küreselleşme", politik alanda milliyetçi ve dinci akımları kışkırtma politikası, yeni sömürge devletlerin varlık nedenini asla ortadan kaldırmıyor. "Küreselleşme"nin yaratacağı "iç piyasa"ya daha çok emperyalist tekellerin egemenliği; işbirlikçi devletin varlığının gerekliliğini ortadan kaldırmaz, tersine gerektirir de. Bu yalnızca, en ABD'ci ya da emperyalist uşağı iç gerici burjuva kliklerin ABD'ce desteklenmesi anlamında değil. Hatta görece daha az ABD'ci kliklerin yönetimindekiler de dahi, işbirlikçi devletleri bizzat "küreselleşme" politikalarının diğer yönü olarak kuruyor ve ayakta tutuyor. Örneğin Arjantin'de, Meksika'da "iç piyasa"yı tekellerin egemenliği altına daha çok almayı sağlayan "küreselleşme" politikaları oralardaki işbirlikçi burjuva devletleri "berhava" etmediği gibi, varlıklarının gerekliliğini de (çünkü emperyalist egemenliğin sürmesinin politik-askeri güvenceleridirler) ortadan kaldırmıyor.

ABD'ci yeni dünya düzeninin günümüzdeki saldırı stratejisinin yeniden "kompradorlaşma" yarattığı tezi, bir taşla iki kuş vuruyor. Birincisi işbirlikçi burjuvazileri oldukla-

rından "güçsüz" "zavallı" ve emperyalizme karşı birlikte hareket edilebilecek güçler olarak gösteriyor. İkincisi, bu kompradorlaşmaya burjuvazinin küçük bir kesimi uyum gösterirken özellikle iç pazara yönelik sanai, tarımsal üretim yapan kesimlerinin, antiemperyalist, anti-kompradorlaşma yolunu izleyecekleri, dolayısıyla işçi sınıfı ve emekçilerin bunlarla ve devletiyle uzlaşıp işbirliğine girmeleri gerektiği fikrine dayanak yaratmış oluyor.

MHP TIRMANIYORSA GÖREV, DEVRİMİ HAZIRLAMAK YERİNE, İŞBİRLİKÇİ DEVLETİ VE KEMALİST KAZANIMLARI KORUMAK MI?

Karşıdevrimci Aydınlik revizyonizmi işbirlikçi tekeli burjuva devleti korumak ve işbirliği çizgisine; Türkiye özgülünde iki revizyonist tezi daha dayanak yapıyor: "Faşizm tırmanıyor" tezi ile "Cumhuriyet devriminin kazanımlarını korumak" gerektiği tezi!

Perinçek'in '94'te işlediği "faşizm tırmanıyor" tezine göre "MHP devlet içinde ve toplum içinde güçleniyor." (Perinçek, Faşizm Tırmanıyor, Teori, sayı 58, s. 4)

MHP'nin '94-'95 sürecinde, hem kille dayanakları hem de devlet içinde mevziler elde etmesi bakımlarından güçlendiği yanlış bir tespit değil. Hatta '95 erken seçimi eşliğinde Çiller MHP'yle ittifak içinde azınlık hükümeti kurmaya bile girişti. Ama faşizmin MHP'den ibaret olmadığı gerçeği, DYP-SHP (CHP) hükümeti döneminin en kanlı faşizm dönemlerinden olduğu bir gerçek ve Perinçek "MHP'nin güçlendiği" gerçeğiyle tam da bu gerçeği gizlemeyi hedefliyor.

Yanı sıra, yeni dünya düzeninin "Türkiye'deki ifadesi, Cumhuriyet devrimiyle gerçekleştirilen kurum ve ilişkilerin adım adım yıkıma uğratılması ve ikinci cumhuriyet adı verilen kompradorların kontrgerilla cumhuriyetinin tezgahlanmasıdır" (Perinçek, agy, s. 5) görüşüyle, hem var olan kontrgerilla cumhuriyetini aklamış oluyor, hem de kemalist kazanımları koruma çaba-

sıyla devletle işbirliği ögütüyor. Çünkü '94'ten 3 yıl sonra, '97'de görüldü ki, Aydınlik revizyonizmi, "Devrimci Cumhuriyet İçin Güç Birliği İktidarı" gerici stratejisini işçi sınıfı ve halk hareketine ögütüyor. "İrtica"yı ve MHP faşist kliğini "baş tehlike" almakla yetinerek, ordunun devrimci bir nitelik ve stratejiye kavuştuğunu ilan ederek, "Cumhuriyetin devrimci kazanımlarını" korumaya dayanarak, MGK'yla, CHP, DSP'yle ortak iktidar stratejisini öneriyor.

"Dünyanın ezilen kutbunda faşizm, emperyalizmle en sıkı bütünleşmiş güçlerin, emekçi halk yanında sermayenin geniş kesimlerini de baskı altına alan dikta rejimidir" (Teori, sayı 58, s. 3) diyen Perinçek, bu burjuva liberal görüşüyle de, Türk burjuvazisinin ve politik-askeri temsilcilerinin geniş kesimleriyle işbirliğinin diğer bir mantıksal temelini kuruyordu.

Böylece, Kuzey-Güney gerici teorisi, yarı sömürge ülkeler burjuvazileri ve devletleriyle işbirliğinin teorik dayanağını oluşturuyor, "dünyanın ezilen kutbunda faşizm" tahlili de bunu tamamlayan diğer bir mantıksal dayanak oluşturuyor.

Karşıdevrimci Aydınlik revizyonizmi, faşizmi MHP'yle sınırlayarak, şeriatçı gericilik tehlikesiyle birlikte, burjuva restorasyon konumundan temel hedef olarak, "Cumhuriyetin kazanımlarını koruma" kemalist çizgisiyle de karıştırarak, MGK'yla işbirliği gerici stratejisi geliştirmekten geri durmadı. Diğer bir ifadeyle, "Devrimci Cumhuriyet İçin Güçbirliği İktidarı" gerici stratejisi, birbirini tamamlayan iki teorik dayanak üzerine oturuyor. Kuzey-Güney teorisi ve "faşizm tırmanıyor" liberal burjuva teorisi.

Böylece, karşıdevrimci Aydınlik revizyonizmi, Kuzey-Güney teorisini Türkiye'ye uyarlayarak, MGK kuyrukçusu gerici bir çizgi inşa etmiş oluyor. Yani kitle hareketini faşist diktatörlük ve İslami gericilikle önemli mücadelelere içine sokup sonuçta burjuva demokrasisini elde etmek temel hedefini güden küçük burjuva reformcu bir

çizginin bile sağma düşüyor. Faşist diktatörlüğün güncel koşullarda restorasyon çalışmasının kille kazanma kaldırıcı işlevini üstlenen gerici bir çizgi üretiyor.

KUZEY-GÜNEY TEORİSİ ŞOVENİZMİN TEORİSİ

Yukarıda bu gerici teoriyi özetlerken vurguladığımız noktalardan biri de onun "bugün ezilen dünyadaki ulusal ayrılıkçılık da emperyalizmin milliyetçi boğazlaşmaları kışkırtma politikasının aleti durumuna düşmüştür" gerici, şovenist teziydi.

Bugün, Türkiye'den Hindistan ve Sri Lanka'ya, Cezayir'den İran'a değin "çok uluslu" yarı sömürge ülkelerde, ezilen, ilhak altındaki veya sömürge ulusların ulusal kurtuluş sorunu var. Ve bu, o ülkelerdeki demokratik devrimlerin temel sorunlarından biri durumunda.

Ekim devrimiyle hızlanan, emperyalizme karşı ulusal kurtuluş hareketlerine ilişkin Lenin ve Stalin şu ölçüte göre davranıyorlardı: emperyalizme darbe vuruyor ve işçi sınıfı ve halk devrimini geliştiriyorsa o ulusal kurtuluş hareketleri ilerici ve devrimci-dir ve proletarya tarafından desteklenmelidirler. Nitekim bu yüzyıl boyunca, ulusal kurtuluş hareketleri, ezici çoğunluğuyla emperyalizme karşı, devrimci, ilerici rol oynayarak bu Leninist görüşü doğruladılar. Bu aynı süreçte, Balkanlardaki "çok uluslu" yarı sömürge ülkelerdeki ezilen ulusların hareketleri de devrimci potansiyel taşıdıklarını gösterdiler. Ki bu devrimci potansiyelle dikkat çeken Komintern Balkan komünistlerini şovenist "sınırları koruma" fikrini bir kenara atmaları konusunda şöyle uyarıyordu:

"Orta Avrupa ve Balkanlar'daki komünist partileri, ezilen halkların ulusal devrimci hareketini tüm araçlarla desteklemek göreviyle karşı karşıdadırlar.

'Ayrılıp ayrı devlet kurmak dahil, her halkın kendi kaderini tayin hakkı' şiarı, içinde bulunulan devrim öncesi dönemde, yeni

ortaya çıkan emperyalist devletlerde ifadesini 'ezilen halkların Polonya, Romanya, Çekoslovakya, Yugoslavya, Yunanistan'ın devlet birliklerinden devlet olarak ayrılması' şiarında bulmalıdır.

Kongre, tek tek bazı partilerde, tek tek yoldaşların ve grupların kendi ülkelerindeki ulusal-devrimci hareketleri karşısındaki tavırlarını, Saint-Germen vb. anlaşmalarında yaratılan devlet formasyonu temeli üzerinde hazırlama şeklinde dile gelen bir sapma olduğunu tespit eder.

Bu yoldaşların ve grupların ulusal-devrimci harekete ilişkin şiarları, ulusal baskı üzerine kurulu ve proleter devrimine karşı yönelen bu devletleri hedef almıyor, bilakis bu devletlerin kısmen reforme edilmesini hedefliyor ve ezilen halkların bu emperyalist devletleri çerçevesi içinde özerkliği şiarını ortaya atıyor.

Kongre, sosyal demokrasi yönündeki bu büyük devlet sapmasını (...) kararlılıkla mahkum eder." (Komünist Enternasyonal V. Kongresinin Orta Avrupa'da ve Balkanlar'da Ulusal Sorun Üzerine Kararı, Aktaran: Leninizm 6. Defter, s. 182)

Komünistler ve devrimciler; bugün de Komintern'in bu ilkeli devrimci politikasını izlemeli, "çok uluslu " yarı sömürge ülkelerdeki ezilen -ilhak altındaki- sömürge ulusların kurtuluş hareketinin devrimci potansiyelini seferber etmelidirler. O ülke devrimlerinin ilk adımlarının temel sorunlarından biri olarak bu soruna da "sınırları koruma" şovenizmine düşmeden bağımsız devlet kurma özgürlüğünü programatik görüş olarak benimsemelidirler.

Kuzey-Güney gerici teorisinin bir parçası olarak Aydınlık revizyonizmi son derece bilinçli olarak bu hareketleri "gerici milliyetçi bağnazlaşmalar" dalgasının bir parçası gibi gösteriyor.

Oysa gerici milliyetçi boğazlaşma ye çatışmalar ayrı, "çok uluslu" yarı sömürgelerdeki ezilen ulusların ulusal kurtuluş hareketleri

ayrı şeylerdir. Bir Ermeni-Azeri, İran-İrak, Yugoslavya'daki uluslar arasında. Afrika'daki, Ruanda-Burundi. Pakistan-Hindistan, Ekvador-Peru vb. çatışmaları bunlar gibi olası çatışma ve savaşlar, gerici "ulusal düşmanlıklar", "ulusal boğazlaşmalar" ve savaşlardır.

Ama Çeçenistan (gericilerin önderliğinde olsa da), Abhaz, Tamil, Kürt, Filistin, Güney Afrika siyah halkı, Bask, Eritre vb. hareketleri, ulusal kurtuluş mücadeleleridirler. Çeçenistan örneğindeki gibi gerici önderliği ele geçirmiş olsa da ve ABD ile Türk burjuvazisine kışkırtılsa da; bu, orada bağımsız devlet kurma özgürlüğünü savunmamız gerektiğini ortadan kaldırmaz. Rus emperyalizmine karşı Çeçen halkının bağımsız ulusal devlet kurma hakkını savunmak (dolayısıyla Rusya'nın bütünlüğünü savunmamakla), gerici önderliğe destek vermemeyi ve ABD ile Türkiye'nin yayılmacı, gerici amaç ve politikalarını tecridi birleştirmeyi gerektirir.

Örneğin, Yugoslavya'daki milliyetçi gerici savaş ve boğazlaşmayı ve ABD, Avrupalı emperyalistlerin gerici savaşı kışkırtan emperyalist politikalarını protesto etmek, karşı çıkmak gerekir. Ama antifaşist devrimin sağladığı federatif ve özerk bölgeler biçimindeki ulusal özgürlüğün, Sırp (ya da bir başka güçlü ulus) burjuvazisi tarafından gasp edilerek, egemen burjuva boyunduruğu altına alınmasına da karşı çıkmak gerekir. Örneğin Kosova sorununda, emperyalistler kışkırtıyor diye, Kosova Arnavutlarının federal cumhuriyet hakkı savunulmamalı mı?

Kürt, Tamil, Filistin, Eritre, Güney Afrika siyah halkının ulusal kurtuluş mücadeleleri ise, "gericilerin önderliğinde" bile olmayan, "gerici çatışmalar dalgasının" bir parçası asla olmayan, haklı, ilerici, antiemperyalist mücadelelerdir. Nitekim bunlardan Filistin, Güney Afrika ve Güney Kürdistan ulusal mücadeleleri reformist önderliklerce ABD ve emperyalistlerle uzlaşmayla karşıdevri-

me dönüştürüldüler. Eritre "ayrılıkçılığını" sürdürdü, "ayrı devlet" kurdu. Kuzey Kürdistan ve Tamil ulusal kurtuluş mücadeleleri, antiemperyalist mücadeleler olarak sürüyor. Bunlar ve bunlar gibi ezilen -ilhak altındaki- sömürge ulusların kurtuluş hareketleri devrimci ömürlerini henüz dolduramamış ve devrimci potansiyel taşıyorlar. Ezilen dünyanın "çok uluslu" ülkelerinde devrimci bakımdan ömürlerini dolduramamış bu hareketleri desteklemek, onları proletaryanın devrimci önderliği altında, gericiliğe ve emperyalizme karşı seferber etmek, komünist ve devrimci hareketin görevidir.

Bu, şovenist Aydınlık revizyonizminin iddia ettiği gibi emperyalizmi değil, işçi sınıfı ve halkların devrimini güçlendirir. Çünkü, "ezilen dünya"nın bu "çok uluslu" devletleri; "ezilen dünya"ya ait değildiler, ezen emperyalist dünya zincirinin halklarıdır. Ve bu devletler, ezdikleri uluslar üzerindeki ilhaklarını, emperyalist sisteme yaslanarak onun birer halkası olmaları sayesinde sürdürebiliyorlar. Bu yönde emperyalizmin işbirlikçisi bu devletlere yönelmiş ezilen ulusal hareketleri, aynı zamanda emperyalizme yönelmiş devrimci, ilerici bir rol oynar, oynuyorlar. Dünya komünist hareketinin zayıflığının bu ulusal hareketlerde gerici öğelerin öne çıkma olasılıklarını artıran güncel somut bir durum olması, bu gerçeği yine de değiştirmiyor.

Aydınlık revizyonizmi, Kuzey-Güney teorisıyla, gerici milliyetçi boğazlaşmalar ve savaşlar dalgasıyla, "çok uluslu" yarı-sömürgelerin içindeki "ayrılıkçı" ulusal kurtuluş hareketlerini kasıtlı biçimde bir tutarak, ikincileri de gericilikle, emperyalizme alet olmakla suçlayıp, böylece "Güney"de egemen burjuvazileri ve devletleriyle işbirliği gerici çizgisini bu bakımdan da işlevli kılmaya, etkili kılmaya çalışıyor. Bunda özgül olarak, Aydınlık revizyonizminin öteden beri sınıf işbirlikçisi karşıdevrimci niteliği, kemalizm kuyrukçu geleneğinin şovenizm üretmesinin de rolü var.

Aydınlık revizyonizminin, gerici Kuzey-Güney teorisinden ve kemalizm kuyrukçuluğundan kaynaklanan. Türkiye ve bölge özgünlükteki şovenist bir görüşü de, "Kürt sorununu bölge devletleri ve Kürt örgütleri birlikte çözsün" görüşüdür. Bu aynı görüşle bağlantılı olarak, Kürt sorununun '91'den itibaren uluslararasılaştığı ve sözde emperyalizmin aleti konumuna düştüğü, bu nedenle, artık ulusal özgürlük niteliğinde olmadığı görüşüdür.

Ayrıca, Aydınlık revizyonizminin doğrudan kemalizm kuyrukçuluğu niteliğinden kaynaklanan diğer şovenist görüşü de Amasya Tamimi'nde kemalistlerin öngördüğü çözümdür.

Bu şovenist görüşler, başlıca olarak bir yanıyla Kuzey-Güney gerici teorisinin öngördüğü milliyetçi işbirliği stratejisinden kaynaklanıyor. Diğer yanıyla da kemalizm kuyrukçuluğundan. İki etken birleşerek, "milli birlikçi", "devlet sınırlarını" ve ilhakçılık savunuculuğuna yol açıyor.

Oysa bilindiği gibi emperyalizm ve proleter devrimleri çağında her başlıca ulusal ya da toplumsal sorun esasen uluslararası bir boyuta da sahiptir. Ve Kürt ulusu üzerindeki, Türkiye, İran, Irak, Suriye egemen burjuvazilerinin ilhakçılığı da; emperyalist yeni sömürgecilik sisteminin ilişkilerinin bir parçası ve devamıdır. Bu ilhakçı sömürgeci burjuvaziler, emperyalizmin yeni sömürgeci sistemine dayanarak, ilhakçı boyunduruğu sürdürebiliyorlar. Kürdistan'ı boyunduruk altında tutabiliyorlar. Yani, bu ülkeler egemen burjuvazilerinin özgül ilhakçı çıkarları, dayanak oldukları emperyalist devletler tarafından korunuyor. Örneğin çıkar dalaşına düşünceye değin Saddam iktidarını ve Güney Kürdistan üzerindeki ilhakını ABD ve diğer emperyalistler desteklediler. ABD'nin Ortadoğu hegemonyasını pekiştirme önünde pürüz olduktan sonra Güney Kürdistan'da özerkliği destekleme taktiğine geçtiler.

Şimdi, sanki bölge devletleri (Aydınlık'ın

diğer ifadesiyle "ezilen dünya güney'in devletleri), ezilen sömürge Kürt ulusunun özgürlüğü doğrultusunda ve antiemperyalist çözümler getirebilmiş diye çözüm önermek, her şeyden önce bölge gericilerinin ilhakçılığına iyimser yaklaşmak demektir. Dahası Kürdistan ilhakçısı bölge devletlerini, "antiemperyalist" davranabilirler yanılığını yayarak, gerçekte ilhakçılıklarını sürdürmeye destek olmak demektir. Kürtleri ezen ulusların işçi sınıfı ve halklarını, egemen burjuvazileri ve devletlerinin ilhaklarını korumalarına destek vermeye çağırmak demektir. Kürt emekçilerini ve halkını da cellatlarından medet ummaya çağırmak demektir. Kürt ulusal, özgürlük mücadelesi, antiemperyalist devrimci ömrünü henüz tamamlamamıştır. Acı deneylerle görüldüğü gibi, Güney'de bile ancak devrimci bir çizgide yürünürse bağımsız devlet kurulabilir, ulusal özgürlüğüne kavuşabilir.

Kemalist çözüme gelince: Aydınlık revizyonizminin tescilli sınıf işbirlikçisi şefi Perinçek M. Kemal'in 1920-21 yıllarında öngördüğü çözümü savunarak şöyle özetliyor:

"Türkiye Türklerin ve Kültlerin ortak vatandır.

"M. Kemal, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını kabul etmiştir. Kürtlerin 'reylerini açıkladıkları zaman kendi mukadderatlarına zaten sahip olduklarını, TBMM idaresinde yaşamaya talip olduklarını ilan etmelerini' ister.

"M. Kemal: 'ayrı hudut çekmeye çalışmak doğru olmaz.' Çünkü Türklerle Kültlerin ortak menfaatleri vardır.

"1921 Anayasası, yerel yönetimlere geniş yetki öngörmüştür. Özerk iller önermiştir."

Kısaca bu kemalist lafızları, Aydınlık revizyonizmi, kemalist iktidarın 1923'ten sonra terk ettiğini söyleyip sitem ediyor. Yanlış yaptı demeye getiriyor ve şimdi yeniden öneriyor.

Perinçek, sözde antiemperyalist devrimci

çözüm diye sıklımadan lanse ederek, bu kemalist çözümü önerirken esasen ana amacını da zikrediyor:

"Türkiye halkını (siz burjuvaziyle birlikte bütün ulusu anlayın -PD) kurtuluş savaşında olduğu gibi birleştirmek ve emperyalizme karşı seferber etmek yeniden gündeme gelmiştir. Birlik, yeniden tarihsel ve büyük bir ihtiyaçtır." (Aydınlık, sayı 395, 14 Ocak 1995)

Türk burjuvazisini, bu en zor zamanında, büyüyen çok yönlü bunalım koşullarında desteklemek için, işçi sınıfı ve emekçilerin yanı sıra Kürt ulusunu da işbirliğine ve uzlaşmaya çekmek için Perinçek revizyonistinin öne sürdüğü çözüm önerileri bunlar. Ve karşıdevrimci Perinçek revizyonisti, devrimci dediği bu burjuva çözüm önerilerinin nasıl olup da 1923den sonra terkedildiğini sözüm ona anlayamıyor, bugün yeniden gönderme yaparak, "milli birliği" koruyucu çözüm paketi olarak öneriyor.

Her şeyden önce, M. Kemal, Türk burjuvazisinin temsilcisi olarak, işgale karşı Kürt halkı ve feodal güçlerini arkasına almak için, yanıltıcı öneriler olarak ileri sürüyor. Yine Osmanlı'dan kalan bölgeler içinde Türkiye ve Kuzey-Güney Kürdistan'ı elde tutabilmek için, ezilen ulusların (Kürtler ve Ermeniler) varlığını da kullanmaya çalışan emperyalistlere karşı, "Kürtler tercihini Türk burjuvazisinden yana yapıyor" görüşünü egemen kılmak için öne sürüyor.

Önerilerin özü de şu; Kürtler vardır, çoğunlukta oldukları illere ulusal yerel özerklik. Yani BASK türü çözümden de daha geri bir burjuva çözüm.

Bu burjuva çözüm bile kağıt üzerinde kalacaktı. Çünkü kemalist burjuvazi yukarıda belirttiğimiz iki nedenle sözde Kürt sorununda burjuva reformcu çözümler öneriyordu. Nitekim daha bu çözüm önerilerinin yapıldığı yılların içindeyken, 1921'de Koçgiri halkı "silahsızlandırılmak" için cezalandırıldı, direnip ayaklandığı için de katledildi.

Kemalistlerin, burjuva reformcu çözüm önerileri söyleyip de uygulamaması, kuzey üzerinde ilhakçı boyunduruğu sürdürmede çıkarı nedeniyle doğal. Doğal olmayan ve yanılgıya yol açan, revizyonistlerin, burjuvazinin ikiyüzlülüğünün karakteristik niteliği olduğunu bilip de, bu konudaki ikiyüzlüklerini anlamak istememeleridir.

Şimdi, kemalistlerin burjuva reformcu çözümün lafzını edip asla uygulamadıkları hatta ilk bir iki yıldan sonra lafzını dahi tasfiye ettikleri açıkken kemalistlere göndermeyi vurgulayarak yeniden önermenin gerçekte hiç bir devrimci yanı yoktur. Tek amaç MGK'yı ve kemalistlerin etkisindeki kitleyi ikna etmek faydacılığıdır.

Oysa, Kürt ulusal sorununda "reformcu çözüm"ün egemenliği değil, reformlar bile ancak ulusal devrim ve sınıfsal mücadelenin yükselişinin yan ürünü olarak elde edilebilirler. Bu konuda generalleri ikna etmek çizgisi onlarla şovenist işbirliği çizgisidir. Türk ulusundan işçi-emekçi kitleler ise, kemalistlere gönderme yapılmasından ve bu tavırdan şovenist etkiyi atma yönünde değil, şovenizmi en çok kışkırtan kemalistler olduklarına göre demek ki terk etmek gerekir fikrini çıkarırlar.

Sonuç olarak, Aydnlık revizyonistleri; faşist, İslamcı gerici, gerici sosyal demokrat burjuva klikleriyle benzer şekilde onların ikiz kardeşleri gibi, Kürt sorununun emperyalistler tarafından kışkırtıldığı demagojisini yayıyorlar:

"Cumhurbaşkanı Demirel, İşçi Partisi Genel Başkanı'na 1994 Aralık ayında, 'Batı Türkiye'yi böldü' dedikten sonra, 'Bak haritasını da yapmışlar' diyerek..." (Perinçek, Teori, s. 93, DCİSGB)

"Amerika'nın PKK'yi Türkiye'yi hizaya getirmek ve kendi politikalarına razı etmek için kullandığını görüyoruz." (Perinçek, 3. Kongre Açış Konuşması, Teori, sayı 59, s. 11)

"Fakat bugün Türkiye emekçisine öncelikle

anlatılacak olan, Kürt meselesine uzatılan emperyalist eldir." (Haşan Yalçın, Teori, s. 59, Kasım 94)

Aydınlık revizyonizmi, devrimci çözüm adına kemalistlerin ikiyüzlü burjuva çözümünü yeniden ısıtıp piyasaya sürüyor. Türk ve Kürt işçi ve emekçisinin gerçekten gönüllü devrimci birliğini gerçekleştirecek olan bağımsız devlet kurma özgürlüğü ve işçi emekçi sovyet cumhuriyetleri federatif birliğine cepheden karşı koyuyor. Şovenist sınıf işbirliği çizgisini bu anlamda daha kaba sergiliyor. Doğal olarak bu şovenizmi de, bir yanıyla Kuzey-Güney teorisinin bağımlı ülkeler devletleriyle sınıf işbirliği stratejisi, diğer yanıyla kemalist kuyrukçuluk geleneği üretiyor.

ÜÇ DÜNYA TEORİSİNİN YENİ BİÇİMİ

'70'li yıllar boyunca, Çinli revizyonistler tarafından piyasaya sürülen gerici üç dünya teorisi (ÜDT) ile yeni sömürge ülkeler aydınlarının üçüncü dünyacılık akımı, yaygın bir etki sağlamışlardı.

Gerici ÜDT, dünyayı sınıfsal ölçütlere göre değil, ülkelerin gelişmişlik, sermaye birikimi, siyasi-askeri güçlere göre kategorilere ayırıyordu. Birinci dünyaya iki süper emperyalist devleti, ABD ve SB'yi; ikinci dünyaya Avrupalı, Japon ve diğer emperyalistleri; üçüncü dünyaya ise tüm yeni sömürge ülkeler ile revizyonist antiemperyalist ve sosyalist ülkeleri yerleştiriyordu.

Sözde ABD ve Sovyet emperyalistlerine karşı, "üçüncü dünya"yı, devrimin temel gücü, "ikinci dünya"yı ise ittifak kurulacak dolaylı yedek güç olarak gösteriyordu. Dahası "baş tehlike sovyet emperyalistleri 'ne karşı, süper emperyalist devlet ABD dahil bütün gericilerle birlik öneriyordu, işçi sınıfı ve halklara.

Gerici ÜDT. "devletler bağımsızlık, uluslar kurtuluş, halklar devrim istiyor" görüşüyle, son ikisi birincisiyle antagonist çelişki içinde olan görüşü öğütüyordu. Daha doğru-

su, temel görüş olarak "devletler bağımsızlık istiyor" tezini savunuyor ve sözde emperyalizme karşı bütün "üçüncü dünya" halkları ve işçi sınıflarını. "devletleriyle birleşmeye", Avrupalı emperyalistlerle uzlaşmaya çağırıyor, "halklar devrim, uluslar kurtuluş istiyor" tezlerini de bu sınıf işbirlikçisi temel görüşü benimsetmenin kılıfı olarak kullanıyordu.

Çinli hain revizyonistler, Mao'nun 1972'de Nixon'la el sıkışmasından hemen sonra 1973'te kapitalizm yolcusu kötü ünlü revizyonist Deng'e formüle ettirdikleri ÜDT ile iki şey amaçladılar: İşçi sınıfı ve halkları, özellikle o dönemlerde devrim rüzgarının estiği bağımlı ülkelerde işçi sınıfı ve emekçi halkları "kendi" burjuvazi ve devletleriyle işbirliğine götürerek emperyalizm yararına devrim dalgasını söndürmek ve Çin'in sosyal emperyalist gelişmesinin ihtiyacı olan emperyalist ve gerici ittifakları oluşturmak!

Gerici ÜDT, pek çok devrimci, antifaşist parti ve örgütü, emperyalist sistemin ve gericiliğin işbirlikçileri haline dönüştürdü. Hatta, gerici sınıf işbirlikçisi üç dünyacı uluslararası akım yaratarak, işçi sınıfı ve halkların devrim ve sosyalizm mücadelesine sürekli darbeler indirme rolü oynadı. Yanı sıra aynı yıllarda pek çok devrimci hareketi bu gerici teorinin etkisi ve tartışmalarıyla uğraştırarak öncü devrimci misyonlarını oynamalarını engelledi.

Gerici ÜDT'nin Türkiye'deki şampiyonu Perinçek ve Aydınlar revizyonizmiydi. Gerici bölge ülkelerini örneğin İran Şahlığı'nı desteklemekten, içte Demirel, Erbakan ve 12 Eylül generallerini desteklemeye değin uzanan gerici bir çizgi izledi.

Gerici ÜDT'nin ve akımının en yakın yol arkadaşı, revizyonist Titoculuğun başını çektiği "Bağlantısızlar Hareketi" ve üç dünya savunucusu konumundaki sol aydınlar oldular.

Şimdi yine eski üç dünyacı akımlar (Türkiye'de Aydınlar revizyonizmi) ve yol arkadaşı

olarak bazı sol aydınlar, yeni üç dünya teoriciğini bu kez Kuzey-Güney teorisi olarak canlandırıyorlar. Kuzey-Güney teorisi, ÜDT'nin güncel koşullardaki yeni biçimidir!

Yazımızın hemen bütün bölümlerinde gönderme yaptığımız gibi bu iki gerici teorinin başlıca tezleri de birbirlerinin kopması. Kuzey-Güney teorisi, üç yerine iki dünya ayırımı koysa da, gerçekte emperyalist "Kuzey" dünyası içinde, ABD'yi birincil derecede hedef, diğerlerini de ABD öncülüğünde yani ikincil derecede hedef olarak konumlandırıyor.

ÜDT'den bu bakımdan tek farkı, ikincil derecede hedef ilan ettiği emperyalistlerle ittifakı Kuzey-Güney teorisinin öngörmesidir. Ki bu da gerici teoriyi, antiemperyalist gösterebilmenin kılıfından başka bir şey olmayan önemsiz bir farktır. "Kuzey içinde en önemli mücadele ABD'nin öncülüğünü diğer merkezler dayatma çabası ile ortaya çıkıyor. ABD'nin öngördüğü modelde, Kuzey Güney'i ezerken diğer emperyalistler ikinci derecede kalmayı kabul ederek onun öncülüğünü kabulleniyor." (Ö. Buse, Teori, sayı 63, s. 68)

Aydınlık revizyonistlerinin kendileri de, Kuzey-Güney teorisinin esasen üç dünya teorisi olduğunu böbürlenerek söylemekten de geri durmuyorlar:

"Mao tarafından geliştirilen üç dünya teorisinin güncelliği ayrıntılar düzeyinde azalmış olsa bile, temel çizgileri itibarıyla geçerliliğinden hiçbir şey kaybetmemiştir." (Ö. Buse, Teori, sayı 68, s. 62)

Üç dünya teorisi, şimdi Kuzey-Güney teorisinin yapmaya çalıştığı temel tez ve strateji bakımından "üç dünya"nın burjuvazileri, egemen sınıfları ve devletlerini, ABD ve AB'ye sözde karşı çıkarmak adına destekliyordu. İşçi sınıfı ve halklara "egemen sınıflarını" ve egemen sınıf devletlerini desteklemeyi ve işbirliğini öğütüyordu. Sınıf işbirlikçisi bir çizgiyi izlemelerini öneriyordu.

Üç dünyacı Aydınlık revizyonizmi, Demirel'in AP'si ve Erbakan'ın MSP'siyle "milli birlik" hükümeti ve cephesine değin uzanan bir cepheyi öngörüyor ve öneriyordu. Yalnızca MHP'nin dışlandığı ama diğer bütün burjuva partiler ile devlet kurumlarıyla (örneğin temel kurum orduyla) işbirliği yapıldığı bir çizgi öneriyor ve uyguluyordu. Nitekim "4. Ordu Rusya sınırına" diyerek, sosyal emperyalist SB'ye karşı ABD'ci-NATO'cu ordunun kucağına oturuyordu.

Aydınlık'ın revizyonist şefleri, sınıf işbirliğini doğru göstermek için basit demagojilere de başvuruyorlar: Devrimci hareket emperyalist devletler ile ezilen "Güney"in devletlerini eşit derecede düşman görüyormuş, "devlet düşmanlığı fetişizmi" yanlışını yapıyormuş!

Elbette dünya devrimi karşısında büyük emperyalist devletlerle bağımlı ülkelerdeki "küçük" işbirlikçi devletler aynı derecede tehlikeli değildirler. Birinciler asıl büyük düşman ve tehlikedirler. Ama bu durum, emperyalist devletleri hedef alırken, küçük devletleri müttefik almayı gerektirmez. Bu, işçi sınıfı ve emekçi halka, bağımsız devrimci yolu değil, "kendi" ülke burjuvazileri ve devletleriyle sınıf işbirliği yolunu izlemelerini öğütlemek olur. Milliyetçi sınıf işbirliği çizgisi olur. Yanı sıra bu, emperyalist sistemi kavramamak, emperyalist ve işbirlikçi gerici devletleri birbirinden tecrit edilmiş olgular olarak ele almak demektir.

Oysa işbirlikçi gerici devletler, emperyalist sistemin içinde, onun politik kuvvetleri zincirinin halkalarıdır. Emperyalist burjuvaziler ve devletleri, bağımlı ülkelerdeki egemenliklerini (ekonomik, mali, politik ve askeri) ülkelerdeki işbirlikçi devletlere dayanarak sürdürebiliyorlar. Dolayısıyla dünya devrimi, eğer bu ülkelerdeki devletleri ve işbirlikçi egemen sınıfları da temel hedef olarak alırsa başarılı olabilir, emperyalist zincirin halkalarını koparabilir. "Eşit derecede düşman alınmaz" bahanesi

altında, işbirlikçi egemen sınıf devletleriyle, emperyalizmin bu dayanaklarıyla sınıf işbirliğini benimsetmeye çalışmak, yalnızca gerici olmakla kalmaz, emperyalizmle uzlaşmak demektir.

Konuya ilişkin emperyalist Körfez savaşından verdikleri örnek de Aydınlık revizyonistlerini kurtarmaya yetmez. Çünkü ABD emperyalistlerinin işgaline ve saldırısına karşı çıkmak, ne Saddam'ı ve Irak gerici devletini desteklemeyi gerektirir. Ne de gerici Saddam ve Irak egemen sınıfları desteklenmiyor diye, bu, onların ABD'yle eşit derecede düşman görüldüğü anlamına gelir.

Esasen "eşit derecede düşman görmemek" gerektiği demagojisi emperyalist "Kuzey" devletlerine "karşı", ezilen "Güney"hn "küçük", "zavallı" devletlerini desteklemek gerektiği milliyetçi işbirliği stratejisini benimsetmenin aracından başka bir şey değildir.

"Devlet düşmanlığı fetişizmi" saldırısı -ki devrimci hareket açısından onur vericidir- da aynı çabanın ifadesidir. Komünistler, birincisi amaç olarak devlete tümünden karşı olsalar da, demokratik ve sosyalist devrimlerin zaferi, sosyalizm inşası dönemi boyunca, işçi ve emekçilerin demokratik diktatörlüğü ile proletarya diktatörlüğünün aracı olan devletleri savunur ve kurarlar. Ama tüm bunlar, emperyalist sistemin temel direkleri olan devletlere de, bağımlı ülkelerde temel dayanakları olan işbirlikçi gerici devletlere de, en amansız düşmanlığı, uzlaşmaz bir mücadeleyi zorunlu kılar. Yani, işbirlikçi "devletlere düşmanlık fetişizmini zorunlu kılar. Ayrıca, her devrimin temel sorunu iktidar sorunudur. Emperyalizmin bağımlı ülkelerdeki devrimlerde faşist, gerici işbirlikçi iktidarlar (devletler) üzerinde devrimin kesin zaferini kazanmayı hedeflemeyen hiçbir devrim, devrimci sonuca varmış olamaz. Faşist gerici devletleri parçalamayan ve işçi-emekçi devleti kurmayı gerçekleştirmeyen hiçbir devrim kesin

zafer kazanmış olmaz. Bu ise emperyalist devletlere de, işbirlikçi devletlere de amansız ve uzlaşmaz bir düşmanlığı, "devlet düşmanlığı fetişizmini" zorunlu kılar, devrimci olan yalnızca budur!

SONUÇ YERİNE

Sonuç olarak, karşıdevrimci Aydınlık revizyonizmi, '90'lı yıllarda eski kötü ünlü gerici üç dünya teorisinin yerine özsel olarak aynı olan gerici Kuzey-Güney teorisini benimsemiş, devam ettiriyor.

Basın alanında propaganda yoluyla Kürt ulusal hareketine verdiği desteği, Aydınlık revizyonizmi yine bu yıllarda "91'dcn itibaren sona erdirdi. Kürt ulusal özgürlüğüne koyu bir düşmanlık ve bağınaz bir Misak-ı Millîcilik, sömürgeci devlet savunuculuğu yaptı, devam ediyor.

'95 sonlarından itibaren ise, kemalistlerle (sosyal demokrat, militarist, reformcu sol kemalistlerle vb.) sözde sosyalistlerin temel ittifakına dayanan, Devrimci Cumhuriyet İçin Sol Güçbirliği İktidarı stratejisini oluşturdu. Ki bu, işçi sınıfı ve halklara MGK önderliğinde ve sosyal demokratlarla İP'in hükümet olduğu bir rejimi içeren gerici bir stratejidir. Ordu devrimci niteliğe ve stratejiye kavuşmuştur, kemalist cumhuriyetin kazanmalarını İslami gericiliğe ve sözde ABD'ye karşı korumak gerekir vb. tezlerle de temellendirilen bu gerici strateji, esasen generallerin, MGK'nın işbirlikçi burjuva devleti ve faşist rejimi restore çabasına "soldan" kitle dayanakları yaratmanın kaldırıcı işlevini oynamaya çalışıyor.

Aydınlık revizyonizmi, bütün bu gerici, karşıdevrimci zırvalarını, elbette "devrimcilik", "sosyalistlik", "antiemperyalizm" kılıflarıyla gizlemekten de geri durmuyor. Tabi ki başlıca bu üç biçimde geliştirdiği gerici görüşler birbiriyle bağlantılıdır. Aydınlık revizyonizmini bağınaz ordu ve devlet savunuculuğuna, milliyetçi bir sınıf işbirlikçiliğine batırıyorlar. Ama Kuzey-Güney teorisi, Kürt ulusunun özgürlük istemine düş-

manlık ve MGK'yla işbirliği stratejisi nedeniyle benimsediği ve gerici yönde kendisini daha da geliştiren adımlar oldular. Aydınlik revizyonizmi böylece, her zaman bir sınıf işbirliği "teorisi", "stratejisi" bulmakta ve üretmekte zorlanmadı. 1960'lı yılların sonu ve '70'li yılların başında "milli güçbirliği", "sol" cunta kuyrukçuluğu üretti. '70'li yıllarda gerici üç dünya teorisini buldu. Demirel, Erbakan, Evren kuyrukçuluğuna değin battı. 12 Eylül askeri faşist diktatörlüğünü sosyal demokratların "solunda" destekleyen TKP ile birlikte yalnızca Aydınlik revizyonizmi oldu. '90'larda yenilenmiş ÜDT olan Kuzey-Güney gerici teorisini, gerici-faşist orduyu destekleme stratejisini, Kürt ulusuna düşmanlığı buldu ve üretti.

İşte gerici Kuzey-Güney teorisi, Aydınlik revizyonizminin birbirini tamamlayan burjuva milliyetçi sınıf işbirlikçisi çizgisinin

temellerinden biri, kemalistlerin hemen her türevine (generallerden İlhan Selçuk'lara), devletle uzlaşan-işbirliği yapan burjuva Alevi çevrelerine, sendika bürokratlarına, şovenizmin etkisindeki eğitimli kent küçük burjuva kesimlere vb. teorik ve politik silahlar hazırlıyor. Generaller en önde olmak üzere, bu faşist, gerici burjuva klikleri ve devletine, kitleleri bağlamanın ideolojik-politik silahlarını hazırlıyor.

Komünist ve devrimci konumdan işçi sınıfı ve halk hareketine önderlik etmeye çalışırken, söz konusu bu gerici ideolojik silahlara karşı, devrimci bir işlev görmesi için Kuzey-Güney teorisini eleştirdik. Aydınlik revizyonizmi, ipliği pazara çıksa da, söyledikleri etkisiz kalmayacağına göre, devrimci eleştiriciliğin uzlaşmaz hücumu altında tutulmaya devam edilmelidir.

TOPLUMSAL VE SİYASİ BİR GÜÇ OLARAK İŞSİZLER

1- KAPİTALİST BİRİKİMİN GENEL YASASI VE İŞÇİ SINIFININ DURUMU

Kapitalist Birikimin Genel Yasasının Anlamı

Kari Marks, Kapital'in birinci cildinde kapitalist birikimin genel veya da mutlak yasasını şöyle formüle eder.

"Toplumsal zenginlik, işleyen sermaye, bu sermayenin hacmi ve enerjisi ve dolayısıyla proletaryanın mutlak kitlesi ve işinin üretkenliği ne kadar büyük olursa, yedek sanayi ordusu da o kadar büyük olur. Sermayenin gelişme gücü gibi mevcut işgücü de aynı nedenler vasıtasıyla gelişir. Bundan dolayı sanayi yedek ordusunun görece büyüklüğü, zenginliğin gücüne göre (onunla birlikte -PD) artar. Anıcı bu yedek ordunun faal orduya oranı ne kadar büyüksse, sefaleti, çalışma sırasında katlandığı ıstırapla ters orantılı olan toplam artı-nüfusun kitlesi de o kadar büyük olur. Nihayet, işçi sınıfının düşkünler tabakası ile yedek sanayi ordusu ne kadar yoğun olursa, resmi yoksulluk da o kadar yaygın olur. Bu, kapitalist birikimin mutlak, genel yasa-

sıdır." (Aç. Marks, Marks-Engels Toplu Eserler, C. 23, Kapital C. I, s. 673-674, Alm.)

Burada Marks, kapitalist birikimin antagonist karakterini çok açık bir şekilde gösteriyor. Anlaşılması gereken temel sorun şudur: kapitalist birikimin mutlak, genel yasası, bir dizi önemli sosyo-ekonomik bağlamları içermektedir. Bunlardan birisi, sermaye ve ücretli işin birbirlerini karşılıklı koşullandırmalarıdır. Sermayenin artması veya sermaye birikimi, işçi sınıfının büyümesine-sayısal olarak artmasına neden olur. Sermayenin birikim sürecinde bir taraftan sermaye -giderek artarak- giderek daha az sayıda kapitalistin elinde toplanırken, diğer taraftan da nüfusun giderek artan bir kısmı, çoğunluğu işçiye dönüşür. Demek oluyor ki, sermaye birikimi ve nüfusun sınıfsal kutuplaşması/ayrışımı bir madalyonun iki yüzüdür, diyalektik bağ içindedir.

İkincisi; kapitalist birikimin mutlak, genel yasasına göre, artı-nüfus, sermayenin birikiminin ve sermayenin organik bileşiminin artışı ölçüsünde doğar. Buna görece nüfus fazlalığı denir. Öyleyse; görece nüfus fazlalığı, yani işsizlik, sermayenin birikim süre-

cinde doğar ve gelişir. (Esas konumuz bu ve aşağıda ele alacağız.)

Üçüncüsü; kapitalist birikimin mutlak, genel yasası, bir taraftan kapitalist sınıfın elinde zenginlik ve siyasi iktidarın toplanması, diğer taraftan da işçi sınıfının artan sömürsü ve baskı altına alınışı anlamına gelir. Birikim sürecinde ücretli işin sermayeye bağımlılığı artar, kapitalizmde her şey, bütün araçlar, ekonomik, mali, siyasi, idari vb. birikimin araçlarıdır, üretimin gelişmesinin araçlarıdır. Bu araçlar, aynı zamanda işçi sınıfı üzerinde hakimiyet kurmanın, onu iliklerine kadar sömürmenin araçlarıdır veya buna dönüştürürler. Öyleyse; sermayenin birikim süreci, aynı zamanda, bir kutupta zenginliğin birikimi, diğer kutupta da sömürü ve baskının birikimi demektir.

Dördüncüsü; bu yasa, kapitalist birikimin tarihsel eğilimini de ifade eder. Burada söz konusu olan, kapitalist birikimin eninde sonunda, kapitalizmi yıkacak nesnel koşulları yaratmasıdır. Kapitalist birikim, son kertede, kapitalizmin, tarihsel oluşunun bir üst üretim biçimi olan sosyalizm tarafından yıkılacağı; toplumun kaçınılmaz olarak sosyalizme doğru geliştiğinin ifadesidir.

Sermaye Birikimi-İşçi Sınıfının Büyümesi

Sermaye birikimi, artıdeğerin sermayeye dönüştürülmesi demektir. Burada artıdeğerin bir kısmı değişmeyen sermayeye dönüştürülürken (üretim araçları, hammadde vs. satın alınması), bir kısmı da değişen sermayeye dönüştürülür (yani işgücüne ödenen sermaye). Buna göre; sermaye birikimi veya artıdeğerin sermayeye dönüştürülmesi işgücü ve üretim araçlarında talep artışı demektir. İşgücüne olan talebin artması, işçi sınıfının sayısal olarak artması/büyümesi anlamına gelir. Öyleyse, işçi sınıfının sayısal artışı, sermaye birikiminin gerçekleşebilmesinin koşuludur. Bu konuda Marks şöyle der:

"Sermayenin büyümesi, onun değişken, işgücüne dönüşmüş bileşeninin büyümesini içerir... Aynen basit yeniden üretimin, sermaye ilişkisinin kendisini, yani bir taraftan kapitalistlerin, diğer taraftan da ücretli işçilerin ilişkilerini sürekli olarak yeniden üretmesi gibi, gittikçe büyüyen bir ölçekte yeniden üretim, yani birikim de, büyüyen bir ölçekte sermaye ilişkisini, bir kutupta daha çok kapitalistleri ya da daha büyük kapitalistleri, diğer kutupta da daha çok ücretli işçileri yeniden üretir... Öyleyse, sermaye birikimi, proletaryanın çoğalması demektir." (K. Marks, agk, s. 641-642)

İşçi sınıfının büyümesi iki faktöre bağlıdır veya bu büyümenin iki ana kaynağı vardır; birincisi, orta tabakaların yıkıma uğraması ve proleterleşmesi, ikincisi de doğal nüfus artışı (bu doğal nüfus artışı, işçi sınıfının kendim üretmesini de kapsar).

Sermayenin birikim sürecinde sermaye ilişkisi genişler, yaygınlaşır ve buna bağlı veya buna paralel olarak da kapitalist toplumun iki temel sınıfı kapitalistler ve proletarya bazında kutuplaşması gelişir/derinleşir. Kapitalizmde işçi sınıfı, diğerlerine nazaran oldukça hızlı çoğalır ve onun toplam nüfustaki payı sürekli artar.

Sermayenin birikim süreci, aynı zamanda üretimin ve sermayenin artan konsantrasyonu ve santralizasyonu demektir. Konumuz dışı olduğu için bu noktaya girmiyoruz.

2- SERMAYE BİRİKİMİ-SERMAYENİN ORGANİK BİLEŞİMİNİN GELİŞMESİ VE İŞSİZLİK

Sanayi Yedek Ordusunun Oluşma Nedeni

Sermaye birikimi aynı zamanda, sermayede nicel değişimlerin olduğunu gösteren bir süreçtir. Bu değişimler, kapitalist üretim boyunca ve sermayenin yapısındaki değişimle bağlam içinde; bu yapısal değişim temelinde gerçekleşirler.

Sermayenin Bileşimi Ve Gelişmesi

Sermayenin teknik ve değersel bileşimi arasında fark vardır. Üretim sürecine dahil edilen veya da üretime yatırılan her bir sermaye maddesel (üretim araçları) ve işgücü olarak iki kısımdan oluşur. Bu, sermayenin iki bileşenidir. Bu bileşenlerden hangisinin toplam içinde daha fazla veya daha az paya sahip olduğu/olacağı koşula bağlıdır. Yani üretim sürecine dahil olan üretim araçlarının ve kullanılan işgücünün (canlı iş) kapsamı (üretim araçları) ve miktarı (işgücü), toplumsal üretici güç olan işin gelişmesi tarafından belirlenen orantıya bağlıdır. Dolayısıyla sermayenin bu bileşenleri arasındaki ilişki, değişmez değil, değişir karakterlidir.

Sermayenin Teknik Bileşeni: Üretim sürecinde kullanılan üretim araçlarının işgücüne olan nicel ilişkisine sermayenin teknik bileşimi diyoruz. Daha fazla, en fazla kar ve rekabet, kapitalistleri, sürekli yeni makineler, teçhizatlar bir bütün olarak yeni teknoloji kullanmaya zorlar ve bu da sermayenin teknik bileşimini değiştirir. O halde, kapitalizmde sermayenin teknik bileşimi kapitalist ekonomi yasalarının, artıdeğer, rekabet gibi nesnel yasaların işlerliğinin kaçınılmaz doğrudan sonucudur.

Kapitalist üretim biçiminde sermayenin teknik bileşimi, kendine özgü tarihsel görünüm formunu sermayenin değersel bileşiminde gösterir. Bütün üretim unsurları sermaye olarak hareket ederler; belirttiğimiz gibi, üretim araçları değişmeyen sermaye ve işgücü de değişen sermaye olarak. Bu durumda üretim sürecinde olan bütün üretim unsurlarının teknik bileşimi, sermayenin değişmeyen ve değişen bileşenleri olarak görünürler. Marks, değişmeyen sermayenin değişen sermayeye olan ilişkisini/oranını, sermayenin değersel bileşimi olarak tanımlar.

Sermayenin teknik ve değersel bileşimi bir birinden kopuk değildir. Bunlar arasında belli ilişkiler vardır; yeni makineler, yeni

teçhizatlar, yeni/başka hammaddeler, enerji kaynakları vs. her bir işgücü başına düşen üretim araçlarının artması anlamına gelir. Böylelikle sermayenin teknik bileşeni değişir, bu durumda artar. Bu değişim kaçınılmaz olarak, sermayenin değersel bileşimine de yansır; yani değişmeyen sermaye ('Almancasının baş harfiyle ifade edersek C) değişen sermayeye (Almancasının baş harfiyle ifade edersek V) nazaran daha hızlı büyür. Ama sermayenin teknik ve değersel bileşimi aynı oranda/ölçüde gelişmez. Bir örnek, işin verimliliğinin artmasıyla üretim araçları üreten sektörlerde (makina, motorlu araçlar vs.) üretim araçlarının değeri düşer. Bu durumda, değişmeyen sermayenin hacmi, ihtiva ettiği üretim araçları kütesinden daha yavaş büyür. Bundan dolayıdır ki, sermayenin değersel bileşimi, teknik bileşiminden daha yavaş büyür.

Marks: "Bunun nedeni şudur; işin üretkenliğindeki artışla, sadece onun tarafından tüketilen üretim araçlarının kapsamı, değil, kapsamıyla karşılaştırıldığında değeri de düşer. Yani bunların değerleri mutlak olarak artar, ama kapsamı ile orantılı olarak değil. Bundan dolayı, değişmeyen ve değişen sermaye arasındaki farktan doğan artış, değişmeyen sermayeye dönüştürülen üretim araçtan kitlesi ile de değişen sermayeye dönüştürülen işgücü kitlesi arasındaki farktan çok daha azdır Burada birinci fark, ikincisi ile birlikte artar, ama artış derecesi küçüktür." (Agk, s. 651-652)

Marks, sermayenin organik bileşimini de şöyle tanımlar:

"Ben, bunların ilkinde sermayenin değersel bileşimi, ikincisine de teknik bileşimi diyorum. Bunlar arasında karşılıklı sıkı bağ vardır. Bunu anlamak için sermayenin değersel bileşimine, bunun, sermayenin teknik bileşimi tarafından belirlenmesi ve bu bileşimdeki değişimleri yansıtması açısından, sermayenin organik bileşimi diyorum." (Agk, s. 640)

Sermayenin bileşenleri arasındaki oransal ilişkinin değişken olduğunu belirtmiştik. Bu değişkenlik, sermayenin organik bileşiminde de söz konusudur. Sermayenin organik bileşiminin yüksek olması, sermayenin bileşenleri karşılaştırıldığında değişmeyen sermayenin değişene nazaran payının daha yüksek olması anlamına gelir. Sermayenin organik bileşiminin düşük olması durumunda bunun tersi söz konusudur. Yani sermayenin bileşenlerinden değişen sermayenin payı, değişmeyen payından daha yüksektir. Buna göre; sermayenin organik bileşiminin veya da işin verimliliğinin artması, her bir işçi tarafından harekete geçirilen üretim araçları hacminin artması anlamına gelir. Şöyle de diyebiliriz: Aynı kalan veya giderek azalan işgücü kütlesi, giderek artan üretim araçları kitlesini harekete geçirebilir ve giderek artan kullanım araçları üretebilir. Bunun nedeni açıktır; şayet aynı kalan veya giderek azalan işgücü kütlesi, giderek artan miktarlarda hammaddeleri, üretim araçlarını harekete geçiriyor ve giderek artan miktarda üretim yapıyorsa, orada, bu üretim sürecinde modern teknoloji kullanıyor demektir.

Sermayenin tam anlamıyla değerlendirilmesi kaygısı ve rekabet, kapitalistleri sürekli modern teknoloji kullanmaya zorlar. Bu da sermayenin organik bileşimini yükseltir ve kapitalistler, mümkün olduğunca az sayıda işgücüyle, az miktarda sermaye ile oldukça büyük kapsamlı değişmeyen sermayeyi harekete geçirmeyi amaçlar. Kapitalist, var olmak için bunu yapmak zorundadır. Burada değişen sermayenin değişmeyen sermayeye oranla görece azaldığını görüyoruz. Konunun yanlış anlaşılması için ilave edelim. Değişken sermayenin görece azalması, onun mutlak büyüklüğünün kitlesinin artışıyla bağlam içindedir. Sermayenin birikim sürecinde değişken sermaye de mutlak olarak artar. Yani daha çok sayıda işgücü sömürülür. Değişken sermaye mutlak olarak artar, ama görece olarak azalabilir. Marks'ın dediği

gibi; "Birikimin ilerlemesi değişken sermayenin görece büyüklüğünü azaltıyorsa, bu onun mutlak büyüklüğünün artışıyla asla dışlamaz. Diyelim ki, bir sermaye değişimi başlangıçta yüzde 50 değişmeyen, yüzde 50 değişen sermaye olarak ayrılmış olsun ve sonra bu bileşim yüzde 80 değişmeyen, yüzde 20 değişen şekline dönüşmüş olsun. Eğer bu arada başlangıç sermayesi diyelim ki 6000 sterlin 18000 sterline yükselmiş ise, bunun değişen kısmı da beşte bir artmıştır. Eskiden 300 sterlin iken şimdi 3600 sterlin olmuştur. Ama eskiden sermayede yüzde 20 oranında bir artış işe olan talebi yüzde 20 artırmaya yeterken, şimdi bu artış, başlangıç sermayesinde üç kat bir artış gerektirir." (Agk, s. 652)

Açıklama bazında devam edelim: Değişken sermayenin görece azalması, işgücünün sömürülme derecesinin azaldığı anlamına gelmez. Tam tersi söz konusudur. Marks şöyle diyordu:

"Tam tersine, metaların içerdikleri ek canlı işin toplam miktarı azaldığı halde, karşılığı ödenen kısma oranla ödenmeyen kısmı ödenen kısımdaki mutlak ya da nispi azalma nedeniyle büyür, çünkü, bir metadaki ek canlı işin toplam miktarını azaltan aynı üretim tarzı, mutlak ve görece artı değerde bir yükselmeyi de beraberinde getirir." (Kapital C. 3, s. 249-250)

Sermaye Birikimi Ve Görece Nüfus Fazlalığının Gelişmesi Dün Ve Bugün Görece Nüfus Fazlalığı

Buraya kadar anlatılandan anlaşılıyor ki, işgücüne olan talep her şeyden önce, sermaye birikiminin organik bileşiminin gelişmesine bağlıdır. Sermayenin organik bileşiminin gelişmesi de işin verimliliğinin gelişmesiyle bağlam içindedir.

İş verimliliğinin gelişmesi, değişmeyen süre içinde -diyelim ki 8 saatte- canlı işin daha çok üretim aracını harekete geçirerek, daha çok ürün üretmesi anlamına gelir. Bu genel anlamda ilerici bir görünümüdür / gelişmedir. Ama kapitalizmde; kapitalist üretim

koşullarında işin verimliliği, sermayenin organik bileşiminin yükselmesi biçiminde gerçekleştiği için; yani değişken sermayenin görece azalmasına neden olduğu için, işgücünün üretim dışı kalmasına; işsizliğe neden olur. (Sosyalizmde durum tamamen farklıdır. Sosyalizmde, insanın insan tarafından sömürülmesinin maddi koşulları ortadan kalkmıştır. Modern teknoloji ve buna bağlı olarak işin verimliliği, çalışma süresinin kısaltılmasını beraberinde getirir ve sosyalizmde çalışanlar, böylece başka işler için -örneğin, okumak, sportif faaliyetler, sanatsal faaliyetler vs.- zaman bulurlar. Sosyalizmde modern teknoloji ve buna bağlı olarak, işin verimliliği lam anlamıyla toplumun üretimin sürekli devrimcileştirilmesi için kullanılır.)

Demek oluyor ki; hacmi aynı olan sermaye, organik bileşimi yükseldikçe, daha az sayıda işgücü kullanır. Bir örnek; diyelim ki 100 işçi 8 saatte 1000 TL tutarında bir kullanım değeri üretiyor. Burada işçi başına 10 TL tutarında bir miktar düşüyor. Diyelim ki, sermayenin organik bileşimi yükseldi, yani kapitalist yeni makineler, modern teknoloji kullanmaya başladı. Bu durumda üretilen kullanım değeri artar. Diyelim ki 1000'den 1200 çıksın. Bu durumda her bir işçi 12 TL tutarında bir kullanım değeri üretmiş olur. Bu durumda kapitalistin 100 değil 83 işçiye ihtiyacı vardır. Yani 17 işçi fazlalık olmuştur.

Burada işsizliğin kapitalizme özgü olduğunu görüyoruz. Kapitalist üretim biçimi koşullarında işsizliği ortadan kaldırmak olanaksızdır. Olasılıkları sıralayalım:

-Çalışma süresinin kısaltılması durumunda; bu durumda belli sayıda işsiz iş bulabilir, ama meselenin özünde bir şey değişmez, yani işgücüne olan talep azlığı devam eder.

-Üretimin düşmesi durumunda; bu durumda daha çok sayıda işçi işsiz kalır.

-Bütün olasılıklardan bağımsız olarak işçi sınıfı, doğal çoğalma ve küçük üreticilerin

iflası yoluyla çoğaldığı için, işsizlik de hızlı artar.

-İşgücünün üretimden dışlanması, sermaye birikimiyle engellenebilir diye düşünülebilir. Diyelim ki öyle ama genişletilmiş üretim, şayet kapitalist varlığını sürdürmek istiyorsa, yerinde saymaz; üretimin hacmi artar, yeni yatırımlar söz konusu olur. Yeni yatırım, aynı zamanda modern teknoloji demektir. Modern teknoloji, işin verimliliğini, bu da sermayenin birikimini artırır. Bu durumda, sermayenin bileşimi yükseldiği için, az sayıda işgücü ile daha fazla üretim olanaklı olacaktır. Yani işçilerin bir kısmı yine işsiz kalacaklar.

-Diyelim ki, sermaye birikimi ve işin verimliliği aynı tempoda gelişsin. Bu durumda gerekli işgücü sayısında bir durgunluk olur. Ama işsizlik artar. Bu sefer de işçi sınıfının doğal artışı, işsizliğe neden olur.

Kapitalizm koşullarında sadece bir durumda işsizlik geriler. Şayet sermaye birikiminin büyümesi, işin verimliliğini aşarsa, bu durumda işgücüne olan talep artar ve bu talep, bir bütün olarak işçi sınıfının büyümesinden yüksekse -diyelim ki, bir bütün olarak işçi sınıfı bir yılda bir milyon artırsa ve o yılda işgücüne olan talep bir milyon yüz bin ise- bu durumda işsizlik gerekten geriler. Kapitalizmin genel krizi koşullarında böyle bir durum nadirdir, istisnai, olağanüstü bir durumun sonucudur. (II. Dünya Savaşı'nın getirdiği yıkım ve korkunç talep böyle bir duruma yol açmıştı.) Tabii burada kapitalizmde / emperyalizmde, emperyalist savaşların istisna, olağanüstü olduğunu söylemiyoruz. Burada belirtmek istediğimiz, savaşın sonuçlarının işsizliğin gerilemesinde istisnai bir duruma yol açtığıdır.

"Toplam sermayenin büyümesi ile birlikte onun değişken bileşeni veya onda cisimleşen işgücü de büyür, ama sürekli küçülen bir oranda olur. Birikimin belli bir teknik temel üzerinde, üretimin basit bir şekilde genişletme görevini yerine getirdiği durak-

lama dönemleri kısılır." (K. Marks, Kapital C. 1, s. 658)

Demek oluyor ki, kapitalist üretim bir taraftan sürekli daha çok sayıda işçiye ihtiyaç duyuyor ve diğer taraftan da ek ihtiyaç duyulan sermayeye (değişmeyen sermayeye) oranla giderek azalıyor. Bunun, işçi sınıfı açısından sonucunun ne olduğunu Marks şöyle açıklar:

"Topluma sermayenin artış hızıyla birlikte giden ve bu artıştan daha hızlı hareket eden, değişen kısımdaki bu hızlı görece küçülme, öteki kutupta ters bir şekil alır, işçi nüfusunda mutlak bir artış olduğu görüntüsü verir ve bu artış, daima, değişen sermayeden ya da iş sağlayan araçların kitlesindeki yükselmeden daha hızlı hareket ediyor gibidir. Ama aslında bu görece aşın işçi nüfusu, yani sermayenin kendisini genişletmesi için gerekli olandan çok daha fazla bir işçi nüfusu, bu yüzden de bir artı-nüfusu kendi enerjisi ve kapsamı ile doğru orantılı olarak durmadan üreten şey, kapitalist üretimin bizzat kendisidir." (Agk, s. 658)

Marks'ın burada anlattığı süreç, sanayi yedek ordusunun; artı, fazlalık işçi nüfusunun oluşma sürecidir.

Sanayi yedek ordusu, sermaye birikiminin bir sonucudur. Ama sanayi ordusunun bizzat kendisi, sermaye birikimini teşvik eder, hatta kısmen de olsa olanaklı kılar. Bunun nasıl olduğunu Marks şöyle açıklar:

"İşçi artı nüfus, birikimin ya da kapitalist temele dayanan zenginliğin gelişmesinin zorunlu bir ürünü olduğu gibi, tersine olarak da, bu artı-nüfus, kapitalist birikimin kaldırıcı ve hatta bu üretim biçiminin varlık koşulu halini de alır. Bu artı nüfus, her an el altında bulunan yedek bir sanayi ordusunu oluşturur ve bu ordu, tıpkı bütün masrafları sermaye tarafından karşılanarak beslenen bir ordu gibi, tümüyle sermayeye aittir. Fiili nüfus artışının sınırlarından bağımsız olarak bu artı-nüfus, sermayenin kendisini genişletme konusunda değişen gereksin-

melerini karşılamak üzere, daima sömürülmeye hazır, bir insan malzemesi kitlesi yaratır." (Agk, s. 661)

Demek oluyor ki, sanayi yedek ordusu, teknolojik gelişme uygunsa, kapitaliste üretimini aniden ve hızlı bir şekilde genişletme olanağını veriyor. Bu ordu, kapitalist plansız ve çok üretme fırsatı veriyor. Çünkü kapitalistin işgücü bulma diye bir sorunu yok.

Peki, bu sanayi yedek ordusunun veya görece artı nüfusun bileşenleri nelerdir? Bunu da Marks ile tanımlayalım:

"Görece artı nüfus, olası her türlü biçimlerde vardır. Her işçi, ancak burada, varı ya da tam işsiz olduğu zaman yer alır. Sanayi çevriminin değişen evrelerinin zorladığı bunalım sırasında, had, durgun zamanlarda yeniden kronik bir durum alan büyük devresel biçimler dikkate alınmazsa daima üç biçimi vardır; akıcı, saklı ve durgun." (Agk, s. 670)

Bizi burada ilgilendiren sanayi yedek ordusunun, görece artı nüfusun akıcı biçimidir. Bu biçimde işsizliği Marks şöyle tanımlar:

"Büyük sanayi merkezlerinde -fabrikalarda, manüfaktürlerde, demir döküm yerlerinde, madenlerde vb.- işçiler üretimin boyutlarına göre daima azalan oranda olmakla birlikte, bütünüyle alındığında çalışanların sayısı artacak şekilde büyük kitleler halinde bazen işten uzaklaştırılırlar, bazen de işe alınırlar. Burada artı nüfus akıcı biçimdedir." (Agk, s. 670)

Bu gruptan işsizlerin sayısı giderek artmaktadır.

3- Kapitalizmin Genel Krizi ve Kronik Kitlese İşsizlik

Burada ele alınması ve açıklık getirilmesi gereken konu, istihdam ile işsizliktir. Bu konuya açıklık getirmek için işe sanayi yedek ordusunun oluşumundan başlamak gerekiyordu. Biz de öyle yaptık. Marksın Kapital'de kanıtlandığı gibi:

a-İşsizliğin nedeni kapitalizmden kaynaklanır.

b-Sermaye birikimi görece artı nüfusa: yedek sanayi ordusuna, işsizliğe neden olmaktadır.

c-Kapitalistler, üretimin konjonktürel gelişmesi gerekli kılıyorsa çok sayıda işçiyi üretim sürecine dahil ettikleri gibi, yine çok sayıda işçiyi sokağa atabiliyorlardı.

d-Kapitalizmin serbest rekabetçi döneminde, hatta emperyalist çağın ilk yıllarında işsizlik, ekonomik kriz dönemleri hariç hiç bir zaman kalıcı ve yüksek oranlarda olmamıştı. Tersine, çoğu kez, işgücüne olan talep süreklilik arz etmişti.

İstihdam-işsizlik arasındaki ilişkinin niteliği kapitalizmin en son aşaması olan tekelci döneme, emperyalist aşamasına girmesiyle birlikte, bu süreçte, değişmeye başlamıştır. Ama değişmenin kendisi, kapitalizmin genel krizi sürecinde görülmüştür.

Tekeller, yüksek fiyat anlayışından dolayı üretimin gelişmesini sınırlandırıyorlar. Tekelcilik, aynı zamanda üretici güçlerin, işin verimliliğinin özgür gelişmesi önünde de engeldir. Ama buna rağmen tekelcilik, tekelci kapitalizm veya emperyalizm döneminde verimlilik, üretimden hızlı gelişir. Bütün gericiliğine, engelleyici özelliğine rağmen emperyalist çağda teknolojinin devasa adımlarla gelişmediğini, yeni buluşların, makinaların vs. üretimde kullanılmadıklarını, emperyalizm koşullarında bilim ve teknikte sürekli bir devrimin yaşanmadığını söyleyebilir miyiz? Söyleyemeyiz. Dolayısıyla daha fazla üretmek için, giderek daha az sayıda işçi çalıştırmak kapitalizmin genel krizi sürecinde eğilim olmaktan çıkarak bir yasa olmuştur. Bu, geriye dönüşümü olmayan bir sürecin ifadesidir. Hiçbir kapitalist, hiçbir tekel, modern teknoloji bazında daha az sayıda işçiyi harekete geçirerek daha ucuz ve daha çok üretim yapıyorsa, bundan, geri bir adım atarak vazgeçemez. Rekabet buna müsaade etmez. Bunu ya-

pan tekel yok olur. İstihdam açısından bu, geriye dönüşümü olmayan sürecin anlamı şudur; işsizliğin süreklileşmesi, kronik kitle-sel işsizlik. Marks ve Engels döneminde böyle bir olgu yoktu. Hatta emperyalizmin ilk döneminde de. Örneğin Lenin'in "Emperyalizm" yapıtını yazdığı dönemde de (1916) böyle bir olgu yoktu. Şüphesiz, işsizlik vardı. İşsizlerin sayısı ekonominin konjonktürel durumuna göre sayısal olarak artıyor (kriz dönemi) veya azalıyordu (kriz dışı dönem). Ama kronikleşmiş bir işsizlik yoktu.

Komünist Enternasyonal VI. Dünya Kongresi'nde bu sorunu ele almış ve tartışmıştır. Orada şöyle deniyordu:

"Ekonomik açıdan bakıldığında teknik değişme, üründe ihtiva edilen çalışına zamanının azalmasıyla aynı anlama gelir, veya başka türlü ifade edersek, teknik değişme, iş verimliliğinin devasa artışı ile eş anlamlıdır. "İş verimliliğinin artışı, gerçekten de gerçekleşmiştir. O, iki faktörün sonucudur; işin verimliliğinin artması ve işin yoğunluğunun artması, işin yerindiğinin artması, değişmiş tekniğin doğrudan sonucudur. Bunun anlamı şudur: aynı işgücünü harcayan işçi, daha iyi, daha büyük makinayı harekete geçirerek aynı süre içinde söz konusu maddede, eskisine nazaran daha çok işgücü harcamak zorundadır. Bu iki moment, normal olarak birbirine paralel olarak gelişirler. Ama bu, böyle olmak zorunda değildir. Tam da son dönemlerde, rasyonelleştirme sürecinde işin yoğunluğunun olağanüstü arttırıldığını, ama işin verimliliğinin, yani işçi tarafından harekete geçirilen makinaların değişmediğinin örneklerini görüyoruz.

"...yeni tekniğin sonucu olarak; ...yapısal işsizlik olarak tanımlayabileceğimiz yeni tipten bir işsizliğin doğuşu. Bu işsizlik, eski dönemlerden tanıdığımız sanayi yedek ordusundan ekonomik olarak farklıdır.

"Savaştan önce de (I. Dünya Savaşı kastediliyor -PD) sanayi yedek ordusu vardı. Ama

bu yedek ordu, oldukça (sayısal) azdı ve iyi konjonktür dönemlerinde yok oldu. Bugün başka bir süreci görüyoruz.

"1921'deki büyük krizden sonra ortaya çıkan kitlesel işsizliğin, sadece savaşın Avrupa'nın fakirleşmesinin, yeni gümrüklerin, denizaşırı ülkelerin sanayileşme eğiliminin vs. bir sonucu olduğuna uzun dönem inandık. Ama son yılların tecrübeleri bu görüşü gözden geçirmemizi zorunlu kıldılar. Savaştan önce Almanya'da, 1907-1913 döneminde, yani 1907-1908 ağır krizinin olduğu dönemde sendikalarda örgütlü işçiler arasında ortalama işsizlik oranı % 2.3'tü. Buna karşın son beş senede aşağıdaki verileri görüyoruz; 1923'te % 9.6, 1924'te % 13.5, 1925'te % 6.7, 1926'da % 18 ve 1927'de de % 8.8. Yani son dört senede, 1924'ten 1927'ye, Alman ekonomisinin devasa yükseldiği yıllarda ortalama işsizlik oranı % 12. Almanya'da konjonktürün en yüksek olduğu 1927 yılında işsizlik oranı % 9. Açık ki, yoldaşlar, bunu, mutad konjonktür eğrisine, sanayi devrevliliği aşamalarının çeşitliliğine bağlı bir işsizlik olarak görmek doğru olmaz.

"Aynı görünümü, Büyük Britanya'da da görüyoruz... ABD'de de... keza, kitlesel işsizlik oluşmuştur...

"İşin verimliliği güçlü bir şekilde artarken, işçi sayısının azalması? Bunun anlamı şudur: teknik ilerleme, işin verimliliğindeki ve yoğunluğundaki ilerleme pazarın genişleme olanağını aşmıştır! Önceleri, savaştan önce, teknik ilerlemeden dolayı işçiler sokağa atıldılar, ama kapitalist pazarın genişlemesiyle sokağa atılan bu işçiler, sürekli, yeniden iş bulabildiler, en azından çok gelişmiş kapitalist ülkelerde böyle oldu...

"Şimdi, önde gelen emperyalist ülkelerde sokağa atılan işçilere iş olanağı vermek için pazarın genişlemesinin artık yeterli olma-

diğini görüyoruz...

"İşsizlik, konjonktürün bir göstergesi olmaktan artık çıkıyor... Son yıllarda ABD ve Almanya örneğinin gösterdiği gibi, kapitalistler açısından büyük, kitlesel bir işsizliğe rağmen göz kamaştırıcı bir konjonktürün olması çok olasıdır." (Varga, Komünist Enternasyonalin VI. Dünya Kongresi, Cilt 1, s. 201, 202, 203, 204, 8. Oturum 1928, Alm)

Sorunu Stalin de ele almıştır. O, SBKP(B)'nin XVI. Parti Kongresi'nde özetleyerek ve genelleştirerek, kapitalizmin genel krizi koşullarında "milyonlarca sayıda olan işsizler ordusunun varlığı"ndan, "bunların yedek ordulardan sürekli işsizler ordusuna dönüşmüş oldukları"ndan bahseder. (Bkz. C. 12, s. 217, Alm)

Buna göre;

Kapitalizmin genel krizi öncesi dönemde ve sonrası dönemde, işsizliğin nedeni değişmiyor. Ama kapitalizmin genel krizi sürecinde teknolojik gelişme ve buna bağlı olarak işin verimliliğinin üretimden daha hızlı artması, sonuçta az sayıda işçi ile daha çok üretim yapma olanağını doğuruyor. Bu da, Marks döneminde tanıdığımız, kriz dönemlerinde sayısal olarak çoğalan, konjonktürün iyi olduğu dönemde yok olan bir sanayi yedek ordusunun ötesinde, sürekli kitlesel olarak var olan, konjonktürün iyi olduğu dönemlerde yok olmayan -en fazlasıyla sayısal olarak biraz azalan- bir kitlesel işsizler ordusunun doğmasına neden oluyor. Varga'nın yapısal işsizlik (yapısal işsizlik kavramı o dönemin Amerikan literatüründen alınmıştır) diye tanımladığı bu işsizlik, günümüzdeki kronik kitlesel işsizliktir ve bu, sayısı emperyalist ülkelerde on milyonlarla ifade edilen devasa bir ordudur.

Böyle bir ordunun varlığını kanıtlamaya gerek yok. Ama göstermeden de geçmeyelim. (Tablo 1)

Tablo 1 - Önde gelen emperyalist ülkelerde işsizlik oranı (işsizlerin çalışan nüfusa oranı)						
Yıllar	ABD	Almanya	İngiltere	Japonya	Fransa	İtalya
1921	11,7	2,8	14,8	-	-	-
1922	6,7	1,5	15,2	-	-	-
1923	2,4	9,6	11,3	-	-	-
1924	5,0	7,3	10,9	-	-	-
1925	3,2	4,8	11,2	-	-	-
1926	1,8	13,0	12,7	-	-	-
1927	3,3	6,3	10,6	-	-	-
1928	4,2	6,1	11,2	-	-	-
1929	3,2	9,4	11,0	-	-	-
1930	8,9	15,3	14,6	-	-	-
1931	16,3	23,3	21,5	-	-	-
1932	24,1	30,1	22,5	-	-	-
1933	25,2	26,3	21,3	-	-	-
1934	22,0	14,9	17,7	-	-	-
1935	20,3	11,6	16,4	-	-	-
1936	17,0	8,3	14,3	-	-	-
1937	14,3	4,6	11,3	-	-	-
1938	19,1	2,1	13,3	-	-	-
1950	5,3	11,0	1,6	1,2	0,8	8,3
1955	4,4	5,6	1,1	-1,1	0,8	9,8
1960	5,5	1,3	1,6	0,8	0,7	4,2
1965	4,5	0,7	1,5	1,2	0,7	3,6
1970	4,9	0,7	2,6	1,1	1,3	4,4
1975	8,5	4,7	4,2	1,9	4,6	5,6
1980	7,1	3,8	6,4	2,0	6,0	7,6
1985	7,2	9,3	13,1	2,6	10,1	10,6
1990	5,6	-	7,1	2,1	9,0	9,1
1991	6,8	-	8,8	2,1	9,5	8,8
1992	7,5	-	10,1	2,2	10,4	9,0
1993	6,9	7,9	10,5	2,5	11,7	10,3
1994	6,1	8,4	9,6	2,9	12,3	11,4
1995	5,6	8,2	8,8	3,1	11,7	11,9
1996	5,4	9,0	8,2	3,4	12,4	12,0

Kaynak: 1921-1938 dönemi için: IPW-Forschungshefte: 1987/1, s. 18. Berlin 1950-1985 dönemi için: IPW-Forschungshefte: 1977/IV, s. 118. Berlin IPW- Forschungshefte: 1987/1, s.141 1990-1996 dönemi için: Quarterly Labour Force Statistics (OECD), Nr. 2, s. 96. Paris
(Savaş ve hemen sonrası dönemi belirsizlikten dolayı çıkardık. Almanya'nın birleşmesi ve bunun işsizlik oranına olan etkisi geçici olduğundan dolayı 1990-1993 dönemini de atladık.)

1921-1996 döneminde kapitalist dünya ekonomisi birçok devrivilikten geçti, birçok ekonomik kriz ve ekonominin yükseliş dönemleri yaşandı. Yani konjonktürün iyi

ve kötü olduğu dönemler oldu. Ama tabloda da görüldüğü gibi kitlesel işsizlik, süreklilik arz eden işsizler ordusu, sayısal olarak ya biraz azalmış, ya da biraz çoğal-

mıştır. Ama sayısal azalma, kapitalizmin genel krizi aşaması öncesinde olduğu gibi yok olmaya, işsizler ordusunun, sanayi yedek ordusunun yok olmasına kadar varmamıştır. Tablo, kitlesel işsizliğin kapitalizmin genel krizi döneminde kronikleştiğini, toplumsal yaşamın, politik gelişmelerin, sınıf mücadelesinin bir ögesi olduğunu göstermektedir.

Teknolojik gelişme; bilimsel-teknik devrimin kazanmalarının üretimde kullanılması, giderek daha az sayıda işgücünün kullanılmasını beraberinde getiriyor. Açık ki, 1921-1996 döneminde, her zaman olmasa da, genel anlamda işin verimliliğinin artış temposu sanayi üretiminin artış temposunu aşmıştır. (Rakam yığını olduğu için bu gelişmeyle ilgili verileri buraya aktarmıyoruz). Bu, geriye dönüşü olmayan bir süreçtir. Rasyonelleştirme, otomasyon, robotlar, mikroçip, neredeyse 2-3 yılda "eskiyen" teknoloji. Bütün bunlar, rekabetin dayatmasıyla en ucuz bir şekilde en fazla kar, pazara hakim olma vb. kaygı ve dürtülerle tekeller tarafından kullanılıyor. Hiçbir tekel, rakibinden geri kalmaz. Çünkü bu, onun açısından ölüm, yok olma demektir. O halde, ucuza üretmek, çok üretmek gerekiyor. Bu da ancak modern teknolojiyle oluyor. Modern teknoloji, çalışan işçi sayısının giderek azalması demektir.

Bu süreç nereye kadar gider, kapitalist toplum (emperyalist ülkeleri göz önünde tutuyoruz) daha ne kadar işsizi toplumsal, ekonomik ve siyasi olarak kaldırabilir? Bunu bilemeyiz. Ama açık/kesin olan, kapitalizmin "normal" koşullarında kronik kitlesel işsizliğin yok olmayacağıdır.

Haftalık çalışma süresi 25-30 saate indirilebilir, tabi ki mücadele sonucu. Bu durumda belli sayıda işsiz iş bulmuş olur.

Fazla mesai kaldırılabilir. Bu durumda da belli sayıda işsiz, çalışma olanağına kavuşur.

Bu ve işsizi iş bulmak için alınan başka hiçbir tedbir, kapitalisti, rekabet gücünü

kıran bir üretim sürecine sokamaz. Hiçbir kapitalist, tekel, bir makina. 20 işçiden daha verimliyse, bu 20 işçiyi işe almayı ve makina kullanmamayı kabul etmez. Bu, onun kapitalist mantığına aykırıdır.

Üretim dışı kalanlar, yani kronik kitlesel işsizliği oluşturanlar, başka alanlarda iş bulabilirler. Örneğin hizmet sektöründe. Ama bu sektör ne kadar hızlı gelişirse gelişsin, istihdamının bir sınırı vardır. Çünkü bu sektörde de teknoloji çok sayıda işgücünün yerini alıyor.

Geriye tarım sektörü kalıyor. Bu sektör de hiç umut vermiyor.

Kapitalizmin şu veya bu derecede geliştiği veya makinalı üretim yapma derecesinde geliştiği bütün başka; emperyalizme bağımlı ve yeni sömürge ülkelerde de aynı süreç geçerlidir. Çünkü, Stalin'in tespit ettiği gibi: "Savaş döneminde (I. Dünya savaşı kastediliyor -PD) ve savaş sonrasında sömürge ve bağımlı ülkelerde (bu ülkelere) özgü genç bir kapitalizm doğmuş ve büyümüştür. Bu kapitalizm, pazarlarda eski kapitalist ülkelerle başarılı bir şekilde rekabet ediyor ve böylece pazarlar için mücadele keskinleşiyor ve karmaşıklaşıyor." (XVI Parti Kongresi'ne Sunulan Siyasi Rapor, C. 12, s. 217, Alm)

Demek oluyor ki, başta emperyalist ülkeler olmak üzere kapitalist üretim biçiminin hakim olduğu bütün ülkelerde burjuvazi iş ve dış rekabetin baskısı altındadır. Bu durumda olan hiçbir burjuvazi, teknolojik gelişmenin mevcut seviyesinin gerisinde kalan, rekabet gücünü kırarak derecede gerisinde kalan bir teknolojiyle üretim yapmaz. Yani yeni teknoloji ve daha az sayıda işgücü esas alınır.

İstihdam-işsizlik ilişkisi kapitalizmin genel krizi sürecinde burjuvazi açısından içinden çıkılmayan bir sorundur/çelişkidir. Bir "circulus vitiosus"tur.

Veya emperyalist bir savaşla bütün dünya yıkılır ve "sil baştan" yapılır. Ama hiçbir

kapitalist, hiçbir tekel, işsizlere iş bulalım diye savaştı. Rekabet ve dünyayı yeniden paylaşma mücadelesi, son keredeki emperyalist savaştır. Diyelim ki, emperyalist savaş sonucunda dünya yıkıldı. Yeniden kurmak için istihdamın sınırı, mevcut işgücünün sınırı olabilir. Yani herkes iş bulabilir. Ama bu da ancak bir kaç sene devam eder. Belki on belki de onbeş sene sonra kitlesel işsizlik, kronik işsizlik sorunu yeniden gündeme gelir.

Kapitalizmin genel krizi sürecinde kronikleşmiş kitlesel işsizliğin -genel olarak işsizliğin değil, kronik kitlesel işsizliğin- ortadan kalkmasının maddi koşulları artık yok. Bu türden işsizlik olgusu da kapitalist sistemin ne denli çürümüş olduğunu, sosyalizmin maddi koşullarının ne denli olgunlaşmış olduğunu göstermektedir. O halde çözüm sosyalizmdir, kapitalist/emperyalist sistemin yıkılmasındadır.

Ayrıca;

Kapitalizmin genel krizi koşullarında kronikleşmiş kitlesel işsizlik başka olguların da ifadesidir. Emperyalist burjuvazinin ideologları, özellikle revizyonist blokun çökmesinden bu yana kapitalizmin değiştiğinden, artık eski kapitalist koşulların tarihe karıştığından bahsediyorlar. Oysa işsizliğin giderek artan bir şekilde varlığı, hiçbir şeyin değişmediğini/değişmeyeceğini açıkça gösteriyor. Kapitalizmin yasaları nesnel ve niteliksel dönüşüme uğraması söz konusu olamaz. Tekelci devlet kapitalizminin tekeller lehine almış olduğu bir takım tedbirler, kapitalist sistemde nicel değişimlere neden olabilir, sisteme özgü bir takım olgular çarpıtılabilir. Örneğin ekonomik krizin belli bir süre ileriye atılması gibi, ama sistemin kendisi değiştirilemez. İşsizlik de kapitalist sisteme özgü olduğu için burjuva ideologların bütün çabalarına rağmen bu alanda değişen bir şey olmamıştır. 'Refah' devleti ile işsizlik, sömürünün ortadan kalkması ile işçi sınıfının yok olması arasında da sıkı bir bağ vardır. "Refah" devleti,

işsizliğin yok olmasını içerir. Giderek artan işsizlik veya da kronikleşmiş kitlesel işsizlik, "refah" devleti anlayışının bir aldatmaca olduğunu gösteren en çıplak olgudur. Mademki "refah" devleti söz konusu, mademki kapitalizm değişti ise, bu, onmilyonlarca/yüzmilyonlarca işsiz de ne oluyor? (Burjuva ideologların refah devleti sömürünün ortadan kalkması, işçi sınıfının yok olması gibi demagojik saldırılarını bundan sonraki sayılarımızda ele alacağız.)

4- İŞSİZLERİN SOSYAL DURUMU VE MÜCADELELERİ

Görece artı-nüfusun, kapitalist devreviliğin (ekonomik krizin) çerçevesini aşarak doğduğunu gördük. Toplumsal işin artan verimliliği ile değer ve fiziki hacim bakımından giderek artan bir üretim araçları kitlesinin (değişmeyen sermaye) giderek azalan bir işgücü kitlesi (değişen sermaye) tarafından harekete geçirilmesi, üretici güçlerin gelişmesinin bir yasasıdır. Kapitalizm koşullarında iş aletlerini/araçlarını işçinin rekabetçisi yapan bu yasayı Marks şöyle açıklar:

"Toplumsal işi üretkenliğindeki ilerleme sayesinde gitgide artan ölçüde üretim araçlarının, gitgide azalan insan gücü harcamasıyla harekete geçirilme yasası -işçinin üretim araçlarını değil, üretim araçlarının işçiyi çalıştırdığı- kapitalist toplumda, tam tersine döner ve şöyle ifade edilir: işin üretkenliğine kadar artarsa, işçinin istihdam araçları üzerindeki baskısı o kadar büyür ve dolayısıyla varoluş koşulları, yani başkalarının servetini ya da sermayenin genişlemesini artırmak için kendi işgücünü satabilme durumları o derece düzensiz ve güvenilmez duruma gelir. Böylece, üretim araçlarıyla işin üretken gücünün, üretken nüfustan daha hızlı bir şekilde artması gerçeği, kapitalist bir görüşle tam tersine ifade edilerek, işçi nüfusun, sermayenin kendi genişleme (kendini değerlendirme - PD) gereksinimlerini karşılamak için çalıştırabileceğinden daha büyük bir hızla artar."

(Kapital C. I, s. 674, Alm)

Bizim belirttiğimiz kronik kitlesel işsizliğin oluşum kaynağı buradadır. Bu nedenden dolayı doğan işsizliği, kronik kitlesel işsizliği, Marks'ın belirttiği sanayi yedek ordusuyla artı nüfusun diğer biçimleriyle (saklı ve durgun) aynılaştırmak yanlıştır. Kronik kitlesel işsizlik, işsizliği ekonomik devreviliğin her aşamasında (kriz, durgunluk, canlanma ve yükseliş), bu aşamalara göre sayısal olarak azalsa veya çoğalsa da, sürekli var olduğunun ifadesidir. Bu işsizlik, kapitalist üretimin süreklilik arz eden bir görünümü olmuştur. Aynı zamanda görece artı nüfusun diğer biçimlerini de kapsamına alır, ama onlarla aynılaştırılmaz.

Belirttiğimiz gibi, kronik kitlesel işsizlik, Marks'ın tanımladığı veya onun dönemindeki sanayi yedek ordusunu aşıyor. Şüphesiz, kronik kitlesel işsizlik, sanayi yedek ordusunun görevini yerine getiriyor. Ama buna rağmen bir kısım işçi kitlesi, üretim süreci dışında sürekli olarak kalıyor. Kronik kitlesel işsizlikte, sürekli üretim dışı kalanlar, hep aynı kişiler, işsizler olmayabilir. Bunların bir kısmı iş bulurken, yerlerini başkaları alıyor. Ama giderek sürekli, uzun bir dönem üretim dışı kalan aynı işsizlerin sayısı da artıyor. Örneğin sadece 1981-1984 döneminde uzun dönem işsiz olanların toplam işsizler içindeki payları. ABD'de 1981'de %6,7'den 1984'te %12,3'e, Almanya'da 1982'de %21,2'den 1984'te %28,8'e, Fransa'da 1981 de %32,5'ten 1984'te %42,3'e ve İngiltere'de 1981'de %22'den 1984'te %39,8'e çıkmıştı. (Bkz. OECD Employment Outlook 1985, Paris 1986, s. 126)

Burada 3-4 sene içinde bir sene ve daha fazla işsiz olanların ne denli arttığını görüyoruz. Bu oranın bugün düştüğünü söylemek abes olur.

Engels'in deyimiyle işsizlik, "işçi sınıfının ayaklarındaki bir kurşun"dur. (Sosyalizmin Ütopyadan Bilime Gelişmesi, C. 19, s. 217, Alm) İşsizlik, toplumsal, ekonomik ve siyasi olarak işçi sınıfının ve mesleki (sendikal) ve

siyasi örgütlerinin en önemli mücadele alanlarından, en büyük mücadele sorunlarından birisidir. Ayrıca, işsizlik sadece işçi sınıfının bir sorunu olmaktan da çıkmıştır. İşsizliğin, işçi sınıfı dışında, ücretli ara tabakalar, aydınlar arasında da yoğunlaşması, işçi sınıfı işsizlerine ve ara tabaka aydın kesimi işsizlerine ortak bir mücadele platformu veriyor.

Hizmet sektöründe de teknolojinin yoğun bir şekilde kullanılmasıyla bu alanda çalışanların küçümsemeyecek bir kısmı kronik kitlesel işsizler ordusunun birer neferi olmuşlardır. Her halükarda işsizlik, bu kesimdeki işsizlerle bir bütün olarak işçi sınıfını ve onun işsizlerini birbirine yaklaştıran bir faktör olmuştur. Bütün sorun, bunları örgütlemenin yol ve yöntemlerindedir.

Kronik kitlesel işsizlik, önemli bir toplumsal ve siyasi gücün/potansiyelin ifadesidir. İşsizler, toplumsal bir güçtür. İşsizlerin toplumsal bir gücü oluşturduklarını Fransız işsizleri gösterdiler. Aralık 1997'den beri binlerce Fransız işsizi haklı talepleri doğrultusunda sokağa dökülmüşlerdi. Toplumun çok önemli bir kesiminin, işsizlerin eylemini desteklemeleri tesadüfi değildi. Çünkü sorun, toplumsal bir sorundur ve emekçi kesimlerin hepsini doğrudan ilgilendiriyordu; ya her işçi, ücretli, aydın vs. aileden işsizler vardı ya da işsiz kalmaya adaylık söz konusuydu.

Almanya'da da işsizler hareketlendi. Fransız işsizlerinin eylemleri Alman işsizlerini harekete geçirdi. Örneğin Şubat ayı (1998) başında 40 bin civarında işsiz, Almanya'nın birçok şehrinde iş ve işçi bulma kuramlarını işgal ederek, bu ülke koşullarına göre "radikal" bir çıkış yaptılar.

Şüphesiz, işsizler, ne kadar kronik ve kitlesel olursa olsun, başlı başına bir sınıfı oluşturumuyorlar. Yani işsizler sınıfı diye bir sınıf yok, onların ezici çoğunluğu işçi sınıfının birer unsurudur. Bunların içinde küçümsemeyecek sayıda/oranda ücretliler de var. Ayrıca bunların önemli bir kesimi sen-

dikalı (emperyalist ülkeleri göz önünde tutuyoruz). Şu veya bu ülkede, sendikaların, işsiz kalan üyelerini tamamen kaybetmemek veya çalışıyor durumda olan üyeleri nezdinde tamamen teşhir olmamak için işsizlik sorununa "ciddi" eğilmeleri, bu sendikaları işçi sınıfı nezdinde daha da teşhir etmiştir. Burjuva sistemin koruyucusu bir kurum konumunda olan bu sarı sendikaların, işsizlik sorununu, sermayenin çıkarları doğrultusunda ele aldığı bilinmeyen bir şey değildir.

Bu ülkelerde komünist partilerin ya hiç yokluğu veya devrimci örgütlerin siyasi etkisizliği, işsizlerin eyleminin örgütlü sisteme karşı eyleme dönüştürülmesini engelliyor. İşsizlerin eylemlerine ya baştan, ya da son kertede 'sarı', reformist sendikalar sahip çıkıyorlar veya onların inisiyatifinde geliyor. Tabii bu sendikal örgütlerin mücadelesiyle, işsizlerin hiçbir talebi yerine getirilmeyecektir. Ancak tutarlı, kararlı bir mücadeleyle bir kısım taleplerin elde edilmesi mümkün olabilir. Bu sendikalar ise, tam da mücadelenin kararlı, tutarlı sürdürülmesini engellemenin aracı konumundadırlar.

Sonuç itibariyle, işsizler, toplumsal bir güçtür. Önemli olan bu gücü, örgütleyip, seferber edebilmektir. Ama bu kolay değil. İşsizlerin örgütlenmesi önünde sadece bu sendikalar veya komünist, devrimci örgütlerin olmayışı birer engel değil. İşsizliğin kronikleşmesi de işsizler üzerinde yozlaştırıcı etki yapmaktadır. Umutsuzluk, sınıf disiplininin yok oluşu, yoksulluk, bunları gelişen sınıf mücadelesinden uzaklaştırmaktadır.

Sermaye birikimi, zenginliğin birikimi sanayi yedek ordusunu büyütüyor, işçilerin sefaletini/yoksulluğunu artırıyor ve kapitalistin işçi üzerindeki baskısını artırıyor, "işçi-

nin durumu, aldığı ücret ister yüksek, isterse de düşük olsun, sermaye birikimi oranında kötüleşecektir." (Marks, Kapital C. 1, s. 675, Alm)

Burada, işçi sınıfının mutlak yoksulluğunun kaçınılmazlığı ve giderek derinleşiyor olduğu anlatılıyor. Konumuz dışı olduğu için bu noktayı açmadan mutlak yoksulluğun biçimlerini de aktaralım: "Öyleyse, bir kupta zenginliğin birikimi, ayın zamanda karşı kupta sefaletin, iş işkencesinin, köleliğin, cehaletin, zalimliğin ve ahlaki yozlaşmanın birikimidir." (Marks, agk, s. 675)

Bu durumdan işsizler daha çok etkilenirler. Yani işçi sınıfının çalışan kesimine nazaran işsiz olan kesimindeki mutlak yoksulluk ve bunun beraberinde getirdiği toplumsal ve siyasi yozlaşma daha derindir. Zaten "işçi sınıfının düşkünler tabakası ve yedek sanayi ordusu uç kadar büyük olursa, resmi yoksulluk da o kadar büyük olur." (Marks, agk, s. 673-674)

Bugün sayıları on milyonlarla, dünya çapında yüz milyonlarla (sadece Çin'de 230 milyon) ifade edilen işsizlerin önemli bir bölümü yoksulluk içinde yaşamaktadırlar. Giderek sınıf ve çalışma disiplininin, sınıfsal tavır ve anlayışından uzaklaşan bu milyonluk kronik kitlesel orduyu örgütlemek kolay olmayacaktır. Marks'ın dediği gibi işsizler; "işçi olarak kendini yeniden üretmemekle, tersine canlı olarak, başkalarının merhametiyle ayakta tutulmakla lümpen ve yoksul" olurlar (Grundrisse, C. 42, s. 510)

Tabii buradaki lümpenlik, lümpen proletaryaya kavramının içerdiği lümpenlik değil, ama sürekli işsizlik, bu kitleyi o yöne doğru itiyor ve uzun dönem işsiz kalanların örgütlenmesi de lümpen proletaryanın örgütlenmesi gibi zorlaşıyor.

TÜRKİYE İMALAT SANAYİNDE İŞÇİLERİN ÜCRETLERİ VE KAPİTALİSTLERİN KARLARI (1950-1991)

Bu yazımızda devletin resmi verilerine dayanarak imalat sanayiinde işçilerin ücretlerini, kapitalistlerin karlarını, artı değer ve kar oranlarını hesaplayacağız. Dönem olarak 1950-1991 arasını ele alıyoruz. Kaynak olarak "TC Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü"nü'nün "İstatistiki Göstergeler 1923-1992" yayını (1994) esas aldık.

Veriler, tam sonucu vermeye uygun değil. Ama bu, bunlara dayanarak bazı sonuçların çıkartılmayacağı anlamına da gelmez. İstatistiki verilerde "çıktı" olarak belirtilen değerleri bir yıllık toplam üretim değeri olarak veya toplam meta değeri olarak aldık. Buna m diyoruz. "Girdi" olarak verilen değerleri, değişmeyen sermaye olarak aldık buna s diyoruz. Girdiden kastedilen, hammadde, malzeme, yakıt ve enerjidir. Bütün bunlar s'nin bir bölümünü oluştururlar. S'ye makinaların, binaların (sabit sermaye) eskime payları da girer. Bunların değerleri üretilen metaya parça parça aktarılır. Ama bu son belirttiklerimizi elimizdeki kaynaklarda bulmak imkansız. Bundan dolayı hesaplamamızda makinaların, binaların eskime payları yer almamakta. Bu da s'nin hacmini küçültmektedir.

Katma değer, "girdi"nin "çıktı"dan çıkartılması sonucu elde edilir; m-s. Katma değer bileşimi artıdeğer ve ücretlerden oluşur.

Verilerde ücretler bölümü var. Orada, "ücretle çalışanlara yapılan yıllık ödeme" deniyor ve böylece işçi-memur ayrımı yapılmıyor. Yani işçilere ödenen gerçek ücretleri bu verilerde bulma olanağımız yok. Dolayısıyla, "ücretle çalışanlara yapılan yıllık ödeme" başlığı altındaki verileri, işçilere ödenen ücretler olarak değerlendirmek zorundayız. Bu da sömürü oranının düşük çıkmasına neden olmaktadır.

Artıdeğer, kalma değerden ücretle çalışanlara yapılan yıllık ödemenin çıkartılması sonucu elde edilir.

Okurun, hesaplama anlayışımızı takip edebilmesi için kullandığımız verileri ve formleri buraya aktarıyoruz.

- 1) is= işyeri sayısı
- 2) y=ücretle çalışanların yıllık ortalama sayısı-işçi sayısı
- 3) d= ücretle çalışanlara yapılan yıllık ödeme

- 4) s = girdi-değişmeyen sermaye
  - 5) m = çıktı
  - 6) x = katma değer
  - 7) a = artıdeğer
  - 8) $oü$ = bir işçinin yıllık ortalama ücreti
  - 9) $gü$ = bir işçinin günlük ortalama ücreti
  - 10) yk = bir işletmenin yıllık karı
  - 11) k = bir kapitalistin bir işçi vasıtasıyla kazandığı yıllık kar
  - 12) ya = bir kapitalistin bir işçi vasıtasıyla kazandığı yıllık artıdeğer
  - 13) Z = yıllık ortalama ücret ile yıllık artı değer toplam
  - 14) T = ya 'nın Z içindeki oransal payı
  - 15) P = $oü$ 'nün Z içindeki oransal payı
  - 16) Z' = T 'nin zamansal ifadesi
  - 17) P' = P 'nin zamansal ifadesi
  - 18) a' = artıdeğer oranı
  - 19) k' = kar oranı
  - 20) gk = bir işletmenin günlük karı
- Bu veriler bazında:
- 1) artıdeğer: $a=x-d$
  - 2) bir işçinin yıllık ortalama ücreti: $oü=d/y$
  - 3) bir işçinin günlük ortalama ücreti: $gü=oü/365$
  - 4) bir işletmenin yıllık karı: $yk=a/is$
  - 5) bir kapitalistin bir işçi vasıtasıyla kazandığı yıllık kar: $k=yk/y$
  - 6) bir kapitalistin bir işçi vasıtasıyla kazandığı yıllık artı değer: $a=a/y$
  - 7) yıllık ortalama ücret ile yıllık artı değer toplamı: $Z=oü+ya$
  - 8) $Z=100$ bazında ya ne olur. $T=ya$ 'nın Z içindeki oransal payı: $T=yax/100/Z$
  - 9) $P=oü$ 'nün Z içindeki oransal payı: $P=T-100$

10) zaman (saat) açısından bir işgünü— S saat olursa ve bunu 100 olarak alırsak, yani $8\text{ saat}=100$ dersek Z' ne olur: $Z'=T$ 'nin zamansal ifadesi $Z'=Tx/100$

11) P' = P 'nin zamansal ifadesi: $P'=Z'-8$

12) artıdeğer oranı (a'): $a'=a/dx/100$

13) kar oranı (k'): $k'=a/b+d$

14) bir işletmenin günlük karı: $gks\ yk/365$

Ele alınan dönem oldukça uzun olduğundan dolayı, verileri sadece bazı yıllar bazında değerlendireceğiz ve bütün yıllar için sonuçları vermekle yetineceğiz.

İşçilerin ortalama ücreti açısından durum:

Bir işçinin ortalama ücretini bulabilmek için ücretlerin toplamını işçi sayısına bölüyoruz.

İmalat sanayi toplamı açısından

(Tablo A'daki veriler)

1950'de ücretle çalışanların sayısı 162859, yapılan yıllık ödeme ise 235.7 milyon TL. Bu durumda bir işçinin yıllık ortalama ücreti 1447.3 TL. Günlük (365 gün üzerinden) ortalama ücreti ise 4 TL.

1970'de ücretle çalışanların sayısı 506054, yapılan yıllık ödeme 7388.9 milyon TL. Bu durumda bir işçinin yıllık ortalama ücreti 14601.9 TL. Günlük ortalama ücreti ise 40 TL.

1990'da ücretle çalışanların sayısı 1023669, yapılan yıllık ödeme 16741117 milyon TL. Bu durumda bir işçinin yıllık ortalama ücreti 16354033,5 TL, günlük ortalama ücreti ise 44805.6 TL.

İmalat sanayi devlet sektörü açısından

(Tablo B'deki veriler)

Hesaplama yöntemi aynı olduğundan dolayı sonuçları veriyoruz.

Devlet sektöründe bir işçinin 1950'deki yıllık ortalama ücreti 1840, günlük ortalama ücreti ise 5 TL idi. Bu veriler 1970'de 17046.7 ve 46.7 TL olarak, 1990'da da

21028383.4 ve 57612 TL olarak gerçekleşmiştir.

İmalat sanayi özel sektör açısından

(Tablo C'deki veriler)

Bir işçinin 1950'de yıllık ortalama ücreti 1102.2, günlük ortalama ücreti ise 3 TL olarak, 1970'de 13269.2 ve 36.4 TL ve 1990'da da 14845581.6 ve 40672.6 TL olarak gerçekleşmişti.

Bu durumda bir işçinin aylık (30 tam gün üzerinden) ücreti şöyledir.

İmalat sanayi toplamı açısından: 1950'de 120 TL, 1970'de 1200 TL ve 1990'da da 1344168 TL.

Devlet sektörü açısından: 1950'de 150TL, 1970'de 1401 TL, 1990'da da 1728360 TL.

Özel sektör açısından: 1950'de 90 TL, 1970'de 1410 TL ve 1990'da da 1220178 TL idi.

(Biz burada yılın her gününü, dolayısıyla her ayın da her gününü iş günü olarak ele aldık. Bunu hesaplamada kolaylık olsun

diye yaptık.)

Bu aylık ücretle bir işçinin sadece kendini değil, ailesini geçindirmek zorunda olduğu düşünülürse, bu miktarın bu ücretin ne denli az olduğu daha açık gözükür.

Kapitalistlerin karı açısından durum:

İmalat sanayi toplam bazında (Tablo A'daki veriler)

İşletme sayısı bazında kapitalistlerin yıllık karı 1950'de 188693.7 TL, günlük karı 517 TL, 1970'de 4388651.5 TL (günlük 1202 TL) ve 1990'da 6794525047 TL ve günlük karı da 18615137.1 TL.

Devlet sektöründe kapitalistlerin (devlet işletmelerinin) yıllık karı 1950'de 2796116.5 TL (günlük kar 7660,6 TL), 1970'de 48539370.1 TL (günlük kar 132984.6 TL) olarak ve özel sektörde de kapitalistlerin yıllık karı 1950'de 81908.6 TL (günlük kar 224.4 TL), 1970'de (günlük kar 5294.8 TL) ve 1990'da da 4878243482 TL (günlük kar 13365050.6 TL) olarak gerçekleşmişti.

İmalat sanayi toplamı açısından (Tablo A'daki veriler)		
	Bir işçinin yıllık ortalama ücreti	Bir işçinin ürettiği yıllık artı değer
1950	1447,3	3033,3
1970	14601,0	41800,5
1990	16354033,5	58880587,0
Devlet Sektörü (Tablo B'deki veriler)		
	Bir işçinin yıllık ortalama ücreti	Bir işçinin ürettiği yıllık artı değer
1950	1840.0	3787.8
1970	17046.7	66483,7
1990	21028383,4	76070087,1
İmalat sanayi özel sektör açısından (Tablo C'deki veriler)		
	Bir işçinin yıllık ortalama ücreti	Bir işçinin ürettiği yıllık artı değer
1950	102.2	2372,6
1970	13269,2	27696,2
1990	14845581,6	53333046,6

Bu durumda;

İmalat sanayi toplamı bazında 1950'de bir işçi yıllık ortalama ücret olarak 1447.3 TL alırken, kapitaliste 3033,3 TL tutarında artıdeğer kazandırıyor. 1970'de bir işçinin yıllık ortalama ücreti 14601 TL tutuyor, ama kapitaliste kazandırdığı artıdeğer tutarı 41800,5 TL. Bu miktarlar 1990'da 16354033,5 TL ve 58880587 TL alıyor.

Devlete sektöründe, 1950'de yıllık ortalama ücret olarak 1840 TL alırken işçi kapitaliste (devlete) 3787,8 TL tutarında artıdeğer kazandırıyor. 1970'de bir işçinin yıllık ortalama ücreti 17046,7 TL, kapitaliste kazandırdığı artıdeğer ise 66483,4 TL. Aynı veriler 1990'da sırasıyla 21028383.4 TL ve 76070087.1 TL olarak gerçekleşiyor.

Özel sektörde; yıllık ortalama ücret olarak bir işçi 1950'de 1102,2 TL kazanıyor, ama kapitaliste 2372,6 TL tutarında artı değer üretiyor. 1970'de bir işçinin yıllık ortalama ücreti 13269,2 TL, ürettiği artıdeğer ise 27696.2 TL. Aynı veriler 1990'da ise sırayla 14845581,6 TL ve TL olarak gerçekleşiyorlar.

Şimdi bu verilerin karşılaştırmasını yapalım:

İmalat sanayi toplamını esas alırsak; 1950'de bir işçi ortalama olarak kendisi için (aldığı ücret için) 8 saat üzerinde günde 2,6 saat çalışırken kapitalist için (artıdeğer ürettiği zaman süresi) 5,4 saat çalışmış oluyor. Bu işçi 1970'de kendisi için 2.1 saat, kapitalist için 5,9 saat; 1990'da ise kendisi için 1.7 saat, kapitalist için de 6.3 saat çalışmış oluyor.

Burada yaptığımız hesap artıdeğer oranı hesabıdır, yani değişken sermayenin (işçi ücretlerinin) artıdeğerde olan oransal ilişkisi. Diğer bir ifadeyle yapılan hesap, bir işçinin günde kaç saat kendisi için ve kaç saat kapitalist için çalıştığını ortaya çıkartma hesabıdır.

Artıdeğer oranı, işçilerin sömürü derecesini ele verir. Sömürü derecesini artırmanın metotlarını burada ele almayacağız. (Bu-

nun iki metodu vardır. Birincisinde kapitalist çalışma süresini uzatır. Örneğin 8 saat-ten 10 saate çıkartır ve böylelikle kendisi için çalışılan zaman süresini uzatmış olur. Bu durumda elde edilen artı değere mutlak artı değer denir. İkinci durumda çalışma süresi değişmez, ama modern teknoloji kullanımıyla örneğin tüketim malları üreten sektörlerde işin verimliliği artar ve işçilerin kendileri için çalıştıkları süre azalır. Aradaki fark, kapitalist için çalışılan süreye eklenmiş olur. Zorunlu çalışma süresinin kısalması ve buna bağlı olarak da artı çalışma süresinin artması sonucunda doğan artıdeğere görece artıdeğer denir). Kapitalist bu yolu ve metodu deneyerek artı çalışma süresinin toplam çalışma süresindeki payını artırmaya çalışır. Onun mantığı şudur: bir işçi günde benim için ne kadar çok çalışırsa elde edeceğim artı değer de o kadar çok olur. O halde amaç, artıdeğerin üretildiği zamanı artırmaktır. Artıdeğerin üretildiği zaman ne kadar artarsa, işçinin kendisi için (zorunlu çalışma süresi) o kadar azalır ve dolayısıyla da sömürülme derecesi o derece artar.

1950-1991 döneminde imalat sanayi toplamı bazında işçiler ortalama olarak çalışma süresinin % 71.5'ini kapitalistlere, geriye kalan % 28,5'ini de kendilerine çalıştılar. Yani bu dönem içinde ortalama olarak 5.7 saat kapitalistler için ve 2,3 saat de kendileri için çalışmış oldular.

1950-1991 döneminde imalat sanayi devlet sektörü toplamı bazında işçiler, ortalama olarak, çalışma süresinin % 72,9'nu kapitalistlere (yani devlete) ve geriye kalan % 27,1'ni de kendileri için çalıştılar. Demek oluyor ki işçiler, bu dönem içinde ortalama olarak günde kapitalist devlet için 5,8 saat çalışırken, kendileri için ise 2,2 saat çalışmış oldular.

Özel sektörde ise durum şöyleydi: verilen dönem ortalamasında işçiler, çalışma süresinin % 70,6'sını kapitaliste, geriye kalan %29,4'ünü de kendileri için çalıştılar. Böylelikle ortalama olarak günde 5,6 saat kapita-

liste çalışırken 2,4 saat de kendileri için çalışmış oldular.

Ayrıca bu veriler, devlet sektöründe sömürü derecesinin özel sektöre nazaran önemsiz de olsa yüksek olduğunu göstermektedir.

İşçilerin bu denli sömürülmeleri, yani çalışma süresinin çok uzun kısmını kapitalistler için, çok az bir kısmını da kendileri için çalışmış olmaları ancak iki tip ülkede söz konusu olabilir.

En gelişmiş teknolojiye sahip olan ülkelerde (emperyalist ülkeler) kapitalist, işçiye sus payı verebilecek durumdadır. Yani ücretler biraz yüksektir.

Türkiye gibi faşist diktatörlüğün hakim olduğu, baskının devletin yasadışılığının yoğun olduğu, genel olarak sınıf mücadelesinin geri, işçi sınıfının nispeten örgütsüz olduğu, teknolojinin şu veya bu derece gelişmiş -üretim sokulmuş- olduğu ülkelerde burjuvazi, işçi sınıfını, onun işgücünü talan edercesine sömürme olanağına sahiptir. Türkiye bunun bir örneğidir. Bu olgu Türk kapitalizminin belirleyici dinamiklerinden birisidir.

İŞ GÜNÜ

İşgününün sınırı: Herhangi bir metanın değeri gibi işgücünün değeri de onun üretimi için gerekli çalışma zamanıyla belirlenir. İşgücünün üretimi yani işçinin çalışabilmesi için gerekli tüketim maddelerinin üretimi için ortalama olarak gerekli çalışma zamanı, diyelim ki 4 saat ise, işçi günde 4 saat çalışır. O böylelikle çalışabilir, üretebilir gücünü (işgücünü) üretmiş olur. Bu 4 saat işçinin zorunlu çalışma süresidir. Yani işgününün zorunlu kısmıdır. Böylelikle belli bir büyüklük (nicelik) elde ediyoruz. Ama bu nicellekle bir işgününün büyüklüğünü (niceliğini) elde etmiş olmuyoruz. 4 saat ile verili olmuş olan, işgününün sadece bir kısmıdır. Bir işgününün bu 4 saatin dışında kalan kısmı, diyelim ki, 3, 4 veya 5 saat olsun. Bu durumda farklı nicelikte (büyük-

lükte) olan üç ayrı işgünü elde ederiz: $4+3=7$ saatlik işgünü; $4+4=8$ saatlik işgünü ve $4+5=9$ saatlik işgünü zorunlu çalışma süresi verili olduğuna göre (4 saat), bu 4 saatin ötesindeki çalışma zamanı artı çalışmanın niceliğini (büyüklüğünü) ele verir. Bu birinci durumda 3, ikinci durumda 4 ve üçüncü durumda da 5 saatlik bir zamandır.

Demek oluyor ki "işgünü değişmeyen değil, bilakis değişen bir büyüklüktür. Onun bir kısmı, kuşkusuz, işçinin kendi işgücünün yeniden üretimi için gerekli çalışma zamanıyla belirlenir. Ama onun toplam miktarı artı çalışma zamanına bağlı olarak değişir. Öyleyse, işgünü belirlenebilir, ama aslında o, belirsizdir." (K. Marks, Kapital C. 1, s. 246, Alm)

İşgünü sabit değil de akıcı bir büyüklük (nicelik) olmasına rağmen o. ancak belli sınırlar arasında değişebilir. Zorunlu çalışma süresi=4 saat, artı çalışma süresi= 0 saat dersek, bu durumda işgününün büyüklüğü $4+0=4$ saat olur. Bu süre, işgününün asgari sınırıdır. Bu zaman zarfında işçi, kendini üretmek, yeniden çalışabilir hale gelmek için çalışır. Kapitalist üretim biçimi koşullarında bu büyüklükte bir işgünü düşümler, imkansızdır. Söz konusu bu 4 saat, işçinin zorunlu çalışma zamanıdır. Ve kapitalizmde işgünü bu asgari sınırına hiçbir koşul altında inemez. İşgününün bir de azami sınırı vardır. Ama bu sınır da belli bir büyüklüğün ötesine geçemez. İşgününün azami sınırı iki türlü belirlenir; "Birincisi, işgücünün fiziksel sınırıyla. 24 saatlik doğal bir gün boyunca bir insan yaşam gücünün sadece belli bir miktarını harcayabilir. Aynı şekilde bir beygir, gün be gün ancak 8 saat çalışabilir. Günün bir kısmını da bu gücün dinlenmesi, uyuması; diğer kısmında, beslenme, yıkanma ve giyinme gibi diğer fiziki gereksinimlerin karşılanması gerekir. İkincisi, "bu salt fiziki sınırlamalardan başka işgününün uzatılması moral sınırlamalar ile karşılaşır, işçinin, zihni ve sosyal gereksinimlerini karşılaması için zamana ihtiyacı

vardır. Toplumsal ilerlemenin genel durumu bu gereksinimlerin büyüklüğü ve sayısını belirler. Öyleyse, işgününün uzunluğundaki değişmeler, fiziki ve sosyal sınırlar içinde dalgalanmalar gösterir." (K. Marks, agk, s. 246)

Bu sınırlar, oldukça elastikidir. Bundan dolayıdır ki tarihte 18, 16, 14, 12, 10 ve 8 saatlik uzunlukta olan işgünleriyle karşılaşırız.

"Kapitalist, işgücünü, günlük değeri üzerinden satın almıştır. Bir işgünü boyunca kullanım değeri ona aittir. Öyleyse o, işçiyi kendi adına bir gün boyunca çalıştırma hakkını elde etmiştir. Ama bir işgünü nedir? Her halükarda doğal bir günden daha azdır. Ama ne kadar az? Kapitalistin, bu azami sınır, işgününün zorunlu sınırı üzerine kendine özgü görüşü vardır. Kapitalist olarak o, sadece kişileşmiş sermayedir. Onun ruhu, sermayenin ruhudur. Ama sermayenin sadece bir yaşam dürtüsü vardır; değer ve artı değer yaratmak, değişmeyen kısmıyla üretim araçlarını mümkün olduğu kadar büyük miktarda artı iş kütlelerini emebilecek hale getirmek eğilimi, sermaye, ölü emektir ve ancak vampir gibi canlı işi emerek yaşayabilir ve ne kadar çok iş emerse, o kadar çok yaşar. İşçinin çalıştığı süre, kapitalistin ondan (işçiden, çn.) satın aldığı işgücünü harcadığı süredir. Şayet işçi bu mevcut süreyi kendisi için harcarsa, bu durumda o, kapitalisti soymuş olur." (K. Marks, agk, s. 247) Türkiye koşullarında bunun nasıl olduğunu yukarıda gösterdik. İmalat sanayi toplamı bazında 1950'de bir işçi bir işgünü için ortalama 4 TL alıyor. Bu onun, ama aynı zamanda, yine günlük ve ortalama olarak 8,3 TL değerinde artı değer üretiyor. Yani her gün ortalama olarak 2.6 saat kendisi için, 5.4 saat de kapitalist için çalışıyordu. 1991'de ise 6 saat kapitalist için, 2 saat de kendisi için çalışıyordu ve 1950-91 ortalaması olarak bir işçi günde 2.3 saat kendisi için (zorunlu çalışma süresi) ve 5,7 saat de (artı çalışma süresi) kapitalist için çalışıyordu. Bu dönem

inde sermaye artıdeğer yaratmak için her gün işçinin 5.7 saatlik çalışmasını - işgücünü- emiyordu.

Kolaylık olsun diye Türkiye ile ilişkin verilerde çalışma süresini 8 saat olarak belirledik. Çalışma süresinin 18,16.14 saatten 10,8 saate düşürülmesi kapitalistin iyi niyetinin bir ifadesi değildir. Çalışma süresinin günde 8 saatle sınırlı olması, işçi sınıfının burjuvaziye karşı sürdürdüğü çetin mücadelelerin bir sonucudur. İşgücünü satmak ve satın almak bir pazar ilişkisidir. Burada meta mübadelesi yasası geçerlidir. İşgücü metasını satın alan kapitalist, onun kullanımından azami yararı sağlamaya çalışır. Yani işgücünü ne kadar ucuza satın alır ve ne kadar uzun süre kendi çıkarı için çalıştırırsa onun kullanım değerinden o derece yararlanmış olur. Bu, imalat sanayi toplamı bazında 1950-91 ortalaması için 5,7 saattir. Bu Z çalışma zamanının, yani işçilerin artı değer ürettikleri artı çalışma zamanının kısaltılması ancak ve ancak işçi sınıfının mücadelesi sonucunda elde edilebilir.

Bunun içindir ki işgününün mutlak asgari ve azami sınırları içinde görece değişimini, belirleyen en önemli faktör sınıf mücadelesidir.

"...çok esnek sınırları almasından başka, bizzat meta mübadelesi doğasının kendisi de, ne işgünü için, ne de artı çalışma için sınır tanıyor. Kapitalist alıcı kişiliği içinde işgününü mümkün olduğu kadar uzatmaya ve elinden gelse bir işgününden iki işgünü çıkartmak için çabalama hakkını kendinde görmekte. Diğer taraftan, satılmış olan metanın doğası, onu satın alanın tüketme isteğine bir sınır konulmasını gerektirmekte ve işçi, işgününün belirli normal bir süreye indirilmesini isterken, satıcı olmaktan gelen hakkını kullanmaktadır. Demek oluyor ki burada bir karşıtlık var. Her ikisi de değişim yasasının damgasını taşıyan iki hak arasında bir çatışma var. Eşit haklar arasında son sözü zor (kuvvet, çn.) söyler ve bunun içindir ki, kapitalist üretimin tarihinde

bir işgünün belirlenmesi, bir işgünün sınırları için mücadele olarak kendini gösterir: Toplam kapitalist, yani kapitalistlerin sınıfı ve toplam işçi, yani işçi sınıfı arasındaki bir mücadele." (K. Marks, agk, s. 249, Alm)

İŞGÜCÜ FİYATINDA VE ARTIDEĞERDE BÜYÜKLÜK DEĞİŞMELERİ

Çıkış noktamız:

"İşgücünün değeri, ortalama işçinin yaşamı için gerekli, alışlagelmiş tüketim maddelerinin değeriyle belirlenir. Bu gerekli tüketim maddelerinin kütlesi, belli bir toplumun belli bir döneminde verili olduğu için, değişmeyen bir büyüklük olarak kabul edilebilir. Değişen, bu kütlenin değeridir. Başka iki faktör, işgücünün değerinin belirlenmesinde etkindir. Bir taraftan, işgücünün, üretim tarzına bağlı olarak değişen gelişim masrafları diğer taraftan da doğal farklılığı: erkek-kadın, olgunlaşmış-olgunlaşmamış işgücü. Bu farklı işgüçlerinin kullanılması - üretim biçimine bağlı olarak- işçi ailesinin yaşama maliyetinde ve yetişkin erkeğin işgücünün değerinde büyük bir farklılık yaratır. Ama bu her iki faktör aşağıdaki incelemenin dışında bırakılacaktır.

1. Metallerin değerleri üzerinde satıldıklarını; 2. İşgücünün fiyatının zaman zaman değerinin üzerine yükseldiğini, ama hiçbir zaman bunun altına düşmediğini varsayıyoruz.

Bu varsayımlara dayanılarak, artıdeğer ile işgücü fiyatının görece büyüklüklerinin üç durum tarafından belirlendiği görülür: 1. işgününün uzunluğu veya işin genişlemesine büyüklüğü, 2. işin normal yoğunluğu, yoğunluk yönünden büyüklüğü, belli bir sürede belli bir miktarda iş harcanması, 3. nihayet işin üretkenliği, üretim koşullarındaki gelişme derecesine bağlı olarak aynı miktarda işin belli bir sürede daha çok ya da daha az ürün sağlaması. Bu üç faktörden birinin değişmeyen, ikisinin değişen,

ya da ikisinin değişmeyen birinin değişen ve en sonu, her üçünün de aynı zamanda değişen olmalarına göre çok farklı düzenlemelerin olabileceği açıktır. Bu faktörlerin aynı anda değişmeleri halinde, her birindeki değişikliğin miktar ve yönü farklı olabileceğine göre, bu düzenlemelerin sayısı da artacaktır. Aşağıda sadece temel (belli başlı, çn.) düzenlemeler ele alınacaktır." (K. Marks, agk, s. 542-543, Alm)

Birinci düzenleme (kombinasyon):

İşgünü uzunluğu ve işin yoğunluğu değişmiyor, ama işin üretkenliği değişiyor:

Bu koşul altında işgücünün değeri ve artıdeğer üç yasa tarafından belirlenir.

"Birincisi: belli uzunlukta bir işgünü, işin üretkenliği ve onunla birlikte ürünün kütlesi ve üretilen her metanın fiyatı ne denli değişirse değişsin, sürekli aynı miktarda değer yaratır." (K. Marks, agk, s. 543)

Örneklere: diyelim ki bir işgünü 12 saat. Bu süre içinde yaratılan ürün değeri de 100 TL olsun. Üretilen metallerin kütlesi, işin üretkenliğiyle değişse bile, varılacak yegane sonuç şudur: 100 TL'lik değer, ya daha az ya da daha çok sayıda metaya (ürüne) dağılmış olur. Diyelim ki 12 saatte üretilen ürün 100 kalem sayısı (ürün kütlesi) işin üretkenliğinden dolayı 200'e çıksın. Bu durumda 100 TL. 200 kaleme paylaştırılmış olur veya kalem miktarı 50'ye düşsün. Bu durumda da 100 TL, bu sefer 50 kaleme paylaştırılır.

"İkincisi: artıdeğer ile işgücünün değeri karşıt yönlerde değişirler. İşin verimliliğindeki değişme; ondaki artma veya azalma işgücünün değerine karşıt yönde, artı değere de aynı yönde etkide bulunur." (Agk)

Örneklere: 12 saatlik bir işgücünün ürün değeri 100 TL olsun (değişmeyen büyüklük). Bu değişmeyen büyüklük artıdeğer ve işgücünün değerinin toplamına eşittir. Değişmeyen bu büyüklüğün (100 TL) iki kısmından birisi (örneğin artıdeğer) değişmezse doğal olarak diğer kısmında (işgücü

değeri değişmeyecektir. Örneğin, işgücünün değerinin 30 TL'den 40 TL'ye çıkması için artı değer 70 TL'den 60 TL'ye düşmesi gerekir. $30+70=100$ ve $40+60=100$ veya bunun tersi işgücünün değeri=20 TL, artı değer 80, $20+80=100$ TL.

Görüyoruz ki, diğer büyüklüğü belli (değişmez) olduğu için onun parçaları olan artı değer ve işgücü değeri ne aynı anda azalır, ne de çoğalır. Biri artarken diğeri azalır.

"Ayrıca işin üretkenliğinde bir yükselme olmaksızın, işgücünün değeri düşmez, yani artı değer artmaz." (Agy) Yukarıdaki örneğe göre devam edelim: İşgücü değerinin 30 TL'den 20 TL'ye düşebilmesi için işin üretkenliği öyle artmakla, önceleri 6 saatte üretilen tüketim kütle, şimdi 4 saatte üretilsin. Ters durumda, işgücü değerinin 30 TL'den 40 TL'ye çıkabilmesi için işin üretkenliği öyle düşmeli ki, önceleri 6 saatte üretilen tüketim maddeleri kütle şimdi 8 saatte üretilsin.

Sonuç: "işin üretkenliğindeki artış, işgücü değerinde bir düşmeye ve dolayısıyla artı değerde bir artmaya neden olurken, bu üretkenlikteki bir azalma, işgücünün değerinde bir yükselmeye ve artı değerde bir düşmeye neden olur." (K. Marks, agk, s. 544)

Somatlaştırırsak; emperyalist ülkelerde, işin üretkenliği yüksek olduğu için işgücünün değeri düşer. Diyelim ki bu ülkelerde bir işçi 3 saat kendisi için (işgücünün değeri) 5 saat de kapitalist için (artıdeğer) çalışsın. Türkiye gibi ülkelerde ise, işin üretkenliği, emperyalist ülkelerdeki (modern teknoloji) gibi yüksek olmadığından işgücünün değeri yüksektir. Yani böylesi ülkelerde bir işçi 4 saat kendisi için (işgücünün değeri) ve 4 saat de kapitalist için (artıdeğer) çalışır. Teoriye göre böyle olması gerekiyor. Ama Türkiye gerçeği teoriye hiç uymuyor! Tablolardaki verileri göz önüne getirelim, 1980-91 döneminde imalat sanayi toplam bazında bir işçi ortalama olarak günde 5,7

saat kapitaliste (artı değer) ve ancak 2,3 saat de kendine (işgücünün değeri) çalışıyordu. Demek oluyor ki Türkiye'de, bir işçinin, işgücünün değerini almasının önünde engeller var. Bilinçsizlik, mücadele, örgütlenme yokluğu/eksikliği, faşist yasalar, bir bütün olarak faşist diktatörlüğün baskısı, sonuç itibarıyla kapitalistin, işçinin işgücü değerinin bir kısmını da cebine indirmesine neden oluyor. Bu, sadece sömürü değil, işgücünün talanıdır. Bir taraftan korkunç boyutlarda zenginlik, diğer taraftan korkunç boyutlarda sefalet ve yoksulluk!

Demek ki baskı, faşist diktatörlük ve belirtilen başka nedenler -Türkiye somutunda-başka ülkelerde de tabii pratiğin bu teori-den sapmasına neden oluyorlar.

"Üçüncüsü: artıdeğerdeki artma veya azalma sürekli, işgücünün değerine tekabül eden azalma ya da artmanın bir sonucudur, asla nedeni değildir" (K. Marks, agy)

Varsayım: işgünü, değişmeyen bir büyüklüğü (diyelim ki 12 saat) temsil ediyor, artıdeğerin büyüklüğündeki her bir değişme (artma veya azalma) işgücünün değerindeki değişmeye (artma veya azalma) tekabül ediyor. İşgücünün değeri ise, ancak işin üretkenliğindeki değişimle söz konusu olabiliyor. Bu durumda, artıdeğerin büyüklüğündeki her değişme, işgücü değerindeki ters yönde olan değişmeye tekabül eder. Görece büyüklüklerinde bir değişme olmaksızın artıdeğerde ve işgücü değerinde mutlak bir değişme mümkün değildir. Buradan sonuç: "işgücünün mutlak değer büyüklüğünde bir değişim olmaksızın, bunların (işgücü değeri ve artıdeğer) görece değer büyüklüklerinde bir değişme olamaz" (K. Marks, agk, s. 545)

Bu üçüncü yasaya göre, artıdeğerin büyüklüğündeki değişme, işin üretkenliğindeki bir değişimin işgücünün değerinde yarattığı bir harekete bağlıdır. Bu değişimin sınırı ise işgücünün yeni değer sınırlarıyla belirlenir. İşgücü değerinin "düşüş derece-

si... bir yandan sermayenin baskısı, diğer taraftan işçilerin direnci ile terazinin kefelelerine konulan görece ağırlığa bağlıdır." (agy) Yani işçi sınıfı ile burjuvazi arasındaki mücadele, işgücü değerinin düşüş derecesini belirleyen olgudur. İşçi sınıfı ne denli örgütsüzse, öndersizse, bilinçsizse, en ufak kıpırdanış, korkunç baskı ve yasaklarla cevaplandırılıyorsa sermaye o denli güçlü/üslün demektir ve bu durumda işgücü değerinin düşüş derecesi oldukça yüksektir. Türkiye gerçeği, yaptığımız hesaplar bunu yansıtmaktadır.

"İşgücünün değeri belli miktardaki gerekli tüketim maddelerinin değeriyle belirlenir. İşin üretkenliğiyle değişen, bu tüketim maddelerinin değeridir; onların kütlesi değildir." (agy)

İşin üretkenliğinin artışı koşullarında tüketim maddeleri kütlesi, kapitalistler ve işçiler için, işgücü fiyatında ve artıdeğerde herhangi bir değişme olmaksızın, aynı zamanda ve aynı oranda artabilir. Diyelim ki işgücünün değeri 50 TL ve zorunlu çalışma zamanı 6 saat olsun. Bu durumda artı değer de 50 TL ve artı çalışma zamanı da 6 saattir. Diyelim ki işin üretkenliği iki katına çıkmış olsun. İşgününün eşit bölünmüşlüğü (yani 6 saat zorunlu çalışma ve 6 saat de artı çalışma zamanı olarak) koşulunda artıdeğerin ve işgücü fiyatının büyüklüğünde herhangi bir değişme olmaz. Bu durumda, bunların her biri eskisinin iki katı olan kullanım değerlerini temsil eder. Bu kullanım değerleri, bu durumda eskisinin yarısı kadar ucuzlamış olurlar. İşgücünün fiyatı değişmemesine rağmen, değerinin üstüne çıkabilir. İşgücünün fiyatı, yeni değeriyle belirlenen asgari sınırına - örneğimizde 25 TL'ye değil de, 30 veya 35 TL'ye düşmüş olsa da, buna rağmen düşen bu fiyat yine de tüketim araçlarının artan bir kütlesini temsil eder. "Böylece, işin artan üretkenliğiyle birlikte, işçinin tüketim maddeleri kütlesi sürekli büyürken, işgücünün fiyatı sürekli düşebilir. Ama (bu) görecedir. Yani artıdeğerle karşılaştırıldığında

işgücünün değeri sürekli düşebilir ve böylece işçi ile kapitalistin yaşam durumları arasındaki uçurum genişlemeye devam edebilir." (K. Marks, agk, s. 546)

İkinci düzenleme (kombinasyon):

İşgücü ve işin üretkenliği değişmiyor, ama işin yoğunluğu değişiyor.

"İş üretkenliğinin artışı, belli bir zaman dilimi içinde işin artırılmış harcanması demektir. Bundan dolayı, yoğun işgünü, aynı uzunluktaki ama daha az yoğun olan işgününe nazaran daha çok üretimde ifadesini bulur. Üretici gücün artışıyla aynı işgünü de daha fazla ürün sağlar. Ama son durumda her bir ürünün değeri düşer. Çünkü bu, daha öncekine nazaran daha az işe mal olur. Birinci durumda ise değişme olmaz. Çünkü ürün, eskisi gibi aynı işe mal olur. Burada ürünlerin sayısı, fiyatları düşmeksizin artar. Sayılar ile birlikte fiyat toplamı da büyürken, orada aynı değer toplamı, sadece daha da büyümüş ürün kütlesine cisimleşir. Demek ki, uzunluğu değişmeden daha yoğun bir işgünü daha fazla ürün değerinde cisimleşiyor. Yani paranın değerinin değişmediği koşulda daha fazla para da cisimleşiyor. İşgününün üretim değeri, yoğunluğunun toplumsal normal ölçüden gösterdiği sapmalara göre değişir." (K. Marks, agk, s. 547)

Bu durumda, aynı işgünü, değişmeyen değil, değişen ürün değerini ifade eder. Örneğin 12 saatlik bir işgünü, yoğun olunca diyelim ki 30, 40 TL'lik bir değeri ifade ederken, normal yoğunlukta olan yine 12 saatlik bir işgünü 20,25 TL'lik bir değeri ifade eder. Demek oluyor ki, işgününün ürün değeri 20, 25 TL'den 30,40 TL'ye doğru değişiyorsa, bu durumda ürün değerinin her iki kısmı da; artıdeğer ve işgücünün fiyatı ister eşit derecede olsun, isterse de olmasın, aynı zamanda artar. Yani ürün değeri, diyelim ki 20 TL'den 40 TL'ye çıkarsa, artıdeğer ve işgücünün fiyatı da aynı zamanda 10 TL'den 20 TL'ye çıkar. Burada işgücü fiyatının yükselmesi, fiyatının değeri

rinin üstüne çıkmasını mutlaka beraberinde getirmez. Onun fiyatı, değerinin altına da düşebilir. Bu durum, işgücü fiyatının, hızlandırılmış aşınmasını karşılamadığı koşullarda söz konusu olur. Bu gelişme, örneğin 1960'dan günümüze kadar olan dönemi göz önüne getirirsek, Türkiye imalat sanayiinde söz konusudur. İşgücü değerinin üstüne çıkması şöyle dursun, sürekli değerinin altına düşmüştür. Ücretlerdeki gelişme bunun açık bir ifadesidir. Örneğin 1979=100 bazında Türkiye'de reel ücretler 1988'de % 51.8'e kadar düşmüş, 1992'de % 129.2'ye çıkmış, ama 1994'te de % 76.3 olmuştur. Yani 1979'dan 1994'e reel ücretler % 23.7 oranında gerilemiştir.

"Geçici istisnalar dışında işin üretkenliğindeki bir değişme işgücünün değerinde ve dolayısıyla artıdeğerin büyüklüğünde bir değişmeye, ancak ilgili sanayi kollarında elde edilen ürünlerin, işçilerin alışla gelmiş tüketim malları arasında bulunması halinde yol açtığı biliniyor. Bu sınır burada kalkıyor. Değişme işin, ister süresinde, isterse de yoğunluğunda olsun, onun büyüklük değişimine, bu değer cisimleştiği maddenin niteliğinden bağımsız olarak, işin üretim değeri büyüklüğündeki bir değişime teka-bül eder.

İşin yoğunluğu, bütün sanayi dallarında aynı anda ve eşit derecede artacak olsa, bu yeni ve daha yüksek derecedeki yoğunluk toplum için normal derece haline gelir ve ayrıca hesaba katılacak bir olgu olmaktan çıkar. Ama bu durumda bile işin yoğunluğu çeşitli ülkelerde farklı olur ve değer yasasının uluslararası uygulamasında değişik durumlara yol açabilir. Uluslardan birinin daha yoğun olan işgünü, başka bir ulusun daha az yoğun olan işgününe nazaran daha fazla miktarda bir para ile temsil edilebilir." (K. Marks, agk, s. 547-548)

Teknolojinin gelişmesine paralel olarak işin yoğunluğu da gelişir. Bundan dolayı bugün normal olan bir iş yoğunluğu derecesi yarın toplumsal normal olmaktan çıkabilir,

daha yüksek derecede bir iş yoğunluğu derecesi normal olabilir. Taylor sistemi, Ford sistemi bu türden gelişmelerin bir ifadesidir.

Ayrıca yüksek teknolojinin üretimde kullanıldığı ülkelerde -örneğin emperyalist ülkelerde- işgününün parasal ifadesinin yüksek olması, gelişmiş ülke tekellerinin üretimi, işgünü yoğunluğu daha az olan; yani işgünü yoğunluğunun parasal ifadesinin daha düşük olduğu ülkelere kaydirmalarında çok önemli bir nedendir. Bu türden ülkelerde ise -örneğin Türkiye'de- belirttiğimiz nedenlerden dolayı işgücünün ucuzluğu, fiyatının, değerinin altında olması - işgününün daha az yoğun olmasına rağmen- kapitalistin karını: artıdeğer miktarını artırmaktadır. Bundan dolayıdır ki Türkiye ve benzeri ülkeler, yerli ve yabancı sermaye için yüksek karların elde edildiği, sömürü oranlarının yüksek olduğu, sömürde her türlü kolaylığın sağlandığı ülkelerdir.

Üçüncü düzenleme (kombinasyon):

İşin üretkenliği ve yoğunluğu değişmiyor, işgünü uzunluğu ise değişiyor.

Bu durumda işgünü iki şekilde değişebilir. O, uzatılabilir, ya da kısaltılabilir.

"1. Verili koşullar altında (yani işin üretkenliğinin ve yoğunluğunun aynı olması) işgününün kısaltılması işgücünün değerini ve bundan dolayı da zorunlu çalışma süresini değiştirmez, işgününün kısaltılması, artı işi ve artıdeğeri azaltır. Sonuncusunun mutlak büyüklüğüyle onun görece büyüklüğü de düşer. Yani işgücünün aynı kalan değer büyüklüğüne oranla kendi (artıdeğer büyüklüğü, PD) büyüklüğü de düşer. Sadece, işgücü fiyatının, değerinin altına düşürülmesi durumunda kapitalist zarara uğramaz." (K. Marks, agk, s. 548)

Marks burada "verili koşullar"la yukarıda ele aldığımız birinci düzenlemede belirtilen üç koşuldur. Yani o koşullar göz önünde tutularak, işgününün kısaltıldığında doğan sonucu Marks burada açıklıyor.

Bunlar, işgününün kısaltılmasına karşı öne sürülen koşullardır veya işgünü, bu nedenlerden dolayı kısaltıldı/kısaltılıyor denir. Ama gerçekte ise durum tamamen başkadır: "işin üretkenliği ile yoğunluğundaki değişimler, işgününde yapılan bir kısaltmadan ya önce ya da hemen sonra görülür." (Marks, agy)

"2. İşgününün uzatılması"; diyelim ki zorunlu çalışma süresi 6 saat ve bunun değeri de 30 TL olsun ve artı çalışma da 6 saat ve değeri de keza 30 TL olsun. Bu durumda toplam işgünü uzunluğu 12 saat ve toplam değeri de 60 TL olur. Diyelim ki işgünü 2 saat uzatılsın ve işgücünün fiyatı aynı kalsın. Bu durumda artıdeğer mutlak büyüdüğü için, görece artar. Yani artıdeğer hem mutlak ve hem de görece olarak artar. Diğer taraftan ise işgücünün değeri mutlak olarak değişmemesine rağmen, görece olarak düşer, 1.'de var sayılan koşullar altında işgücünün görece değeri, mutlak büyüklüğünde bir değişme olmaksızın değişmiyordu. Ama burada tam tersi söz konusu: "işgücünün değerindeki görece büyüklük değişmesi, artıdeğerin mutlak büyüklüğündeki bir değişimin sonucudur." (Marks, agk, s. 549)

İşgünü uzayınca ürün değeri de büyüyor. Örneğin 12 saatlik işgününde 60 TL değerinde bir ürün elde edilirken, 14 saatlik bir işgününde, diyelim ki 80 TL değerinde bir ürün elde edilmiş oluyor. Bu durumda; işgününün uzatılması durumunda elde edilen ürün değerinin (2 saatte 20 TL) her iki kısmı; işgücü fiyatı ve artıdeğer, aynı/eşit olarak artabilecekleri gibi $(30+10=40/30+10=40/40+40=80)$ TL, eşit olmayan büyüklüklerde de artabilirler. Örneğin, işgücü fiyatı=5 TL, artıdeğer=15 TL veya işgücü fiyatı=15 TL, artıdeğer=5 TL olarak. Demek oluyor ki aynı zamanda büyüme iki durumda mümkündür, a- işgününün mutlak uzatılması durumunda ve b-bu uzatma olmaksızın işin artan yoğunluğu durumunda.

"İşgününün uzatılması durumunda, işgücünün fiyatı, bu fiyat nominal olarak değişmediği ve hatta yükseldiği halde, değerinin altına düşebilir. İşgücünün günlük değeri, hatırlanacağı üzere normal ortalama süresi ya da işçiler arasındaki normal yaşam süresi ile fiziki (bedensel, çn.) bakımdan oluşmuş maddesine tekabül edecek bir insan yapısına uygun düşecek şekilde harekete dönüşümü ile ölçülür. Uzatılan bir işgününün kaçınılmaz bir sonucu olarak, işgücünün fazla yıpranmaması bir noktaya kadar, daha yüksek bir ücret ödenerek telafi edilebilir. Ama bu noktadan sonra yıpranma ve aşınma, geometrik dizi halinde artar ve işgücünün normal olarak yeniden üretimi ve görevini yerine getirmesi için gerekli koşullar tahrip edilmiş olur. İşgücünün fiyatı ile onun sömürülme derecesi ortak bir ölçü ile ölçülebilir miktarlar olmaktan çıkarlar." (K. Marks, agk, s. 549)

Dördüncü düzenleme (kombinasyon)

Aynı andaki sürekli değişimler, işin üretkenliği ve yoğunluğu.

"Burada çok sayıda değişik düzenlemeler olur. Faktörlerden ikisi değişebilir, üçüncüsü aynı kalır, ya da üçü de aynı anda değişebilir. Bunlar, aynı ya da farklı derecelerde, aynı ya da karşıt yönlerde değişebilirler ve sonuçta da bu değişiklikler birbirlerini bütünüyle ya da kısmen dengelemiş olurlar. Bununla birlikte, I. II ve III'te verilen sonuçlar göz önünde bulundurularak, mümkün olan her durumun analizi kolay olur. Her faktörü sırayla değişen ve diğer ikisini değiştirmeyen faktörler olarak ele alarak, mümkün olan her düzenlemenin sonucu bulunabilir... Biz burada sadece iki önemli durum üzerinde kısaca duracağız." (K. Marks, agk, s. 550)

1- İşin üretkenliğindeki azalmayla işgününün aynı anda uzaması durumu:

"Burada, işin üretkenliğindeki azalmadan söz ederken ürünleri, işgücünün değerini belirleyen sanayi kollarına işaret ediyoruz;

örneğin, toprağın üretkenliğinin azalması sonucu işin üretkenliğinde azalma ve toprak ürünlerinin pahalılaşması gibi." (K. Marks, agy)

Bir işgünü 12 saatten ve üretim değeri de 60 TL'den oluşsun. Diyelim ki bu değer yarısı işgücü değerini, yarısı da artıdeğeri temsil etsin. Bu durumda işgünü 6 saat zorunlu çalışma zamanı ve 6 saat de artı çalışma zamanı olarak bölünmüş olur. Toprak ürünlerinin pahalılaşmasından dolayı işgücü değerinin 30 TL'den 40 TL'ye çıktığını düşünelim. Bu durumda zorunlu çalışma zamanı da 6 saatten, örneğin 8 saate çıkar. Şayet işgününün uzunluğu değişmezse, yani 12 saat olarak kalırsa, artı çalışma süresi 6 saatten 4 saate düşer ve artı değer de 30 TL'den 20 TL'ye düşer. Yani zorunlu çalışma süresi 8 saat, değeri (işgücününün değeri) 40 TL ve artı çalışma süresi 4 saat değeri de (artıdeğer) 20 TL olur.

İşgününün 2 saat uzatıldığını; 12 saatten 14 saate çıktığını düşünelim. Bu durumda artı çalışma süresi 6 saat ve artıdeğer de 30 TL'dir. Ama onun büyüklüğü, zorunlu çalışmayla ölçüldüğünde işgücününün değerine oranla düşer. İşgününün 12 saatten 16 saate çıkartıldığını, yani 4 saat uzatıldığını düşünelim. Bu durumda artıdeğer ve işgücü değeri, artı çalışma ve zorunlu çalışma oransal (nispi, çn) büyüklükleri değişmez. Ama artıdeğerin mutlak büyüklüğü 30 TL'den 40 TL'ye ve artı çalışma zamanı da 6 saatten 8 saate çıkar. Sonuç:

"İşin üretkenliği düşerken, aynı zamanda, işgününün uzaması halinde, artıdeğerin mutlak büyüklüğü aynı kaldığı halde oransal büyüklüğü azalabilir; oransal büyüklüğü değişmeden kaldığı halde mutlak büyüklüğü artar; ve işgününün uzaması sonucu her ikisi de artabilir." (K. Marks, agy)

1799-1815 döneminde İngiltere'de tüketim maddeleri fiyatının artması ücretin nominal artmasına neden olur. Ama gerçek ücretler, tüketim maddeleriyle ifade edilen ücretler düşer.

"West ile Ricardo bundan, tarımsal alandaki çalışmanın üretkenliğindeki azalmanın, artıdeğer oranında bir düşmeye neden olduğu sonucunu çıkartmışlar ve sadece hayallerinde var olan bu varsayımı ücretin, karın ve toprak rantının oransal büyüklükleri konusundaki önemli incelemelerin çıkış noktası yapmışlardı. Ama aslında artıdeğer, o sırada, çalışmanın yoğunluğundaki artış ve işgününün uzaması sayesinde hem mutlak ve hem de oransal olarak artmıştı. İşgününün insafsızca uzatılmasının bir hak olarak yerleşmesi, işte bu döneme rastlar. Bu dönem, özellikle, bir tarafta sermaye birikimiyle, diğer tarafta da sefaletin hızla artmasıyla karakterize edilir." (K. Marks, agk, s. 551)

2- İşin yoğunluğu ve üretkenliği artarken aynı anda işgününün kısaltılması durumu:

Bu durumu ve sonucunu Marks'tan olduğu gibi aktarıyoruz.

"İşin yükselen üretkenliği ve artan yoğunluğu, bir taraftan aynı etkide bulunurlar. Bunların her ikisi de belli bir zaman içinde elde edilen ürün kütlelerini çoğaltırlar. Bundan dolayı, her ikisi de, işçinin kendisi için gerekli tüketim araçlarını ya da bunların eşdeğerlerini üretmesi için harcamak zorunda olduğu işgünü bölümünü kısaltır. İşgücününün asgari uzunluğu, bu zorunlu, ama kısaltılmış bölümüyle saptanır. Eğer işgününün lamamı bu bölümün uzunluğu kadar daralmış olursa, artı çalışma ortadan kalkar: Böyle bir sonuç, sermaye rejimi altında tamamen olanaksızdır. Ancak, kapitalist üretim biçiminin ortadan kaldırılmasıyla, işgücününün uzunluğu gerekli çalışma zamanına indirgenebilir. Ama bu durumda bile, bir süre sınırlarını genişletecektir. Bunun nedeni, bir yandan, işçinin yaşam koşullarının zenginleşmesi ve taleplerinin büyümesidir. Diğer taraftan ise bunun nedeni, şimdi artı iş sayılarının, o zaman zorunlu çalışma sayılmasıdır; bununla, yedek ve birikim için bir fonu oluşturan işi kastediyoruz.

İşin üretkenliği ne kadar artarsa, işgünü o kadar kısaltılabilir ve işgünü ne kadar kısaltılırsa, işin yoğunluğu da o kadar artabilir. Toplumsal açıdan bakıldığında, işin üretkenliği işin harcanmasındaki tasarrufla aynı oranda artar ve böylece, sadece üretim araçlarında bir tasarruf sağlamakla kalmaz, tüm boşa giden iş harcamalarından da kaçınılmış olunur. Kapitalist üretim biçimi, bir yandan, her bireysel girişimde tasarrufu zorlarken, öte yandan da yarattığı anarşik rekabet sistemi yüzünden, işgücü ile toplumsal üretim araçlarında en sınırsız israflara neden olur.

İşin yoğunluğu ile üretkenliği belli ise, toplumun maddi üretim için ayıracağı zaman o kadar kısadır ve dolayısıyla, işin gitgide daha fazla ölçüde toplumun bütün sağlıklı üyeleri arasında eşit şekilde dağıtılması ve belli bir sınıfın elinden, işin doğal zorunluluğunu kendi omuzlarından kaldırıp toplumun başka bir tabakasının omuzlarına yüklemeye gücünün alınması oranında, eldeki zamanın, bireyin zihinsel ve toplumsal yeteneklerini özgürce geliştirmesine ayrılması olanaklı olacaktır, işgününün kısaltılması için mutlak sınır bu yönde, işin gelişmesidir. Kapitalist toplumda yığınların bütün zamanlarının çalışma zamanına dönüştürülmesiyle bir sınıf için boş zaman üretilmiş olur." (K. Marks, agk, s. 552)

Bir bütün olarak, işgücü fiyatındaki ve artı-değerdeki büyüklük değişimi, ücret ve sömürü olgusunun veya ücretin tespitinin nasıl açıklanması konusunda; hangi koşulların nasıl bir "fiyatı" beraberinde getirdiği konusunda, kapitalistin soruna yaklaşımı oldukça eğitici ve öğreticidir.

ARTIDEĞER ORANI İÇİN ÇEŞİTLİ FORMÜLLER

Artı değer oranının formülleri şöyledir:

$$1. \text{ artı değer (a) : değişken sermaye(d) * 100} \\ = a : d * 100 = \text{artı çalışma : işgücünün} \\ \text{zorunlu çalışma değeri * 100}$$

Bu formüllerin hepsi aynı oranı ifade eder-

ler. İlk iki formül değer ilişkisini (oranını) ifade ederken, üçüncü formül de artı değer oranını zaman açısından; zaman oranı olarak ifade etmektedir. Yani değer üretildiği zamanın oransal ifadesi. Aynı anlama gelen veya birinin diğerini tamamladığı bu formüller, kesin katı anlamlıdır. Bu formüller, klasik politik ekonomide vardır. Bilinçli bir işlenmeleri söz konusu olmasa da eşyanın doğası gereği vardır.

Klasik politik ekonomide, yukarıdaki formüllerden türetilmiş olan aşağıdaki formüllerle karşılaşırız:

$$2. \text{ artı çalışma : işgünü} = \text{artıdeğer : ürün} \\ \text{değeri} = \text{artı ürün : toplam ürün} * 100$$

Burada bir ve aynı oran; sırayla çalışma zamanları, değerler ve bu değerlerin somutlaştıkları ürünler biçiminde ifade ediliyor. Burada, ürünün değerinden anlaşılması gereken, sadece işgününün ürün değeridir. Ürün değerinin değişmeyen kısmı buna dahil değildir.

Bu son üç formülde işin gerçek sömürülme derecesi veya artıdeğer oranı yanlış ifade edilmiştir. Farkı göstermek için, yukarıda örnek olarak kullandığımız verileri bu her iki farklı formül bazında değerlendirelim.

Birinci durum; doğru olan:

$$6 \text{ saat artı çalışma : 6 saat zorunlu çalışma} \\ = \text{artı değer : değişken sermaye} = 30TL : \\ 30TL * 100 = 600 : 6 = 300 : 3 = \%100$$

İkinci durumda; yanlış olan:

$$6 \text{ saat artı çalışma : 12 saat işgünü} = \text{artı-} \\ \text{değer 30 TL : toplam ürün değeri 60 TL} * \\ 100 = 600 : 12 = 3000 : 60 = \%50$$

Gerçekle, bu türetilmiş formüller, sadece, işgünü ya da üretilen değer sermaye ile işçi arasında hangi oranda paylaşıldığını ifade ederler." (Kari Marks, agk, s. 554)

Bu formüller, sermayenin kendini değerlendirme derecesinin doğrudan ifadesi olarak görülürse, bu durumda yanlış yasa geçerli olur. Bu durumda, yukarıdaki ör-

nekte de görüldüğü gibi, artı çalışma veya artıdeğer %100'e asla ulaşamazlar. Bunun nedeni çok basit ve yukarıdaki yanlış formüllerde de görülüyorlar. Artı çalışma işgününün ve artıdeğer de ürün değerinin bir kısmını oluşturuyorlar. Dolayısıyla, kısım, daima bütünden küçük olur ve artı çalışma işgününden, artıdeğer de ürün değerinden zorunlu olarak küçük olacaktır. 100/100 oranına ulaşılabilmesi için bunların eşit (6 saat artı çalışma, 6 saat zorunlu çalışma, 30 TL artıdeğer, 30 TL değişken sermaye) olmaları gerekir.

Tersini düşünelim: Artı çalışmanın işgününün bütününe tekabül ettiği durumda, zorunlu çalışma sıfıra düşer. Zorunlu çalışma yok olunca, artı çalışma da kaçınılmaz olarak yok olacaktır. Çünkü kapitalizm koşullarında zorunlu çalışma olmazsa, artı çalışma düşünülemez. Bunların "sonuncusu, ilkinin sadece bir işlemidir" (Marks); artı çalışına zorunlu çalışmanın bir işlevidir.

Öyleyse;

Artı çalışma : işgünü = artıdeğer : ürün değeri oranı hiçbir koşul altında 100 sınırına ulaşamaz ve hele hele 100+x'e hiç çıkmaz.

Ama artıdeğer oranı veya işgücünün (Marks burada "çalışmanın sömürü derece-

si" diyor) gerçek sömürülme derecesi bu oranlara ulaşır.

"Örneğin, L. de Lavergne tarafından yapılan bir değerlendirmeyi ele alalım: buna göre, İngiliz tarım işçisi, ürününün ya da bunun değerinin ancak 1/4'ini alıyor, buna karşın kapitaliste (çiftçiye) 3/4'ü kalyordu. ... Bu duruma göre, İngiliz tarım işçisinin artı işinin gerekli işe oranı 3:1'dir ve bu da % 300'lük bir sömürü oranı demektir." (K. Marks, agk, s. 554-555)

Türkiye'de ise -imalat sanayi toplamı bazında- işçiler ürettikleri üretim değerinin 1950'de % 67,7'sini artıdeğer olarak kapitaliste vermek zorunda kalırlarken % 32,3'ünü de "işgücünün fiyatı" olarak alıyorlardı. Yani 8 saatlik iş günü bazında, bu zamanın yaklaşık 1/3'ü zorunlu çalışma zamanı, geriye kalan 2/3'si de artı çalışma zamanı oluyordu. Bu oran 1991'de işçiler açısından 1/4 ve kapitalistler açısından da 3/4 olmuştu.

Bu, 1950'de % 210 ve 1991'de de % 300 oranında bir sömürü derecesinin ifadesidir. (Bkz. ekteki tablo: Aslında artıdeğer oranları; işgücünün sömürülme derecesi tabloda belirtilen verilerden oldukça yüksektir. Tabloda bunun düşük gözükmesi verilerden kaynaklanmaktadır.)

	Zorunlu çalışma süresi: Elde edilen ücret için çalışma süresi		Artı çalışma süresi: Artı değer üretildiği, kapitalist için çalışılan zaman	
	Oran olarak	Zaman (saat) olarak	Oran olarak	Zaman (saat) olarak
İmalat sanayi toplamı bazında				
1950	%32,3	2,6	%67,7	5,4
1970	%25,9	2,1	%74,1	5,9
1990	%21,7	1,7	%78,3	6,3
Devlet sektörü bazında				
1950	%32,7	2,6	%67,3	5,4
1970	%20,4	1,6	%79,6	6,4
1990	%27,8	2,2	%72,2	5,8
Özel sektör bazında				
1950	%31,7	2,5	%68,3	5,5
1970	%32,4	2,6	%67,6	5,4
1990	%23,7	1,9	%76,3	6,1

"İşgününü değişmeyen bir büyüklük olarak ele alma şeklindeki gözde yöntem II. formüllerin (yanlış formüller, PD) kullanılmasıyla yerleşik bir durum aldı. Çünkü bu formüllerde artı çalışma, daima, uzunluğu belli bir işgünü ile karşılaştırılır. Sadece, üretilen değerın paylaşımı söz konusu olduğu zaman da aynı şey geçerlidir. Belli bir değerde gerçekleşmiş bulunan işgünü zorunlu olarak, uzunluğu belli bir işgünüdür." (K. Marks, agk, s. 555)

Devamla Marks şöyle der:

"Artıdeğer ile işgücü değerini, yaratılan değerın parçaları olarak gösterme alışkanlığı -bu, kapitalist üretim biçiminin kendisinden doğmaktadır. Sermayeye özelliğini kazandıran asıl ilişkiyi, yani değişken sermayenin canlı işgücü ile değişimini ve sonuçta da işçinin, ürünün dışında tutulmasını gizlemektedir. Gerçekte alanın yerini, bir çağrısının aldatici görüntüsü almakta ve sanki işçi ile kapitalist ürünü, üretime kattıkları farklı öğelerin oranına göre aralarında paylaşmaktalar." (agy)

II. formüller (yanlış formüller) I. formüllere dönüştürülebilirler.

Örneğin;

artı çalışma : işgünü = 6 saat : 12 saat

olursa, buradan işgününden (12 saat) artı çalışmayı (6 saat) çıkartırsak (12-6=6) geriye kalan 6 saat zorunlu çalışma süresidir. Bu durumda;

artı çalışma (6 saat) : zorunlu çalışma (6 saat) * 100 = % 100

Marks, üçüncü bir formülden de bahseder:

artıdeğer : işgücü değeri = artı çalışma : zorunlu çalışma = karşılığı ödenmemiş çalışma : karşılığı ödenmiş çalışma * 100

"Yukarıdaki açıklamalardan sonra, karşılığı ödenmemiş çalışma : karşılığı ödenmiş çalışma formülüyle kapitalistin işgücüne değil, çalışmaya para ödediği yanlış sonucuna varılması artık mümkün değildir. Bu

formül artı çalışma : zorunlu çalışma formülünün yalnızca popüler (yaygın, çn) bir ifadesidir. Kapitalist, şayet işgücünün değeri ile fiyatı çakışıyorsa, değerini öder ve bunun karşılığında canlı işgücü üzerinde tasarruf hakkını elde eder. Bu faydalanma, iki döneme ayrılır. Bir dönem boyunca işçi, sadece, işgücünün değerine eşit bir değer yaratır, onun eşdeğerini üretir. Böylece kapitalist, işgücünün fiyatı olarak yatırdığı sermayeye karşılık aynı fiyatta bir ürün elde etmiş olur. O, burada, tıpkı o ürünü piyasadan hazır halde satın almış gibidir. Diğer dönemde ise -artı çalışma döneminde- işgücünün kullanılması, kapitalist için, ona bir eşdeğere mal olmayan bir değer yaratır. İşgücünün böylece harcanması kapitaliste bedavaya mal olur. Bu anlamda artı çalışmaya karşılığı ödenmemiş çalışma denebilir.

Demek ki sermaye, Adam Smith'in dediği gibi, sadece karşılığı ödenmiş çalışma üzerinde egemen değildir. O daha ziyade karşılığı ödenmemiş çalışma üzerinde egemendir. Bütün artı değer, sonraları (kar, faiz, rant gibi), hangi özel biçim altında billurlaşırsa billurlaşsın, özü bakımından, karşılığı ödenmemiş çalışmanın maddeleşmesidir. Sermayenin kendisini değerlendirmesinin sırrı, nihayetinde, başkalarının karşılığı ödenmemiş belirli bir miktarda çalışması üzerindeki tasarruf yetkisi olarak kendini açığa vurur." (K. Marks, agk, s. 556)

Yorumu gerekli kılan bir durumun olduğunu sanmıyoruz.

ÜCRET VE FORMLARI

Esas sorunumuza geçmeden önce, konumuzla da doğrudan ilgili olduğu için, okuduğumuz zaman bizi dehşete düşüren bir tespiti 1993'ten kalma bir tespiti burada belirtmekte yarar görüyoruz. Özgürlük Dünyası'ndan bahsediyoruz. Sayı 58'deki makalenin adı "Türkiye'de ücretler sorunu", orada aynen şöyle deniyor:

"Değişmeyen sermaye (Fabrika binaları ve

eklentileri, araç ve gereçler, makineler, yani üretim araçları) üretimi yeniden sürdürmekle görevlidir. Değişen sermaye (ücretler, hammaddeler, yakıt, yardımcı malzemeler), işgücünün yeniden üretimi için, işçilerin ihtiyaçlarını giderme harcamaları olarak ücret şekline döner, yani işgücünün yeniden üretilmesi göreviyle yükümlüdür." (s. 55-56)

ÖD böyle diyor. Bunun katıksız bir burjuva anlayış olduğunu da marksist teori söylüyor.

"Marksist politik ekonomi, sermayenin sabit sermaye ve dolaşan sermayeye bölünmesiyle, sermayenin değişmeyen sermaye ve değişen sermayeye bölünmesi arasında ayırım yapar. Değişmeyen sermaye ve değişen, işçilerin kapitalistler tarafından sömürülmesi sürecinde oynadıkları rolle birbirinden ayrılırken, sabit sermaye ve dolaşan sermaye dönüşümün karakterine göre birbirinden ayrılırlar.

"Burjuva politik ekonomi tarafından, sermayenin sadece sabit sermaye ve dolaşan sermayeye bölünmesi kabul edilir; çünkü sermayenin bu bölünmesi artıdeğerin yaratılmasında işgücünün rolü hakkında henüz hiçbir şey söyleyemez, bilakis tam tersine kapitalistlerin işgücüne ücret ödemesi için harcamalarıyla hammaddeler, yakıt maddeleri vs. için harcamaları arasındaki temel farkı gizler." [(SSCB Ekonomi Enstitüsü Bilimler Akademisi Politik Ekonomi Ders Kitabı, C. 1, s. 176 (Almanca), s. 212-213 (Türkçe)]

Marksist teori böyle diyor ama ÖD hiç de marksist teori gibi düşünmüyor. O, sabit sermayeyi değişmeyen sermaye yapmış, dolaşan sermayeyi de değişen sermaye yapmış ve sermayenin sömürü sürecindeki rolüne göre bölünmesiyle, dönüşüm karakterine göre bölünmesini şöyle bir harmanlamış ve yukarıya aktardığımız anlayışa varmış. Bu anlayışın ne marksist ne de burjuva politik ekonomide yeri var. Akıl alacak iş değil! Marks'tan bu güne mark-

sistlerin burjuva politik ekonomiye karşı verdikleri bu alandaki başarılı ideolojik-teorik mücadeleyi ÖD bir anda yerle bir ediyor, kafasına göre. Bu, üçüncü bir politik ekonomi anlayışı olsa gerek, ÖD'nin politik ekonomi anlayışı! Çünkü tarihte böyle bir şey görülmemiştir, "hammaddeler, yakıt, yardımcı malzemeler, işgücünün yeniden üretimi için, yükümlüdür"! Bu işin nasıl olduğunu merak ediyoruz? ÖD, teorik cüceliğini, ne denli antimarksist olduğunu sergiliyor, başka bir şey değil. Siz bu anlayışınızı en iyisi, sokakta yakaladığınız bir işçiye veya siyasi cüretiniz varsa grevdeki işçilere anlatın, onlar size, bizim buradaki cevabımızdan daha iyi bir cevap, daha doğrusu iyi bir ders verirler.

Konumuza dönelim.

İŞGÜCÜ FİYATININ VEYA DEĞERİNİN ÜCRETE DÖNÜŞMESİ

"Burjuva toplumun düzeyinde işçinin ücreti, işinin (veya çalışmasının, PD) fiyatı olarak, belli bir miktarda iş için ödenen belli miktarda para olarak görünür. Böylelikle herkes, işin değerinden bahseder ve bunun parasal ifadesine de, onun gerekli ya da doğal fiyatı der. Diğer taraftan, işin pazar fiyatından, yani onun doğal fiyatının üstünde ya da altında oynamalar gösteren fiyatlarından söz edilir." (Marks, agk, s. 557)

Burada söz konusu olan, bir metanın değerinin ne olduğudur. Bu metanın üretimi için toplumsal olarak harcanmış işin nesnel biçimidir. Soru şu, bu işin değerinin ne olduğunu, onun değer büyüklüğünü nasıl ölçeceğiz, bunun kıstası nedir? O metada bulunan işin niceliği ile diyebiliriz! Öyleyse 12 saatlik bir işgününün değeri nasıl belirlenir? 12 saatlik bir işgününde bulunan 12 saatlik iş ile (çalışma ile, çn.) ölçülür dememiz gerekir. Bu bir saçmalık, saçma bir tekrarlama olmaz mı? Olur. Çünkü burada işin değerini iş ile ölçmüş oluyoruz.

"İşin, pazarda, bir meta olarak satılabilmesi için, her şeyden önce, satılmadan önce var

olması gerekir. Eğer işçi, işine bağımsız nesnel bir varlık verebilseydi, o, iş değil, bir meta satmış olurdu:

Bu çelişkiler bir yana, paranın gerçekleşmiş işin (emeğin, çn) canlı iş ile doğrudan değişimi, ya kapitalist üretim temeli üzerinde gelişmesine henüz başlamış olan değer yasasını, ya da doğrudan doğruya ücrete dayanan kapitalist üretimin kendisini ortadan kaldırırdı." (Marks, agk, s. 558)

Örnekleylim. Bir işgünü 12 saat bu sürenin parasal değeri de 60 TL olsun, şayet eşdeğerler değiştirilecek olursa işçi, 12 saatlik çalışmasının karşılığı olarak 60 TL'nin hepsini alır. Bu durumda, işçinin işinin değeri ürününün değerine eşit olur ve işçi işini satın alan kapitalist için artıdeğer üretmemiş olur yani 60 TL'nin 30 TL'si artıdeğere; sermayeye dönüşmemiş olur. Bu durumda da kapitalist üretimin varoluş koşulu ortadan kalkar. Oysa işçi tam da kapitalist üretim bazında işini satıyor ve ücrete dönüştürmüş oluyor. Veya da işçi 12 saatlik iş için 60 TL'den daha az bir miktar alır ki bu da 12 saatlik bir işin, 12 saatten daha az, diyelim ki 8-10 saatlik bir işle mübadelesi anlamına gelir. Böylelikle eşit olmayan nicelikler, eşitlenmiş olur. Bu da, değer in saptanmasını ortadan kaldırmanın ötesinde, kendi kendini yok eden bir çelişki olur.

"Daha fazla işin daha az iş ile değiştirilmesini bunların şekillerindeki farka bağlamanın birisinin gerçekleşmiş, diğerinin canlı olduğunu söylemenin hiçbir anlamı yok. Bu bir metanın değerinin, onda fiilen gerçekleşen iş miktarıyla değil, onun üretimi için gerekli canlı iş miktarıyla belirleneceğini söylemek kadar saçma olur. Bir meta diyelim ki 6 iş saatini temsil ediyor olsun. Aynı şeyin 3 saatte yapılmasını sağlayacak bir buluş olsa, daha önce üretilmiş metanın da değeri yarı yarıya düşer. Şimdi bu meta eskiden gerekli olan 6 saatlik toplumsal iş yerine 3 saatlik işi temsil eder. Bir metanın değerini belirleyen şey, onun üretimi için

gerekli iş miktarıdır, yoksa bu işin (çalışmanın, çn) gerçekleşmiş (bir nesnede somutlaştırılmış, PD) şekli değildir." (Marks, agk, s. 558-559)

Sözün kısası, işin değerini, hangi biçiminde -canlı veya somutlaşmış- olursa olsun iş ile ölçenleyiz. İşin değeri var mıdır veya iş pazarında kapitalistin satın aldığı nedir?

"Pazarda, para sahibi ile doğrudan doğruya yüz yüze gelen gerçekte iş değil işçidir. İşçinin sattığı ise kendi işgücüdür. Onun işi fiilen başlar başlamaz, artık ona ait olmaktan çıkmıştır ve bundan dolayı da şimdi bu işin işçi tarafından satılması söz konusu olamaz. İş, değer in özü ve işçinin ölçüsüdür, ama kendisinin değeri yoktur." (Marks, agk, s. 559)

Klasik politik ekonomi, "işin değeri" kategorisini günlük yaşamdan eleştirisiz olarak almış ve kullanmıştır. Bu kavram hala da kullanılmaktadır. Klasik politik ekonominin işin değeri diye tanımladığı, aslında işgücünün değeridir. Klasik politik ekonomi, "kendi analizinin sonucu üzerine vardığı sonucun bilincine varmamıştır; "işin değeri" ve "işin doğal fiyatı" gibi kategorileri, incelemekte olduğu değer ilişkileri için son ve yeterli ifadeler olarak hiç eleştirmeden kabul etmiş ve böylece, içinden çıkılmaz karışıklıklara ve çelişkilere düşmüş ve ilke olarak sadece görüşlere tapan vülger iktisatçılara, yüzeysel incelemeleri için güvenli bir hareket temeli sağlamıştır." (Marks, agk, s. 561)

Bugün Türkiye koşullarında klasik politik ekonominin bu mirasını "emeğin değeri" kavramını bolca kullanarak "derin tahliller" yapmakla ünlü Özgürlük Dünyası devralmıştır.

Şimdi işgücü değerinin veya fiyatının ücrete dönüşmesine bakalım.

Marks, "işgücünün günlük değerinin, işçinin belli uzunluktaki ömrüne ve buna tekabül eden belli uzunluktaki işgününe göre hesaplandığını biliyoruz" diyor. (agk, s. 561)

Örneklesek: Bir işgünü 12 saat ve işgücünün de günlük değeri 30 TL olsun. Bu 6 saatlik iş süresinin parasal ifadesidir. İşçi bu 30 TL'yi alınca, 12 saat faal olan işgücünün değerini almış oluyor. Şayet işgücünün bu günlük değeri, bir günlük işin değeri olarak görülürse 12 saatlik işin değeri 30 TL'dir sonucuna varılır. Bu durumda işgücünün değeri, işin değerini veya da parasal ifadesi olarak onun zorunlu fiyatını belirlemiş olur. Bu durumda işgücünün fiyatı değerinden sapsa, işin fiyatı da kendi değerinden sapsa olur.

İşin değeri, işgücü değerinin akılcı olmayan (akla uygun olmayan, PD) bir ifadesi olduğu için, işin değerinin, ürettiği ürün değerinden küçük olacağı açıktır. Çünkü kapitalist, işgücünü, kendi değerini yeniden üretmesi için zorunlu olan zamandan daha uzun bir süre çalıştırır.

Yukarıdaki örnekle devam edersek: 12 saat faal olan işgücünün değeri 30 TL ve işçinin bu değeri yeniden üretebilmesi için, yani kendini yeniden üretebilmesi için 6 saate ihtiyaç duyar. Ama işgücünün ürün değeri 60 TL'dir. Çünkü 12 saat faal olan, işgücünün üretim değeri, kendi değerine 30 TL değil, faaliyetinin süresine bağlıdır. Bu durumda, ilk bakışta durum şöyle: 60 TL yaratan işin değeri 30 TL'dir.

Devam edelim; biliyoruz ki 30 TL işgücünün ödenmiş kısmını, yani 6 saati ifade ediyor ve 12 saatlik bütün işgücünün değeri olarak gözüküyor. Ama bu 12 saatin içinde karşılığı ödenmemiş 6 saatlik çalışma süresi de var. Bu durumda;

"Ücret biçimi, işgücünün gerekli çalışma ve artı çalışma, karşılığı ödenmiş çalışma ve karşılığı ödenmemiş çalışma diye bölünmesiyle ilgili bütün izleri silip yok ediyor. Bütün iş, karşılığı ödenmiş iş olarak görünüyor. Angaryada, angaryacının (angaryaya maruz kalanın, PD) kendisi için harcadığı iş ile efendisi için harcadığı zorunlu iş, birbirinden yer ve zaman olarak çok açık bir şekilde ayrıdır. Köle çalışmasında ise, işgücünün kölenin kendi yaşamı için gerekli tüketim maddelerini yerine koyduğu kısmı, yani aslında sadece kendisi için çalıştığı kısmı bile, efendisi için harcadığı iş olarak görülür. Kölenin bütün çalışması, karşılığı ödenmemiş çalışma olarak görülür. Ücretli çalışmada (ücretli, PD) ise tersine, artı çalışma, ya da karşılığı ödenmemiş çalışma bile, karşılığı ödenmiş çalışma gibi görünür. Birinde kölenin kendisi için harcadığı işi, mülkiyet ilişkisi gözlerden gizlerken, diğerinde, ücretli işçinin karşılığı ödenmeyen işini para ilişkisi gözlerden gizliyor.

Bundan dolayı, işgücünün değeri ile fiyatının ücret şekline ya da işin kendisinin değeri ve fiyatı şekline dönüştürülebilmesinin taşıdığı büyük önem anlaşılıyor. Aslında mevcut olan ilişkileri görünmez hale getirmesinin yanı sıra, bir de bunları tepetaklak gösteren bir görünüm şekli, hem işçinin ve hem de kapitalistin her türlü yasal kavramlarının, kapitalist üretim tarzının her türlü şaşırtmacalarının özgürlük adına bütün göz boyamalarının, vülger iktisatçıların çeşitli mazur gösterme gevezeliklerinin temelidir." (Marks, agk, s. 562)

Toparlarsak:

İşçi görünüşte, bütün bir çalışma günü için ücret alıyor. Bu görünüşten dolayı işgücünün zorunlu ve artı çalışma zamanı diye ayrımı ortadan kayboluyor. Yani işgücü fiyatının veya değerinin ücrete dönüşmesiyle işgücünün, zorunlu çalışma zamanı ve artı çalışma zamanı diye ikiye ayrışması karanlıkta kalıyor, yok ediliyor.

İşgücü fiyatının veya değerinin ücrete dönüşümü bilinçli bir aldatma değildir. Bu, kapitalizm gerçeğinin onun nesnel ilişkilerinin bir sonucudur.

İşgücü fiyatının veya değerinin, işin fiyatına veya ücrete dönüşümü, kapitalist sömürünün gizlenmesinde ve burjuvazinin hakimiyetinin teminat altına alınmasında oldukça büyük pratik bir anlam taşır. Öyle ya; bu dönüşüm sömürüyü gizliyor; işçi, işinin tam

karşılığını alıyor, yani kapitalist işçiyi sömürmemiş oluyor, artıdeğer, işçinin zorunlu çalışma süresinde üretilmemiş oluyor ve bunun mantıksal sonucu olarak artıdeğer, işçinin çalışmasından değil, sermayeden kaynaklanmış oluyor.

Ücretin biçimlerine gelince, işgücü değerinin dönüşüme uğramış biçimi olarak ücret, çeşitli biçimlerde görülür. Ama onun iki temel biçimi vardır; zaman başına ücret ve parça başına ücret veya akort. Şimdi bir de bunlara bakalım.

ZAMAN BAŞINA ÜCRET

Yukarıda gördüğümüz gibi işin değeri ve dolayısıyla fiyatı olmamasına rağmen, işçinin ücretlendirilmesinin miktarını ölçmek için "işin fiyatı" kavramı koşullu olarak kullanılır. İşin fiyatının ölçü birimi olarak, bir iş saati için ödeme veya da bir iş saatinin fiyatı kıstas alınır.

"İşçinin, günlük veya da haftalık çalışması karşılığında aldığı para miktarı, onun nominal ya da değere göre hesaplanan ücret tutarını oluşturur. Ama işgününün uzunluğuna, yani bir günde sağlanan emek miktarına göre aynı günlük ya da haftalık ücretin, işin birbirinden çok farklı fiyatlarını, yani aynı iş miktarı için çok farklı para miktarını temsil edebileceği de açıktır. Bunun için, zamana göre ücreti de incelerken gene günlük ya da haftalık vb. ücretin toplamı ile işgücünün fiyatı arasındaki ayrımı dikkate almamız gerekecektir. Bu duruma göre, bu fiyatı, yani belli bir miktardaki işin para değerini nasıl bulacağız? İşin ortalama fiyatı, işgücünün günlük ortalama değeri, işgücündeki ortalama saat sayısına bölünerek bulunur. Örneğin, işgücünün günlük değeri, 6 iş saatinin ürün değeri olan 3 şilin ve eğer işgünü de 12 saat ise, 1 iş saatinin fiyatı. $3/12$ şilin=3 peni olur. İş saatinin böylece bulunan fiyatı, işin fiyatı için ölçü birimi hizmetini görür." (Marks, agk, s. 565-566)

Güncelleştirerek örneklersek, işgünü=8

saat, işgücü değeri=60 TL. İşgücünün günlük değeri 60 TL : işgünü süresi 8 saat = 7.5 TL

İşgünü 6 saate düşsün ve işgücünün fiyatı aynı kalsın, yani 60 TL. Bu durumda iş saati $60 : 6 = 10$ TL'ye çıkar. İşgünü 10 saate çıksın, işgücünün fiyatı aynı kalsın. Bu durumda 1 iş saati $60 : 10 = 6$ TL olur.

Bu hesaplama, günlük; haftalık vs. ücret, işin fiyatı, çalışma saatinin değişmesine göre değiştiği halde, aynı kalmaktadır:

8 saatlik işgününde 1 iş saati=7.5 TL

6 saatlik işgününde 1 iş saati=10 TL

10 saatlik işgününde 1 iş saati=6 TL

12 saatlik işgününde 1 iş saati=5 TL

Görüyoruz ki burada, işin fiyatı sürekli değişirken günlük, haftalık vs. ücret aynı kalabiliyor. Bunun tersi de mümkündür. İşin fiyatının değişmediği, hatta düştüğü koşullarda günlük, haftalık ücret artabilir.

1 işgünü=8 saat, işgücünün günlük değeri=60 TL, bir iş saatinin fiyatı=7.5 TL

1 iş saatinin fiyatı aynı kalmak koşuluyla işçi. 10 saat çalışsın. Bu durumda günlük ücret $10 \times 7.5 = 75$ TL olur. 12 saat çalışırsa $12 \times 7.5 = 90$ TL olur.

"İşin miktarı, uzunluk olarak artacağı yerde, yoğunluk olarak artmış olsaydı, aynı sonuç elde edilebilirdi. Günlük ya da haftalık ücretin nominal değerindeki yükselme, bu nedenle, işin fiyatı aynı kaldığı ya da düştüğü zaman olabilir. Aile reisinin harcadığı iş miktarı, aile üyelerinin işleriyle arttığı zaman işçi ailesinin geliri için de aynı şey geçerlidir. Demek oluyor ki, günlük ya da haftalık ücretler indirilmeksizin de, işin fiyatını düşürmenin yolları vardır." (Marks, agk, s. 566-567)

Marks, işgünü-işin fiyatı ilişkilerini araştırması sonucunda genel bir yasa formüle etmiştir.

"Günlük, haftalık vb. iş miktarı belli ise,

günlük ya da haftalık ücret, kendisi de, işgücünün değeriyle ya da bunun fiyatıyla değeri arasındaki farkla birlikte değişen işin fiyatına bağlı olur. Diğer taraftan, işin fiyatı belli ise, günlük ya da haftalık ücret, günlük ya da haftalık iş miktarına bağlı olur." (Marks, agk, s. 567)

Marks tarafından açığa çıkartılan işin fiyatı ile bir işgücünün ortalama uzunluğu arasındaki bu bağlam veya ilişki, ücretin işin fiyatı olduğu ve işgücünün fiyatı olmadığı üzerine yanıltıcı görünümün nesnel nedenlerini açıklamaktadır.

Söz konusu bu bağlam açısından kısa süreli çalışmanın anlamı; kısa süreli çalışmada kapitalist işçiyi, işgücünün değeri altında ücretlendirebilir. Çünkü işin fiyatı; işin fiyatının ölçü birimi olarak bir iş saatinin fiyatı değişmiyor. Ama günlük ve haftalık ücretin toplam tutarı değişiyor. Örnekleyelim; bir işgünü 8 saat, bir işgücünün değeri 60 TL. Bu durumda iş saatinin değeri $60/8=7.5$ TL. İşçinin kısa süreli çalışmak zorunda kaldığını düşünelim. Yani günde 8 saat değil de 6 saat çalışsın. Bu durumda o, 1 iş saati= 7.5 TL olduğuna göre 6 saatlik bir çalışma gününde $7.5 \times 6=45$ TL alır. Veya bir haftada ortalama (normal) olarak 6 gün çalışan bir işçi, kısa süreli çalışmak zorunda kalınca, haftada 6 gün yerine 5 gün çalışırsa bu durumda $6 \times 60=360$ TL yerine $5 \times 60=300$ TL alır.

Kısa süreli çalışma koşullarında işçiler, kendilerini; işgüçlerini yeniden üretecek durumda olamazlar. Kısa süreli çalışma döneminde de işçiler, artı değer üretirler. Hesap oldukça açık. Diyelim ki, bir işçi 8 saat çalışarak 60 TL değerinde üretim yapıyor. Bunun 4 saati zorunlu çalışma. 4 saati de artı çalışma olursa. 60 TL'nin, 30 TL'si kendisine kalırken 30 TL'yi de kapitalist, artıdeğer olarak alır. İşçinin aldığı bu 30 TL onun kendini; işgücünün yeniden üretmek için ihtiyaç duyduğu tüketim maddelerinin tutarına eşdeğerdir. Şayet işçi 8 saat yerine 6 saat çalışırsa, $7.5 \times 6=45$ TL üzerinden,

zorunlu çalışmayı değersel olarak ifade eden 22.5 TL'yi ($3 \text{ saat} \times 7.5 \text{ TL} = 22.5 \text{ TL}$) alır. Bu 30 TL'den 7.5 TL eksik ($30-22.5=7.5$ TL) bir miktardır. Yani işçi, işgücünü yeniden üretmesi için gerekli tüketim maddelerini alacak durumda değildir.

"Şayet, saat ücreti, kapitalisti günlük ya da haftalık ücreti ödemeye zorlayacak şekilde değil de, işçiyi keyfine göre seçtiği saatlerde çalıştırarak ücret ödeyecek şekilde saptanacak olursa, bu durumda kapitalist, işçiyi, saat ücretinin veya da iş ücretinin birim ölçüsünün hesaplanmasında esas olarak alınan zamandan daha kısa sürede çalıştırabilir. Bu birim; işgücünün günlük değeri : belli saatlik işgünü oranı ile belirlendiği için, işgünü, belli saati kapsar durumdan çıkar çıkmaz, bütün anlamını yitirir. Karşılığı ödenen ve ödenmeyen çalışma arasındaki ilişki yok olur. Kapitalist, şimdi, artık işçiye kendi varlığını sürdürmek için gerekli çalışma zamanını bırakmaksızın ondan (emekçiden, PD) belli bir miktarda artıdeğer sızdırabilir. Çalışmadaki bütün düzeni ortadan kaldırdığı gibi, kendi işine, keyfine ve o andaki çıkarına uygun geldiği şekilde, en korkunç aşırı çalışmayı, nispi ya da mutlak bir işsizlik izleyebilir. Kapitalist, 'işin normal fiyatını' ödemediği bahanesi altında, işçiye karşılığında bir ödemede bulunmaksızın işgününü anormal derecede uzatabilir." (Marks. Agk, s. 568)

Söz konusu bağlam açısından fazla mesainin anlamı:

Kapitalist koşullarda fazla mesai de -aynen kısa süreli çalışma gibi- işçiler için bir kamçıdır. Fazla mesainin, fazla mesai olarak ödenmemesi, işin normal fiyatı üzerinden ödenmesi durumunda artan işgücü harcaması yeniden üretilemez, işgünü saati uzadığı için işin fiyatı düşer, toplam ücret artmış olsa bile.

"Günlük ya da haftalık ücret artarken işin fiyatı nominal olarak aynı kalabilir ve hatta normal düzeyinin altına düşebilir. İşin, iş saati başına hesaplanan fiyatı aynı kalırken,

işgününün normal süresinin ötesinde uzatılması halinde daima bu durum ortaya çıkar. Şayet işgücünün günlük değeri/işgünü oranında, payda büyükse, pay daha da hızlı büyür. Aşınmaya ve yıpranmaya bağlı olarak işgücünün değeri, faaliyet süresiyle artar ve bu sürenin artışından daha hızlı bir oranda artar. Zamana göre ücretin genel kuralı olduğu ve ama çalışma zamanının yasalarla sınırlandırılmadığı birçok sanayi kolunda bu yüzden işgücünü ancak belli bir noktaya kadar, örneğin 10 saatin bitimine kadar normal saymak... alışkanlığı kendiliğinden oluşmuştur. Bu sınırın ötesindeki çalışma zamanı, fazla mesaidir ve ölçü birimi saat alınarak, çoğu zaman gülünç denecek derecede küçük olmakla birlikte, daha iyi bir ödeme (fazla ödeme) yapılır. Normal işgünü, burada, fiili işgününün ancak bir kısmı gibidir ve bu fiili işgünü, bütün yıl boyunca normal işgününden daha uzun sürer. İşgününün belli normal sınırları ötesinde uzatılmasıyla işin fiyatındaki artış, Britanya'da (bunu Türkiye diye de okuyabilirsiniz, bn.) çeşitli İngiliz sanayilerinde öyle bir şekil alır ki, normal denilen zamanlardaki düşük iş fiyatı, işçiyi, eğer yeterli bir ücret sağlamak niyetindeyse, daha iyi bir ücretin ödendiği fazla mesai sırasında çalışmaya devam zorlanır. İşgününün yasal sınırlandırılması bu tatlı duruma son verir." (Marks, agk, s. 568-570)

"İşin fiyatı belli ise, günlük ya da haftalık ücret, harcanan işin miktarına bağlıdır" yasasının sonucu şöyle oluyor:

"İşin fiyatı ne kadar düşük olursa, onun miktarının da o kadar büyük olması ya da işçinin sefil bir ortalama ücret sağlayabilmesi için işgününün o kadar uzun olması gerekir. İşin fiyatının düşüklüğü, burada iş zamanının uzatılması için bir dürtü rolü oynar." (Marks, agk, s. 570)

Bunun tersi durumda çalışma zamanının uzatılması, iş fiyatının ve böylelikle de günlük veya haftalık ücretin de düşmesine neden olur.

İşin fiyatının işgücünün günlük değeri : belli saatlik işgünü orantısı ile belirlenmesi, eğer telafi edici bir şey söz konusu değilse, salt işgününün uzatılmasının işin fiyatını düşüreceğini gösterir. Ama uzun vadede, kapitaliste, işgünü uzatma olanağını veren aynı koşullar, başlangıçta, işin fiyatını, artan saatlerin sayısının toplam fiyatını ve dolayısıyla, günlük ya da haftalık ücretleri düşürene kadar, nominal olarak düşürme olanağını da verirler ve sonunda bunu yapmak zorunda bırakırlar. Burada iki duruma işaret etmek yeterlidir: Şayet bir insan. 1.5 ya da 2 kişinin işini yaparsa, pazardaki işgücü arzı aynı kalmakla birlikte, iş arzı artar. Böylece, işçiler arasında yaratılan rekabet, kapitaliste, işin fiyatını düşürme olanağı sağladığı gibi, bu fiyat düşüşü, ona, ayrıca iş zamanını daha da uzatma olanağını vermiş olur. Ne var ki, çok geçmeden, karşılığı ödenmemiş bu anormal, yani toplumsal ortalama seviyesini aşan iş miktarı, kapitalistler arasında rekabet aracı olur." (Marks, agk, s. 571)

PARÇA BAŞI ÜCRET VEYA AKORT

"Parça başı ücret, zamana göre ücretin değişikliğe uğramış biçiminden başka bir şey değildir. Tıpkı zamana göre ücretin, işgücünün değer ya da fiyatının değişikliğe uğramış şekli olması gibi.

İlk bakışta, parça başı ücrette, işçiden satın alınan kullanım değeri, onun işgücünün, canlı işinin bir işlevi gibi değil de, üründe zaten gerçekleşmiş işi gibi görünür; ve gene bu işin fiyatı, zamana göre ücrette olduğu gibi, işgücünün günlük değeri : belli saatlik işgücü oranı ile değil de, üreticinin iş yapma yetkisiyle belirleniyormuş gibi görünür... Bu biçimlerden birisinin diğerine göre kapitalist üretimin gelişmesine daha uygun düşme olasılığına rağmen, ücretin ödenme biçimindeki farklılığın bunun özünde esas itibarıyla herhangi bir değişiklik yapmadığı da açıktır." (Marks, agk, s. 574-575)

Parça başı ücrette esas olan, işçinin, belli

bir zaman diliminde ürettiği meta miktarına göre ücretlendirilmesidir. Örneklersek: Bir işçi bir işgününde 8 saat çalışsın ve 8 parça (meta) üretsün. Her bir parça (meta) başına 5 TL alırsa, bir işgününde $8 \times 5 = 40$ TL almış olur. Şayet bu işçi bir işgününde 8 parça değil de 12 parça üretirse $8 \times 12 = 96$ TL veya da 5 parça üretirse $5 \times 5 = 25$ TL alır. Böylelikle onun günlük veya haftalık ücreti, ürettiği parça (meta) sayısına göre değişir. Bu durumda, ücret, işçinin çalışmasına (verimliliğine) göre değişmiş olur. Öyleyse parça başı (akort) ücretlendirmesinde çalışkan ve yetenekli işçi daha fazla kazanırken, yeteneksiz ve ağır çalışan bir işçi daha az kazanır. Kapitalist, işçiler arasındaki bu farkı, kendi çıkarı için kullanır ve parça başına ücretlendirmeyi, ortalama verime göre değil, en fazla verimli işçiye göre düzenler ve bütün işçileri, bu seviyeyi tutturmaya zorlar.

Parça başı veya akort ücretlendirmesinde ortaya yanlış bir durum çıkar: İşçinin, canlı işini kapitaliste satmadığı ve bütün iş süresinin ücretini almadığı, sadece üründe somutlaşmış işini (emeğini) sattığı gibi bir görünüm ortaya çıkar. Bu durumda, artı değer üretimde değil de, dolaşımda, yani alım ve satımda olduğu kanısı uyanır. Öyle ya, işçi, üretimde somutlaşan işinin (emeğinin) karşılığını ücret olarak aldığına göre, kapitaliste hiçbir şeyin kalmaması gerekir.

Nasıl ki zamana göre ücret, işgücü değerinin dönüşmüş biçimiye, parça başı ücret de zamana göre ücretin dönüşmüş biçimidir.

Gördüğünüz gibi, zamana göre ücrette işgücünün fiyatı, işin fiyatına dönüşüyor: İşçi, çalıştığı iş saati sayısına göre ücretlendiriliyor. Sadece çalıştığı iş saatine göre, bu 8, 10 veya 12 saat olabilir. Bu kadar saat kapitaliste çalışıyor ve zorunlu çalışma zamanına tekabül eden miktarda ücret alıyor.

Parça başına ücrette ise, işin fiyatı üründe somutlaşan işin (emeğin) fiyatına dönüşüyor.

"Parça başı ücret biçimi, aynen, zamana göre ücret biçimi gibi irrasyoneldir (akıl dışıdır, çn)... parça başı ücret aslında, belirli bir değer ilişkisi ifade etmez. Bundan dolayı da, bir parçanın değerinin, onda somutlaşan çalışma zamanı ile değil, tersine, işçinin harcadığı çalışma zamanının, ürettiği parça sayısı ile ölçülmesi söz konusudur. Çalışma, zamana göre ücrette doğrudan doğruya devam ettiği süreyle, parça başı ücrette ise, belli bir zaman süresinde somutlaştığı ürün miktarıyla ölçülür. Çalışma zamanının fiyatı en sonunda şu denklemle belirlenir; bir günlük işin değeri=günlük işgücü değeri. Bundan dolayı, parça başı ücret, zamana göre ücret biçiminin sadece değişmiş bir şeklidir." (Marks, agk, s. 576)

Parça başı (akort) ücreti, işçinin, üründe somutlaşan işini değil, işgücünü sattığını, bu işgücünün iki bölümden -işçinin kendisi için olan ve kapitalist için (artıdeğer) olan bölümleri- oluştuğunu gizlemektedir.

Parça başı ücret, kapitalistlere bazı avantajlar sağlar.

Bu durumda kapitalist, işçinin ürettiği kusursuz ürünleri alır, kusurlu olanları almaz, ücretini ödemez. Öyle ki, işçiyi, para cezasına bile çarptırır. Bu nedenlerden dolayı, işçi kendini kontrol etmek, en kaliteli metayı üretmek zorunda kalır.

Bu durumda kapitalist için belli ölçüde bir iş yoğunluğu teminat altına alınmış olur; işçi, ücretini alabilmek için, çalışma normunu yerine getirmek zorunda kalır. Normu tutturduğu durumda işçi, en fazlasıyla, işgücünün değerini ücret olarak alır. Çalışma normu, işçinin verim yeteneğine göre değil, artı değere göre düzenlenir. Bu, işçiye, en fazla artı değeri ürettiren bir düzenlemedir.

Bu durumda işçi, ücretinin sadece hizmetine bağlı olduğunu sanır. Bundan dolayı işçiler, daha fazla çalışmak için kendilerini zorlarlar ve rekabetle birbirlerini geçmeye çalışırlar. Öyle ki, bu rekabet sonucunda,

yeni bir teknolojinin veya makinaların yenilenmesinin de yardımıyla, yeni bir çalışma normu tespit edilir. Şimdi, en iyi işçilerin normu, normal norm olmuştur. Böylelikle işgücünün değeri, değerinin altında tutulur ve aynen zamana göre ücrette olduğu gibi ayarlanır.

Bu durumda kapitalistin eline, işçileri, bir grup işçi ve aracı vasıtasıyla baskı altına alma olanağı geçer.

"Bir yandan parça başı ücret, kapitalist ile ücretli işçi arasına asalakların girmesini, 'işin aracıyla kiralanmasını' kolaylaştırır. Bu aracılardan kazancı, tümüyle, kapitalistin ödediği iş fiyatı ile, bunların, bu fiyatın işçiye ulaşmasına fiilen izin verdikleri kısmı arasındaki farktan ileri gelir... Diğer yandan parça başı ücret, kapitaliste bir işçi başıyla -manifaktürlerde grup başıyla, madenlerde kömürü çıkartanlarla, fabrikalarda makineyi fiilen çalıştıran işçiyile- bir sözleşme yapma olanağını sağlar; kararlaştırılan fiyat üzerinden, işçi başı, yardımcı işçileri bulmayı ve ücretlerini ödemeyi üzerine alır. İşçinin sermaye tarafından sömürülmesi, burada, işçinin işçi tarafından sömürülmesiyle uygulanır." (Marks, agk, s. 577)

Bu durumda işin yoğunluğunun yükseltilmesi ve işgücünün, işçi tarafından uzatılması teşvik edilir.

Bu durumda işçi sınıfının kapitalist sisteme karşı, mücadelesi, işçilerin dayanışması dumura uğrar. Çünkü parça başı (akort) ücretlendirmesi işçiler arasında rekabete birbirini alt etme ve "her koyun kendi bacağından asılır" anlayışını geliştirir.

"Parça başı ücret, ücretin, kapitalist üretim tarzına en uygun düşen biçimidir." (Marks, agk, s. 580)

BRÜT, NET, NOMİNAL VE GERÇEK ÜCRET TANIMI

Brüt-net ücret:

İşçinin, ücret olarak hesabına geçirilen para miktarına brüt ücret denir. İşçi bu miktarın

hepsini, brüt ücretin hepsini alamaz, vergi, sosyal sigorta vs. kesintilerinden sonra geriye kalan para miktarına net ücret denir. İşçi bu ücretle kendini ve ailesini geçindirmek zorundadır.

Nominal-gerçek ücret:

İşçinin, işgücünü satması karşılığında elde ettiği para miktarına nominal ücret denir. Gerçek ücret ise işçinin geçim araçlarında ifadesini bulan ücrettir.

Nominal ücret, işçinin gerçek ücret düzeyini de vermez. Bu düzeyi gerçek ücrette görürüz. Örneklesek, Türkiye'de toplam (kamu+özel) nominal ücret 1979'da 389.9 TL'den 1994'le tahmini olarak 278.186.5 TL'ye çıkarken, gerçek ücretler 389.9 TL'den 297.3 TL'ye düşmüştür. Nominal ücret bu dönem içinde 713 misli artarken, yani %71248 oranında, gerçek ücret yaklaşık %24 oranında düşmüştür. "Kapitalist üretimin genel eğilimi, ortalama ücret standardını yükseltmek değil, bilakis düşürmek yönündedir." (Marks, "Ücret, Fiyat ve Kar", Marks-Engels, Seçme Yazılar, C. 1, s. 420, Alm.)

Kar Oranı

Artıdeğer oranı, işçinin kapitalist tarafından sömürülme derecesini ifade eder. Kar oranı ise, işletmenin sahibi (kapitalist) açısından karlılık derecesini ifade eder.

Bu durumda, artıdeğer oranının formülü:

$a' = a : d * 100$ 'dür (a= artıdeğer, d= değişken sermaye).

Kar oranının formülü de $k' = a : (s+d) * 100$ (s= sabit sermaye).

Marks'ın ifadesiyle:

"Değişen sermaye ile ölçülen artıdeğer oranına, artıdeğer oranı denir. Toplam sermaye ile ölçülen artıdeğer oranına kar oranı denir. Bunlar, aynı miktarı ölçmek için iki farklı ölçüttür ve bu yüzden, aynı miktar ile temsil edilebilen farklı ilişkileri ifade edebilirler.

Artideğerin kara dönüşmesi, artideğer oranının kar oranına dönüşmesinden çıkarılmalıdır, yoksa bunun tersi yapılmamalıdır. Gerçekten de, tarihsel çıkış noktası, kar oranıdır, artideğer ile artideğer oranı, nispeten araştırmayı gerektiren, gözle görülmeyen ve bilinmeyen özlerdir, oysa kar oranı ve bu nedenle de artideğerin kar biçimindeki görünüşü, bu görüngünün yüzeyinde kendilerini açığa vururlar." (K. Marks, Kapital C. III, s. 53, Alm.)

Kar oranı, her şeyden önce artideğer oranına bağlıdır. Yani aynı sair koşulların değişmemesi durumunda artideğer oranı ne kadar yüksek olursa, kar oranı da o kadar yüksek olur, artideğer oranını yükselten bütün faktörler (işgününün uzatılması, işin üretkenliğinin ve yoğunluğunun artırılması vs.) kar oranını da yükseltirler.

Kar oranı, sermayenin organik bileşimine de bağlıdır. Sermayenin bileşimi, değişmeyen ve değişen sermaye arasındaki oranı ifade eder. Sermayenin organik bileşimi ne kadar düşük olursa, değişken sermayenin (işçilere ödenen ücret) bu bileşimdeki payı da o kadar yüksek olur. Ve artideğer oranının aynı kaldığı durumda kar oranı da yüksek olur. Bunun tersi durumda ise; sermayenin organik bileşiminin yüksek olduğu durumda, kar oranı düşük olur.

Ayrıca, kar oranı, sermayenin dönüşüm

hızına da bağlıdır. Sermayenin dönüşüm süresi ne kadar kısa olursa, yıllık kar oranı da o denli yüksek olur. (Yıllık kar oranı, bir yıl boyunca üretilmiş artideğerin yatırılmış toplam sermayeye oranıdır.) Bunun tersi durumda ise, yani sermayenin dönüşüm süresinin uzun olması durumunda, yıllık kar oranı da düşük olur.

Türkiye imalat sanayi toplamında, ayrıca özel sektörde ve devlet sektöründe 1950-1991 dönemindeki kar oranlarını kendi yöntemimize göre hesapladık. Ekteki tabloda da bu veriler var. Ama bu oranlar, belirttiğimiz nedenlerden dolayı düşük gözüküyorlar. Her halükarda ekteki veriler, yaptığımız hesaplamaların sonucudur. Bu bir denemedir. Bunu, sonuçların yanlış olacağını hesaba katarak deneme diye tanımlamıyoruz. Tersine, sonuçlar, veriler bazında doğrudur. Ama verilerin tam olmaması, eksik, sonucu tam götürmeyen özelliklerinin olması, elde ettiğimiz sonuçların bütün yönleriyle gözler önüne serilmesini engelliyor. Bu eksiklikten dolayı, hesaplamamızı deneme diye tanımladık. Buna rağmen, bu çalışma vasıtasıyla marksist politik ekonominin bazı noktalarının; bazı teorilerinin, Türkiye somutunda uygulanması sonucunda elde edilen bulguların sınıf mücadelesinin bir kısım teorik-pratik sorununa ışık tutacağına inanıyoruz.

BİR KİTAP İNCELEMESİ:

GÜZELLEMELER ARASINDA "HARCANAN HAYATLAR" SERENADI

E Yayınlarının bu yıl ikinci baskısını yaptığı, "Önce Kadınları Vurun" kitabının bu sıralar oldukça revaçta olduğu biliniyor. Gazeteci Eileen Mac Donald'ın kitabı, 1960'ların sonundan başlamak üzere bir dönemin ulusal kurtuluş ve devrimci savaşlarında yer alan kadınlarla yapılmış ve yaşamlarının bir dönemini sorgulayan/sorgulatan söyleşileri kapsıyor. Ekim ayında da Pazartesici feministler, dünkü süreçte tanınan, bilinen kimi siyasi kimlik sahibi kadını ele alan yazılar yayınladılar.

Gerek İngiliz gazeteci Eileen Mac Donald gerekse feministler bir dönemin kahramanlıklarına ya da siyasal kişiliklerine güzellemeler yapıyorlar. Ama amacın güzellemeler arkasına gizlenerek asıl olarak bir başkaldırı sürecini ve sürecin kahramanlıklarını, postmodern yaklaşımlarla, globalizm cereyanına tutulmuş pespaye liberalist fikirlerle yıkayıp yummak, bütün devrimci özünden yalıtılarak bir kez daha pazarlamak olduğu anlaşılıyor. Ne de olsa burjuvazinin şu sıralar gözde eylemi, bu bir dönemin devrimci kahramanlarını içi boş bir çuvala döndürerek para kazanma, yeniden moda oldu. Che kampanyası hatırlansın. Burjuva kampın bilimum yetenekleri, bir kez daha

en çok korktukları düşmanlarını zararsız aziz ve azizeler yapmak için uğraşıyorlar.

Marksizm-leninizmden verilen her ödün burjuva ideolojisini güçlendirir. Bu doğru, yaşam tarafından yüzyıllardır durmadan doğrulanıyor. Ama daha genel bir şey söylemek istiyoruz. Devrimcilikten her ödün, devrimciliği her bozma girişimi, özel olarak politikada karşıdevrimi güçlendirir. Bu bakımdan Eileen Mac Donald'ın kitabı önemli. Çünkü hem ele aldığı örneklerle siyasi mücadelenin içindeki kadınları olumluyor gibi görünüyor, hem de ideolojik ve politik planda burjuva görüşlerin yaygınlaşmasını çok özel bir tarzda ve yoğunlukta gerçekleştiriyor. Ele aldığı kişiler önemli örnekler. Çünkü bunların bazıları, bir dönemin kahramanlık simgeleri ama çoğunluğu sonraki yaşamında devrimcilikten savrulmuş ya da öncesinde işkencede çözülmüş, yoldaşlarına ihanet etmiş ve hatta düşmana teslim olmuş kişiler.

Daha önemlisi, yazarın genel olarak devrimci gelişmelerini bireysel terörizm çizgisinde gerçekleştirmiş ve madalyonun ikinci yüzü olan teslimiyete düşmüş örnekleri ele almasıdır. Onun, devrim ve devrimcilik adına yalnızca küçük grupların şiddet ey-

lemlerini, ama özel olarak bireysel terörizm çizgisini sunması, devrime ve devrimci yaklaşımlara karşı güvensizlik ve inançsızlık geliştirme amacını anlaşılır kılıyor.

Aslında Eileen Mac Donald'ın seçtiği sal net. O burjuvazinin son siyasal egemenlik biçimi olan faşizme ve faşizmin kahredici, yok edici uygulamalarına, işkencelere ve zindan politikalarına karşı. Ama o, mevcut düzende radikal bir değişikliğe, devrime ve devrimci yaşamlara da karşı. Çünkü öncelikle bu yaşamları oldukça tehlikeli ve acılı buluyor. Devrimciliğin bir şeyler elde etmeye yarayacağından şüpheli. Devrimci şiddet için, herhangi bir ayırım gözetmeksizin, en azılı faşistlerle ortak bir nitelime kullanıyor: Terörizm. Terör, terörist, terör eylemlerinin canına kıydığı masum çocuklar, pişmanlık ve harcanan yaşamlar, Eileen Mac Donald'ın kitabının argümanları. Bu yüzden konuştuğu kişilere vicdan muhasebesi yaptırıyor.

Kitaba biçilen rol ile gerçekleşecek olan örtüşmeyebilir; ama biz kitabı önemli kılan nedenlerle ele almayı gerekli buluyoruz.

Pazartesici feministlerse, toplumsal işlere soyunarak, "evini-işini-kariyerini-oğlunu ihmal eden" Behice Boran'ın ardından ağıt yakıyor. "Ne pahasına" sorusuyla reddettiği, Behice Boran'ın aktif siyasi yaşamı, ihmal edilen ise özel yaşamı oluyor. Yani Behice Boran "boşa harcanmış bir yaşamın" sahibi onlara göre. Buna bir de tanık buluyor ve konuşturuyorlar. Tanık, ölüm yıldönümü anmalarına bile katılmayan "ihmal edilen oğul". Bu görüş açısıyla onlar her türlü toplumsal işlevi ve içeriğini iğdiş ederek "reddeden" Madonna'yı olumluyorlar. Burjuva-feodal değerlerin bekçiliğini yapmak üzere "toplumsal işlevlere soyunan" Diana'yı ise reddediyorlar. Böylece, siyasal arenayı terk etme çağrısının yaygınlaşmasına, "kişisel mutlu" yaşam masallarını arama ortaklığını geliştiriyorlar.

Özetle her iki görüş açısından egemen yan, toplumsal işlevleri, (bu toplumsal işlevin

içeriğinin ne olup olmadığı tartışma konumuz açısından pek önemli değil -PD) gerçekleştirirken uygulanan bireysel terör yöntemlerinin ağır sonuçlarından yararlanarak mahkum etmeyi, özel olarak devrimci şiddeti yadsıtarak pişmanlık duygusu geliştirmeyi deniyor. Bir ölçüde bazı istisnaları var bunun. Biri, Pax Americana yoluna sokulan Filistin'den Leyla Halid ve bugünlerde aynı sonla yüz yüze olan IRA'lı Rita O'Hara.

Eileen Mac Donald'ın konuştuğu kadınları sorgulaması daha çok kadınlık ve analık durumları üzerinde yoğunlaşıyor. Bu da onun, sınıfsal ve ulusal kavgaların uzağında dingin limanlar aradığını, kadınları çağırdığı yerin de asıl olarak burası olduğunu gösteriyor. Şimdi sırasıyla ele alalım. Bir halk deyişi vardır.

Söyleyene değil, söyletene bak. Biz de öyle yapacağız. Söyleyene değil, söylenene bakacağız.

"ERKEK İŞİ"NE SOYUNAN KADINLARA GÜZELLEMELE

Eileen Mac Donald kitabına konu ettiği kadınlarla niçin ilgilendiğini şöyle açıklıyor:

"Şiddet içeren saldırıların erkekler tarafından yapıldığını sanıyordum... Ama içine girdiğim grupta kadınlar hem çoğunlukta, hem de önderdiler. Oysa ki kadınlar için 'destekçi ya da erkeklerin kız arkadaşları rolü' oynadıkları yazılıydı". Gerçeğin böyle olmadığını öğrenen yazarın ilgisini "erkek egemen çevrelerde başarılı olan kadınlar" çekiyor. Yani, yazarın ilgisi, kaba halk deyişiyle, "elinin hamuruyla erkek işine karışan", üstelik başarılı olan kadınlara yönelik.

Bu ilgi onu IRA'lı, ETA'lı, FKÖ'lü, Kızıl Tuğay ve RAF'lı kadınlarla konuşmaya götürüyor. Yazarın ilgisini çeken bu kadınlar ama, söyleşilerin içeriğini, söz konusu kadınların siyasal kimliği, siyasal geçmişleri ve eylemleri dolduruyor, kaçınılmaz olarak. Yazar ne kadar kadınlık durumuyla ilgilenme ve söyleşileri buraya doğru çekmeye uğraşsa

da, öyle olmuyor. Ve onları anlamayı deniyor. Denemenin sonucunda bir ölçüde bundan olumlu biçimde etkileniyor. Örneğin, söyleşiler içinde terör ve terörist sözcüğüne karşı Pavlov'un köpekleri misali koşullanmayla dopdolu olduklarını keşfediyor (!) "Tamam, vahşi olduklarını biliyoruz. Ama onları 'hor görmek yerine anlamak gerektiği'ni haykırıyor adeta. Kuşkusuz onları anlamayı deniyor, denemenin sonucunda kimin terörist olduğuna karar verme işini, tarihe havale etmek zorunda kalıyor.

Eileen Mac Donald'ın kadın ile şiddet çelişkisi hakkında arayışı sürüyor. Bunun için kriminal suçlar denen cinayet, gasp vb. suçlarla ilgili çalışmaları gözden geçiriyor. Bu önemli.

Emperyalist burjuvazi, sistemin bekası için her seferinde alttakileri kolay yönetme yolları bulmaya çalışıyor. Ezilen sınıf ve katmanların bilinç ve yaşamlarını içdiş edecek pek çok metot buluyor. Bunlardan biri, toplumsal-iktisadi sistemden kaynaklanan "suç"ları, toplumsal niteliklerinden arındırmak, bir nevi sapkınlık derecesine indirgemek amacıyla kriminal suçlar kategorisi oluşturmaktır. Kapitalist sistemin bağrında yeşeren cinayet, gasp vb. eylemlerden sonra düzene ve siyasal sisteme karşı gelişen, özellikle bireysel şiddet eylemlerini kriminal suçlar adı altında, bu bir nevi sapkınlık olarak görülen kategoriye sokuyorlar. İşte yazarımız da bu tür polisiye incelemeleri tanyor. Kriminal (yani bir bölüm adli suçlu) kişiler üzerine yapılan incelemelerde, yumuşak karakterli olması gereken kimi kadınlarda, kromozom dengesizliğinin sonucu olarak "evrimleşmede gerilik doğduğu, bunun da onları erkeksi kıldığı"ni öğreniyor! Tabii bu durumlarda, "erkek egemen alanlardan biri olan şiddet kullanımında yer alan kadınlar" ancak böyle bir sapmaya uğrayan kadınlar olmalı!

İlginç olan, Eileen Mac Donald'ın yaptığı söyleşilerin hiçbirinde sözü edilen incele-

meye ait bulgulara rastlayamaması. Konuştuğu kadınlar, burjuvazinin çokça propaganda ettiği sapkın tiplerden çok çok uzak. Normal, doğal, inançlı, inançları sarsılmış, muzaffer/yenilmiş, kavgaya devam eden ya da etmeyen tipler, ama herhangi bir "kriminal" bulgulardan yoksunlar. Yine de bu incelemeyi yapmak, yazarın teröristlere karşı tutumunu değiştirmesini sağlıyor. Teröristleri "hor görmek yerine, anlamaya çalışmaya" karar veriyor ve herkese de bunu öneriyor.

"Terör kötü, ama teröristler o kadar da kötü değil, hatta teröristler de insandır. O halde onları terörist kılan nedenleri anlamaya çalışmak gerek" ana fikrine saplanan yazar, bunun sonucunda teröriste sempati duymakla suçlanacağını biliyor. Ama o. "olmayan bir canavar imgesiyle paniğe kapılmaktansa" terörist sempatisini suçlamasını yeğlediğini açıklıyor. Bu durumda demokratça davranabildiği için biz de onu kutluyoruz. Fakat bu kısa sürüyor. Çünkü yazarın, yazı boyunca terör, terörist ve terörist kadınlar üzerine eski önyargılarını pek atamadığına tanık oluyoruz. Siyasi-ideolojik duruşunun, burjuva liberalizmi olduğunu her an görüyor ve hissediyorsunuz. O yüzden devrimci şiddet eylemlerine artık girmeyen Leyla Halid ya da açık kitle örgütlerinde çalışan Rita O'Hara'yı kutlamakta, yani siyasal faaliyet alanlarını ve özellikle de içeriğini değiştirenleri kutlamakta.

Bu bir yere kadar doğal. Ama yine de konu, kadınların devrimci şiddetle yaşanmış ilişkilerini anlamaya ve anlatmaya gelince, burjuva-gerici ön yargılar sökün ediyor. Yazar, kadınlara bir türlü böyle hareket etmeyi yakıştıramıyor. Yalnızca o da değil, uçak kaçırma, bombalama ve suikast gibi eylemlerde yer alan kadın militanların, masum insanlara zarar vermelerini affedemiyor. Hatta sık sık kendisini, bu teröristlerin büyüsüne kapılmamak için uyarıyor. Örneğin en çok beğendiği Leyla Halid'i dinlerken ulaştığı sonuç; "yaptıkları zalimceydi ve

bundan hoşlanıyordu" oluyor. Sonunda, "Eylemleri tersini gösterse de, Leyla Halid'in zalim ya da kalpsiz bir insan olmadığı sonucuna vardım" diye de ekliyor.

Yazar, "bir dava için zalimlik yapanların çoğu erkek" diye düşünürken bize, Batı Almanya'nın, silahlı antiterör müfrezelerindeki askerlere verilen, "önce kadınları vurun" emrini aktarıyor. Kadınların neden öncelikle vurulmaları gerektiğini Alman istihbaratçısı şöyle açıklıyor: "Kadın teröristler çok daha kişilikli, daha güçlü ve daha enerjik. Öyleyse hayatı veren için önce kadınları vurmak akıllıcadır." Aynı istihbaratçılar, ele aldıkları olguyu tahlil adına saçmalamayı sürdürüyorlar. Eileen Mac Donald'ın aktarımlarından görüyoruz ki, söz konusu istihbaratçılara göre kadınlar, "ya çok çirkinler ve dikkat çekmek istiyorlar, ya çok güzel ve ahmaklar, Carlos gibilerin cinsel çekiciliğine" kapılarak "teröre" bulaşıyorlar. Bunlar; "ya gizli uyumsuzlar, ya da yanlış adama çatmış sevimli küçükler."

Evet, yorumlar böyle. Yani, kadınlar, hem çok kişilikli ve güçlüler hem de en pespaye zaafpların sahipleri! Üstelik iki ayrı kategoride toplanan bu özelliklerin tümü "birden" ya da "tek tek", "terörist" olmanın zemini oluyorlar. Yazar yorumsuz aktardığı bu fikirlerden sonra, kendi psikolojik tahlillerini anarak, dikkatleri, iktisadi-toplumsal ve siyasal nedenlerden uzaklaştırmayı deniyor. Onun gerekçeleri, daha çok kadınların analık durumuyla ilgili. Ama bazı çok popüler gerçeklere başvurmadan geri durmuyor. Bir dönem bireysel terör çizgisinde devrimci mücadelede yer almış kadınların tutarsızlıklarını ele veren açıklamalardan da yararlanıyor.

Bu söylenenlerde anlaşılmaz bir şey yok.

Zira antiterör tim istihbaratçılarının söyledikleri, burjuvazinin devrime ve devrimin örgütlü kuvvetlerine karşı kullandığı kirli savaş yöntemlerinin bir parçasından başka bir şey değil.

Fazla uzağa gitmeye gerek yok. Coğrafyamızda siyasi polisin eline düşen tüm militan devrimci kadınlar işkencecilerin kirli psikolojik savaşıyla karşılaşmışlardı. Güzellik, çirkinlik, kadın-erkek ilişkileri, duygular alanı işkenceci cellatların ilk ağızda saldırı alanlarıdır. Dolayısıyla bu birkaç cümlede, faşizmin ırkçı, cinsiyetçi, kafatasçı saldırıganlığı görülebilir. Bunlarla kadın devrimcilerin onurunu kırıp duygularını yaralamayı ve psikolojik olarak çökertmeyi amaçlarlar. Kuşkusuz saldırı bunlarla sınırlı değildir. Kadın cinselliği ve analık işkence çeşitlerinin başlıca konularından biridir her zaman. Kadınların tecavüze uğrama korkusunu ya da anneyse çocuklarını koruma kaygısını bilirler ve özel bir tehdit olarak kullanırlar. Yine erkek militanların eşlerine tecavüz edilmesi korkusunu bilirler ve buradan saldırırlar.

Burjuvazi kendisi gibi düşünmeyi sürdürdüğünden kendi görüş açısını devrimci kadınlara da mal ediyor. Cinsel tercihler, özel beğeniler ya da kompleksler, ona göre, kadınların devrimci saflara akışı için birer gerekçe. Dediğimiz gibi, yazar bu iddiaları yorumsuz sunuyor. Ama, bir zamanlar devrimci kahramanlıklar göstermiş olanlar için, "terörist dünyasını çekici kılan" unsurlar bulmaya çalışmadan da geri durmuyor.

Temel yorumu şöyle: "Özgürlük savaşçısı, terörist dünyasını belirli bir sahte parlaklığın çevrelediğine kuşku yok. Toplumun bütün normlarını küçük gören ve haklılığına tutkuyla inandığı için umarsız görünen bir dava adına hayatını tehlikeye atan birinde çekici bir şeyler vardır. Bu tür figürler hepimizin içindeki isyancıya hitap eder, tehlikeli oldukları için sınırların dışına çıkmışlardır". Yazar örnek olarak, "en güçlü devrimci" fotoğraflarını sayıyor: "Banka soygununda bayrak önünde silahıyla duran Patty Hearst, kalaşnikofun sert çeliğini kavramış, başı alçakgönüllülükle örtülü Leyla Halid, meydan okuyan tavıyla Ulrike Meinhof..." Devamla, Alman RAF üyesi

olmaktan ceza alan Astrid Proll'un konuyla ilgili şu sözlerini aktarıyor: "Dünyadaki en fantastik şey bir rock yıldızı değil, bir devrimci olmaktır, bunu anlamalısınız."

Özetle Eileen Mac Donald, bir dönemin adı duyulmuş devrimcilerini ele aldığı bu kitapta, tüm çabalarına karşın ırkçı-faşistlerin terörizm ve terörist üzerine tezlerine, kadınlar özelinde popülerlik ve çekicilik ölçüleriyle eklenmekten kurtulamıyor. Öncelikle, devrimci savaşları kendi toplumsal maddi gerçeklikleriyle ele alamadığı için devrimci savaşımına bireysel terörizm çizgisinde de olsa katılmış devrimci kadınların gerçekliğini doğru anlayıp doğru aktarmıyor. O yüzden, hala kadın devrimcileri erkeklerle ve çocuklarıyla ilişkileri bağlamında değerlendiren toplumsal önyargıların karşısına, bu kapsamda izlenimlerini çıkarmakla yetiniyor: "Bu kadınları aşırı duygusal ve erkeklere karşı tutkularının kurbanı görenler pek de haklı değildir" diyor.

Yazar sözlerini, tüm toplumsal önyargıların bir toplamı olan şu soruyla tamamlıyor: "Bir kadını varsayılan rolünden bu kadar uzaklaştıran neydi?" Soruya yanıt aramak üzere önce adı duyulmuş bilinen pek çok kadın hakkında çıkan yazıları okuyor, yorum ve araştırmaları inceliyor. Yaşamları hakkında edindiği bilgilerle eski önyargılarına bilinen kuşku ekleyerek görüşmelere başlıyor. Hiç değilse birkaçının şeytani görünmelerini bekliyor. Ne yazık ki görüş-tükleri, "yalnızca korkutucu ve ürpertici olmamakla kalmıyorlar, çoğunluğu rahatsız edici derecede normal" görünüyorlar ona.

Şimdi de yukarıdaki soruya bulduğu yanıtlara bakalım.

NEDEN TERÖRİST OLDULAR?

Görüşmeler boyunca terör ve terörist üzerine burjuva düşünce tarzı ve önyargıları yazarın yakasını bırakmıyor. İlk soruları, kadınların hangi etmenlerle devrim saflarına katıldıkları ve örgütleri içinde erkeklerle

ilişkilerin eşit olarak düzenlenip düzenlenmediği üzerine yoğunlaşıyor.

İlk konuştuğu ETA'lı kadınlardan bu konuda aldığı yanıt yazarı tatmin etmiyor. ETA'da kadınlarla erkeklerin eşit ilişkiler kurduklarına dair açıklama da öyle. Zaten o şiddet yanlısı bir hareketin üyesi olan birine, neden öldürdüğünü ya da terörist olduğunu sorunca açık cevaplar alacağını "hemen keşfettiğini" söylüyor: "İngilizleri defetmek için", "kendi vatanımızı kurtarmak için", "devrim yapmak için" gibi. Ele aldığı sorunun esasını oluşturan yanıtlar onu tatmin etmiyor ya da onun ilgi alanına bunlar girmiyor. "Şiddete uzak durması gereken" kadınların nasıl olup da "buralara düştüğünü keşfetmek" için hileli sorular sorduğunu baştan açıklıyor. Ve şöyle devam ediyor. "Bu nedenle şiddet hakkındaki duygularını, düşüncelerini sorarak kadınları savaşlarından ayırmaya çalışmam gerekiyordu." Kadınları savaşlarından ayırma yöntemi, burjuva gazetecilik tarzının demagojiden çarpıtmaya kadar bir dizi kirli yöntemi içeren ve öteden beri bilinen bir unsur. Uyanık gazeteci Eileen Mac Donald böyle yaparak sözüm ona gizli gerçekleri açığa çıkarıyor, "terörist kadın" görüntüsünün arka planını ortaya seriyor. Kitabın bütünü okunduğunda, iddiasına rağmen hile, çarpıtma ve demagojik sorularla kendi hedefine ulaşamıyor. Yani gerçekten inançlı ve kararlı kadınları, mücadele saflarında bir biçimde var olmayı sürdüren kadınları savaşlarından ayırmayı başaramıyor.

Egizan adlı kadın örgütünde çalışan bir kadınla görüşüyor. ETA'nın siyasi kadın örgütlenmesinde yer alan Begone, kardeşi Yolanda ise Hem Batasuna'lı. Tutsaklara Af grubunda çalışıyor. Her iki kardeş ülkelerindeki baskıyı, devlet terörünü ve ulusal haklarına sahip olamadıkları gerçekliğini savaşçı olmalarının nedenleri olarak sayıyorlar.

İspanyol egemen sınıf çıkarlarının bir gereği olarak işgal ve ilhak edilmiş Bask'ta, Franco rejiminin yıkılışından sonra da du-

rum değişmiyor. Türk burjuvazisinin liberal eğilimlerinin ara sıra "Bask modeli çözüm" dedikleri, bu işte. Bu çözüm yeni bir çözümsüzlüktü. Bu yeni duruma karşı ETA önderliğinde ulusal mücadele yeni bir yükselişe geçmekte gecikmedi. Yazarın konuştuğu kadınlar işte bu yeni mücadele döneminin kadın savaşçıları.

Biri, niçin savaşçı olduğunu şöyle açıklıyor: "Ergenlik çağındayken Bask halkının gördüğü adaletsizlik ve baskının farkına vardım, ancak 24 ya da 25 yaşında örgüte girdim." Ekliyor; "Tanıdığım bir erkek örgütün üyesi olduğu için içine girdim. Bu durumda yazar, kadınları savaşlarından ayırma taktiğine başvuruyor ve "erkek arkadaş" sorgusu yapıyor hemen: "Birçok ETA kadınının silahlı eyleme bu şekilde girip girmediklerini" soruyor. Yanıt şaşırtıcı. Çünkü karşısındaki, bunun çok saçma fikir olduğunu, tanıdığı erkeğin de anladığı anlamda değil, sadece bir arkadaş olduğunu anlatıyor. Yine de bu açıklamanın kamuyu ikna edemeyeceğini düşünüyor yazar. Kadın militan kendi yaşadıklarından yola çıkarak erkeklere bir şey kanıtlamak zorunda olmadıklarını açıkladıktan sonra temel bir fikre vurgu yapıyor: "Devrimle toplumu değiştirmeyi planlayan öncü de ilk planda kadınlara karşı tutumunu değiştirmek zorundadır. ... diyebilirim ki devrim evde başlar."

Ulusal mücadelenin o süreçteki düzeyine bağlı olarak kadınların henüz sokağa çıkıyor olmasıyla bağlantılı olarak ETA'da kadın militan sayısının az olduğu verdikleri bilgiler içinde. Örgüt içinde kadın ve erkekler arasındaki ilişki tarzına dair sorunların bitmediğini bu açıdan kadınların ve erkeklerin hala daha eğitime ihtiyaç duydukları, ifade ettikleri arasında.

Neden terörist oldular sorusuna yanıt ararken, onların yaptıkları eylemlerden pişmanlık duyup duymadıklarını ya da herhangi bir duygusal tepkisini ölçü olarak ele almaya çalışıyor. Örneğin, ETA'lı Amaia'yı

"bombayla insan öldürme konusunda neler hissediyorsun" sorusuyla yokluyor. Buradan çıkarmaya çalıştığı esas sonuç, ne ölçüde katil ve acımasız biri olduğu. Aldığı yanıt onu, Amaia'nın acımasız gerillayı oynarken gerçeği gizlediği düşüncesine götürüyor. Daha doğrusu, o, bütün çabasını görünenin arkasındaki zaafın ne olduğunu çıkarmaya hasrettiği için, her şeyi bir zafiyet belirtisi saymaya hazır. Amaia'nın ruh halinin birdenbire "kabadayılıktan umutsuzluğa kaydığını" tespit ediyor. Yazarın bu tespiti doğru da olabilir. Bundan siyasi kadın kimliğine dair ne gibi özel sonuç çıkarılabilir? Hiç. Çünkü sayısız örnekleriyle yaşamın kanıtladığı bir gerçek var, bireysel terörizm ve kahramanlık maddiyonun bir yüzü, moral bozukluğu, pişmanlık ve hatta ihanet diğer yüzüdür. Amaia'nın, soruya yanıt verirken zorlanması ve "bu görüşmeye kendimizi hazırlamadık" demesi, pekala böyle de yorumlanabilir. Ama Amaia'nın yeni bir tarzda mücadeleyi sürdürüyor ve sürekli kontra tehdidi altındaki bu yaşamı göze alıyor olduğu gerçeğini göz ardı ederek yazar kendi ruh haline ve kafasına uygun sonuçlar üretmekle uğraşiyor. Bir sonraki görüşmede yakaladığını düşündüğü zayıf noktadan onlara yüklenmeyi sürdürüyor. Israrla eylemlerin yarattığı suçluluk duygusuyla nasıl başa çıktıklarını soruyor. Yanıt olarak bir başkası, "devrimci eyleme atıldığı zaman suçluluk duygusu duyman gerekmez" deyiverince, kuşkusu güçleniyor. Amaia ve Alazne cinayetler işlemişlerdi, bundan dolayı suçluluk psikolojisi içindeler, gerçek düşüncelerini açıklamaya da yetkili değiller!

Bütün bunlardan ne çıkıyor? Şu; aslında bu kadınların pek çoğu devrimci yaşama bilinçli kararlarla değil, değişik etkilerle katılıyorlar. Arkasını da getiremiyorlar. Her ne kadar kaçınma çabasında olduğu gözlene de yazar, bilinen o en klasik burjuva-feodal önyargıyı bir kez daha konuşturuyor: Şiddet (onun kastettiği devrimci şiddet eylem-

leri) kadınlara göre değil, onların kanma girenler oluyor. Eğer yazar, kapitalizmin çürütüp kokuşturduğu toplumsal yaşamda geri-feodal değer yargılarıyla kucak kucağa kapitalist özel mülkiyet ahlakının "katil" ya da "canavar" ettiği milyonlarca kadın gerçeğinin perdesini aralamış olsaydı, onların "kanına giren" zabıta/asayiş değeri olabilecek unsurlar üzerine tartışabilirdik. Ancak konumuz o değil. Gazeteci Eileen Mac Donald, ezilenler dünyasına ait sınıfsal ya da ulusal savaşımara katılan kadınları tartışıyor ve tartışıyor. Ve bu tartışmayı kötü ünlü önyargılarla ve burjuva liberal görüşüyle yapıyor. Oysa ki sorular ezilenler/ezenler arasındaki sınıfsal ve ulusal savaşımalar zemininden sorulmuş olsaydı, kadınların durumları ve eğilimleriyle işkenceci ya da faşistlerin kadınlar hakkındaki görüşlerini de gerçek zeminde tespit edebilirdik. Yani, zulmün ve sömürünün faşist gericiliğin, işgal ve ilhakçı sömürgeciliğin bütün şiddetiyle sürdüğü günümüz emperyalist kapitalist dünyasında, bütün bunlara karşı dünyanın dört bir yanında sınıfsal ve ulusal savaşlar sürüyorken, kadınların buna katılımının artmasından daha doğal ne olabilir? Bunlar ilerici antifaşist, antisömürgeci ya da proleter sosyalist gibi değişik süreçler ve değişik nitelikte savaşlar olabilir. Ya da marksist-leninist partilerin önderliğinde olabileceği gibi küçük burjuva devrimci veya ulusal devrimci partilerin önderliğinde de olabilir, fark etmez. Sonuçta toplumun yarısı olan kadınlar bütün bu savaşlarda etkin olarak yer alacaktı. Kaldı ki, bir toplumsal hareketin başlıca belirtisi veya başarısının başlıca ölçütlerinden birinin kadınların katılım düzeyi olduğu çoktan kanıtlandı. Gazeteci yazar, hala bu gerçekliğe gözü kapalı ve bilgisizce yaklaşıyor.

Diğer bir nokta şu; farklı devrim stratejileri, değişik devrim planları çok farklı mücadele ve örgüt biçimlerini gerektirir. Eileen Mac Donald, genel olarak küçük burjuva devrimci ve ulusalcı örgütlerin yapısında çar-

pışmış kadınları ele alırken bilinçli bir seçim yapıyor. Kendi görüşüne göre tartışma yapabileceği zemini bulduğu için yapıyor bu tercihi. Ancak biz biliyoruz ki, bu tercih yalnızca bir tip devrimci kadın sunmaktadır. Büyük çoğunluk sınıfsal ve ulusal savaşımın değişik biçimlerinde ve değişik alanlarında yer almıştır, almaktadır. Grevlerde, sokak gösterisinde, işçi direnişlerinde ve ayaklanma örneklerinde ya da intihar eylemlerinde onurla, direngenlikle yer almayı sürdürüyorlar. Bizi bunlar ilgilendiriyor. Bugün Eileen Mac Donald'ın anlamakta zorlandığı devrimci şiddet, büyük bir gereklilik, dahası zorunluluk olarak savaşlarda yerini alıyor ve rolünü oynuyor. Bundan vazgeçilmesini isteyenler, en iyi olasılıkla, sınıflı toplum ve devlet gerçeği ile sınıflar savaşımının (daha genel ifade edersek ezenler ve ezilenler arasındaki savaşımın) mantığını kavramamakla, iğdiş etmekle suçlanabilir ve suçlanmalıdır.

Özel mülkiyete dayalı kapitalist sistemde, sömürücü sınıf devletinin baskı ve zorun, sömürgeciliğin katmerli yaşandığı bu dünyada gazetecinin deyimiyile yanıt verelim; kadınların "terörist" olmasından daha doğal ne olabilir? "Terörist" olmak hem bir sorumluluk, hem bir görev, hem kutsal bir mertebedir. Bunun arkasında devrimi gerekli kılan, yaşadığımız dünyanın toplumsal maddi gerçekliği vardır. Bunun arkasında; Mac Donald'ın aramaya çalıştığı kadınlık, dişilik, analık güdüsü vb. değil, toplumsal sorumluluk ve insanlığın büyük geleceği için kendini feda ruhu vardır.

O halde sonuçlarından bağımsız olarak devrimci savaşımınla geçmiş hiçbir yaşam harcanmış değildir. Aksine, zulmün ve sömürünün olduğu bu dünyada devrimci olmayan, devrim için yaşanmayan hayatlar boş, anlamsız ve de harcanmış hayatlardır. O yüzden, toplumsal saikler çok önemlidir. Siyasal etkinlik içinde olmak çok önemlidir. Bilincine varıldığı andan itibaren, dünyayı değiştirme eylemine girişmekten daha soylu bir davranış olamaz. Bedeli, işkence,

zindan, ölüm, evsiz, çocuksuz, eşsiz kalmak fark etmez, ne olursa olsun devrim, yani başkaldırı; insan soyunun hiç vazgeçmediği bir eylem olmayı sürdürecektir.

ANALIK, KADINLIK VE SAVAŞÇILIK: HARCANAN HAYATLAR

Gazeteci-yazarın Leyla Halid ve Rita O'Hara ile söyleşilerinin önemli bir bölümünde analık duyguları, kadınlık (evlilik) durumu ile silahlı/silahsız savaşımında tuttıkları yerin ilişkisi sorgulanıyor. Söyleşiler boyunca analık güdülerinin yazarın yürüttüğü polemikler ve yorumlamaların merkezindeki bir konu olarak seçilmesi çok da normal. Başından beri E. Mac Donald'ın özel ilgi alanı olması nedeniyle bu böyle sürüp gidiyor. Devrimi ve devrimci yaşamı seçmek, yaşanan iktisadi-toplumsal ve siyasal süreçlerin bir sonucu, maddi kaynağını buradan alan bir olgu olarak görülmeyince başka türlü bir fikre ulaşmak la imkansız olurdu. Ya aşık olunan bir erkeğin peşinden sürüklenilmiş olunur, ya yalnız kalmanın sonucu olur ya da mücadeleye bulaşmış çocukların peşi sıra girilir. Mücadele biçimleri içindeki roller de aynı şekilde savaşımın doğal gereklerinden ziyade kadınlık durumunun olanak ya da olanaksızlıkları içinde değerlendirilir. Örneğin o, silahlı eylemlerde kadınların yer almasını, kadınların yaratacağı popülariteden yararlanmayla açıklamaya çalışır.

Yine o, çocukların geleceğini kurma düşü ile bugün herhangi bir eylemde çocukların yaşamını yitirmesinin bağı kuramaz ve devrimci eylemlerin "büyük çelişkileri"ni keşfe durur.

Ama onun daha çok öne çıkarmaya çalışarak, zımnen ifade ettiği şey; ezilen cins olarak kadınların bir tür kendilerini ispatlama yolu olarak devrimcilik yapmayı seçtikleridir. Silahı kavrayışlarındaki kararlılık ya da bir olayda/eylemde sonuna kadar büyük bedelleri göze alarak gitme tutu-

munu da böyle değerlendirir.

Örneğin Leyla Halid'le konuşmasında şimdi geçmişte kalan uçak kaçırma döneminden yola çıkarak, kadınlar için "silahın gücü ve verdiği yetkiyi daha çok takdir ediyorlar" yorumunu yapıyor.

Kadın-erkek farklılığı ve analık duygusu E. Mac Donald'ı bir iz gibi takip ettiği için, Leyla Halid'in devrimci savaşı seçişinin göz çıkarır açıklıktaki siyasi-toplumsal nedenlerini irdelemeye yönelemiyor. Onun yerine, Leyla ve diğer başka örnekler üzerinden giderek, sık sık anne koruyuculuğu tespitini yapıyor. "Anne babanın ölümü, tutuklanması, hastalığı devrimci harekete katılmalarında önemli etkidir." Leyla için baba, zaten pek belirli olmayan bir varlık ve Filistin'den göçten sonra da tümüyle kayboluyor. Geri döndüğünde sadece bir sakat. Yazara göre Leyla vatanını yitirmiş, bütün yaşamı işgalci siyonistlerin eline düşmüş, bu nedenle ulusal bağımsızlık ve vatani için savaşmaktan başka bir hayatı seçmesinin hiçbir anlamı olamazdı. Bu çok açık gerçeğin yanında, Leyla'nın düzene, saldırı isteği duymasında hareketi seçmesinde bir etken olarak babasının sakatlığını göstermeye devam etmesi, onun çıplak gerçeklerden korkusunu da ifade edebilir. Yine onun, geç yaşta çocuk sahibi olmasının yol açabileceği duygusal titreşimleri, Lübnan'da süren siyasal çalışmalarıyla çocuklarının bakımı arasında bölünmesinin sıkıntılarını, -ki bunlar gerçeklerdir- bütün İntifada kadınlarında izlediğini ifade ettiği ana koruyuculuğu duygularını ısrarla dile getirmesi de, soruna bakışındaki çarpıklıkların sonucu olarak görünüyorlar. Daha önemli olanı şu; niçin bütün bu olgular ve duygular kadınlara ait ve onların hareketini yönlendiren etkenler olarak görülür? Aslında burada bir ölçü olduğunu da sanmıyoruz. Ama söylenebilecek tek şey, yine de burjuva dünya görüşü içinde kadınların en zayıf, en duygusal ve en özverili -aptallık düzeyinde- olmalarına dair önyargıların sürüyor olmasıdır.

Gerçek olan, yüzyılların ezilen cinsi kadınların, özel mülkiyete dayalı sınıflı toplum yaşamında geri kaldığı, "zayıf yaratık"lar olarak şekillendikleri, bir dizi köleleştirici önyargının etkisi ve baskısı altında olduklarıdır. Devrimci savaşı seçmek, aynı zamanda bu duruma karşı da bir başkaldırıdır. Bu sürecin devrimci savaşla birlikte tamamlanması olanaksız olduğuna göre, değişik yansımaları, koşullarını buldukça ortaya çıkacaktır. Ahlaki/moral değerlerden anne-çocuk ilişkisine, aşk ilişkisinden cinsel yaşama kadar bir dizi alanda eski değer yargıları ve alışılmış zaaf bir çırpıda yok edilemez. Karşıdevrim güçlerinin saldırılarına göğüs germede zaafa düşülebilir. Devrimci siyasal yaşam, dünyaya karşı, sınıfsal düşmanlara karşı bu alanda da bir savaşımdır. Kalıntılar işler, eskiye karşı savaşı hiç ihmal edilemez savaş konusu olmaya devam ederler. Bu bakımdan gerek Eileen Mac Donald'ın ele aldığı örneklerde gerekse de ele almadığı örneklerde sözü edilen etkenler ya da zayıf noktalar tespit edilebilir.

Büyük devrimci dalga anlarında devrimci savaşın "büyüsü"ne kapılan, değişik nedenlerle devrime koşan pek çok unsur olacaktır. Bunlar, kolay zamanların devrimcileridir. Diğer taraftan Lenin'in dediği gibi toplumsal savaş karmaşık bir durumdur. Bir ordu safa girip, "ben sosyalizm istiyorum", diğeri safa girip "ben kapitalizm istiyorum" diyerek savaşa tutuşmuyorlar. Milyonlarca insan çok değişik duygu, düşünce ve özlemlerle savaş alanına akıyor. Bunlar hem devrim saflarına karışık eğilimleri taşıyor hem de örgütsel yapıda bozulmalara yol açıyorlar. Keza, devrim dalgası geri çekildiğinde onbinler, yüzbinler, milyonlar, onlara, yüzlere en fazla binlere doğru çekilir. Kitleli savaşım örneklerinde çokça görülür. Bu durumlar, savaşın grupsal ya da bireysel biçimlerinde daha özgün, daha rafine bir şekilde ortaya çıkabilirler. Önemli olan, her örnekte esas olanın altının kalınca çizilebilmesidir. Ama gazeteci-yazar, diyalektik materyalist yöntemi kullanmak bir yana, burjuva ön-

yargılarının tutsağı olmaktan kurtulamadığı için objektif zeminde kalmıyor, esası tespit edemiyor. Esası bulmak gibi bir derdinin olmadığı da söylenebilir. Onu daha çok ilgilendiren yan unsurlar, sansasyonel ve popüler olaylar ve tabii ki sansasyonel yorumlardır. Örneğin. Leyla'nın babasının durumundan bir etken olarak söz etmenin başka bir anlamı olamaz. Kimi burjuva yorumcular da Lenin'in harekete katılımını, narodnik ağabeyinin idamı ile açıklamaya çalışmışlardır.

Yazar, aynı şekilde Leyla'nın çocukları ile ilişkilerini de sorgulamaya çalışıyor. Ona, "yaşadığı en zor görevin anne"lik olduğunu itiraf ettiriyor. Çok geç çocuk sahibi olmanın yaşamına kattığı büyük zorlukları, çocuklarını koruma güdüsünü Leyla Halid'in siyasal mücadele yaşamının aldığı biçimi açıklamada önemli birer etken gibi sunmaya çalışıyor. Oysa ki, esas olarak Leyla Halid'in siyasal mücadeleye katılımının biçiminden değil, ama içeriğinin değiştiğinden söz etmek gerekiyor. Leyla Halid için İntifada'nın Ürdün'deki cephe gerisinde çalışmak dünkü mücadele sürecinden kopuşmak anlamına gelmez. Ortada bir kopuşma var, o da siyasal mücadelenin biçiminde değil, içeriğinde.

27 yıl önce Leyla Halid, devrimci çizgide bir ulusal hareketin, mücadelesinin asıl biçimini devrimci şiddet eylemlerinin oluşturduğu bir savaşım içindeki militandı. Ama bugün Leyla Halid, işgal altındaki Filistin topraklarında onyılların biriktirdiği, olgunlaştırıp var ettiği İntifada'nın meyvelerini toplayarak oluşan bir Filistin devletinin Ürdün'deki siyasi kadrosu. Ama ne Filistin devleti devrimci bir devlet, ne Leyla devrimci ulusalcı bir kadro. Yeni dünya düzeni ve ABD'nin Pax Americana adı verilen "barışı"na boyun eğerek varlığını sürdürmekte. L. Halid, "eski günler geçmişte kaldı, şimdi önemli olan İntifada" derken, Amerikancı barışın parasayı topladığı İntifada'yı anlamıyoruz. Onun kastettiği İntifada, yeni dünya düzeninin "barışı"ni korumaya çalış-

şan hareket, sınırlı özerklik düzenidir. Bu öyle bir düzen ki, Leyla Halid'in vatanına dönmesine bile olanak tanımıyor. Onu Ürdün'de çadır bozması kasabalarında yaşam sürdürmeye mahkum ediyor.

Leyla Halid, Filistin devriminde bir dönemin kahramanıdır. Hem bütün dünyada, devrimci bir simge, hem "bu devrimde kadınlar da var" dedirten devrimci bir simgedir.

Gazeteci Mac Donald aslında ne bu kahramanlığı ne de Filistin halkının dünyanın gözü önünde defalarca katliamlara hedef oluşunu ve onurlu savaşını anlayabilmiş değildir. Dolayısıyla Leyla Halid'in savaşın bir kesitinde oynadığı rolü de, ancak burjuva basınının magazin haberciliğine konu olabilecek yanlarıyla ele alıyor. Çünkü devrimci çizgiyle bugünkü yeni dünya düzenine boyun eğen teslimiyetçi çizginin farkını kavrayamadığından, daha doğrusu bugünkü çizgiden yana durduğundan Leyla Halid'in bugünkü durumunu ve eylem biçimini "orta yaş" ve "çocuk sahibi olması"yla da açıklamaya çalışıyor.

Leyla Halid'in devrimci şiddet eylemlerinde yer aldığı zamandaki duygu ve düşüncelerini yine annelik duygularıyla açıklamaya çalışıyor. Şöyle aktarıyor. Leyla kaçıracağı TWA uçağını beklediği Roma Havaalanı'nda küçük bir kızı görünce vicdanı sızlıyor. Ama göçmen kamplarındaki çocukları düşününce bundan kurtuluyor! Bu yavan yorumlara kapılmayarak söz konusu tavırların analık duygusuyla değil, dosdoğru insani ve dahası politik kaygılarla ilişkili olduğunu anlayabiliriz.

Yine uçakta yanında oturan Yunanlı, 15 yıldan sonra annesini görmek için Yunanistan'a döndüğünü söyleyince, aynı duyguyla şoka giriyor. Bu şoktan da görevinin anlamını düşününce kurtuluyor. Leyla Halid "görevimi kusursuzca yaptım" dediğinde, yazarın, o anda gördükleri nedeniyle kararsızlığa düşüp eylemden vazgeçmiş olmasını çok istediğini algılıyorsunuz. O, uçak kaçırma eylemi sırasında personele ve

özellikle "masum" yolculara uygulanan "terörü" bir türlü affedemiyor. Yazar, Leyla Halid'in bir dönem "canavarlıklar" yaparken ne kadar sakin olduğunu anlayınca/öğrenince hayal kırıklığına uğruyor adeta. Leyla Halid bir militanın soğukkanlı ve kararlı olmasının temelini yalın bir şekilde, "özgürlük savaşçısı olmak"la açıklıyor. (Bu açıklama yazarı biraz aydınlatıyor!!) Ama o yine de İsrail Siyonistlerine duyduğu kini, Filistin semalarında kaçırdığı İsrail uçağıyla siyonistlerin saldırı tehdidi altında havaya uçurarak meydan okumasının anlamını ve önemini asla anlayamıyor, algılamıyor. Ama lütfedip, Leyla'nın bütün yaptığı "zalimliklere rağmen, "zalim ya da kalpsiz olmadığı" sonucuna varıyor. Ölçüsü; 40 yaşını aşmış bir kadının yumuşaklığı, analık duyarlılığı!...

Annesinin Leyla'nın cezaevinde erkekler bölümünden alınmasını gerek görmemesini, annenin Jeanne Darc gibi cinsiyetini aşmasıyla açıklıyor. Oysa ki Leyla'nın annesinin tutumunun nedeni, sürgüne mahkum edilen bir ulusun başkaldırısının yarattığı özgürleşmedir. Kızıyla gurur duymasının nedeni de bu kimliktir ve bu, bir cinsiyete aidiyetin çok üstündedir.

Özgürlük savaşçısı olunca, kendi cinsiyetinize dair özellikleri ve cinsiyetinize biçilmiş rolü, köleliği aşarsınız. Kürdistan'ın özgürlüğü için dağa çıkan, bomba olan kadın gerillaları gözlerinizin önüne getirin. Ya da işkencehanede tecavüz saldırısına boyun eğmeyen kadın militanları hatırlayın. L. Halid'in ve o somut anda annesinin yaptıkları tam da budur. Yazar söyleşinin başında Leyla Halid'in yaşamını anlatırken, başlangıçta annesinin, kızlarının ulusal kurtuluş savaşıma katılmasına karşı çıktığını da öğreniyoruz. Son tavrı ise, ananın başkaldırının etkisiyle özgürleştiğinin kanıtını sunuyor bize.

Yazarın kadın cinsine dair önyargılarından kurtulamadığını, bu önyargılarla söyleşiler yaptığını başka örneklerle de görüyoruz.

Örneğin yine BASK'lı eski gerilla kadınlarla yaptığı söyleşinin bir yerinde işkenceci kadınların, erkeklere göre daha zalim olduğunu beyan ettiklerinde onların işkenceci kadınlar hakkında aynı küçültücü ifadeleri kullanmalarını hayretle karşılıyor. Ve "kadınlar nasıl işkenceci olabilir?" sorusunu onlarla paylaşırken, yine sınıfsal bir görüş açısını değil cinsiyetçi görüş açısının etkisini konuşturuyor.

Eylemci kadınların erkeklerden daha acımasız olduğunu düşünüyor. Görüştüğü antiterör timinin şefi de aynı fikirde. Ama, BASK'lı bir direnişçi ona, bunun polisin fikri olduğunu söyleyerek uyarıcı oluyor.

Gazeteci Eileen Mac Donald, analık ve kadınlık durumu üzerine sorularıyla IRA'lı Rita O'Hara'nın söyleşisinde de duruyor. Daha doğrusu, o, Rita'yı devrimci mücadeleyi seçme yükümlülüğü ile çocuklarının sorumluluğu arasında bir yerlerde konumlandırmaya çalışıyor.

Yazarın IRA'lı bir kadın gerilla hakkında düştüğü önemli not, onun, silahlı bir eylemi hakkında. Bir Sinn Fein mensubu kraliyet yanlısı paramilisler tarafından öldürülür. Buna misilleme olarak IRA da Ulster savunma bölgesinde askerlik yapmış olan bir Kuzey İrlandalıyı öldürmeye karar verir. Eylemi gerçekleştiren söz konusu kadın militandır. Yazara göre bu asker masumdur ve onu öldüren kadını neyin harekete geçirdiğini merak eder. "Tanrının izniyle yeni bir yaşam yaratabilen bir kadının, masum bir kurbanı öldürebilecek kadar nefret dolu olmasına inanmak çok güç." Yazarın bu merakını aslında kadın militan hemen gideriyor; İngiliz askerleri gelmeden önce (Ulster Savunma Bölüğü bunlardan biri - PD) her şey iyiydi. Katoliklerle Protestanlar birlikte yaşayabiliyorlar. "Onlar gelmeden önce, bizim Protestan çocuklarıyla oynamamıza izin verilirdi, onların 12 Temmuz şenliklerine katılırdık. Askerler geldikten sonra, artık böyle olmadı, topluluklar bölündü." Sözde, "Katolikleri Protestan pislik-

lerinden korumak için" Kuzey İrlanda'ya gönderilen İngiliz ordusu, Katoliklere vahşice davranması nedeniyle, Protestan egemenliğini inşa etmek üzere gelmiş bir işgal ordusu olarak görülmeye başlar.

Diğer işgale uğramış bütün ülkelerin halkları gibi İrlanda halkı da kralıcılardan yana Protestanları korumak için geldiği söylenen İngiliz ordusunun gerçekte İrlanda halkını sömürgeleştirmeye geldiğini görmüştür. IRA'lı militan kadını ve diğer bütün İrlandalı kadınları da bu savaşa sokan neden, işgal edilmiş bir ülke ve sömürgeleştirilen bir halk gerçeğidir.

İngiltere Krallığı ile İrlanda arasındaki savaşın 400 yıllık tarihi var. Oysa kitabın ele aldığı dönem 1969'da başlıyor. 400 yıldır İngiltere İrlanda adasını ve nihayet Kuzey İrlanda'yı sömürgeleştirmeye çalışıyor. Marks, İrlanda'yı incelediği, sömürge siyasetini ve sonuçlarını tartıştığı yazılarında, "İngiliz gericiliğinin bütün kökleriyle İrlanda'nın sömürge boyunduruğunda tutulmasına bağlı olduğu"nu söyler. Marks, O'Hara'nın savaşa katılışından yüzyıl önce, İrlanda'da gelişen ulusal hareketi destekleme görevini, İngiliz işçi sınıfının önüne koyar. Ve hatta, "artık İngiliz işçi sınıfının kurtuluşunun İrlanda'nın bağımsızlığına bağlı hale geldiği"ni yazar.

Ama aradan geçen yüzyılda İngiliz işçi sınıfı, ne kendisini ve kendisiyle birlikte bütün ezilenleri kurtaracak bir devrim yapabildi, ne de İrlanda halkının sömürgeci İngiliz yönetimine karşı kurtuluş mücadelesini kayda değer bir düzeyde destekledi. Bugün hala ne İngiltere halkıyla birlikte İngiliz işçi sınıfı kurtuldu, ne de Kuzey İrlanda halkı sömürgeci boyunduruğu fırlatıp atabildi. Ama serbest kapitalizm emperyalizm aşamasına yükselirken başlayan ulusal (burjuva) mücadele alçalıp yükselmeler gösterse de hiç kesilmedi. '60'lar ve '70'ler boyunca süren yeni devrimci ulusal kurtuluş dalgasında İrlanda halkı da yer aldı. Bugün Pax Americana barışı dayatılan

sömürge halklarından biri de İrlanda halkıdır.

İşte Rita O'Hara ya da diğer IRA'lı kadınların savaşa katılımlarını gerektiren koşullar bunlar. Ulusal bağımsızlığın öncüsü IRA'lı militanlar içerde, dışarıda ve her yerde İngiliz gericiliğinin özel saldırı politikalarına hedef olmaktadır. 1976 yılından bu yana İrlanda cezaevlerinde hücre tipi cezaevi saldırısıyla başlayan direniş ve 1982'de 12 IRA savaççısının ölümüne yol açan ölüm oruçları hep bu sömürgeci politikaya karşı yürütülen kavganın birer parçasıdır.

Kadınların her zaman etkin olarak ulusal kurtuluş mücadelesinde ve IRA'da yer aldıkları gerçeğini anlamak ve kabul etmekte zorlanan gazeteci Mac Donald, görüştüğü her kadına bunu soruyor. Nihayet bu gerçeği kabul etliğinde bu sefer onların eylem tarzını, eylem biçimlerini "canavarlık"la mahkum etmeye çalışıyor. Bu kadınların katıldığı eylemler karşısında korkudan titrediğini ifade ediyor sık sık. Yine de, "karşılaştığım kadınlar canavar değildi. Bazıları dostçaydı, bazıları değildi, fakat hepsi sıradan insanlardı" şeklinde itiraflarda bulunuyor. İngiliz bir gazeteci olarak IRA'dan çok korkuyor ama IRA'lı kadınlarla görüşünce, IRA'nın hedefinin "İngiliz halkı değil, İngiliz çökerler olduğunu"(!) fark ediyor.

Görüştüğü bir kadın militanı ilk tarifi onu ele veriyor: "Rahat ve kendine hakim görünüyordu, benden daha sakin duruyordu... kayda değer derecede dürüst görünüyordu... görüşmeye iyi hazırlanmış ve kendini adanmış bir kişiydi. Aslında ondan hoşlanabiliirdim. Sonra birkaç İngiliz askeri için mayın döşediği gece dondurucu soğuğu anlatınca, onun kaç kişiyi öldürdüğünü ve kaç kişi daha öldüreceğini merak ettim."

Ondan, gerilla kamplarında kadınlarla erkekler arasındaki ilişkileri, eğitim koşullarının ve sayılarının eşit olduğunu öğreniyor. Ve ailesinin mücadeledeki yerine yaklaşımını merak ediyor. Aldığı "Annemle babam hayatım konusunda kaygı duymalarına

karşın ne yaptığımı ve ardındaki nedenleri anladılar" yanıtı onu biraz şaşırtıyor.

Yeraltı yaşamının zorlukları ve sorunlarını merak ediyor, sıkıcı olduğunu ve "toplumsal yaşama katılım olanaklarını sınırladığını öğreniyor. Ama bunun yanı sıra, IRA gönüllüleri arasındaki büyük yoldaşlık duygusu ve ilişkilerinin varlığını, bir savaççının kendine ait ev imajını yitirerek pek çok yeri, eşyayı hatta giysiyi kullanıma açık bulmasını ilgi çekici buluyor. Ama yeraltı yaşamının sınırlılıkları dolayısıyla "yaşamamaya duyulan özlemler"le daha ilgili. "Yapmak istediğim bir şeyi özlediğimi sanmıyorum" diyen savaççıya inanmadığını ifade ediyor. Yani, o illegal devrimci yaşamın kısıtlayıcılığının teknik mantığını anlasa da, büyük bir dava uğruna kelle koltukta yola çıkanların başka birçok şeyden feragat etmesinin özünü algılayamıyor. Feragat duygusunu belli ki bir zaaf belirtisi sayıyor.

Yaşamını toplumsal devrime ya da ulusunun bağımsızlığına adayanların yaşam tarzları elbette yazara yabancı. Ama onun anne-çocuk, kadın-erkek ilişkilerinin durumuna bu denli önem vermesi, toplumsal ve kitlesel haklı savaşların artık gereksiz hale geldiği yönündeki görüşüyle ilgili. Zira o da, coğrafyamızdaki feministler gibi bu kadınların ve çocukların yaşamlarını harcanmış sayıyor. Çocuklu kadınların savaççı olmasını onaylamıyor. O yüzden olsa gerek içerdeki annelerin çocuklarına dışarıda bakacakların bulunması halinde, IRA'nın kadınların anne olmasına "itiraz etmemesi" gibi şeyler, geçerken verdiği bilgiler olarak kalıyor.

Rita O'Hara ile yaptığı söyleşi bu bakımdan oldukça ilginç. Çünkü Rita 1968 kuşağından. Hem öğrenci, hem eylemci, aynı zamanda üç çocuklu evli bir kadın. Gençliğinde komünist olan bir babanın kızı. Evlerinde cumhuriyetçilerinki hariç bütün politikalar "özgürce tartışılıyor" ve Rita, İrlanda hariç tüm devrimleri biliyor. Cumhuriyetçilerle tanışıp "sivil haklar" hareketinde ça-

lışmaya başladığında, devrim gümbürtüleri duyuluyor, dünyanın her yerinde. "İktidar namlunun ucundadır" sözünün belki de en revaçta olduğu zamanda, yazarın aktardığına göre, "doğrudan eylemin tek yol olduğuna yönelik kararıyla bir anne olarak yükümlülüklerini kıyaslamak zorunda" kalıyor. Hem anne hem de savaşçı rolünü başarıyla yürüteceğini düşünüyor ve sokaklardaki savaşa katılıyor. O günlerde devrimci savaşa farklı farklı saiklerle katılımlar olduğunu şöyle açıklıyor: "İnsanların o günlerde hayli umutlu görüşleri vardı. Her şeyin çok hızlı olacağı düşünülüyordu... Her şey harikaydı, çok gülerdik. Fakat elbette yaratılan tarihin ortasında olmak çok güçlü bir duyguydu."

Tarihin hızlı yapıldığı bu yıllarda erkeklerin çoğu ya hapse giriyor ya da gözaltında bulunuyor. Kadınlar bu durumda harekete daha etkin katılmayla yüz yüze geliyorlar. Onlar da "sokağa çıkıyor", savaşa hakkıyla katılıyorlar. Bu gelişme IRA'nın kadın üyelerine karşı yaklaşımını değiştirmesine neden oluyor. Hareket içindeki ayrı kadın bölümleri IRA'nın merkezi yapısıyla birleştirilir ve kadınlar gerilla savaşının ihtiyaçlarına göre düzenlenir.

Çıplak sömürge yasaları o zamanlar İrlanda'da uygulanıyor. Gal oyunu sopası bir silah olarak değerlendiriliyor ve hapsi gerektiriyor. Aynı şekilde, sıradan bir kürk yakalı asker ceketi de savaş ceketi sayılıp hapisle cezalandırılıyor, Rita O'Hara da böyle bir nedenle 6 ay hapis yatar. Daha aktif mücadeleye de bundan sonra başlar. Bir çatışmada ağır yaralanır, o durumda, çocuklarını düşünür. Yazarın aktardığına göre, "ölmemeli eve gitmeliyim" der. Yazarın buradan çıkardığı sonuç şu; "öyle görünüyor ki, çocuklar kötü anlarında bir kadın savaşçıya engel olmak bir yana, avantaj bile olabiliyor". Hastanede kendisine yapılan kötü muameleyi ve mahkeme koridorlarında, kendisine ve çocuklarına ölüm

tehditleri aldığını anlatıyor. Ve işte o andan itibaren, çocuklarını koruma duygusu her şeyi bastırıyor. IRA'nın "Kuzey'de kal" tavsiyesine uymayarak, çocuklarıyla birlikte Güney'e, Dublin'e kaçıyor. Bundan sonraki mücadelesi genel olarak silahlı biçimin dışında yasal, yarı yasal bir hatta sürüyor.

Mac Donald'ın kadınların hareket içindeki durumlarını özel olarak çocuklarla ilişkisi üzerine oturtan yaklaşımına belki de en iyi örnek Rita O'Hara'nın durumu. Bu onu bir ölçüde doğrulasa da, buradan genel bir değerlendirme yapmasına haklılık kazandıramıyor. Üstelik Rita O'Hara da çocuklarını ön plana alır gibi görüldüğü her durumda o yine de savaşın içinde bir biçimde yer almayı sürdürüyor. Vietnam'da kadınların sırtlarında çocukları, omuzlarında ise silahlarıyla Amerikan emperyalizmine karşı savaşın içinde yer alışları belleklerde hala.

Mac Donald, çocukların varlığı ile savaşa katılım arasında onca çelişki arayışını boşa yapıyor. Onu. İntifada kadınları bir kez daha yeniyor ve itirafa sürüklüyorlar: "Çocuklarına kuşkusuz tapan Filistinli kadınların, çocuklarını yalnızca taş ve sopalarla silahlanmış olarak İsrail'in askeri gücüne karşı savaşmaya nasıl yolladıkları bir paradoks. Belki de Nadia'nın dediği gibi bunun nedeni en değerli çocuğun intifada olması."

E. Mac Donald'ın kitabı yine de birçok konuda bilgi sunan, okunup incelenmeye değer bir kitap. Örneğin, kitapta son 20-30 yılın sınıfsal ve ulusal mücadeleler sürecinde devrimle karşıdevrimin çatışma alanlarından biri olarak hücre tipi cezaevlerinin tarihçesi hakkında önemli bilgileri bulabilirsiniz. Hücre tipi cezaevlerinin Batılı emperyalist ülkelerde bile, burjuvazinin faşist siyasal eğiliminin iktidar noktaları olarak örgütlendirildiği, buna itirafçılık ve teslimiyetçilikle başlatılan kontralaşmanın eklendiği görülebilir.

TARİH BİLİNCİ: TÜRK KOMÜNİSTLERİN ÖLÜMÜ

MİHAİL PAVLOVIÇ (1921)

Proleter Doğrultu, bu sayısından başlayarak, gerek ülkemiz ve gerekse dünya komünist ve devrimci hareketinin geçmişine ilişkin değişik belgeleri okurlarına sunmaya çalışacak.

Burjuvazinin ve emperyalizmin, proletarya ve halklara ve onların devrimci öncülerine karşı yürüttüğü savaşımında kullandığı en gözde silahlardan biri de onların kolektif devrimci belleğinin silinmesi, bunun olanaklı olmadığı durumlarda ise -revizyonist bağlaşıklarının da yardımıyla- çarpıtılması ve bozulması olmuştur. Gerek tek tek ülkelerde ve gerekse dünya ölçeğinde komünist hareketin güçsüzlüğü ve 1950'lerin ikinci yarısından bu yana yaşadığı dağılma ve tasfiye süreci, bu kolektif devrimci belleğin daha da zayıflamasında son derece önemli bir rol oynamıştır.

Öte yandan Türkiye devrimci hareketi, 1960'ların sonlarından bu yana sınıf düşmanının saldırısı nedeniyle bir dizi yenilgi almış ve özellikle 12 Eylül askeri-faşist darbesinden sonra önemli ve etkisini hala sürdüren bir tasfiyecilik yaşamıştır. Buna bağlı olarak yaşanan devrimci kuşaklar arası kopukluk, ülkemiz açısından da devrimci deneyimlerin yeni kuşaklara aktarımında bir kesintiye, bir kolektif devrimci bellek zayıflamasına, hatta yitimine yol açmış bulunuyor. Çok uzaklara, başka ülke-

lere ve çok gerilere, örneğin 1920'lerin, 1930'ların Türkiye'si'ne gitmeye gerek yok. Bugün faşizme ve burjuvaziye karşı yiğitçe savaşan genç komünist ve devrimci kadrolar, 1960'lardan bu yana ablalarının ve ağabeylerinin yaşadığı olumlu ve olumsuz siyasal ve örgütsel deneyimleri ne ölçüde bilmektedirler? Onlar, bu siyasal ve örgütsel deneyimleri her gün sürdürdükleri devrimci pratiğin yolunu aydınlatmak için ne denli kullanabilmektedirler? Herhalde, çok az sayıda devrimci militan bu sorulara olumlu ve kendilerini doyuracak bir yanıt verebileceklerdir. Bu kadroların çoğunun, 1960'lı ve 1970'li yıllarda süregelen siyasal ve ideolojik tartışmalardan aşağı yukarı habersiz olduklarını, önemli bir kısmı tarihe karışmış bir dizi devrimci örgülün siyasal çizgisini, hatta belki de bazı durumlarda adlarını bile bilmediklerini söylemek hiç de abartma olmayacaktır. Ne var ki, bu bağışlanmaz eksikliğin hiçbir gerekçesi olamaz, olmamalıdır. Onlar bütün bu bilgilere, bu siyasal ve örgütsel deneyim birikimine ve elbette çok daha fazlasına sahip olmadan, onları özümlemeden bugün faşizme ve kapitalizme karşı yürütülen savaşımında gerçek birer öncü, proletaryanın gerçek kurmayları olamayacaklardır.

Ama belki de daha önemlisi ve hatta kaygı verici olanı, devrimci hareketimizin saflarındaki kendi öz tarihimizi bilme, öğrenme

ve sahiplenme bilincinin zayıflığıdır. "Geçmiş olmayanın geleceği olamaz" türünden yüzeysel ve basmakalıp sloganların ardına sığınmadan, kendi geçmişimizi bilme, öğrenme ve sahiplenme bilincinin öneminin altını kalın bir çizgiyle çizmek zorundayız. Demek ki, geleceğin sosyalist toplumunu kurma ve komünizme doğru ilerleme iddiasında olan genç komünist ve devrimci, diğer şeylerin yanı sıra kendi öz tarihimizin bilgisine de sahip olma konusunda son derece titiz olmak zorundadır. Burada kullanmakta olduğumuz "öz tarihimiz" kavramının, öncelikle Türkiye ve Kürdistan proletaryası ve halklarının tarihine göndermede bulunduğunu, ancak kesinlikle onunla sınırlı olmayıp bütün ülkelerin proletaryası ve halklarının tarihini kapsadığını geçerken belirtmeliyiz. O halde bu komünist ve devrimci militanlar aynı zamanda, dünyanın dört köşesinde yüzyıllardır süren ve geçmişten geleceğe uzanan görkemli bir özgürlük kavgasının bir parçası, bu kavgayı sürdüren büyük ordunun birer neferi ve subayı olduklarının bilincine varmak zorundadırlar. İşte Tarih Bilinci sayfası, kendisine bu çerçevede bir rol biçmekte ve dünya ve Türkiye proletaryası ve halklarının devrimci kavgalarının unutturulmaya çalışılan deneyimlerini ve bunlara ilişkin belge ve bilgileri devrimci kamuoyumuza sunmaya çalışmayı kendisine görev edinmektedir.

Proleter Doğrultu'nun bu sasisında Rusya Komünist Partisi (Bolşevik)'in yöneticilerinden Pavloviç'in Mustafa Suphi ve yoldaşlarının katledilmesiyle ilgili olarak kaleme aldığı yazıyı sunuyoruz.

TÜRK KOMÜNİSTLERİN ÖLÜMÜ MİHAİL PAVLOVIÇ (1921)

Türkiye Komünist Partisi Yurtdışı Bürosu üyesi Cevat yoldaştan, Suphi yoldaş ile arkadaşlarının şehit düştüğünü haber veren bir mektup aldım. İnanmak istemediğimiz korkunç söylentiler ne yazık ki doğru çıktı. Türkiye burjuvazisinin kiraladığı cellatlar ve gözü dönmüş bağnaz bir guruh,

yoldaşlarımızı taşıyarak, eziyet ederek, ölesiye işkence ederek katletti.

Cevat yoldaş, bu inanılmaz olay üzerine. Türkiye'de iktidarda olan sınıfların işlediği bu yeni suç konusunda şunları yazıyor:

Bakü, 2 Nisan 1921

"Aziz Yoldaşım Pavloviç

28 Ocak'ta Trabzon civarında vahşicesine denize atılmış olan Yoldaş Suphi ile Türkiye Komünist Fırkası'nın Merkez Komitesi azalanından dört kişi ve diğer oniki komünist yoldaşlar hakkında sizinle ciddi görüşmek istiyorum.

Kaybolan yoldaşlarımız hakkında epey zaman malumat alamadık. Fakat sonra onların Trabzon burjuvazisi tarafından elde edilmiş cellatlar tarafından öldürüldükleri anlaşıldı.

Ta Erzurum'dan itibaren bizim yoldaşlarımız aleyhinde nümayişler (gösteriler) başlamıştı. Halka diyorlar ki: 'Rusya'dan gelmiş olan komünistler Bolşeviklerdir. Onlar mağazaları kapamak için geldiler, kimsenin almak ve satmak selahiyeti (yetkisi) olmayacaktır. Sonra taharriyata (aramalara) başlanacak, herkesin eşyası ve parası müsadere olunacaktır (el konacaktır). Komünistler dinsizdir, Allah'a inananları hapse atacaktırlar. Din, ticarete hususi (özel) mülkiyet Bolşevikler tarafından men'edilmiştir (yasaklanmıştır).

Nümayişçiler arasında burjuvazi tarafından para ile elde edilmiş ve polis teşkilatı tarafından komünistler aleyhinde tevcih edilmiş (yönlendirilmiş) cahil şahsiyetler çoktu. Bunlar bizim yoldaşlara hücum ederek taşlamışlar ve parça parça etmeye kalkmışlardır. Yolda bizim yoldaşlara kimse ekmek ve atları için yem satmıyor. Hükümet ise Bolşevikleri himaye (koruma) rolünü takınmaya çalıştığını göstermek istiyordu. Komünistleri müdafaa (savunma) için hükümetin tedbir aldığı yalandı. Bizim mevsuk melihalardan (güvenilir kaynaklardan) aldığımız haberlere göre polisler ahaliyi

dükkanlarını kapamaya teşvik ettikleri gibi müdafaasız kalmış olan yoldaşlarımızı taşlamak için halkı tahrik etmişlerdir. Bu gibi hücumlara yoldaşlarımız dört yahut beş şehir ve kasabada maruz kalmışlardır. Fakat bu yoldaşlar en vahşi hücum Trabzon'da uğramışlardır. Bunlar Trabzon'a gelir gelmez ahali bağırıp çağırmış ve tahrikler altında limana sevk edilmişlerdir. Burada onların üzerinde bulunan birkaç tabancayı aldılar ve sonra cebren bir motora koyarak denize açıldılar. Bu motorun arkasından ikinci bir motor daha sahilden ayrıldı. Bu motorda silahlı adamlar vardı. Bizim arkadaşları bağladılar ve süngüleyip denize attılar. Ertesi günü her iki motor sahildeydi. Ve bunların tayfası herkese Türk komünistlerinin denizin dibine gittiklerini anlatıyordu. Rusya Şuralar Cumhuriyeti Mümessili, yoldaşlarımızı istikbal etmek (yolcu etmek) istemiş, fakat Vali buna mani olarak Mümessilin (temsilcinin) evinden çıkmamasını emretmiş, aksi halde halk tarafından parçalanacağını bildirmiştir. Rus Mümessili'nin bu vakayı Moskova ve Ankara'ya haber vermesi ve bizim yoldaşların cellatların elinden alınmasına çalışması lazımdı. Fakat yazık ki, o sırada Trabzon'daki Rus Mümessili cesur bir adam değildi. Trabzon da bunun. Milli Müdafa Cemiyeti Riyaset Divanı (Başkanlık Kurulu) tarafından yapıldığı söyleniyor. Burada (Rusya'da) ise bu meseleye dair henüz bir karar alınmamıştır. Fakat artık susmak da imkan haricindedir (olanaksızdır). En iyi ve cesur arkadaşlarımızdan onattı yahut onyedisini kaybettik. Bizimle hemfikir olup o cellatların tecziyesini (cezalandırılmasını) istemelisiniz. Trabzon'a gelecek her komünistin öldürülmesine karar verilmiştir. Anadolu burjuvazisi barbarca yaptığı cinayetlerden mesul (sorumlu) olmadığını gördüğünden, komünistleri şiddetle takibe devam ediyor. Cellatlar tarafından öldürülmüş olan bizim en değerli yoldaşlarımızı müdafa etmeyi üzerinize alacağınızı umut ederim. Komünist selamlar ve hürmetler."

Türk Komünist Fırkası Merkez Komitesi
Harici Büro Azası Ahmet Cevat

Bu mektuba ekleyebileceğim tek şey, içeriğinin, değerli yoldaşlarımızın şehit edilmesi hakkında aldığım diğer haberlere tamamen uymasındır.

Suphi yoldaş tutarlı bir marksist ve işçilerin Türkiye'si'nin en önde gelen devrimcilerinden biriydi. "Komünist Manifesto", Marks; Marks'ın Biyografisi; "Komünizmin Alfabeti", Buharin; "SSCB'nin Programı'nın vb. Türkçeye kazandırılmasına o önyak olmuştur. Suphi yoldaş, üstün yazarlık ve hitabet yeteneği olan bir insandı; aynı zamanda büyük bir örgütçüydü. Suphi yoldaş kendini yurdunda çetin sınavların beklediğini biliyordu. Fakat bu, onu ve yiğit arkadaşlarını yollarından alıkoyamamıştır.

Bize ulaşan haberlere göre, Suphi yoldaş ve dava arkadaşları Türkiye'ye geldiklerinde, Türkiye milliyetçilerinin komünistlere duyduğu nefret adeta bir isteri nöbeti derecesindeydi. Bunun nedeni, tam da o tarihlerde Yunan cephesinde patlak veren Ahmet Paşa* isyanının Bolşevik şiarlar altında yürütülmesiydi. İddianameye göre Ahmet, üzerinde Komünist Enternasyonal amblemi -'zincirlerini parçalayan emekçiler'- bulunan bir dergiyi askerleri arasında yaymıştır. Çeşitli haberlere göre bu ayaklanma. Komünist Partisi'ne düşman unsurların henüz yeni doğmuş olan hareketi daha başlangıçta boğmak amacıyla yaptığı bir provokasyondur. Ahmet'in ordusunun çekirdeğini beş bin kişi oluşturuyordu. Askerlerin ve genç subayların hepsi de Ahmet'ten yana çıkmışlardı.

İşte şimdi Türkiye'deki kapitalistler, vurguncular, paşalar ve beyler zafer çılgınlıkları atıyorlar: Ahmet'in (yani, Çerkes Ethem'in) isyanı bastırılmıştır. Suphi ve yanındaki dava arkadaşları katledilmiştir.

Türkiye gibi aydın güçlerin, hele işçi ve köylülerin davasına sadık, cesur insanların az olduğu bir ülkede halkın davası için

savaşanların, Suphi ve onyediyoldaşı gibi savaşçıların yok olması komünist hareket için ağır bir kayıptır. Ama işçi ve köylü kitlesinin ayağa kalkacağı günler yakındır. Türkiye'de de artık doğmakta olan yeni hayata katılmaya başlayan bu işçi-köylü kitlesi, tüm dünyayı, özellikle de Türkiye'yi boyunduruğu altında inleyen iktisadi kölelik zincirlerini elde balyoz parçalamayı amaçlayan kahramanların etrafında şimdilik küçük gruplar halinde toplanmaktadır.

Komünist ideale bağlılıklarını kanlarıyla yazan sadık ve unutulmaz yoldaşlarımızın anısı ölümsüzdür. Yoldaşlarımızın sağlığında onlara kara çalmaya çalışan, ölümlerinden sonra ise mezarlarını taşa tutanlara lanet olsun. Enternasyonal Komünist Partisi, özellikle de Azerbaycan, Rus ve Türkiye Komünist Partileri, Suphi yoldaşı hiçbir zaman unutmayacaktır. Bakü'de, yani ilk Doğu Halkları Kongresi'nin toplandığı ve Suphi'nin şehit olmadan önce Azerbaycanlı ve Rus yoldaşlarını son kez selamladığı bu şehirde, onun ve öldürülen diğer yoldaşların anısına pek yakında bir anıt dikileceğini umuyorum.

Eski bir Doğu efsanesine göre kutsal bir kişinin ölümü bütün insanlığı günahlarından arındırır, onları çektikleri acılardan ve ölümden kurtarır. Biz böyle masallara inanmıyoruz. Halk kitlelerini yüzyıllardır çektikleri acılardan, zincirlerinden kurtaracak olan tek şey, kendilerinin ezenlere karşı verecekleri kanlı ve uzun bir mücadeledir. Savaş alanında, hakim sınıfların kin ve gazabına kurban giden Suphi yoldaşın ölümü de binlerce yeni intikamcı doğursun! Bu ilk ve değerli Türk komünistin izinden giden

ve ölümü ölümlerle yenerek yeni bir dünya kuracak olan binlerce korkusuz savaşçı yetişsin! Öyle bir yeni dünya ki, orada paşalara ve beylere yer yoktur. Orada kitlenin bağınazlığını kendi hain ve çıkarıcı emelleri için kullanan yobazların, ikiyüzlülerin ve soyguncuların elinde zavallı bir oyuncak haline gelen bilinçsiz ve cahil bir halk kitlesi olmayacaktır.

Not: Biraz önce aldığımız haberlere göre Suphi yoldaşın eşi, motordan Trabzon'a getirilmiş ve kendisinden bir hafta boyunca haber almak mümkün olmuştur. Ancak şimdi hiçbir iz bırakmadan ortadan kaybolmuştur ve Suphi'nin yoldaşları ve arkadaşları hayatından endişe etmektedirler. İşkence ile öldürülen yoldaşımızın eşinin akıbetini öğrenmek ve onu cellatların pençesinden kurtarmak için gerekli bütün tedbirlerin alınacağını umarım.

Gelen son haberlere göre. Suphi ve beraberindeki yoldaşların gaddarca katlinden iki hafta sonra Nadir Agaha yoldaş da aynı akıbete uğramıştır. Bu yoldaş, Sovyet Rusya'dan Anadolu'ya dönmekteydi ve tıpkı Suphi gibi denizde boğduruldu.

Anlaşılan bu vahşi adalet, artık Türkiye burjuvazisinin komünistlere uyguladığı bir sistem ve bir mücadele yöntemi haline gelmiştir.

Komünist Enternasyonal Dergisi, 1921, Sayı 17, s. 554-558

*Burada, Çerkes Ethem güçlerinin ayaklanmasından söz edilmekte, ancak Çerkes Ethem'in adı yanlışlıkla 'Ahmet Paşa' olarak geçmektedir.